

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Mgr. Radim Chmelík

**Aspekty žákovské participace prostřednictvím
zastupitelských těles na gymnáziích**

Disertační práce

Školitel: doc. PhDr. Zdeněk Novotný, CSc.

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně, na základě vlastního výzkumného šetření a s využitím uvedených pramenů a literatury.

Děkuji doc. PhDr. Zdeňku Novotnému, CSc., za vedení disertační práce, řediteli, žákům a učitelům Gymnázia Uničov za podporu Studentského parlamentu Gymnázia Uničov a účast ve výzkumných šetřeních.

Obsah

1 Úvod	9
TEORETICKÁ ČÁST	
2 Současný stav v problematice žákovské participace	17
3 Politologicko-filosofické aspekty žákovské participace	25
3.1 Smluvní koncepce – teorie společenských smluv	25
3.2 Problematika demokratické většiny	28
3.3 Demokracie, egoismus a individualismus	33
3.4 Sdružovací efekt demokracie	34
3.5 Spor o podobu demokracie v Československu po roce 1989	37
3.6 Demokratické základy žákovské samosprávy	41
4 Teoretické aspekty žákovské participace	46
4.1 Žákovská participace jako součást klimatu školy	46
4.2 Teoretické modely žákovské participace	51
5 Odkaz reformních škol a společenské výchovy 20. a 30. let 20. století pro žákovskou participaci počátku 21. století	61
5.1 Teoretické aspekty žákovské samosprávy	63
5.2 Praktické zkušenosti společenské výchovy reformní školy v Praze-Nuslích	73
EMPIRICKÁ ČÁST	
6 Případová studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov	77
6.1 Studentský parlament Gymnázia Uničov ve školním roce 2009/2010	79
6.2 Studentský parlament Gymnázia Uničov ve školním roce 2010/2011	84
6.3 Studentský parlament Gymnázia Uničov ve školním roce 2011/2012	94
6.4 Studentský parlament Gymnázia Uničov ve školním roce 2012/2013	103
6.5 Souhrnné hodnocení Studentského parlamentu Gymnázia Uničov	107
6.6 Participace členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na vyšších úrovních – krajské a národní	127
7 Žákovská participace na státních gymnáziích v České republice	130
7.1 Aspekty žákovské participace z pohledu učitelů gymnázií Olomouckého kraje	130
7.2 Aspekty žákovské participace z pohledu ředitelů státních gymnázií České republiky	133

8 Inspirace žákovskou participací na gymnáziích ve spolkové zemi	
Bádensko-Württembersko	149
8.1 Historický vývoj žákovské participace ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko.....	150
8.2 Úkoly a význam žákovské participace, motivační faktory	151
8.3 Právní zakotvení žákovské participace ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko.....	155
8.4 Srovnání žákovské participace v Bádensku-Württembersku a v Olomouckém kraji.....	158
8.5 Žákovská participace na dalších gymnáziích v Bádensku-Württembersku	167
8.6 Srovnání s podobou žákovské participace v Rakousku.....	172
9 Žákovská participace jako nástroj primární prevence	175
9.1 Teoretické aspekty primární prevence.....	175
9.2 Žákovská participace a primární prevence ve školní praxi – Studentský parlament Gymnázia Uničov jako nástroj primární prevence.....	179
10 Závěr	196
Seznam použité literatury a zdrojů	203
Anotace	209
Přílohy	210
Příloha č. 1: Statut Studentského parlamentu Gymnázia Uničov	210
Příloha č. 2: Studentský web.....	213
Příloha č. 3: Facebook Studentského webu	214
Příloha č. 4: Plakát k přátelskému florbalovému turnaji.....	215
Příloha č. 5: Plakáty k Akci pro uničovské kino.....	216
Příloha č. 6: Zápis ze schůze a logo Studentského parlamentu Gymnázia Uničov	217
Příloha č. 7: Plakáty k maškarním dnům	219
Příloha č. 8: Galerie Dobrý den	220
Příloha č. 9: Smlouva mezi členem Studentského parlamentu Gymnázia Uničov a školou	221
Příloha č. 10: Pravidla komunikace na schůzích Studentského parlamentu Gymnázia Uničov	222
Příloha č. 11: Dotazník pro ředitele státních gymnázií v České republice	223
Příloha č. 12: Dotazník pro ředitele gymnázií v Bádensku-Württembersku	227

Seznam grafů, obrázků a tabulek

Seznam grafů:

Graf 6.1 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školním roce 2009/2010	82
Graf 6.2 Cíle činnosti člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov pro školní rok 2010/2011	85
Graf 6.3 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školním roce 2010/2011	88
Graf 6.4 Demograf 2010/2011	89
Graf 6.5 Vnímání síly hlasu žáka a občana v rozhodovacích procesech z pohledu členů žakovského parlamentu ve školním roce 2010/2011	91
Graf 6.6 Vnímání síly hlasu občana na život v zemi z pohledu členů žakovských zastupitelských těles na gymnáziích v Uničově a Laichingenu.....	93
Graf 6.7 Cíle činnosti člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov pro školní rok 2011/2012.....	95
Graf 6.8 Splněné cíle činnosti člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov ve školním roce 2011/2012.....	100
Graf 6.9 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školním roce 2011/2012	101
Graf 6.10 Demograf 2011/2012.....	101
Graf 6.11 Cíle činnosti člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov pro školní rok 2012/2013.....	106
Graf 6.12 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školních letech 2009/2010 – 2011/2012 z pohledu učitelů.....	108
Graf 6.13 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školních letech 2009/2010 – 2011/2012 z pohledu členů žakovského parlamentu	108
Graf 6.14 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školních letech 2009/2010 – 2011/2012 z pohledu řadových žáků	109
Graf 6.15 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školních letech 2009/2010 – 2012/2013 z pohledu členů žakovského parlamentu	110
Graf 6.16 Vnímání síly hlasu žáka a občana v rozhodovacích procesech z pohledu členů žakovského parlamentu ve školním roce 2012/2013	112
Graf 6.17 Vnímání síly hlasu občana na dění v zemi z pohledu členů žakovského parlamentu ve školním roce 2010/2011 a 2012/2013	113
Graf 6.18 Demograf 2010/2011 – 2012/2013.....	113
Graf 7.1 Vymezení pojmu žakovská participace z pohledu učitelů gymnázií Olomouckého kraje.....	130
Graf 7.2 Forma žakovské participace z pohledu učitelů gymnázií Olomouckého kraje.....	131
Graf 7.3 Rozsah žakovské participace z pohledu učitelů gymnázií Olomouckého kraje	131
Graf 7.4 Smysl žakovské participace z pohledu učitelů gymnázií Olomouckého kraje	132
Graf 7.5 Rozmístění gymnázií podle krajů České republiky	134
Graf 7.6 Velikost gymnázií vyjádřená počtem žáků.....	135
Graf 7.7 Vymezení pojmu žakovská participace podle ředitelů gymnázií České republiky	136
Graf 7.8 Rozsah žakovské participace podle ředitelů gymnázií České republiky	137
Graf 7.9 Forma žakovské participace podle ředitelů gymnázií České republiky.....	138
Graf 7.10 Důvody neexistence žakovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky	139
Graf 7.11 Délka fungování žakovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky	140
Graf 7.12 Procento realizovaných návrhů žakovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky	140
Graf 7.13 Četnost schůzí žakovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky.....	142
Graf 7.14 Časové umístění schůzí žakovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky	143
Graf 7.15 Způsob motivace členů žakovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky	144

Graf 7.16 Prezentace žákovského zastupitelského tělesa na internetu podle ředitelů gymnázií České republiky	145
Graf 7.17 Možnosti informování o činnosti žákovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky	146
Graf 7.18 Smysl žákovské participace podle ředitelů gymnázií České republiky	147
Graf 8.1 Cíle činnosti členů žákovské samosprávy na gymnáziu v Laichingenu	153
Graf 8.2 Vnímání pojmu žákovská participace z pohledu učitelů gymnázia v Laichingenu a gymnázií Olomouckého kraje	160
Graf 8.3 Formy žákovské participace z pohledu učitelů gymnázia v Laichingenu a gymnázií Olomouckého kraje	161
Graf 8.4 Rozsah žákovské participace z pohledu učitelů gymnázia v Laichingenu a gymnázií Olomouckého kraje	161
Graf 8.5 Hlavní smysl žákovské participace z pohledu učitelů gymnázia v Laichingenu a gymnázií Olomouckého kraje	162
Graf 8.6 Vnímání síly hlasu žáka ve škole z pohledu řadových žáků gymnázia v Uničově a Laichingenu	163
Graf 8.7 Vnímání síly hlasu žáka ve škole z pohledu učitelů gymnázia v Uničově a Laichingenu.....	163
Graf 8.8 Vnímání síly hlasu žáků ve škole z pohledu členů zastupitelského tělesa gymnázia v Uničově a Laichingenu	164
Graf 8.9 Demograf členů zastupitelského tělesa gymnázia v Uničově a Laichingenu	165
Graf 8.10 Vnímání hlasu žáka/občana ve škole/státě z pohledu členů žákovského zastupitelského tělesa v Laichingenu (SMV)	166
Graf 8.11 Kompetence žákovské samosprávy podle ředitelů gymnázií v Bádensku-Württembersku.....	168
Graf 8.12 Vliv žáků na život ve škole podle ředitelů gymnázií v Bádensku-Württembersku	169
Graf 8.13 Procento realizovaných návrhů žákovské samosprávy podle ředitelů gymnázií v Bádensku-Württembersku	169
Graf 8.14 Motivace žáků pro práci v žákovské samosprávě podle ředitelů gymnázií v Bádensku-Württembersku	170
Graf 8.15 Možnosti informování o činnosti žákovské samosprávy podle ředitelů gymnázií v Bádensku-Württembersku	171
Graf 9.1 Grafické znázornění pořadí aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov podle jeho členů	186
Graf 9.2 Grafické znázornění pořadí aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov podle žáků Gymnázia Uničov	188
Graf 9.3 Sémantický prostor členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov	192
Graf 9.4 Sémantický prostor řadových žáků Gymnázia Uničov	193

Seznam obrázků:

Obr. 3.1 Kritéria demokratického procesu	32
Obr. 3.2 Proces schvalování usnesení žákovské samosprávy	42
Obr. 3.3 Modely reprezentace.....	43
Obr. 4.1 Tresederův model participace	52
Obr. 4.2 Trojúhelník participace mládeže Janse a De Backera	56
Obr. 4.3 Model participace podporované shora	56
Obr. 4.4 Model participace podporované zdola	56
Obr. 4.5 Model koordinované participace žáků	57
Obr. 4.6 Model žákovské participace podle míry sounáležitosti a individualizace	58
Obr. 6.1 Struktura programu Participace a Národního parlamentu dětí a mládeže.....	129
Obr. 8.1 Cíle žákovské participace v Bádensku-Württembersku	151
Obr. 8.2 Struktura SMV na školní úrovni	156
Obr. 8.3 Žákovská participace v Olomouckém kraji a v Bádensku-Württembersku	158

Obr. 8.4 Nefunkční žákovská participace v České republice.....	159
Obr. 9.1 Vertikální hierarchie realizátorů primární prevence	175
Obr. 9.2 Struktura školního poradenského pracoviště	176
Obr. 9.3 Realizátoři primární prevence na školní úrovni	178
Obr. 9.4 Společné podmínky žákovské participace a primární prevence	194

Seznam tabulek:

Tab. 3.1 Silné a slabé stránky demokracie v České republice.....	41
Tab. 6.1 SWOT analýza činnosti Studentského parlamentu Gymnázia Uničov ve školním roce 2010/2011	90
Tab. 6.2 SWOT analýza činnosti Studentského parlamentu Gymnázia Uničov ve školním roce 2011/2012	102
Tab. 6.3 Kontingenční tabulka: Homogenita odpovědí členů žákovského parlamentu ve školních letech 2009/2010 – 2012/2013 v otázce vlivu žáků na dění ve škole	111
Tab. 6.4 Kontingenční tabulka: vliv žáka/občana na dění ve škole/státu z pohledu členů žákovského parlamentu.....	112
Tab. 7.1 Kontingenční tabulka: závislost mezi velikostí školy a procentem realizovaných návrhů	135
Tab. 7.2 Kontingenční tabulka: závislost mezi délkou fungování žákovského zastupitelského tělesa a procentem realizovaných návrhů	141
Tab. 8.1 Kontingenční tabulka: vliv žáka/občana na dění ve škole/státě z pohledu členů žákovského zastupitelského tělesa v Laichingenu (SMV).....	166
Tab. 9.1 Pořadí aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov podle jeho členů	185
Tab. 9.2 Pořadí aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov podle žáků Gymnázia Uničov.....	187
Tab. 9.3 Záznamová tabulka sémantického diferenciálu.....	189
Tab. 9.4 Souhrnné výsledky sémantického diferenciálu	190

1 Úvod

Problematika žákovské participace na životě školy vycházející z demokratických principů se znovu v posledních dvaceti letech stává jedním z důležitých aspektů při vytváření klimatu či kultury školy. Zájem o toto téma je spojen s demokratizací a liberalizací školství po převratu v roce 1989. I přes značné uvolnění poměrů jak v zemi, tak i ve školství, úroveň žákovské, a tudíž následně i občanské participace či angažovanosti, nedosahuje takového stavu, jímž by se Česká republika vyrovnala vyspělým demokraciím v západní Evropě. V české společnosti lze pozorovat dvojí tendenci, za první vzrůstající nechuť a lhostejnost občanů k politickému, ale i společenskému dění, za druhé stále posilující individualismus. Oba jevy jsou spolu logicky provázány. Výzvou českého školství by měla být výchova k demokratickému občanství, jež v sobě zahrnuje atributy slušnosti, otevřenosti, sounáležitosti, schopnosti diskuse a nalezení kompromisu. Právě žákovská participace prostřednictvím žákovských zastupitelských těles umožňuje zcela praktickou a efektivní cestou výchovu žáků k demokratickému občanství. Prožitkové poznávání demokratických principů státu a společnosti se stává vhodnějším didaktickým postupem než pouhé plané teoretizování.

Žákovskou participaci prostřednictvím zastupitelských těles jsem si zvolil jako téma své disertační práce hned z několika důvodů. Na základě své devítileté pedagogické praxe opakovaně pozoruji u žáků výše zmíněné fenomény dnešní doby a jako učitel občanské výchovy a základů společenských věd na Gymnáziu Uničov mi nepostačovaly klasické hodiny k tomu, abych se alespoň pokusil v určitých okolnostech postoj žáků změnit. Zejména všudypřítomný individualismus se od školního roku 2009/2010 snažím zmírňovat prostřednictvím Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, jehož jsem koordinátorem. Jeho klíčový úkol spočívá v rozvíjení sounáležitosti s celkem, tedy školou v nejširším pojetí. Žákovská participace úzce souvisí s učivem občanské výchovy a základů společenských věd (se vzdělávacím obsahem Občan a společnost, Občan a stát), ale také s povinnou realizací primární prevence rizikového chování žáků. I to je již sedmým rokem mým úkolem jako školního metodika prevence.

Hlavní cíl teoretické části disertační práce představuje nalezení společných prvků participace občanské a žákovské. Participace dětí a mládeže byla totiž odvozena z modelů participace občanské. V této souvislosti analyzuji základní principy demokracie a převádím je

do školní reality. Na základě stávajících modelů participace občanů, dětí a mládeže odvozuji vlastní participační model více odpovídající českému školnímu prostředí s důrazem na rozvoj sounáležitosti žáků se školou. Za pedagogický cíl disertační práce považuji formulování role žákovských zastupitelských těles v procesu žákovské participace a jejich přínosu pro život školy. S tím úzce souvisí i cíl empirické části disertační práce, jenž spočívá, na základě čtyřleté případové studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, v definování klíčových podmínek skutečné žákovské participace prostřednictvím žákovského zastupitelského tělesa. Dílčí cíle dále specifikuji níže v popisu jednotlivých kapitol disertační práce.

Jako výzkumnou strategii jsem zvolil tzv. smíšený design, tedy kombinaci metod kvantitativních a kvalitativních. Téma žákovské participace svou podstatou zkoumám především využitím metod kvalitativního výzkumu. Významný metodolog Creswell jej definuje tímto způsobem: *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“* (Hendl, 2008, s. 48). Podle dalších autorů (Miles, Huberman, Bogdan, Biklen) *„se výzkumník snaží získat integrovaný pohled na předmět studie, na jeho kontextovou logiku, na explicitní a implicitní pravidla, která fungují v dané oblasti“* (Hendl, 2008, s. 50). Výhodou kvalitativního výzkumu je hloubkový popis případu, v němž sledujeme jeho vývoj a procesy uvnitř něj s ohledem na kontextuální a lokální podmínky.

Stěžejní technikou kvalitativního výzkumu v mé disertační práci je případová studie, v níž *„jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům“* (Hendl, 2008, s. 102). Teoretik kvalitativního výzkumu Stake definoval případovou studii jako úsilí o porozumění určitému sociálnímu objektu v jeho jedinečnosti a komplexitě. Sociální objekt je ohraničeným systémem (s určitými sociálními hranicemi), jehož historii zkoumá právě případová studie. Další teoretik Yin popsal případovou studii jako strategii pro zkoumání předem určeného jevu v přítomnosti v rámci jeho reálného kontextu, a to především tehdy, když hranice mezi jevem a kontextem nejsou zcela jasné. Proto případovou studii využíváme především k zodpovězení otázek „proč“ a „jak“. Zvolenou případovou studii v disertační práci lze označit jako exploratorní – má za cíl prozkoumat neznámou strukturu případu a působící vztahy, deskriptivní – popisuje jev komplexně, a evaluační – hodnotí daný program, projekt (Hendl, 2008, s. 103–108).

Další přirozenou techniku kvalitativní části výzkumu představuje pozorování.

Výhodou volby této techniky v mém výzkumu je především to, že vystupuji v roli účastníka – pozorovatele, tzn., jsem člen pozorované skupiny a zároveň informuji ostatní, že provádím výzkum. Pro naplnění vlastností kvalitativního výzkumu (komplexnost, hloubkovost) je velkou výhodou, že uskutečňuji zúčastněné (participantní) pozorování. *„Pozorovatel nefunguje jako pasivní registrátor dat, který stojí mimo předmětovou oblast, nýbrž se sám účastní dění v sociální situaci, v níž se předmět výzkumu projevuje. Je v osobním vztahu s pozorovanými, sbírá data, zatímco se účastní přirozeně se vyvíjejících životních situací. To vede k těsnějšímu přiblížení k předmětu a k možnosti odhalit vnitřní perspektivy účastníků“* (Hendl, 2008, s. 193). To, že vyučuji na škole, kde působí žákovské zastupitelské těleso, a zároveň jsem jeho iniciátorem a koordinátorem, mi umožňuje získat skutečně kvalitativní informace o všech aspektech jeho existence. Na druhou stranu to na mě jako výzkumníka klade větší nároky na objektivitu a patřičný odstup při interpretaci dat a formulování výzkumných závěrů.

V disertační práci využívám i analýzy dokumentů, jde především o tzv. současné dokumenty, jež vznikly v době uvažované události, a primární dokumenty vytvořené přímými svědky události (Hendl, 2008, s. 204). Analýza dokumentů slouží k zachycení a popisu všech podstatných událostí v průběhu čtyřleté existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Použité techniky výzkumu uzavírá SWOT analýza a dotazníky s uzavřenými, polouzavřenými i otevřenými položkami, jež svým rozsahem a formou stojí na pomezí výzkumu kvantitativního a kvalitativního.

Kvantitativní metody výzkumu mají v kontextu obecných cílů disertační práce spíše doplňující charakter, jelikož nemohou přinést podrobnější informace a odhalovat detailní souvislosti mezi nimi. Jednotlivé kvantitativní výzkumné otázky zmiňuji níže v popisu kapitol. Z konkrétních statistických technik v disertační práci využívám test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, Fisherův kombinatorický test, Spearmanův koeficient pořadové korelace a dvoufaktorový sémantický diferencál.

Svým pojetím představuje empirická část disertační práce v její komplexnosti výzkum aplikovaný, jeho smyslem je zodpovězení otázek, jež mají bezprostřední a praktický význam pro pedagogickou praxi. V dílčích aspektech lze pojmenovat provedený výzkum také jako popisný, evaluační, etnografický a longitudinální.

První kapitola disertační práce – *Současný stav v problematice žákovské participace* – popisuje zohlednění tématu žákovské participace ve výzkumných studiích a v pedagogické či společenskovědní odborné literatuře. Žákovská participace doposud není v české odborné literatuře samostatně analyzována, je pouze zmiňována v širším kontextu klimatu, kultury školy či školského managementu. Chybí literatura, jež by se věnovala rozvíjení žákovské participace prostřednictvím žákovských zastupitelských těles. Ani odborné studie nezkoumají kvalitativní aspekty efektivní žákovské participace. Okrajově se jí dotýká Mezinárodní studie občanské výchovy „International Civic and Citizenship Education Study“ (ICCS) uskutečněná v roce 2009 v 38 zemích celého světa. Česká školní inspekce ve své kontrolní činnosti sice mapuje existenci žákovských zastupitelských těles, ovšem jen ve formální rovině. Z jejich výročních zpráv se dovídáme pouze to, na kolika školách byla zřízena žákovská samospráva. Významným impulzem k zavádění školních parlamentů jsou vzdělávací programy pražského občanského sdružení GEMINI a jeho Centra pro demokratické učení (CEDU). Po stránce teoretické i empirické vylepšila stav bádání v problematice žákovské participace J. Vidláková svou disertační prací z roku 2011 s názvem *Hlas žáků jako součást jejich participace na životě školy*. Zahraniční modely, nikoli úzce žákovské, nýbrž zaměřené na participaci dětí a mládeže, představuji v příslušné kapitole.

Druhá kapitola nese název *Politologicko-filosofické aspekty žákovské participace*, její cíl spočívá v popisu základních atributů demokracie podle významných teoretiků demokracie a zejména jejich případná přenositelnost do školní praxe a žákovské participace v kontextu pedagogického cíle výchovy demokratického občana. V kapitole vycházím z myšlenek teoretiků tzv. smluvních koncepcí (Hobbes, Locke, Rousseau), z díla Tocquevilla, Dahla, Poppera a dalších. Součástí kapitoly je i krátký rozbor sporu o podobu demokracie v Československu po roce 1989 zosobněného nejvýraznějším politiky polistopadového vývoje – Václavem Havlem a Václavem Klausem. Havel zastával koncept tzv. deliberativní, participativní demokracie, Klaus naopak prosazuje zastupitelskou demokracii v modifikaci tzv. schumpeterovské soutěže politických stran o hlasy voličů. Mým cílem je najít smířující východisko z tohoto sporu, jenž se nesmazatelně vryl do vědomí českého národa. V poslední podkapitole pak předkládám model legislativního procesu upraveného podle potřeb a reálných kompetencí žákovského zastupitelského tělesa, v němž jsem zohlednil zkušenosti z čtyřleté praxe koordinátora Studentského parlamentu Gymnázia Uničov.

V kapitole *Teoretické aspekty žákovské participace*, její první podkapitole, uvádím problematiku žákovské participace do souvislosti s klimatem školy, vyjmenovávám podmínky pro budování demokratického klimatu ve škole a také konkrétní typy klimatu školy vhodné

pro efektivní fungování žákovských zastupitelských těles. Mým cílem je formulovat dílčí podmínky pro úspěšnou žákovskou participaci z pohledu pedagogů i žáků. V druhé podkapitole přibližuji teoretické modely participace, jež původně vznikly jako koncepty participace občanské či dětí a mládeže. Nejznámější Hartův osmistupňový žebříček participace dětí a mládeže autor odvodil z modelu participace občanů Spojených států amerických v procesech veřejného plánování podle teorie Arnsteinové z roku 1969. Závěrem podkapitoly uvádím vlastní model participace podle procesu její iniciace a hierarchický model žákovské participace zohledňující nutnost sounáležitosti žáků s celkem, tedy školou. Tento model více vychází ze školní reality a je vztažen k žákovské participaci uskutečňované žákovskými zastupitelskými tělesy.

Poslední kapitulu teoretické části disertační práce jsem pojmenoval *Odkaz reformních škol a společenské výchovy 20. a 30. let 20. století pro žákovskou participaci počátku 21. století*. Její cíl spočívá v porovnání podmínek a intencí práce žákovské samosprávy tehdy a dnes. Srovnání bylo možné provést prostřednictvím publikace s názvem *Společenská škola – žákovská samospráva, školní kluby a společná shromáždění na škole II. stupně* z roku 1934 autorů Kantové, Kosiny, Týmla, jež je svou podstatou jakousi tehdejší případovou studií žákovské samosprávy reformní diferencované školy (komenium) v Praze-Nuslích, na níž autoři publikace působili jako pedagogové. Jejich teoretické a praktické poznatky konfrontuji se svou čtyřletou zkušeností koordinátora Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Cíl této kapitoly tedy spočívá v nalezení těch úkolů tzv. společenské výchovy, jež ani v dnešní době neztrácejí na svém významu, některé naopak v důsledku překotné proměny společnosti v několika posledních desetiletích zcela či částečně pozbyly svého opodstatnění.

Empirická část disertační práce začíná její celkově nejrozsáhlejší kapitolou nazvanou *Případová studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov*. Ta, jak bylo uvedeno výše, je svým charakterem exploratorní, deskriptivní a evaluační. Longitudinálnost studie je dána její téměř čtyřletou délkou. V úvodu nejprve vymezují prvotní cíle činnosti nového zastupitelského tělesa. Kapitulu jsem rozčlenil do podkapitol, v nichž popisuji a analyzuji důležité události v životě Studentského parlamentu Gymnázia Uničov v průběhu školních let 2009/2010 – 2012/2013. Případovou studii doplňují přílohy, umístěné na konci disertační práce, přibližující klíčové dokumenty žákovského parlamentu, plakáty k jednotlivým akcím vytvořené žáky, taktéž nechybí odkazy na internetové stránky spojené s činností Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Kapitola si klade za cíl nalézt odpovědi na následující kvalitativně formulované výzkumné problémy a otázky:

- Jaké jsou hlavní podmínky (předpoklady) pro vznik žákovských zastupitelských těles?
- Jakou roli při vzniku žákovských zastupitelských těles plní školní klima - vedení školy, pedagogové a žáci?
- Proč je na některých školách obtížné nebo dokonce nemožné realizovat žákovskou participaci?
- Jak překonat případné počáteční obavy pedagogů z činnosti žákovského zastupitelského tělesa?
- Jak široké kompetence nastavit žákovskému zastupitelskému tělesu? O čem žáci ještě mohou rozhodovat a co jim už nepřísluší?
- Jak nejefektivněji realizovat výběr/volby členů žákovského zastupitelského tělesa? Do jaké míry lze využít prvky reálné politické kampaně?
- Jakým způsobem vybrat a motivovat koordinátora činnosti žákovského zastupitelského tělesa?
- S jakou motivací vstupují žáci do zastupitelského tělesa? Hájit především vlastní zájmy, nebo zájmy školy jako celku?
- Jakým způsobem vybrat/volit předsedu žákovského zastupitelského tělesa z řad žáků a jak nastavit vzájemnou spolupráci mezi jím a koordinátorem?
- Jakým způsobem motivovat žáky k aktivitě v jejich zastupitelském tělese?
- Jak předejít zahlcení žáků různými úkoly s ohledem na dobrovolnost členství v zastupitelském tělese? Do jaké míry jsou žáci ochotni obětovat svoji energii a čas pro školu jako celek?
- Lze nalézt podobnosti ve vztahu žák – škola a občan – stát?

Některých výzkumných otázek se dotýkám i v ostatních kapitolách disertační práce, jelikož jde o téma velmi komplikované a komplexní, bez možnosti odhlédnout v určité fázi výzkumu či myšlenkového procesu od mnoha dalších souvislostí. K zodpovězení výzkumných otázek jsem použil zúčastněného pozorování i několika dotazníků, jejichž data jsem analyzoval a interpretoval kvalitativně i kvantitativně. Kvantitativně jsem například přistupoval ve vyhodnocování důležité otázky, zda „mohou žáci reálně ovlivňovat dění na naší škole“, již jsem na konci každého školního roku pokládal členům Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, řadovým žákům i pedagogům. Zajímaly mě případné rozdíly v jejich odpovědích a také homogenita odpovědí v průběhu čtyř školních let. Pro srovnání jsem některé z výše uvedených otázek položil i koordinátorům a předsedům žákovských zastupitelských těles dvou srovnatelných gymnázií Olomouckého kraje. Úplný závěr kapitoly patří základním informacím o navazujících participačních tělesech dětí a mládeže na vyšší úrovni. Jedná se o Zastupitelstvo mládeže Olomouckého kraje a Národní parlament dětí a mládeže.

Druhá kapitola empirické části – *Žákovská participace na státních gymnáziích v České republice* – bezprostředně navazuje na případovou studii Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. V první podkapitole předkládám výsledky dotazníkového šetření provedeného na sedmi gymnáziích Olomouckého kraje, jehož cílem bylo postihnout postoj pedagogů k žákovské participaci jako takové. V druhé podkapitole analyzuji data získaná z rozsáhlejšího dotazníkového průzkumu určeného ředitelům všech státních gymnázií v České republice. Dotazník s 25 položkami zodpovědělo 52 ředitelů gymnázií napříč všemi kraji. Cíl výzkumu spočíval v získání poměrně detailních informací, avšak kvantitativního charakteru, o činnosti žákovských zastupitelských těles na ostatních státních gymnáziích, a tím jsem zamýšlel dosáhnout alespoň částečného srovnání s podobou žákovské participace na Gymnáziu Uničov. Na základě získaných dat jsem ověřoval platnost kvantitativních hypotéz, jež se týkaly například případné závislosti mezi velikostí školy a množstvím realizovaných návrhů žákovského parlamentu.

Následující kapitolu jsem pojmenoval *Inspirace žákovskou participací na gymnáziích ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko*. Její cíl je zřejmý již z názvu. Díky partnerské spolupráci s Gymnáziem Alberta Schweitzera v Laichingenu se mi otevřela možnost provést případovou studii tamní podoby žákovské participace. Ta byla odvozena v základních parametrech z případové studie prováděné na Gymnáziu Uničov tak, aby bylo možné co nejobektivnější srovnání. Výzkum v Bádensku-Württembersku se také opíral o analýzu dokumentů – školského zákona a vyhlášky, jež stanovují povinnost žákovské participace na školách i vyšších úrovních. Jednotlivé paragrafy těchto právních norem se mohou stát inspirací pro vymezení kompetencí žákovských zastupitelských těles v českých školských dokumentech. Detailní aspekty fungování žákovských participačních struktur pak předkládá „*Das SMV-Handbuch für Baden-Württemberg*“ – příručka žákovské participace pro Bádensko-Württembersko. Nejvíce inspirativní myšlenky obsažené v této příručce uvádím taktéž v této kapitole.

Se stejným dotazníkem jako pro ředitele českých gymnázií, avšak uzpůsobeným německé realitě, jsem oslovil i ředitele ostatních 37 gymnázií v Bádensku-Württembersku. Bohužel jej zodpovědělo pouze šest ředitelů, i přesto jsem získaná data v této kapitole prezentoval právě z důvodu srovnání s obdobným výzkumem provedeným na státních gymnáziích v České republice. Mým původním výzkumným záměrem byl popis procesů žákovské participace i v další sousední německy mluvící zemi, v Rakousku. Nabízela se možnost uskutečnit stejný výzkum jako v německém Laichingenu na gymnáziu v Birkfeldu (spolková země Štýrsko), avšak po bližší analýze jsem zjistil, že žákovská participace je sice

v Rakousku zakotvena v právních předpisech, je tudíž pro školy povinná, nicméně se liší svým pojetím. Proto v závěru kapitoly popisují pouze formální podmínky žákovské participace v Rakousku uvedené v závazných školských dokumentech.

V poslední kapitole disertační práce s názvem *Žákovská participace jako nástroj primární prevence* si kladu za cíl prokázat vliv žákovského zastupitelského tělesa na podporu tzv. nespecifické primární prevence. V úvodu kapitoly popisují současné trendy v prevenci rizikového chování žáků zakotvené v závazných školských normách. Dále pak analyzují jednotlivé aktivity Studentského parlamentu Gymnázia Uničov v kontextu jejich vlivu na klima školy, a tím i primární prevenci. Analýza je podložena kvantitativním výzkumem, jenž předkládá data o úspěšnosti a vlivu jednotlivých akcí žákovského parlamentu z pohledu jeho členů i řadových žáků. K pochopení celkové role Studentského parlamentu Gymnázia Uničov v životě školy napomohlo jeho vymezení v sémantickém prostoru členů parlamentu i řadových žáků. V závěru kapitoly i celé disertační práce uvádím vlastní schéma znázorňující společné podmínky úspěšné žákovské participace i primární prevence.

2 Současný stav v problematice žákovské participace

Problematika participace žáků na životě školy prostřednictvím zastupitelských těles nestojí v popředí zájmu dosavadních výzkumů v České republice a objevuje se pouze jako okrajové téma, jež není ve výzkumných záměrech dále rozpracováno. Za významný příspěvek ke zlepšení situace lze považovat Mezinárodní studii občanské výchovy „International Civic and Citizenship Education Study“ (ICCS) uskutečněnou v roce 2009 v 38 zemích celého světa pod záštitou *Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání – International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA)*. Jednotlivé otázky byly upraveny pro české prostředí s důrazem na zkoumání rozdílů mezi školami a žáky. Podle *Národní zprávy z Mezinárodní studie občanské výchovy* se v České republice účastnilo výzkumu více jak 4 600 žáků 8. ročníků a 1 600 učitelů ze 147 náhodně vybraných základních škol/víceletých gymnázií.

Odpovědi žáků na otázku *Do jaké míry souhlasíš nebo nesouhlasíš s následujícími tvrzeními o účasti žáků na dění ve škole* zněly následovně: *Všechny školy by měly mít školní parlament* – rozhodně souhlasím 28 %, souhlasím 44 %, nesouhlasím 23 %, rozhodně nesouhlasím 5 %. *Žáci mohou mít větší vliv na dění ve škole, pokud jednájí společně a ne každý sám* – rozhodně souhlasím 31 %, souhlasím 57 %, nesouhlasím 9 %, rozhodně nesouhlasím 3 %. *Účast žáků při rozhodování o chodu školy může napomoci ke zlepšení školy* – rozhodně souhlasím 19 %, souhlasím 61 %, nesouhlasím 17 %, rozhodně nesouhlasím 3 %. Názory žáků jsou nejvíce zohledňovány v zájmových aktivitách v rámci školy a ve tvorbě třídních pravidel. Naopak nejméně při tvorbě rozvrhu hodin a školního řádu. Při třídění podle typu školy se projevil zřetelnější souhlas u žáků gymnázií oproti žákům základních škol (Soukup, 2010, s. 52–54).

Mezinárodní studie občanské výchovy ovšem nezkoumá podmínky pro činnost školních parlamentů a nezabývá se tímto tématem na vyšším stupni gymnázií. Jako uspokojivou rozhodně nelze hodnotit pozici těles žákovské samosprávy na gymnáziích. Ta je spíše potlačena do čistě formální role bez smysluplné participace, jež představuje významný prvek v mozaice výchovy k demokratickému občanství.

I Česká školní inspekce sleduje ve své kontrolní činnosti existenci žákovských samospráv jen ve velmi obecné rovině bez analýzy jejího kvalitativního rozměru. Výroční zpráva České školní inspekce za rok 2011/2012 pouze konstatuje: „V 71 % navštívených

*středních škol byly zřízeny samosprávné orgány žáků, které plnily svou funkci různou měrou. Ředitelé respektovali stanoviska a vyjádření samosprávných orgánů žáků v 67,8 % navštívených středních škol. I když byly řádně ustanoveny, samosprávné orgány nefungovaly nebo neplnily svou funkci v 2,7 % škol.*¹

Již několik let aktivně prosazuje zavádění žákovských parlamentů, prozatím na základních školách, pražské občanské sdružení GEMINI a jeho Centrum pro demokratické učení (CEDU). Centrum pro demokratické učení je první platformou v České republice, jež se systematicky a dlouhodobě věnuje metodické a vzdělávací podpoře výchovy k občanství na českých školách jak na úrovni pedagogické a metodické, tak na úrovni součinnosti občanských iniciativ, neziskového i firemního sektoru a vzdělávacích institucí. Vychází z praktických zkušeností z výuky, zkušeností partnerských škol a zahraničních organizací. V posledních několika letech podporuje zejména práci učitelů se všemi formami žákovských samospráv, parlamentů a rad v životě školy. *„Chceme pomoci školám, které se s tímto nejednoduchým nástrojem demokracie v životě školy potýkají, hledají cesty, řeší problémy. Dosud v ČR neexistuje jediná platforma, kde by školy mohly v této věci nalézt metodickou, vzdělávací a konzultační podporu, a tak se snažíme svou nabídkou přispět k nápravě této situace.*“²

Mezi základní projekty CEDU zaměřující se na výchovu k demokratickému občanství patří: Kreativní demokratická škola, Respektující žákovský parlament, Žákovské parlamenty S.O.S. Poslední jmenovaný projekt nabízí metodickou pomoc žákovským parlamentům na prvním stupni základních škol ve spolupráci s britskou organizací Involver UK.³

CEDU nabízí pro učitele propracované semináře na konkrétní témata: Trénink koordinátora parlamentu, Kreativní demokratická škola, Žákovský parlament v životě školy, Žákovský parlament pro nejmenší, Šťastný koordinátor. Na ně pak navazují kurzy pro samotné členy žákovských parlamentů.⁴

Lektoři CEDU v přípravě svých manuálů pro základní školy čerpají ze zkušeností britské organizace School Councils UK, jež na základě výsledků výzkumu na 16 tamních školách zohledňujících hlas žáků stanovila základní elementy žákovské participace⁵:

- ✓ Zamyslete se nad tím, kam vaše škola směřuje a čeho se snaží dosáhnout.

¹ Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/e1b96137-2102-4a87-8cae-7384d9dba60c>

² Dostupné z: <http://cedu.cz/zakovske-parlamenty>

³ Dostupné z: <http://involver.org.uk/>

⁴ Dostupné z: <http://cedu.cz/pro-ucitele>

⁵ Dostupné z: <http://www.schoolcouncils.org/>

- ✓ Dejte žákům hlas v procesu učení a v životě školy.
- ✓ Ujistěte se, že všichni zaměstnanci školy vzájemně respektují svůj hlas.
- ✓ Je lepší začít malými projekty a u mladších žáků.
- ✓ Žáci by měli být vystaveni reálným problémům a výzvám, ne jejich simulacím.
- ✓ Zapojte všechny ve škole a respektujte všechny nápady, i žáků slabších.
- ✓ Nabídněte širší možnosti participace, ne jen prostřednictvím zastupitelských těles.
- ✓ Zajistěte podmínky pravidelných schůzí žakovského zastupitelského tělesa (čas, místnost).
- ✓ Vytvářejte klíčové školní dokumenty spolu se žáky.
- ✓ Zajistěte sílu hlasu žáků a viditelnost úspěchů.
- ✓ Žáci se mohou zapojit i do výuky a učení. Hlas žáků by neměl být vnímán jen jako „něco navíc, bonus“.
- ✓ Dejte žákům důvěru, že mohou ve škole opravdu něco změnit.
- ✓ Dokažte důvěru v žakovské zastupitelské těleso tím, že mu svěříte adekvátní finanční prostředky.
- ✓ Komunikujte pravidelně prostřednictvím různých mediálních kanálů.
- ✓ Dejte možnost žákům prezentovat aktuální události na pedagogických poradách.
- ✓ Zajistěte žákům možnost účastnit se jednání vedení školy a účast vedení školy na jednáních žakovských zastupitelských těles.
- ✓ Zajistěte evaluaci a reflexi činnosti žakovských zastupitelských těles s cílem jejich vylepšení.

Výše zmíněné podmínky úspěšné žakovské participace podle School Councils UK je zajímavé srovnat s německým pohledem v detailní příručce žakovské participace vydané v německé spolkové zemi Bádensko-Württembersko, jejíž klíčové myšlenky jsou analyzovány v kapitole *Inspirace žakovskou participací na gymnáziích ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko*.

Poslední novinku v aktivní činnosti Centra pro demokratické učení představuje otevření konzultačních center pro žakovské parlamenty na 13 základních školách zastoupených v každém kraji České republiky. Konzultační centra jsou výsledkem spolupráce lektorů CEDU a učitelů – koordinátorů těch základních škol, na nichž společně usilovali o efektivní činnost žakovské samosprávy.⁶

⁶ Dostupné z: <http://cedu.cz/konzultacni-centra-ve-vsech-krajich>

Odborná literatura řeší problematiku žákovské participace jen okrajově jako jeden z fenoménů spoluvytvářejících školní klima, osobnost žáka apod. Mezi nejvýznamnější příspěvky k tématu žákovské participace můžeme zařadit publikaci *Demokracie ve škole* autorů M. Pola, M. Rabušicové, P. Novotného a kol., zejména pak kapitulu autorky J. Redlichové *Hlasy žáků a demokracie ve škole*. Ta na několika stranách definuje samotný pojem žákovské participace s ohledem na zahraniční zkušenost, jež v anglickém jazyce používá termín „pupil voice“, tedy hlas žáků (Redlichová, 2006). Dále argumentuje nezbytností žákovské participace pro rozvoj školy a jejího demokratického klimatu. V neposlední řadě také popisuje dva modely žákovské participace s ohledem na její iniciaci a závěrem nastiňuje relevantní problémy, jejichž vyřešení je při vzniku zastupitelských těles na školách zásadní a nevyhnutelné.

J. Vidláková svůj zájem o žákovskou participaci pod vedením M. Rabušicové završila na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně v roce 2011 svou disertační prací s názvem *Hlas žáků jako součást jejich participace na životě školy*. Svým rozsahem se na našem území jedná o výjimečnou monotematickou publikaci tohoto druhu. První kapitola *Participace žáků na životě školy jako kontext pro hlas žáků* pojednává o potřebnosti participace pro rozvoj demokratického klimatu školy, shrnuje dosavadní výzkumné závěry a uvádí teoretické modely žákovské participace ze zahraničních publikací. Cituje také výroční zprávy České školní inspekce, výsledky šetření Ústavu pro informace ve vzdělávání a analýzy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o naplňování tzv. Bílé knihy, jež poukazují na nedostatečné vyjasnění účelu participace a na nízkou pozornost věnovanou způsobu zavádění spouřozhodovacích procesů do praxe. Vidláková konstatuje: „K popsánému stavu participace žáků na našich školách může přispívat také malý zájem odborníků zabývat se tímto komplikovaným a citlivým tématem. Vzhledem ke stavu výzkumu v této oblasti můžeme spíše jen spekulovat o tom, jaká je skutečná participace žáků v českých školách, a to nejen ta uskutečňovaná formou žákovských samospráv“ (Vidláková, 2011, s. 43).

Vidláková dále v empirické části disertační práce předkládá případovou studii mapující hlas žáků na jedné základní škole v Brně. Za nevýhodu případové studie lze považovat její zpětný charakter – Vidláková analyzuje dvouletou existenci již zaniklé žákovské samosprávy, je tak odkázána pouze na vzpomínky žáků devátého ročníku, jež se na samosprávě podíleli, učitelů a ředitele školy, a tudíž neměla možnost využít zúčastněného pozorování, jež může přinést kvalitativně cenné informace. Vidláková se zabývá uplatňováním hlasu žáků na této základní škole nejen prostřednictvím zaniklé žákovské samosprávy, nýbrž i ostatními možnými způsoby. Empirickou část své disertační práce

uzavírá Vidláková poněkud obecným hodnocením školy jako celku pohledem žáků.

V regionálním kontextu můžeme zmínit studii provedenou členy Katedry společenských věd Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci k tématu žákovské participace na 47 základních školách v Olomouckém kraji, z níž mj. vyplynulo, že na českých školách je podporován demokratizační proces, ovšem ne v podobě participační demokracie, nýbrž prostřednictvím exkluzivní demokracie (paradox pseudodemokracie). Často totiž není jasný a transparentní postup při výběru členů zastupitelských těles, kdy někteří žáci jsou do funkcí vybráni třídním učitelem za odměnu či za trest. Forma žákovské samosprávy také ve většině škol nebyla upravena žádnou závaznou normou. „*Účinná participace, jako jedno z kritérií demokratického procesu, tak je výrazně deformována. Narušena jsou i další kritéria demokratického procesu – volební rovnost a zahrnutí všech žáků*“ (Staněk, 2009, s. 96).

Poznatky autorů Pola, Rabušicové, Novotného, Redlichové shrnuje spolu s dalšími dílčími výzkumy na téma žákovské participace R. Čapek v publikaci *Třídní klima a školní klima*. Kapitola s názvem *Participace žáků* v úvodu předkládá známý Hartův model žákovské participace, z něhož lze vyčíst hranici mezi formálním a reálným spolurozhodováním žáků na životě školy. Pro zajímavost uvedme v kapitole zmíněný výzkum zaměřený na principy otevřené školy (komunikace s okolím školy), v němž ředitelé školy měli odpovídat na otázku „*Kdo by se měl otevřené komunikace především účastnit ze strany školy?*“ 0,6 % ze 168 respondentů umístilo žákovský parlament na poslední místo (Čapek, 2010, s. 84).

Publikace *Pětkrát hurá demokracii ve škole, o demokracii v každodenní praxi školy* autorů E. Kjaergaarda a R. Martinieniena plní roli praktické příručky v budování demokratického školního klimatu pro všechny aktéry ve škole – žáky, vedoucí pracovníky, učitele a rodiče. Nejblíže tématu žákovské participace je druhá kapitola s názvem *Výchova k demokracii*. Citujme alespoň jednu pasáž: „*Každá škola by například měla mít určitou volenou radu, složenou ze zástupců pedagogického sboru, žáků a rodičů, a třeba i vůdčích osobností komunity. Pravomoc této rady by závisela na věku žáků, ale vždy (a to je důležité) by se měla týkat záležitostí, které oni považují za významné*“ (Kjaergaard, Martinieniene, 1997, s. 5). Dále tito dánští autoři v kapitole rozpracovávají konkrétní techniky pro otevření vzájemné komunikace a spolupráce.

Psychologicko-filosofický přístup k problematice žákovské participace předkládá v knize *Škola s přívětivou tváří, skutečnost a představa* autor Hubertus von Schoenebeck. Čtenáře v dodatku seznamuje s principy amikativní životní filosofie neboli přátelského vztahu člověka k sobě samému, k druhému a ke světu. Amikativní pojetí osobnosti má význam v sociální realitě a odpovědnosti v ní, neboť „*každý je od začátku odpovědný sám za sebe, a*

každý se může mít rád, takový jaký je. Odpovědnost za sebe sama a sebeláska obsahují sociální automatismus: Láska k bližnímu je v lidech proto, protože jim samotným to dělá dobře. Člověk chce od druhého člověka – jeho úsměv“ (Schoenebeck, 2001, s. 79).

H. Grecmanová v knize *Klima školy* dává ucelený přehled jednotlivých faktorů ovlivňujících školní klima. S tématem disertační práce nejvíce koresponduje sociálně teoretický přístup H. Fenda, konkrétně pak interakční aspekt popisu školního prostředí, jehož znakem je *„zájem především o to, kolik je restriktivní kontroly a tlaku na přizpůsobení, participace a vědomí sounáležitosti ke skupině“* (Grecmanová, 2008, s. 37). V kapitole *Organizační znaky školy* nalezneme také výsledky výzkumů, jež vypovídají o souvislosti mezi velikostí školy a jejím klimatem.

Participativními modely řízení školy především z pohledu vedoucích pracovníků vůči svým podřízeným zmiňují publikace zaměřené na školský management. Například M. Prášilová v knize *Vybrané kapitoly ze školského managementu pro pedagogické pracovníky* zmiňuje: *„Zaměstnanci jsou svým vlastním přístupem k řešení jednotlivých úkolů vtaženi do procesu obnovy školy, podílejí se na jejím rozvoji, berou školu za svou. Na pracovišti pak vzniká dobré pracovní klima, které se odráží i na žácích, neboť ne nadarmo se říká – Jaký učitel, takový žák“* (Prášilová, 2006, s. 137). Jinými slovy řečeno, bez reálné participace pedagogů na životě školy lze jen stěží prosazovat participaci o úroveň níže, tedy u žáků.

Autor P. Vacek se dlouhodobě a systematicky věnuje ve svých pracích tématu formování charakteru žáků a mravní výchovy, jež je v současné době nanejvýše aktuální. Ve svém článku *Jak ve škole rozvíjet charakter žáků? (Program výchovy charakteru)* představuje Berkowitzův model výchovy charakteru vycházející z mnoha empirických studií, jehož výsledkem je 19 charakteristik. Dvě z nich se přímo dotýkají žákovské participace. *„Participace žáků na aktivitách spojených s výchovou charakteru je nezbytná. Zapojení dětí do školního/třídního dění počínaje nespécifickou organizací školních/třídních akcí přes funkční činnost žákovského parlamentu, vydávání třídního/školního časopisu až po specifické činnosti s jasně orientovanou eticko-preventivní problematikou. Zapojení žáků může mít podobu šířeji pojatých peer aktivit, jejichž smyslem je nejen pomoc „potřebným“, ale také schopnost přebírat odpovědnost nejen za sebe, ale i za své spolužáky“* (Vacek, 2005, s. 43).

Landesschülerbeirat Baden-Württemberg a Schülernachrichtendienst vydala pro potřeby škol – žáků, učitelů a koordinátorů žákovské participace příručku s názvem *Das SMV-Handbuch für Baden-Württemberg*. Tato publikace detailně popisuje všechny aspekty efektivního fungování zastupitelských těles na středních školách. Srozumitelnou formou uvádí i teoretické pozadí funkční participace a zároveň nabízí propracovanou zásobárnu

praktických vzorových materiálů, jež žákům a jejich učitelům může velmi usnadnit práci při spolurozhodování v každodenní školní praxi. Tato příručka je samostatně analyzována v kapitole disertační práce s názvem *Inspirace žákovskou participací na gymnáziích ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko*. Cílem bude především zjistit, do jaké míry lze obsah příručky převádět do prostředí českých škol. Pro úplnost uvedme témata jednotlivých kapitol: 1. Žákovská spoluodpovědnost, 2. Žákovská spoluodpovědnost na odborných školách, 3. Koordinátor žákovské participace z řad učitelů, 4. Činnosti koordinátora žákovské participace, 5. Motivace a podpora mládeže, 6. Podporovatel a partner žákovské participace, 7. Žákovská participace spoluvytváří školní klima, 8. Financování žákovské participace, 9. Důležité zákony a vyhlášky.

Inspirativní je srovnání myšlenek uvedených v publikaci *Společenská škola* z roku 1934 autorů Kantové, Kosiny, Týmla. První část knihy objasňuje důvody pro vznik zastupitelských těles žáků druhého stupně reformních škol (tzv. komenia), popisuje prostředky kolektivní výchovy i možné těžkosti spojené se zaváděním žákovské samosprávy. Druhá část je ryze praktická, neboť se jedná v dnešní terminologii o případovou studii aplikace kolektivní výchovy na jedné z reformních škol v Praze-Nuslích. Praktičnost kapitoly doplňují velmi zajímavé materiály spojené s činností žákovské samosprávy, jako např. rozvrh akcí, dokumenty k akcím, jednotlivé zápisy ze společných shromáždění atd. Z této publikace cituji nanejvýš aktuální myšlenku: „*Náš žák má nabytí jasného vědomí, že jako jedinec je jen malou částí celku; že na tom celku závisí; že jeho konání není nikdy tak osamoceno, aby mělo význam jen a jen pro něho samého, nýbrž že je vždy v nějakém vztahu k tomuto celku*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 12).

Ve výčtu odborné literatury chybí publikace, jež by zkoumala aspekty žákovské participace na středních školách, resp. gymnáziích v České republice, jež jsou svým charakterem svébytným typem škol s největším potenciálem efektivního a kvalitního spolurozhodování žáků na životě v nich a následně v občanském a politickém životě. Postrádám též hlubší zamyšlení nad možnými intencemi aktérů participace ve škole, pro něž se nabízí využití společenskovedních východisek.

Pro úplnost dále jmenujme nejcitovanější zahraniční autory modelů participace, původně dětí a mládeže na společenském a politickém životě, mezi něž řadíme Harta, Tresedera, Dürra, Holdswortha, Mitrovou, Fieldinga. Podrobněji se budu těmto teoretickým přístupům věnovat v kapitole *Teoretické aspekty žákovské participace*.

V závěru této kapitoly nesmíme opomenout problematiku zakotvení žákovské participace v závazných školských dokumentech. Širším kontextem žákovské participace jako

nedílné součásti v uplatňování dětských práv se ve své disertační práci podrobně zabývá J. Vidláková. Práva dětí a mládeže upravují dokumenty Organizace spojených národů: *Úmluva o právech dítěte*⁷ z roku 1989, Evropské unie a Evropské komise: *Bílá kniha Evropské komise – Nový podnět pro evropskou mládež*⁸ z roku 2002, jež definuje podmínky participace od místní až po evropskou úroveň.

Závazné školské dokumenty v České republice bohužel blíže nespecifikují podmínky vzniku žákovských zastupitelských těles a neupravují jejich fungování (srov. viz kapitola *Inspirace žákovskou participací na gymnáziích ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko*). Školský zákon č. 561/ 2004 Sb. hovoří v § 21, odst. 1, písm. d) takto: „*Žáci a studenti mají právo zakládat v rámci školy samosprávné orgány žáků a studentů, volit a být do nich voleni, pracovat v nich a jejich prostřednictvím se obracet na ředitele školy s tím, že ředitel školy je povinen se stanovisky a vyjádřeními těchto samosprávných orgánů zabývat.*“⁹ Závazný dokument kurikulární reformy – *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G)*¹⁰ taktéž vůbec neuchopuje problematiku žákovské participace prostřednictvím žákovských zastupitelských těles. RVP G ovšem definuje klíčové kompetence, jež jsou bezesporu rozvíjeny aktivní spoluúčastí žáků na dění ve škole. Jedná se o kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence k podnikavosti. Tematicky nejvíce koresponduje s problematikou žákovské participace vzdělávací oblast *Člověk a společnost*, zejména pak její obor *Občanský a společenskovědní základ* ve vzdělávacím obsahu *Člověk ve společnosti* – učivo společenská podstata člověka, a ve vzdělávacím obsahu *Občan a stát* – učivo demokracie, lidská práva. Z průřezových témat RVP G s žákovskou participací souvisí *Osobnosti a sociální výchova*, případně *Mediální výchova*.

⁷ Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

⁸ Dostupné z: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/press/ks8ekbk.pdf>

⁹ Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon>

¹⁰ Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

3 Politologicko-filosofické aspekty žákovské participace

Participaci žáků na životě školy je nutné uvést do politologického kontextu v rovině občan a politický život, z něhož lze analogicky, i když se svými specifikami, vyvozovat vztah žák a rozhodovací procesy ve škole. Jelikož i život ve škole by se měl ideálně rozvíjet v podmínkách demokratického prostředí a výchovy, bude tématem této kapitoly sama demokracie. Bude se jednat o prezentaci a přiblížení některých tezí představitelů především politické filosofie, jež svými úvahami obohatili způsob chápání demokracie jako takové, upozornili na základní podmínky jejího fungování a také odhalili různá úskalí demokratických principů a procesů. Zároveň půjde o snahu tyto fundamentální myšlenky aplikovat do života školy a do problematiky žákovské participace. Autor si v kapitole neklade za cíl pojmout všechny politologické a filosofické aspekty demokratických procesů; to by neodpovídalo pedagogickému zaměření disertační práce a také nebylo kvůli nesmírnému rozsahu tohoto tématu ani možné.

3.1 Smluvní koncepce – teorie společenských smluv

Přehled teorií o demokracii nezačneme zkušeností antického Řecka s tímto systémem vládnutí, jelikož se jednalo o nám vzdálenější přímou demokracii, a navíc, v kontextu dnešního chápání demokracie postavené na rovnosti a spravedlnosti mezi lidmi, se v té době o demokracii vlastně nejednalo. Proto se budeme jako prvním věnovat teoretikům tzv. smluvních koncepcí, v jejichž základech je zakomponován stěžejní demokratický princip, a to dobrovolná úmluva mezi lidmi za účelem vytvoření státní moci, jež ovšem u jednotlivých filosofů nabyla rozdílných konotací.

Thomas Hobbes popsal důvod uzavření společenské smlouvy jako východisko z původního stavu „války všech proti všem“, v níž člověk nepociťoval jistotu téměř v ničem. *„Ale stejně jako lidé vytvořili umělého člověka, kterému říkáme stát, aby dosáhli míru, a tím sebe samé zachovávali, vytvořili i umělé řetězy, kterým říkáme politické zákony. Pouze ve vztahu k těmto poutům hovořím nyní o svobodě poddaných. Uvážím-li totiž, že ve světě neexistuje stát, který by stanovil dost pravidel upravujících všechny činnosti a projevy lidí (což je také nemožné), nutně z toho plyne, že při veškerých činnostech, které zákony dovolují,*

mají lidé svobodu konat to, co pro sebe pokládají na základě vlastního rozumu za nejvýhodnější“ (Hobbes, 2009, s. 148). Hobbes zde velmi pragmaticky upozornil na jedno z úskalí při vzniku státní moci, že totiž nelze nadefinovat a upravit zákony veškeré aspekty lidského života, že se tedy pohybujeme v rámci pevně stanovených „mantinelů“ v podobě zákonů, to znamená, člověk může činit vše, co mu zákony výslovně nezakazují. I tato zdánlivě jasná záležitost se v okamžiku zavádění žákovské participace může stát složitým problémem. Počáteční vymezení pravomocí žákovského zastupitelského tělesa může vyústit v první zásadní názorový střet mezi žáky, vedením školy a učitelským sborem často končícím rezignací na jejich stanovení. V tomto okamžiku se omezíme pouze na konstatování, že kompetence žákovského parlamentu budou ze své podstaty vždy spíše menšího rozsahu a samotné uplatňování principu „člověk (občan) může činit vše, co mu zákony výslovně nezakazují“ bude v prostředí školy postaveném na jasném řádu, i ve vzdělávacím a výchovném procesu samém, obtížně splnitelné. Problematikou praktického vymezení pravomocí žákovského zastupitelského tělesa se zabývá blíže kapitola *Případová studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov*.

John Locke posouvá teorii smluvních koncepcí blíže k demokratickým zásadám. Definiuje principy rozhodování: *„Neboť když nějaký počet lidí utvořil se souhlasem každého jednotlivce společenství, tím učinil ono společenství jedním tělesem s mocí jednat jako jedno těleso, což se děje pouze vůlí a rozhodnutím většiny. Protože zajisté to, co uvádí v pohyb jakékoli společenství, je jen souhlas jeho jednotlivců, a jako se jedno těleso musí pohybovat jedním směrem, je nutné, aby se těleso pohybovalo tím směrem, kudy je žene větší síla, totiž souhlas většiny. Tak je každý vázán oním souhlasem, aby se podrobil většině“* (Locke, 1992, s. 86). Problematikou rozhodování většiny se budu podrobněji zabývat níže v této kapitole. Nabízí se otázka, jak vymežit onu většinu, jak nezpochybňovat legitimitu většinového rozhodnutí, jak vést žáky ve škole k respektování názoru většiny a zároveň k toleranci menšinových postojů.

Jean-Jacques Rousseau obohatil smluvní koncepcce o pojem obecné vůle: *„Každý z nás dává svou osobu a všechnu svou moc pod řízení obecné vůle; a přijímá zároveň každého člena jako nedělitelnou část celku“* (Rousseau, 2002, s. 24). Tímto pojetím obecné vůle, již se musí osobní vůle každého člověka podřídít, vyvolává asociace s myšlenkami komunistické společnosti, v níž má právě obecná vůle lidu dominovat. Životaschopnost obecné vůle ve vztahu občan – stát se jeví jako utopie již z prostého faktu početnosti obyvatel jednotlivých států, a tudíž nemožnosti průniku mnoha dílčích názorů, postojů a individuálních zájmů. Pokud bychom chápali obecnou vůli jako vtělení obecných zájmů do podoby systému práva a

jednotlivých právních norem, pak i toto považuji za problematické. Kolik občanů země se podílí na vzniku oněch norem? Kolik občanů se orientuje v jednotlivých právních normách, nebo dokonce zná principy demokratického fungování státu zakotvené v Ústavě ČR? Kolik lidí proto vnímá zákony spíše jako nutné zlo?

Pokud ovšem budeme o obecné vůli uvažovat v početně omezeném společenství lidí, jakým je např. škola, pak vize člena společenství jako jeho nedělitelné součásti se zdá sympatická a prospěšná. Než se pokusím uvést příklady projevů obecné vůle ve škole, zmíním další citáty, jež dokládají, jakým způsobem se Rousseau v posloupnosti svých myšlenek vypořádal s očekávaným rozporem mezi vůlí jednotlivce a vůlí obecnou: „*Každý jedinec může skutečně mít jako člověk zvláštní vůli, odporující nebo odlišnou od vůle obecné, kterou má jako občan*“ (Rousseau, 2002, s. 28).

„*Aby tedy společenská smlouva nebyla jen prázdnou formulí, obsahuje mlčky závazek, který samojediný může dáti sílu ostatním, že kdokoli by odepřel poslechnouti obecnou vůli, bude k tomu donucen celým tělesem: to znamená jen, že bude nucen, aby byl svobodný*“ (Rousseau, 2002, s. 29).

„*Společenskou smlouvou ztrácí člověk svou přirozenou svobodu a neobmezené právo na vše, co jej svádí a čeho může dosáhnouti; získá občanskou svobodu a vlastnické právo ke všemu, co má. Abychom se vyvarovali omylu při tomto vyvažování, je třeba dobře lišiti svobodu přirozenou, jejíž meze tvoří jen síly jedince, od svobody občanské, která je ohraničena obecnou vůlí*“ (Rousseau, 2002, s. 30).

„*Je to často veliký rozdíl mezi vůlí všech a vůlí obecnou; obecná vůle přihlíží jen k zájmu společnému; vůle všech přihlíží k zájmu soukromému a je jen souhrnem jednotlivých vůlí: ale odečtete od těchto vůlí plus a minus, které se vzájemně ruší, a zůstane jako úhrn rozdílů vůle obecná*“ (Rousseau, 2002, s. 38).

Co by tedy mohlo být oním úhrnem rozdílů ve školním prostředí? Co by bylo obecnou vůlí – společným zájmem všech aktérů školního života? Na základě zkušenosti jak žáka, tak i učitele by touto spojnicí mohlo být vytváření pocitu důvěry a bezpečí ve škole, dobré výsledky vzdělávání, atmosféra respektu a tolerance apod. Vyvstává zde ovšem jeden aspekt školního života, jenž i tyto primární cíle obecné vůle může narušovat. Jedná se o všudypřítomnou soupeřivost. Faktem zůstává, že jeden z cílů výchovy ve škole představuje rozvíjení schopnosti kooperace při řešení konkrétních úkolů. Rozvoj této schopnosti ovšem ohrožuje zmíněná přirozená soutěživost, jejímž prostřednictvím si žáci navzájem konkurují, a tím uplatňují svou individuální vůli na úkor druhých.

Je zřejmé, že ona soutěživost se projevuje u některých dětí méně či více. Snaha

pedagoga by neměla směřovat k potlačování konkurenčního prostředí, jež je přirozeným motorem evolučního vývoje, nýbrž ke zdůrazňování a rozvoji hodnot, jež tvoří společné principy lidství, humanity, a právě tyto hodnoty bychom mohli pojmenovat souhrnně obecnou vůlí. Domnívám se tedy, že osobní vůle a vůle obecná nejsou vůči sobě v rozporu, protože každá se v praxi dotýká odlišných intencí lidského života, nicméně prosazování vůle individuální by nemělo překračovat hranice lidství, morálky. Obecnou vůli považuji za určité hranice lidského chování vztažené k morálním hodnotám. K tomuto pojetí obecné vůle by měl směřovat celý výchovně-vzdělávací proces.

Ke konci této podkapitoly uvedu ještě citát, v němž Rousseau velmi dobře poukázal na jeden z palčivých problémů současné zastupitelské demokracie, když tehdy varoval: „*Nic není nebezpečnější, než vliv soukromých zájmů v záležitostech veřejných, a zneužívání zákonů vládou je menším zlem než korupce zákonodárce, nevyhnutelný následek zřetelů soukromých*“ (Rousseau, 2002, s. 77).

3.2 Problematika demokratické většiny

Alexis de Tocqueville již v 19. století poukázal na dvojí tvář základního principu demokracie – rozhodování většinou. Ve svém proslaveném díle *Demokracie v Americe* hovoří o tyranii většiny: „*Když nějaký člověk nebo nějaká strana trpí ve Spojených státech nespravedlností, na koho se má podle vás obrátit? Na veřejné mínění? – právě ono tvoří většinu; na zákonodárny orgán? – ten zastupuje většinu a je jí slepě poslušen; na výkonnou moc? – ta je jmenována většinou a slouží jí jako pasivní nástroj; na represivní moc? – represivní moc není nic jiného než většina ve zbrani; na porotu? – porota, to je většina, které je dáno právo vynášet rozsudek, a sami jsou v některých státech voleni většinou. Jakkoli nespravedlivé nebo nerozumné je opatření, které vás postihuje, musíte se mu tedy podrobit*“ (Tocqueville, 2012, s. 247).

Pokud bychom měli nejprve uvažovat v rovině, zda je lepší tyranie většiny či tyranie jednotlivce, pak je odpověď nasnadě. Demokratický způsob rozhodování, tedy prostřednictvím hlasu většiny, považujeme ve vyspělých státech za jediný legitimní. Legitimita rozhodnutí se zvyšuje přímou úměrou se silou většiny, tedy nejvyšší dosáhneme absolutní většinou či jednomyslností, jak je to např. při hlasováních v rámci institucí Evropské unie. Záměrně jsem nyní uvedl Evropskou unii, o níž se paradoxně hovoří v souvislosti s tzv. demokratickým deficitem – rozhodování evropských institucí je velmi

vzdáleno občanům členských států, o to více pak „imaginárním“ Evropanům. Legitimitu rozhodnutí Evropské unie zvyšuje striktní uplatňování principů demokratického rozhodování, naopak ji kontraproduktivně snižuje vzdálenost evropských politiků a úředníků od jednotlivých občanů a voličů.

Přenesme se nyní z evropské úrovně na národní a poté školní. Je možné označit rozhodování většinou na národní úrovni za více legitimní než na úrovni nadnárodní? V naší republice jsou již zakotveny standardní principy demokratických voleb, což samo o sobě jejich výsledky legitimizuje. Objevuje se ovšem problém týkající se většiny v podobě volební účasti. Posledních parlamentních voleb v roce 2010 se zúčastnilo necelých 63 % oprávněných voličů¹¹, což představuje absolutní většinu, tudíž legitimita výsledků voleb je poměrně vysoká. Účast voličů v posledních volbách do krajských zastupitelstev v roce 2012 dosáhla pouze necelých 37 %, v posledních senátních volbách, taktéž v roce 2012, v prvním kole téměř 35 %¹², ve druhém kole pak jen necelých 19 %¹³. K tomu je nutné uvažovat další redukci většiny v důsledku diferenciací odevzdaných hlasů podle politické preference voličů.

Legitimita vládnutí se dále snižuje tím, že strana s nejvyšším počtem získaných mandátů není schopna sestavit vládu, a vládní většiny se pak ujímají strany, jež se ve volbách umístily až na dalších pozicích. Volby tedy proběhly legálně, ovšem legitimita vládnutí je diskutabilní.

Když se dále zaměříme na vrcholnou instituci moci zákonodárné – Poslaneckou sněmovnu Parlamentu ČR – a zároveň budeme mít na paměti zmiňované volební účasti, tak legitimita rozhodování poslanců je opět povážlivě snižována. Vezměme si krajní případ: Poslanecká sněmovna je složena z 200 poslanců, k přijetí standardního zákona je zapotřebí nadpoloviční většiny přítomných poslanců, tedy relativní většiny. Aby se poslanecká sněmovna byla schopna usnášet, musí být přítomna alespoň třetina poslanců (tj. 67), tudíž k přijetí zákona stačí „většina“ 34 poslanců. Těchto 34 poslanců rozhoduje v kontextu zastupitelské demokracie o zásadních otázkách týkajících se každodenního života 10 miliónů občanů České republiky. Mohli bychom v tomto okamžiku dlouze polemizovat nad stavem české politiky a politické kultury, zda pramení primárně ze zvolených politiků nebo z vyspělosti české společnosti. Přikláním se ke druhé variantě, jelikož v případě té první, tedy zvolených politiků, bych kladl větší důraz na slovo „zvolených“ než „politiků“...

Další významný teoretik demokracie Robert Dahl v souvislosti s problematikou

¹¹ Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ>

¹² Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/senat/se31?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xv=1>

¹³ Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/senat/se31?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xv=2>

většiny hovoří o maximalizaci sebeurčení: „*Silná zásada vlády většiny zajišťuje, že největší možný počet občanů bude žít podle zákonů, které si sami zvolili. Pokud zákon přijme méně než většina osob, pak počet těch, kdo zvolili tento zákon, bude nutně menší než počet občanů, kteří by byli zvolili alternativu. Podobně, kdyby se pro přijetí zákona požadovala více než většina – řekněme 60 procent, pak by čtyřicetiprocentní menšina (plus jeden hlas) mohla zabránit šedesátiprocentní většině (mínus jeden hlas) přijmout její preferovanou alternativu. V důsledku toho by se alternativa preferovaná menšinou vnutila většině*“ (Dahl, 1995, s. 126).

Dahl ovšem upozorňuje na další problém demokratického rozhodování. Podle něj ne všichni občané jsou schopni posoudit, co je v jejich zájmu, a tedy zda je většina občanů schopna podílet se nepřímo na řízení státu. Nicméně demokratické společenství a stát by podle něj měly být založeny na předpokladu, že „*každý dospělý podřízený zákonům nějakého státu by měl být považován za dostatečně kvalifikovaného k účasti na demokratickém procesu vládnutí v tomto státě*“ (Dahl, 2001, s. 72).

Jak je patrné, Dahl nepopírá, že by se občané mohli mýlit, a také tak často činí, vyzdvihuje ovšem jednu z dalších podmínek fungující demokracie, a to vzdělanost občanů, jež by měla zaručit redukci chybných rozhodnutí a jejich kvalifikovanost. Když hovoří o vzdělanosti, nemyslí jí pouze tu, jíž je dosaženo prostřednictvím školství, ale v širším pojetí zájem občanů o veřejný život uskutečňovaný mnoha různými způsoby (Dahl, 2001, s. 74).

Podobný pohled na účast občanů v demokratickém procesu zastává Ian Shapiro. Používá v této souvislosti pojem „dotčený zájem“, jímž je myšleno, že o demokracii a o oprávněné vládě lze hovořit za podmínky, že lidé disponují rozhodovacími pravomocemi ve věcech, jež se jich dotýkají. „*Jestliže se vás dotýkají výsledky, jste dle předpokladu oprávněni mít své slovo*“ (Shapiro, 2003, s. 170). Shapiro dále zmiňuje problém především zemí západní Evropy, jenž je důkazem nerespektování pravidla dotčeného zájmu. Například lidé příjíždějící za prací z „třetích zemí“, tedy zemí mimo Evropskou unii, tzv. gastarbeiteři, nejsou občany dané hostitelské země, tudíž nemají volební právo a nemohou tak rozhodovat o záležitostech, jež se jich nebo jejich dětí bezprostředně týkají. Podle Shapira by bylo ovšem poměrně složité určovat, co pro danou skupinu lidí je a co již není dotčeným zájmem (Shapiro, 2003, s. 172).

Na další aspekt demokracie ve vztahu k rozhodování občana, jenž ve své podstatě taktéž souvisí se vzdělaností, upozorňuje i Tocqueville: „*Je neskutčné přimět člověka, aby se dobrovolně zajímal o zájmy celého státu, protože sotva chápe vliv, který může mít osud státu na jeho vlastní osud. Ale je-li třeba protáhnout cestu až k hranici jeho pozemku, pozná na první pohled, že je tu přímý vztah mezi touto drobnou veřejnou záležitostí a jeho nejdůležitějšími záležitostmi soukromými, a tak sám, aniž by mu to někdo ukazoval, objeví*

těsnou vazbu, která zde spojuje soukromý zájem se zájmem obecným. Takže zainteresovat občany na veřejném blahu a ukázat jim, že k jeho zajištění neustále potřebují jedni druhé, lze daleko spíše tím, že jim bude svěřena správa drobných záležitostí, než že budou pověřeni řízením věcí velkých“ (Tocqueville, 2012, s. 557).

Tocqueville zde popisuje ten fakt, že si občané často neuvědomují reálný dosah jednotlivých politických rozhodnutí pro vlastní životy, pravděpodobně v důsledku neznalosti souvislostí či nezájmu o politiku, a poukazuje na nutnost překonání tohoto problému prostřednictvím přiblížení politiky občanům. Lidé jednoduše uvěří důležitosti politických rozhodnutí až ve chvíli, kdy se jich bezprostředně dotýkají. Ne všechny zákony se takto citelně a hmatatelně jako v citovaném příkladu projeví v každodenním životě člověka. Proto zde musí sehrát klíčovou roli informovanost a vzdělanost občanů, díky níž budou moci dohlédnout závažnost přijímaných norem, což by mělo ve svém důsledku vést k většímu zájmu o věci veřejné a politiku jako takovou.

Školní prostředí nabízí tu výhodu, že se v něm výrazně zmenšuje počet osob zúčastněných v procesu rozhodování, okruh témat, o nichž je objektivně možno demokraticky rozhodovat, a tedy i participovat. Škola je taktéž co do rozdělení pozic a rolí mnohem jasnější i rigidnější strukturou. Z toho ovšem nevyplývá, že by si žáci byli vždy vědomi dosahu svých rozhodnutí či rozhodnutí dospělých.

Pro pochopení uvedu jeden konkrétní příklad ze školní reality. Na gymnáziu, kde vyučuji, vzešel ze strany vedení školy návrh, aby se didaktické testy bodově klasifikovaly jednotně podle kritérií státní maturity. Ve svém důsledku to znamená rozšíření bodového hodnocení pro známku výborně, tedy vyšší motivaci pro dosahování lepších výsledků, a zároveň zpřísnění hranice pro stupeň nedostatečný. Samo o sobě to pochopitelně vyvolalo spíše negativní reakce žáků, protože se projevil především druhý zmíněný efekt s nedostatečnou.

Podstata problému tedy spočívá v tom, že většina žáků, mimo těch excelentních, sama nedokáže docenit pozitivní aspekty tohoto opatření. Proto bylo nezbytné, aby vedení školy prostřednictvím jednotlivých vyučujících vysvětlilo konkrétní klady této změny, mezi něž mj. patří zobektivizování bodového hodnocení, motivace k lepším výkonům, samotná příprava na bodové hodnocení u státních maturit.

Když se vrátíme zpět na úroveň politiky, volení zástupci zde zjevně selhávají ve vysvětlování svých jednotlivých kroků, což vede k odcizení lidí od politiky a k nedůvěře v ni. Zda se jedná o neochotu či neschopnost politiků, ponechám na zvážení čtenáře.

Tímto se dostáváme k základním kritériím demokratického procesu, tak jak je definoval Dahl:

<p>1. Účinná participace</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Dříve než sdružení přijme plán dalšího postupu, musejí všichni členové dostat rovnou a efektivní příležitost sdělit ostatním svá stanoviska k této problematice.
<p>2. Volební rovnost</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Každý člen musí mít rovnou a efektivní možnost volit, přičemž hlasy musejí mít při sčítání stejnou váhu.
<p>3. Poučené porozumění</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Během rozumně stanovené doby musí mít každý člen rovnou a efektivní možnost dozvědět se vše potřebné o všech alternativách dalšího postupu a o jejich pravděpodobných důsledcích.
<p>4. Kontrola nad nastolováním témat k projednání</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Členové musejí mít vyhrazeno právo rozhodovat o tom, jaká témata se dostanou na pořad jednání a jakým způsobem budou projednávána.
<p>5. Zapojení všech dospělých</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Všichni, nebo alespoň většina dospělých trvale v místě usídlených obyvatel, by měli mít zajištěna plná občanská práva, tak jak jsou obsažena v prvních čtyřech kritériích.

Obr. 3.1 Kritéria demokratického procesu (Dahl, 2001, s. 39)

Co tato pravidla znamenají pro život ve škole?: **1. Účinná participace** – žáci by měli mít možnost vyjádřit se ke všem aspektům svého života ve škole (např. k hodnocení svých výsledků, ke klimatu třídy, negativním a rizikovým formám chování, klimatu a vzhledu školy); **2. Volební rovnost** – musí být zajištěna při volbách do třídní samosprávy, případně do žákovského zastupitelského tělesa; **3. Poučené porozumění** – můžeme jej vztáhnout na celý vzdělávací proces při výběru budoucí střední či vysoké školy, případně s tím související zásadní výběr volitelných předmětů, nebo jej aplikujeme v užším smyslu při jednání a následném hlasování v žákovském zastupitelském tělese; **4. Kontrola nad nastolováním témat k projednání** – v obecné rovině v rámci vzdělávacího procesu je toto kritérium plněno automaticky, protože jednotlivá témata a následné volby jsou dané většinou striktně vzdělávací soustavou (žák se např. musí po maturitě rozhodovat, jakou vysokou či vyšší odbornou školu zvolí pro následující studium, nebo zda vstoupí do pracovního procesu). V užším smyslu při rozhodovacích procesech jak v rámci žákovského parlamentu, tak i pedagogické rady by aktéři měli být vždy seznámeni s jednotlivými body schůze tak, aby se na ně mohli připravit, popřípadě vznést námítky či jiné návrhy. Dahl v této souvislosti varuje, že „omezení možnosti diskuse o tom, která témata se dostanou na pořad jednání, může

v extrémním případě vést až k tomu, že o směrech činnosti sdružení bude ve skutečnosti rozhodovat jen nepatrná menšina členů“ (Dahl, 2001, s. 40); **5. Zapojení všech dospělých** – je nutné rozšířit na všechny aktéry školního života, tedy i žáky.

3.3 Demokracie, egoismus a individualismus

Současná demokratická a kapitalistická společnost je poznamenána projevy egoismu a individualismu. Nepochybně musíme tyto dva pojmy od sebe odlišit. Svědky egoistického chování jsme denně, ve škole, v práci, na silnicích, v neposlední řadě i v současné často nefunkční rodině. Egoismus jako takový je nutné odsoudit, ve výchovném procesu podporovat jeho opak – altruismus. Pochopitelně se jeví jako velmi složité stanovit hranici, jaké jednání je ještě v rámci společenských norem možné označit za akceptovatelné, jaké je na pomezí samotné hranice, nebo ji již překročilo. Kritérium takového zhodnocení bude spočívat v mravních principech získaných výchovou, zkušeností každého z nás. Škola, podle mého názoru, má jen omezené možnosti, jak projevy hrubého egoismu napravovat, jelikož se v podstatě jedná o charakterovou vadu jedince, jež je v jeho osobnosti hluboce zakořeněna.

Věnujme proto pozornost druhému pojmu – individualismu. Tocqueville odlišuje individualismus od egoismu následovně: *„Egoismus ničí zárodky všech ctností, individualismus vysušuje především zdroj ctností veřejných; dlouhodobě však napadá a ničí i všechny ostatní a nakonec splývá s egoismem. Individualismus je demokratického původu a jeho rozšíření hrozí tím více, čím více se životní podmínky vyrovnávají“* (Tocqueville, 2012, s. 551). Dále konstatuje: *„Není moci na zemi, která by zabránila, aby rovnost životních podmínek nevedla lidského ducha k hledání toho, co je užitečné, a aby v něm nevyvolávala sklon starat se jen o sebe. Je tedy nutno očekávat, že se osobní zájem stane více než jindy hlavním, ne-li jediným motivem lidského jednání; jde však o to, jakým způsobem bude každý člověk svůj osobní zájem uplatňovat“* (Tocqueville, 2012, s. 574).

Vidíme zde evidentní souvislost individualismu a principu užitečnosti, jenž je ústředním tématem utilitarismu anglických filosofů Benthama a Milla i americké filosofie pragmatismu 20. století. Nelze ovšem chápat individualismus a utilitarismus a priori za nemorální, jelikož jejich přiměřené uplatňování ohraničené ohleduplností k druhým vede nejen ke spokojenosti jednotlivce, ale přispívá i k růstu štěstí celé společnosti. Známý oponentní postoj k utilitarismu spočívá v námitce vůči vágnosti pojmu štěstí a nemožnosti měřit míru osobního štěstí, protože se jedná o subjektivní záležitost. Utilitarismus svou tezí

„co největší míra štěstí pro co nejvíce lidí“ inklinoval k definování obecného štěstí, ekonomickou terminologií bychom jej nazvali jako množství veřejných statků a služeb, jež přispívají k celkovému, spíše materiálnímu, blahobytu společnosti.

V oblasti vzdělávání bychom v principech utilitarismu a individualismu mohli vidět snahu každého žáka o dosažení nejlepších studijních výsledků vlastní pílí a cílevědomostí, nikoli však podvodem, neférovým jednáním apod. Nemusíme zde příliš rozvádět myšlenku, že větší množství takových žáků kultivuje a motivuje třídu jako celek, představuje pozitivní vzor méně nadaným dětem a koneckonců v souladu s teorií utilitarismu vytváří pozitivní obraz nejen třídy jako celku, ale i školy samotné.

Tocqueville snahu o uplatnění vlastních zájmů nazývá rozumným egoismem: „*Američané rádi vysvětlují rozumným egoismem všechny činy svého života; ochotně ukazují, jak osvícená láska k sobě samému je neustále vede k tomu, aby si navzájem pomáhali a ochotně a dobrovolně obětovali pro dobro státu část svého času a svého bohatství. Učení o rozumném egoismu nevede k velkým obětem, ale plodí každý den oběti malé; samo o sobě nedokáže učinit člověka ctnostným, ale vychovává množství řádných, umírněných, střídmych, prozíravých občanů, kteří jsou pány sebe samých; a jestliže nevede ke ctnosti přímo vůlí, přibližuje se k ní poznenáhlu zvykem*“ (Tocqueville, 2012, s. 573). Položme si otázku, zda se s tímto faktem máme spokojit, nebo je nezbytné a zároveň reálné, obzvláště ve výchovném a vzdělávacím působení, klást si vyšší cíle, jež povedou člověka k osvojení oněch vrcholných ctností a k uchopení metafyzického dobra, o němž hovořili a snili antičtí filosofové.

3.4 Sdružovací efekt demokracie

Problematicke volby většiny předchází další projev a důsledek demokracie v podobě nutnosti vytvářet sdružení, prostřednictvím nichž jsou občané schopni prosadit své zájmy, jež korespondují se zájmy určitého počtu jiných lidí. Tohoto efektu si všiml při svém studiu demokracie v USA i Tocqueville: „*Místo mocných jednotlivců, kteří zmizeli díky rovnosti životních podmínek, musí zaujmout v demokratické společnosti sdružení. Jakmile pojme větší počet obyvatel Spojených států určitý pocit nebo myšlenku, kterou chtějí uvést do života, hledají se navzájem, a když se najdou, sdruží se. Od této chvíle už nejsou izolovaní jedinci, ale síla, kterou je vidět zdaleka a jejíž činnost slouží jako příklad; která mluví a které lidé naslouchají*“ (Tocqueville, 2012, s. 562).

Koneckonců vůle sdružovat se provází lidstvo celou jeho historií, nejprve za účelem

obživy a obrany, v dnešní době o něco sofistikovaněji k prosazování vlastních partikulárních zájmů za uplatnění recipročního altruismu. Tak, jak pozoruji současné žáky, dospívám k názoru, že u nich převládá spíše dosti výrazný individualismus bez pocitu a potřeby sounáležitosti s celkem – třídou a školou. Žáci často chtějí uspokojit čistě své individuální potřeby, což ovšem vede k intenzivnější a agresivnější formě jejich prosazování. Případně jsou připraveni sdružovat se dobrovolně za účelem dosažení přízemních cílů, jako je vytváření koalic vůči jednomu či více žákům. Postrádám tedy ve schopnosti žáků sdružovat se nějaký vyšší smysl, jenž by obohacoval společenství jako celek; tento vyšší smysl pak musí ve svém důsledku žákům dodat a vysvětlit učitel. V tom pravděpodobně v dnešní zkratkovité době spočívá i jeden z cílů pedagogické činnosti, byť pro mnoho učitelů stěží uchopitelný.

V čistě praktické rovině se individualismus projeví tím způsobem, že žáci v žádném případě nebudou sami iniciovat vznik žakovského zastupitelského tělesa za účelem blaha všech, tedy školy jako celku, nýbrž důvodem bude prosazení čistě žakovských zájmů nebo partikulárních zájmů určité skupiny žáků, pokud tedy vůbec jako první vnesou podnět ke vzniku onoho tělesa.

Dahl taktéž považuje sdružování a kooperaci za klíčový jev demokracie a zamýšlí se nad jejich podstatou: „Podle mne je zcela jasné, že než dojdeme k nějakému rozhodnutí, musíme každou záležitost mezi sebou prodiskutovat a dobře zvážit. Vždyť možnost společného uvažování a společného stanovení postupu byla jedním z důvodů, proč jsme naše sdružení vůbec založili. Jsem přesvědčen o tom, že my všichni jsme stejně způsobilí diskutovat o dané problematice, a že také nic nebrání tomu, abychom všichni mohli uplatňovat svůj vliv na rozhodování o tom, kam budeme směřovat“ (Dahl, 2001, s. 38).

Ernest Gellner upozornil na nepřirozenost demokracie v souvislosti s jasně definovanou strukturou společnosti: „Ve skutečnosti je velmi sporné, zda je demokracie vůbec nějak zakořeněna v lidské přirozenosti. Člověk je bezpochyby společenským tvorem a potřebuje komunitu; komunity, mají-li přežít, obecně potřebují systém společenských rolí a pozic. Společnosti a komunity jsou vybaveny systémem struktury rolí, což není ve většině případů, ať už v jejich prospěch či neprospěch, demokratické. Společnost tvoří lidi, ale lidé si většinou svou společnost nevybírají. Ani výběr, ani rovnost obsažená v pojmu demokracie není zákonitě obsažena ani v lidské duši, ani ve společenském stavu“ (Gellner, 1997, s. 159).

Gellner zde jasně poukazuje na rozpornost demokratické struktury v celospolečenském kontextu. Pokud bychom měli jeho námitku převést do školního prostředí, stává se z mého pohledu ještě silnější. Vždyť sama škola jako organizace má jasnou a neměnitelnou strukturu pozic a rolí (pracovní hierarchie, aprobace učitelů, vztah učitel –

žák, třídní samospráva apod.), časově i obsahově striktně definovaný režim vyučování (dokonce je dáno i to, co žáci mohou a nesmí dělat v období oddechu – o přestávkách), pevně daný systém hodnocení výsledků vzdělávání a sankcí za kázeňské prohřešky. Vyjmenované atributy jen stěží budou u žáků vyvolávat pocit demokratického prostředí. Pedagogové se snad většinou shodnou na tom, že striktní režim je nutný obzvláště, když jej děti často postrádají v základní společenské jednotce – rodině.

I přesto se domnívám, že prostor pro výchovu k demokracii ve škole zcela jistě nalezneme. To, zda jej využijeme, záleží pouze na vedení školy a jednotlivých učitelích. Vahou osobnosti pedagoga by měly být principy demokracie uplatňovány kontinuálně v celém výchovně-vzdělávacím procesu. Jakým způsobem zavádět konkrétní demokratické – participační prvky ve škole prostřednictvím žakovského zastupitelského tělesa, bude obsahem kapitoly *Případová studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov*. Na druhou stranu nemůžeme být příliš optimističtí v tom, že žáci mohou mít ve škole nějaké rozsáhlejší rozhodovací pravomoci. Oblast, v níž se žáci mohou v rámci participace pohybovat, je z mnoha objektivních příčin velmi omezena. Gellner tento fakt na občanské úrovni uzavírá tímto tvrzením: „*Demokracie, podobně jako trh (jehož ideologická přitažlivost se řídí podobnou logikou), je skvělou cestou pro rozhodování o relativně málo významných otázkách v rámci všeobecně dané struktury, avšak není jí dána schopnost výběru, bez uzavřenosti v kruhu a absurdnosti, ve věcech celkových sociálních struktur a hodnotových systémů*“ (Gellner, 1997, s. 158).

Opačný postoj k sdružovacímu efektu demokracie zastává K. R. Popper, jenž chápe přeměnu uzavřené společnosti ve společnost otevřenou, tedy demokratickou, jako ztrátu jejího organického charakteru a směřování k abstraktní společnosti, jejímž znakem je minimum osobních kontaktů, život v anonymitě, izolaci... Nutnost žít v otevřené a částečně abstraktní společnosti v nás vyvolává pnutí způsobené snahou být racionální, vzdát se některých emocionálních sociálních potřeb, starat se sami o sebe a přijímat vlastní odpovědnost (Popper, 1994, s. 158-160). Problematikou odpovědnosti žáků za své názory a rozhodnutí se blíže zabývám v kapitole *Žakovská participace na státních gymnáziích v České republice* v souvislosti s výsledky výzkumu a praktickými pedagogickými zkušenostmi.

3.5 Spor o podobu demokracie v Československu po roce 1989

V posledních desetiletích se v západních zemích a několika posledních letech v České republice stává předmětem diskusí a polemik stav zastupitelské demokracie, jenž způsobil odcizení politiky a diskrepanci mezi zájmy občanů a politiků. Jako alternativa a možnost nápravy tohoto ne příliš ideálního stavu se nabízí posílení prvků přímé demokracie.

Přímá neboli participativní demokracie umožňuje přímou, tedy nezprostředkovatelskou participaci občanů na vládnutí, a její vznik je spjat se starověkými Athénami. Moderní využití přímé demokracie lze nalézt v instituci referenda, k jehož pozitivům patří posílení legitimacy politických rozhodnutí, posílení kontroly ze strany občanů, podpora informovanosti občanů o politickém a veřejném životě a v neposlední řadě budování důvěry v politiku a pocitu důležitosti díky svěřené rozhodovací pravomoci.

V původních zemích Evropské unie se již za několik desetiletí, na rozdíl od České republiky, vyvinuly struktury doplňující zastupitelskou demokracii o prvky přímé demokracie, zejména prostřednictvím aktivní občanské společnosti. Například ve Skandinávii zastupují tyto prvky aktivity na komunální úrovni, v Německu či Rakousku na celonárodní úrovni silné organizace (charity), na úrovni spolkových zemí spolky (Verein) a místní sdružení zajišťující sociální služby a kulturu (Stulík, 2003, s. 44). Ve spolkovém životě urazila Česká republika od převratu v roce 1989 velký kus cesty. Důkazem jsou zprávy v médiích o rozličných akcích organizovaných spolky a sdruženími, které navázaly na zprerhané tradice. Je důležité v této souvislosti poznamenat, že občanskou společnost musí vytvářet sami občané, nikoli vláda či stát. Stát pouze musí zajistit podmínky pro její existenci a ochranu, jelikož pro legitimitu moderního státu je nezbytná fungující občanská společnost (Müller, 2004, s. 250).

V zastupitelské neboli reprezentativní demokracii se občané nepodílí přímo na výkonu moci, nýbrž svou vůli postupují prostřednictvím svobodných voleb politikům, jež rozhodují v zastupitelských orgánech za své voliče v kontextu politického programu své strany, díky jemuž získali své pozice. Předností této dominující formy demokracie je její uskutečnitelnost v praxi, a to i na velkém území. Občané jsou zbaveni starostí spojených se správou země, jež je přenechána povolanějším, odborně zdatnějším v řízení státu (Heywood, 2004, s. 90).

Pro pochopení způsobu fungování a vedení školních parlamentů zmíním i dvě teorie vysvětlující motivaci občanů k podpoře a ochraně demokracie. Liberálně pojatá teorie hovoří o funkci politiky jako způsobu prosazování soukromých cílů jednotlivých občanů vůči státu

jako celku, ochraně před omezováním osobních svobod a rozrůstajícím se státním aparátem. Republikánský pohled na politiku je více propojen s morálkou a solidaritou. Občané především díky diskusi a nalezenému konsensu vytvářejí prostředí sobě rovných aktérů (Habermas, 2002, s. 80). Pojem deliberativní demokracie, jenž používá Habermas, zdůrazňuje roli dialogu, tolerance k odlišným názorům, schopnost sjednotit požadavky ostatních s vlastními. To vše se odehrává v politické realitě a podmínkách systému, což celý proces legitimizuje.

V českém prostředí vedli spor o podobu demokracie dva čelní představitelé naší politiky, prezidenti Václav Havel a Václav Klaus. Havlovo paradigma vychází z principů participativní demokracie, republikánského a deliberativního přístupu ve smyslu politiky se silným apelem na morálku, aktivní roli občana a podporu občanské společnosti. Participativní demokracie napravuje odcizení občanů, podněcuje jejich kreativitu a socializaci. „*Politika by neměla být jen pouhou technologií moci, ale skutečnou službou občanům, službou pokud možno nezištnou, založenou na určitých ideálech, která dbá mravního řádu nad námi, pamatuje na dlouhodobé zájmy lidského rodu, nikoli tedy jen na to, co se líbí veřejnosti této chvíle, a odmítá se proměnit jen ve hru různých partikulárních zájmů či pragmatických cílů, za nimiž se nakonec skrývá jedině: snaha se za každou cenu udržet u vesla. Samozřejmě: je něco jiného jen tak nezávisle filozofovat a skutečně něco konkrétního v politice dosáhnout. To uznávám. Ale to přece neznamená, že politika musí rezignovat na všechny ideály, zřít se srdce a stát se jen jakýmsi technokratickým samopohybem*“ (Havel, 2006, s. 15).

Havel tedy zastává k politice idealistickou vizi založenou na morálce a dosahování vyšších cílů. V této souvislosti bylo Havlovi vyčítáno až naivní vnímání politických procesů artikulované do hesla „nepolitická politika“. Havel však tyto námitky odmítal a upozorňoval na jejich účelovost a odvádění pozornosti od neblahého stavu české politiky. Havel sám přiznává klíčovou roli politických stran v demokracii, ovšem upozorňuje, že by neměly být nadřazeny vrcholným institucím státu, jakými jsou parlament či vláda. Politické strany by měly v první řadě vyrůstat z rozvinuté občanské společnosti, jež tvoří základ demokracie (Havel, 2006, s. 84).

Nelze nic namítat vůči tomu, že by v základech demokracie měla stát občanská společnost. Domnívám se však, že Havel недоceňuje zásadní roli politických stran jako jakéhosi institucionalizovaného skeletu demokratických procesů ve státě. Předpokládejme, že se politické strany vyvíjely a budou vyvíjet ve své většině z občanské společnosti, z komunální úrovně.

Za příliš idealistickou lze považovat Havlovu tezi o nadřazenosti nejvyšších státních institucí nad politickými stranami. Vždyť samy politické strany se v rámci demokratických zásad utkaly ve volbách o hlasy voličů a následně jejich zástupci obsadili posty v oněch státních institucích. Politické strany proto hrají naprosto klíčovou roli v těchto institucích a z logiky věci jim nejsou podřízeny, spíše naopak. Parlament či vláda jsou vrcholnými státními institucemi, ovšem v režii politických stran a jejich ideových východisek. V tom nespatřuji nic vadného či nemorálního, jelikož se jedná o základní princip zastupitelské demokracie. To, že se občanská společnost jako podhoubí demokracie a politického života vyjadřuje k chybám politiků, je naprosto přirozené a legitimní. Není vhodné stavět proti sobě čistou politiku a občanskou společnost. Pokud by se někdo stále pokoušel stavět vysokou zeď mezi politikou, politickými stranami a občanskou společností, jak by potom vyvrátil tezi, že politici jsou také přece občané...

Havel v neposlední řadě již ve druhé polovině 70. let 20. století upozorňuje na růst konzumní společnosti v demokraciích: *„Nezdá se, že by tradiční parlamentní demokracie nabízely způsob, jak zásadně čelit samopohybu technické civilizace a industriální a konzumní společnosti; i oni jsou v jeho vleku a před ním bezradné; jen způsob, jímž manipulují člověka, je nekonečně jemnější a rafinovanější než brutální způsob systému posttotalitního“* (Havel, 1990, s. 60).

Václavu Klausovi je vlastní pojetí vztahu občan a stát na bázi zastupitelské demokracie v modifikaci tzv. schumpeterovské soutěže politických stran o hlasy voličů. Voličovo rozhodování je v tomto případě racionální, volby jsou prostředkem k prosazení vlastních cílů podobně jako ve sféře ekonomické. Volič odevzdává hlas té straně, jež v konkurenci ostatních politických subjektů nabízí nejlepší řešení uspokojení jeho potřeb (Wagnerová, 2008). Pokud má občan pochybnosti o užítkování svého hlasu, jež ve volbách odevzdal, mohou být volby (podle teorie racionální volby) retrospektivním hodnocením dané politické strany. Za zmíněných okolností vede schumpeterovská soutěž ke vzniku odpovědných vlád, protože jim hrozí při neplnění jejich programových cílů ztráta voličského zisku (podobně jako u navzájem si konkurujících firem) a následný volební bankrot (Shapiro, 2002, s. 40).

Klausovo ideologické vnímání světa by se dalo shrnout do tohoto jeho citátu: *„V dnešní předvolební době, ale koneckonců nepřetržitě od listopadu 1989, přetrvává u nás střet mezi tzv. humanisty či moralisty, usilující o lepší, hlubší, kulturnější a spravedlivější svět na základě dobroty, altruismu, oběti na straně jedné, a mezi – snad je nazvěme – realisty či pragmatiky na straně druhé, kteří zdůrazňují výkon, fungování, vlastní zájem, práci, ambice,*

zodpovědnost“ (Klaus, 2003, s. 14).

Pro komplexnější uchopení tohoto ideového střetu Klaus využil myšlenky amerického konzervativce Thomase Sowell. Shoduje se s ním, že je možné dvojí pojetí reality – neohraničené (nebo snad nespoutané) vidění světa a vidění ohraničené, spoutané: *„Jedno je ambiciózně konstruktivistické, druhé je skutečně liberální. První vychází z toho, že existuje něco jako všeobecné dobro, že je možné ho jednoznačně poznat a pak o něj usilovat, že není žádný důvod, aby existovalo zlo, že se můžeme shodnout na způsobech, jak toto zlo odstranit, že je třeba najít správné vůdce a že ti tato a všechna další zla odstraní, že je třeba k tomu využít stát a jeho aparát, že jsou to intelektuálové, aby státu radili, co má a nemá dělat, že je východiskem všeho pozitivní, opravná akce. Druhé z těchto vidění světa je daleko skromnější, smiřuje se s permanentní existencí nedokonalosti, nevidí jednoznačná, bezesporná, bezkonfliktní řešení (navíc doporučována intelektuální elitou), nechce za každou cenu řešení teď hned, ale chce spíše vytvářet mechanismus pro nalézání řešení sporů a problémů, nevěří státu a jeho aparátu, i když jsou jeho úředníci naplněni nejlepšími úmysly“* (Klaus, 1991, s. 28–29).

Domnívám se, že tato citace zcela přesně vystihuje dvojí možné nazírání světa pramenící z individuálního osobnostního založení konkrétního člověka. S čím ovšem nelze souhlasit, je navozování konfliktualistického paradigmatu namísto konsenzuálního. Jak idealismus, u nás zosobněn ve Václavu Havlovi, tak i pragmatismus artikulovaný Václavem Klausem jsou jen dva různé úhly pohledu na tutéž skutečnost, bez toho, že bychom museli vynášet hodnotící soudy, zda jeden či druhý je pravdivější či dokonce pravdivý. Oba přístupy by měly při vzájemné toleranci představovat přirozené atributy vývoje demokratické společnosti se samozřejmým uplatněním mravních principů.

Závěr podkapitoly předkládá celkové zhodnocení stavu demokracie v České republice. *„Jedním ze základních předpokladů demokracie je rovná možnost participace, tedy morální, nikoli právní povinnost podílet se na správě věcí veřejných. Ve srovnání s ostatními zeměmi střední a východní Evropy můžeme považovat občanskou a politickou participaci v České republice za relativně vysokou. Ve srovnání s tradičními demokraciemi výsledný obrázek není pro Českou republiku již tak pozitivní“* (Řeháková, Rakušanová, 2006, s. 36–37). Shrňme v několika v bodech silné a slabé stránky demokracie v naší zemi:

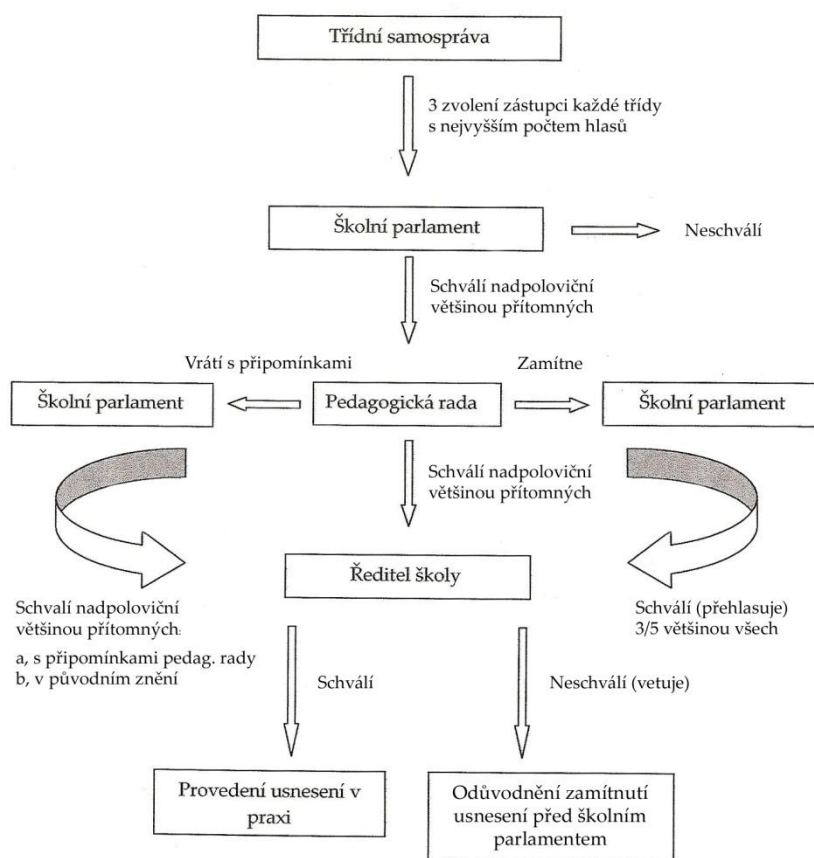
Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> •Konsolidovaný systém politických stran •Stabilní zastoupení stran v parlamentu •Fungující systém dělby moci •Neexistence vážných etnických, náboženských či politických konfliktů •Tendence směrem k vypořádání se s komunistickou minulostí •Zásadní pokusy o řešení otázek, jako je politické a sociální začlenění menšin do většinové společnosti •Dokončení procesu decentralizace státoprávního uspořádání 	<ul style="list-style-type: none"> •Těsná většina vlády v parlamentu, znemožňuje přijímání důležitých politických a reformních rozhodnutí s dlouhodobým účinkem •Rostoucí odstup mezi politickými stranami a občany •Snižující se účast ve volbách •Silný akcent na politické strany •Obecně klesající zájem o věci veřejné •Korupce •Pomalé a zdlouhavé fungování soudů •Přetrvávání pevného rozdělení mezi veřejnou a soukromou sférou

Tab. 3.1 Silné a slabé stránky demokracie v České republice (Rakušanová, Řeháková, 2006, s. 34)

3.6 Demokratické základy žákovské samosprávy

Přiblížení a uplatňování demokratických principů ve školním prostředí lze považovat za jeden z klíčových úkolů činnosti žákovských zastupitelských těles. Aby výchova k demokratickému občanství přinášela konkrétní výsledky, je nezbytné uskutečňovat ji praktickou formou, nikoli pouhým teoretizováním. Jeden ze stěžejních dokumentů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov (obr. 3.2) má za cíl prožitkovým způsobem seznámit žáky s legislativním procesem v České republice tím způsobem, že jednotlivé kroky v činnosti žákovské samosprávy a způsob schvalování jejich usnesení kopíruje v co největší míře schvalování zákonů v naší zemi.

Proces schvalování usnesení žákovské samosprávy

Obr. 3.2 Proces schvalování usnesení žákovské samosprávy

Povšimněme si značné analogie se skutečnými politickými institucemi: třídní samospráva = občané, voliči; školní parlament = poslanecká sněmovna; pedagogická rada = senát; ředitel školy = prezident. Podmínka usnášeníschopnosti žákovského parlamentu je stanovena stejně jako u Parlamentu ČR, a to nutnou přítomností alespoň 1/3 zastupitelů.

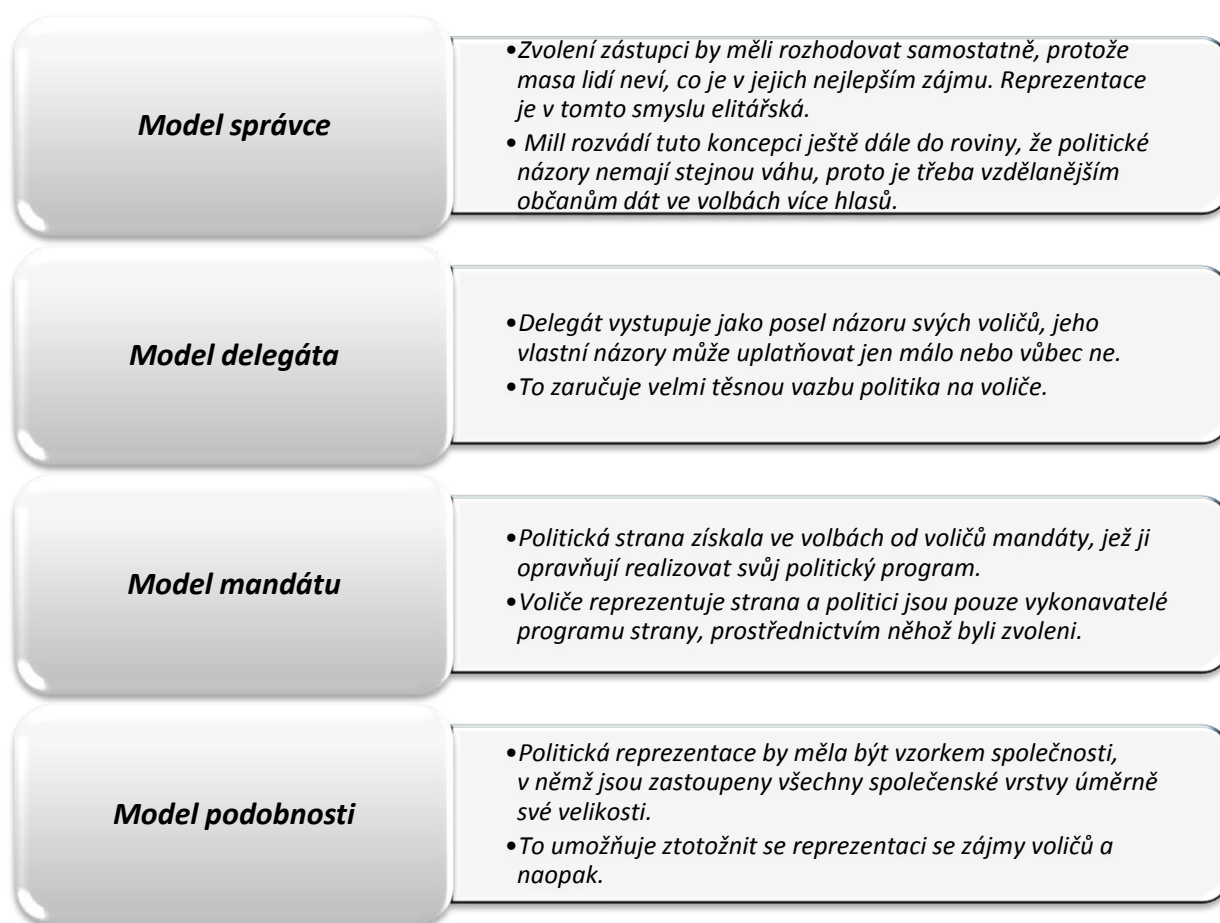
Ze schématu lze vyčíst drobné úpravy oproti legislativnímu procesu, zejména silnější pozici ředitele školy (právo veta) zapříčiněnou jeho právní odpovědností za svou organizaci, ve srovnání s analogickou rolí prezidenta republiky na státní úrovni (právo suspenzivního veta). Aby se alespoň částečně vykompenzovala objektivně silná role ředitele školy, došlo k menší úpravě v podmínkách hlasování o vráceném návrhu z pedagogické rady. V tomto případě není zapotřebí nadpoloviční většiny všech zástupců školního parlamentu.

Při tvorbě hlasovacího schématu jsem dospěl k závěru, že podmínka účasti všech členů žákovského parlamentu je často hůře splnitelná (nemoci, školní akce a jiné důvody absence), a navíc se nejedná o zaměstnání tak, jak je tomu u poslanců či senátorů. Ke zpřísnění podmínek přehlasování došlo ovšem při zamítnutí návrhu pedagogickou radou.

Pedagogická rada představuje velmi vážnou autoritu, navíc objektivně nadřizenou žákům, a proto k přehlasování jejího zamítavého stanoviska je zapotřebí 3/5 většiny všech členů žákovského parlamentu, což mj. odpovídá v opravdovém legislativním procesu podmínce přijetí ústavního zákona či změny Ústavy ČR. Žáci touto silnou většinou mohou důrazněji vyjádřit podporu svého stanoviska.

Právo navrhnout jednotlivá témata k projednání („zákonodárná iniciativa“) na schůzi Studentského parlamentu Gymnázia Uničov má člen parlamentu, třída jako celek, žák třídy (nemusí být členem parlamentu), učitelé, pedagogická rada jako celek a samozřejmě vedení školy.

Ve školní praxi žakovské samosprávy se uplatňuje model zastupitelské demokracie se všemi jeho výhodami a nevýhodami. V prvních měsících po vzniku Studentského parlamentu Gymnázia Uničov vyvstal problém, jež lze uchopit jako téma reprezentace: vztah mezi voličem, ve školním prostředí žákem ve třídě, a jeho zástupcem v zastupitelském orgánu. Politologické teorie popisují čtyři modely reprezentace:

Obr. 3.3 Modely reprezentace (Heywood, 2004, s. 244–248)

V rámci koordinace činnosti Studentského parlamentu Gymnázia Uničov jsem po průzkumu v jednotlivých třídách zjistil, že zvolení zástupci do parlamentu nekomunikují témata projednávaná na schůzích se členy své třídy. V tomto smyslu se chovají tak, jak bylo popsáno v modelu správce. Jelikož jedním z cílů existence žákovského zastupitelského tělesa je přiblížit principy fungování zastupitelské demokracie, ukázalo se jako nezbytné upozornit zástupce v parlamentu, že byli zvoleni za svou třídu a měli by reprezentovat a tlumočit její názory. K zajištění tohoto vztahu jsem zvolil formu záznamového archu, do něhož se zapisuje výsledek hlasování ve třídě k danému problému. Bez tohoto dokladu nemohou zástupci tlumočit názor své třídy. Tímto způsobem se reprezentanti dostávají do pozice delegáta. Konečná podoba role žáků v žákovském parlamentu se blíží spíše kombinaci modelu správce a delegáta, není totiž možné omezovat tvořivost zastupitelů mantinely názoru třídy, pokud vůbec projevila o téma zájem, a následně k určitému společnému většinovému stanovisku dospěla. Na druhou stranu také není žádoucí, aby zástupce třídy vystupoval na schůzích parlamentu bez jakékoliv konzultace a koordinace se svými voliči.

Model mandátu považuji ve školním prostředí za neadekvátní vyspělosti žáků, jelikož se opírá o existenci politických stran se svými ideovými koncepty. Vytvářet ve škole uměle systém politických stran, kdy takové strany by byly sobě velmi podobné z důvodu absence reálného ideového východiska, nebo naopak ve snaze se od sebe odlišit by byl jejich program nerealizovatelný a plný krajností, shledávám z pohledu pedagogicko-didaktického za prázdné a nepřínosné.

I tzv. studentské volby organizované společností Člověk v tísni dokázaly, že vnímání politiky ze strany žáků je velmi povrchní bez porozumění hlubšímu ideovému kontextu. Ve všech třech zatím organizovaných studentských volbách se vítězové vždy zásadně lišili od vítězů voleb skutečných. Ve studentských parlamentních volbách v roce 2010 zvítězila TOP 09 s 25% podporou¹⁴, ve skutečných získala podporu necelých 17 % voličů¹⁵. Ve studentských krajských volbách v roce 2012 dosáhla nejvyšší podpory Česká pirátská strana s více jak 23 % získaných hlasů¹⁶, v reálných volbách do krajských zastupitelstev zhruba 2 % hlasů¹⁷. Co se týká posledních studentských voleb, prezidentských, uskutečněných v prosinci 2012, největší podpory dosáhl Vladimír Franz s téměř 41 % hlasů¹⁸. Opravdové prezidentské volby v lednu 2013 pak dopadly úplně jinak. Vítězem prvního kola prezidentské volby se stal

¹⁴ Dostupné z: <http://jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=462>

¹⁵ Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ>

¹⁶ Dostupné z: http://jedensvetnaskolach.cz/download/pdf/jsnspdfs_538.pdf

¹⁷ Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz62?xjazyk=CZ&xdatum=20121012>

¹⁸ Dostupné z: http://www.jedensvetnaskolach.cz/download/pdf/jsnspdfs_568.pdf

Miloš Zeman s více jak 24% voličskou podporou. Vladimír Franz přesvědčil necelých 7 % voličů¹⁹ o tom, že by měl být příštím prezidentem a skončil již v prvním kole volby.

Domnívám se, že výchova k demokracii by měla spočívat především v osvojení si demokratických principů fungování státu, v budování důvěry v demokratické mechanismy, a tudíž politiku samu, a v co možná nejširším uplatnění demokracie ve škole, jež představuje pro žáky spolu s rodinou nejdůležitější socializační instituci. Demokracii ve škole je nezbytné rozvíjet v obecné rovině prostřednictvím každodenního demokratického chování vůči žákům i učitelům, jež by spočívalo ve vzájemném respektu a uplatňování principu rovnosti a spravedlnosti. V konkrétní institucionalizované podobě seznamujeme žáky s demokratickými zásadami na základě samotné struktury a činnosti třídní a žákovské samosprávy.

¹⁹ Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/prez2013/pe2?xjazyk=CZ>

4 Teoretické aspekty žákovské participace

4.1 Žákovská participace jako součást klimatu školy

Kvalitu žákovské participace v jejím širším i užším pojetí prostřednictvím žákovských zastupitelských těles podmiňují v kontextu života školy nadřazenější jevy, jakými jsou klima či kultura školy, opačně i úspěšná žákovská participace se může stát impulzem k proměně klimatu školy, vztahů a spolupráce uvnitř ní. Problematikou spolupráce se zabývá M. Pol v publikaci *Škola v proměnách*, kde v kapitole *Škola učící se a spolupracující* předkládá výsledky výzkumu uskutečněného na základních školách na konci 90. let 20. století, z něž vyplynuly největší překážky spolupráce učitelů, jak je vnímají ředitelé škol (Pol, 2007, s. 71):

- **Nedostatek času** – přetíženost učitelů.
- **Vnější podmínky práce** – celková situace ve školství, nedostatečné financování, nízká učitelská prestiž apod.
- **Mezilidské vztahy** – špatná atmosféra ve škole, feminizace školství, mezigenerační neporozumění, nedůvěra, individualismus, závist, rivalita, nedostatek tolerance apod.
- **Osobní překážky** – strach, ostych, nejistota, nízké sebevědomí, pohodlnost, neochota, únava, nezájem a skepse mnohých učitelů apod.
- **Jiné překážky** – organizace práce, složení učitelského sboru apod.

V současné době, zhruba o 15 let později, můžeme podle mého názoru konstatovat, že se uvedené překážky příliš nezměnily. Za nejpodstatnější omezující faktory v procesu koordinace žákovské participace považují především první tři uvedené body, tedy nedostatek času, vnější podmínky práce a mezilidské vztahy. Pokud se ve škole nenajde učitel zapálený pro žákovskou participaci a koordinaci žákovského zastupitelského tělesa, má ředitel poměrně omezené možnosti motivace učitele, především finanční, jenž byl do funkce koordinátora žákovského zastupitelského tělesa jmenován vedením školy, byť s jeho souhlasem. Finanční stránka věci se v posledních letech přece jen zlepšila v důsledku příležitosti čerpat dotace zejména z grantů evropských či jiných, například krajských a ministerských. Nicméně úspěšné získání dotace je také doprovázeno značným pracovním a administrativním úsilím vedení školy i jednotlivých pedagogů.

Ze své čtyřleté zkušenosti koordinátora žákovského parlamentu spatřuji za mnohem nepříjemnější okolnost v prosazování žákovské participace ve škole kvalitu mezilidských vztahů. Konkrétně jmenujme individualismus, závist a rivalitu. Považuji za velmi složité popisovat jednotlivé projevy ze strany kolegů, jež by dokladovaly zmíněné vlastnosti. Domnívám se však, že téměř každý učitel, jenž ve své škole vykonává činnosti nad rámec svých povinností, se čas od času setká s tímto negativním pocitem. Z lidské povahy jsou tyto vlastnosti přirozené a projeví se zejména vůči člověku, jenž se nějakým způsobem vymyká a jemuž se podařilo úspěšně dosáhnout stanovených cílů, například v práci se žáky.

Školní prostředí má bohužel tu nevýhodu, že k rivalitě přímo vybízí, asi v tomto smyslu není příliš mnoho pedagogů, již by nechtěli požívat uznání a obliby ze strany žáků. Individualismus lze pojmenovat jako příčinu rivality a závist jako její důsledek. Tyto negativní vlastnosti se nemusí projevovat v přímé interakci, nýbrž tzv. „visí neustále ve vzduchu“, v atmosféře učitelského kolektivu, což v žádném případě nepřispívá ke zkvalitnění práce vedení školy ani pedagogů, a v důsledku toho ani žáků.

Autoři Leithwood, Jantzi a Steinbach sestavili osm charakteristik práce vedoucího pracovníka, jež podporují individuální a společné učení dospělých ve školách (Pol, 2007, s. 73):

- ✓ *Formulování vize, diskuse o ní.*
- ✓ *Snaha o to, aby lidé přijali společné cíle.*
- ✓ *Důraz na vysoká očekávání, pokud jde o kvalitu práce.*
- ✓ *Poskytnutí vhodného vzoru.*
- ✓ *Individualizovaná podpora.*
- ✓ *Intelektuální stimulace.*
- ✓ *Budování produktivní kultury školy.*
- ✓ *Snaha vytvářet ve škole struktury podporující účast lidí na rozhodování.*

Uvedené body lze aplikovat i v rozvoji sounáležitosti žáků se školou a jako podmínky efektivní žákovské participace. Mezi ně patří i charakteristiky formulované autory Brykem a Driscollem podporující princip pospolitosti ve škole (Pol, 2007, s. 22):

- ✓ *System sdílených hodnot* vztahených ke škole a obecně ke vzdělávání a výchově.
- ✓ *Společné aktivity*, které vzájemně spojují členy školy a vytvářejí jejich vztah k tradici školy.

- ✓ ***Kultura péče v mezilidských vztazích*** – kolegiální vztahy učitelů a rozšířená role učitelů, která přesahuje jejich vyučovací práci ve třídě.

Podle teorií klimatu školy lze vyjmenovat jeho typy, jež představují podmínku pro úspěšné rozvíjení žákovské participace prostřednictvím žákovských zastupitelských těles. V následujícím přehledu uvádím odpovídající typy klimatu školy s jejich základní charakteristikou (Grecmanová, 2008, s. 75–83):

- ✓ ***Školní klima charakteristické edukativním cílovým zaměřením*** – osobní nasazení a autonomie pedagogů, tvořivost, flexibilita, inovace, svoboda při utváření školního života, interakce, otevřenost apod.
- ✓ ***Pluralitní klima školy*** – ohled na jednotlivce, vzájemná pomoc, entuziasmus, kreativita apod.
- ✓ ***Progresivní klima školy*** – vztahy mezi učitelem a žákem regulovány demokraticky, neexistence nadvlády učitele, racionální řešení konfliktů.
- ✓ ***Klima školy s velkým zájmem jak o pracovní úkoly, tak o lidské stránky v životě školy.***
- ✓ ***Osobnostně orientované klima školy*** – tolerance a pomoc žákům, sociální angažovanost pro jejich potřeby, dobré vztahy mezi učiteli i s vedením školy, vysoká motivace žáků, svobodný rozvoj učitelů apod.
- ✓ ***Demokratické (sociálně-integrativní) klima školy*** – důvěra žáků v učitele, kritický přístup podporující integraci a kooperaci žáků.
- ✓ ***Otevřené klima školy*** – energická a čilá organizace, cílené zajištění potřeb všech jednotlivců, autentičnost chování účastníků života školy.

Podle Doležalové (2003) jsou již v samotném pojmu klima odpovědi na otázku, jaké jsou znaky pozitivního klimatu školy: „***K*** znamená ***komunikaci a kooperaci***, ***L*** vyjadřuje ***pozitivní ladění***, ***I*** jsou ***naléhavě nutné inovace***, ***M*** aplikace ***moderních metod***, ***A*** představuje ***aktivitu***“ (Grecmanová, 2008, s. 85).

Pokud obecně formulované podmínky úspěšné spolupráce ve škole konkretizujeme a vztáhneme je k problematice žákovské participace, definujeme tak cíle, jejichž dodržováním se přiblížíme ke skutečné spoluúčasti žáků na životě školy prostřednictvím žákovského zastupitelského tělesa. Nejprve jsem sestavil podmínky úspěšné participace ve vztahu k těm žákům, již jsou ochotni v žákovském zastupitelském tělese působit:

- ✓ ***Pocit podpory ze strany vedení školy*** – rozvíjí např. účast ředitele/zástupce na schůzích participačního tělesa, kde informuje o budoucích záměrech, vysvětluje svá rozhodnutí apod.
- ✓ ***Pocit podpory ze strany pedagogického sboru*** – jedná se o zájem učitelů o dění v parlamentu, dotazování se zejména ze strany třídních učitelů na postoje jejich třídy v parlamentu.
- ✓ ***Pocit podpory ze strany své třídy*** – souvisí se zajištěním dostatečného prostoru členům žakovského zastupitelského tělesa např. v rámci třídnických hodin, a tím posílení jejich vážnosti.
- ✓ ***Aktivní koordinátor žakovského zastupitelského tělesa*** – úkol koordinátora žakovského zastupitelského tělesa spočívá v přesvědčení ostatních pedagogů, že není stěžovatelskou platformou, nýbrž prostředkem k výchově demokratického občana se všemi atributy, jež s tímto pojmem souvisí. Samotní zástupci mohou přesvědčit učitele o pozitivní funkci parlamentu a svých kompetencích tím, že závěry ze schůzí budou prezentovat na pedagogických radách.
- ✓ ***Konstruktivní kritika činnosti žakovského zastupitelského tělesa ze strany koordinátora*** – je potřeba mít na vědomí, že zejména v počátcích žakovské participace se nemusí vše dařit, a proto je třeba hledat spolu se žáky příslušná opatření.
- ✓ ***Aktivní a kreativní předseda žakovského zastupitelského tělesa*** – role předsedy parlamentu má fundamentální roli ve smyslu iniciátora, vzoru kreativity, motivačního prvku. Z toho pak vyplývá, že se musí jednat o žáka s přirozenou autoritou a vůdčími schopnostmi.
- ✓ ***Striktní dodržování pravidel schůzí*** – dodržování pravidel, rituálů v rámci schůzí upevňuje jejich vážnost a striktní postup schvalování přednesených návrhů zaručuje transparentnost v zacházení s hlasem žáků a zajištění jeho síly v životě školy.
- ✓ ***Striktní dodržování procesu schvalování návrhů*** – přistupovat k jednotlivým návrhům rovným způsobem, neznevýhodňovat či zvýhodňovat návrhy podle momentální atmosféry ve škole. Tím žáky motivujeme v artikulaci nových myšlenek.
- ✓ ***Informovanost o výsledcích schvalovacího procesu*** – je samozřejmostí, ať už formou vývěsek na nástěnce, nebo modernějším způsobem pomocí e-mailu, Facebooku apod.
- ✓ ***Odměna za činnost v žakovském zastupitelském tělese*** – například exkurze do Parlamentu ČR, jež souvisí s výchovou k demokratickému občanství, může být odměnou za vykonanou práci a zároveň může splnit výchovně-vzdělávací funkci.

Podmínky žákovské participace prostřednictvím žákovského zastupitelského tělesa z pohledu pedagogů i vedení školy jsem definoval následovně:

- ✓ **Zřetelné vymezení pravomocí žákovského zastupitelského tělesa** – oddělit žákovské a učitelské kompetence, vnímat objektivně nadřazené postavení vedení školy v rozhodovacích procesech.
- ✓ **Zajištění společenského charakteru aktivit žákovského zastupitelského tělesa** – aktivity by měly posilovat sounáležitost žáků se školou jako celkem a omezovat individualistické nároky jednotlivých žáků.
- ✓ **Zajištění propagace výsledků práce žákovského zastupitelského tělesa** – jejich aktuální prezentace na veřejných akcích školy, na jednáních pedagogické rady, zdůrazňovat úspěchy žákovského zastupitelského tělesa, a tím posilovat pozitivní postoj pedagogů vůči němu.
- ✓ **Umožnit členům žákovského zastupitelského tělesa přijímat kvalifikovaná rozhodnutí** – zajistit přístup k dostupným informacím, objasnit žákům všechny okolnosti problému, a tím zajistit jejich kvalifikované rozhodování, jež bude akceptovatelné a obhajitelné před pedagogy a vedením školy.

Jako reakce na stále potřebnější rozvoj participačních kompetencí žáků vznikla tzv. participativní pedagogika, jež se vyznačuje těmito znaky (Kaplánek, Kočerová, 2011, s. 25):

- ✓ Podporuje sebeurčení subjektu, odbourává nepřiměřené ovlivnění někým jiným.
- ✓ Podporuje racionální postupy, odbourává iracionalitu.
- ✓ Nahrazuje konformitu kritikou a závislost nezávislostí.
- ✓ Směřuje ke změnám ve společnosti ve prospěch (každodenní) demokracie a rovnosti šancí.
- ✓ Jejím cílem je komunikativní interakce a aktivní konfrontace směřující ke změnám ve škole a v práci s mládeží.
- ✓ Rozvíjí „sociální fantazii“, tedy schopnost myslet v alternativách, které nechávají budoucnost otevřenou, a vyhýbá se dogmatizaci vlastních představ.

4.2 Teoretické modely žákovské participace

Zahraniční participační teorie nevznikaly původně jako modely participace žákovské. Jednalo se o teorie občanské participace nebo v širším pojetí participace dětí a mládeže na společenském a politickém životě. Z hlediska podstaty participace – její míry – lze považovat za nejvýstižnější Hartův osmistupňový žebříček participace dětí (*the ladder of children's participation*) odvozený z modelu participace občanů Spojených států amerických v procesech veřejného plánování podle teorie Arnsteinové z roku 1969. Arnsteinová dělí osm úrovní občanské participace do tří skupin: 1. Neúčast: manipulace a terapie; 2. Pouze na efekt: informace, konzultace a uklidnění; 3. Občanská moc: partnerství, delegovaná pravomoc a kontrola v rukou občanů (Karsten, 2011, s. 24–25).

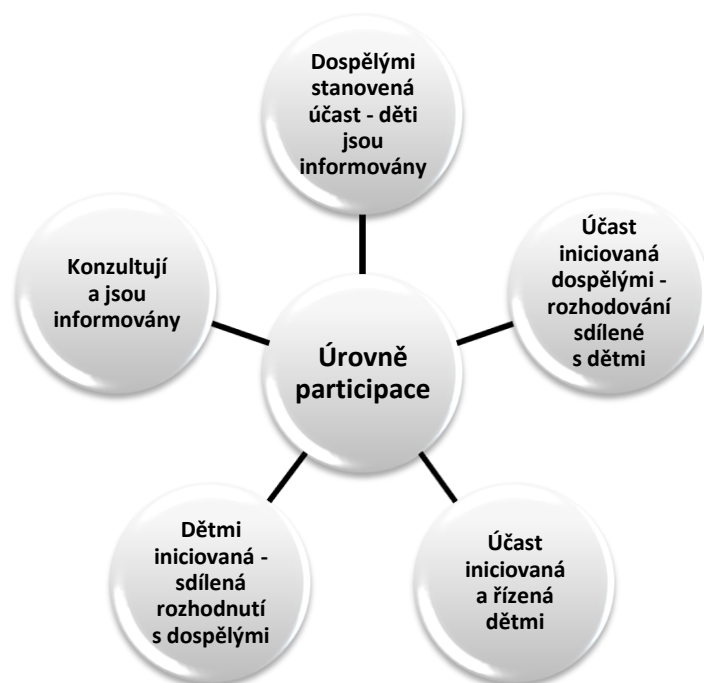
Hartův osmistupňový model participace dětí a mládeže (Hart, 1997, s. 40–45):

1. **Manipulace** (*Manipulation or Deception*) – děti jsou nositelem myšlenek a názoru dospělých, jako podvodné lze chápat ty případy, kdy výsledky práce dospělých jsou vydávány za práci dětí.
2. **Dekorace** (*Decoration*) – děti se pasivně podílejí na aktivitách, dospělí nezastírají, že aktivita je inspirována dětmi, ty ovšem nerozumí jejím souvislostem.
3. **Formální participace** (*Tokenism*) – dospělými vytvořené aktivity, při nichž se jeví, že děti mají slovo, ve skutečnosti však velmi omezené či žádné. Dospělí chtějí děti vtáhnout do spolurozhodování, ovšem bez počáteční sebekritické reflexe – není jim nabídnuta odpovídající forma komunikace a dostatečný čas k formulování vlastního postoje.
4. **Informovaná účast – „sociální mobilizace“** (*Assigned but Informed – „Social Mobilization“*) – dospělými vytvořené aktivity, děti jsou plně informovány, pocítují skutečnou spoluúčast na nich a podílejí se na jejich reflexi.
5. **Konzultovaná a informovaná účast** (*Consulted and Informed*) – aktivity mohou být stále navrženy a řízeny dospělými, děti rozumí své spoluúčasti a je s nimi konzultována, jejich názor je brán vážně.
6. **Dospělými iniciovaná participace, rozhodnutí sdílená s dětmi** (*Adult-Initiated, Shared Decisions with Children*) – děti musí být zahrnuty do rozhodování o všech okolnostech aktivity, ne pouze o jejím celkovém designu. Děti musí pochopit, proč byly přijaty jednotlivé kroky, a účastnit se v diskusi hledání kompromisů.

7. **Děti iniciovaná a řízená participace** (*Child-Initiated and Child-Directed*) – dětem a mladým lidem je dospělými připraveno zázemí a prostředky, jejich využití je v režii dětí, ty se tak lépe učí vzájemné kooperaci. Dospělí do procesu nezasahují.
8. **Děti iniciovaná participace, sdílená rozhodnutí s dospělými** (*Child-Initiated, Shared Decisions with Adults*) – přesto, že jsou děti a mladí lidé schopni samostatně organizovat různé aktivity, uvědomují si sílu vzájemné spolupráce s dospělými.

Po vzoru Arnsteinové ani Hart nepovažuje první tři stupně žebříčku za skutečnou participaci, tu představují až čtyři její následující úrovně. Zároveň upozorňuje, že se participace dětí nemusí odehrávat jen ve vyšších stupních uvedeného modelu. Děti mohou při různých příležitostech a v různých fázích konkrétního projektu využívat adekvátní formu participace. Principiálně jde o to, aby se v práci s dětmi vyhnulo prvním třem nejnižším úrovním non-participace.

Tresederův model participace vychází z hierarchického Hartova modelu, využívá pouze posledních pěti úrovní a uspořádává je kruhovitým způsobem, jímž naznačuje možnou variabilitu použití jednotlivých prvků. (Treseder, 1997, s. 7):

Obr. 4.1 Tresederův model participace

Treseder v souvislosti se svým kruhovitým modelem participace dětí zmiňuje pět podmínek participace (sestavené Hodgsonem), jež vedou ke spolurozhodování dětí a mládeže:

- ✓ Přístup k moci.
- ✓ Přístup k relevantním informacím.
- ✓ Skutečná možnost volby mezi jasnými alternativami.
- ✓ Důvěryhodná a nezávislá osoba, jež v případě potřeby poskytuje podporu a reprezentuje.
- ✓ Prostředky pro stížnost či odvolání.

Těchto pět podmínek nesmí být uváděno do praxe postupně, jelikož se uplatňují ve všech stupních Tresederova modelu participace, viz obr. 4.1 (Treseder, 1997, s. 8).

Němečtí teoretici participace dětí Stange a Tiemann rozlišují sedm hlavních kategorií spoluúčasti (1999, s. 245–252):

1. **Výběrová spoluúčast** – jedná se například o dialog dětí a mládeže s politiky (starostou apod.) za účelem jejich informování, naslouchání jejich přáním, artikulace zájmů dětí a mládeže bez přímého cíle spoluúčasti.
2. **Reprezentativní formy** – spoluúčast prostřednictvím grémií, parlamentů dětí a mládeže.
3. **Otevřené formy sdružení** – mají nereprezentativní charakter, např. dětská fóra, konference.
4. **Projektově orientovaný způsob participace** – jedná se o aktivity zaměřené na specifická témata a potřeby dětí a mládeže (např. přestavba školního dvora, stavba mládežnického centra, výstavy, projekt novin apod.).
5. **Každodenní formy participace** – orientované na každodenní témata a spontánní řešení problémů v rodině a vzdělávacích institucích, v dětských partách, ve volném čase. Od předchozích se liší tím, že nejsou pevně institucionalizované a plánované.
6. **Mediálně orientovaná spoluúčast** – podíl dětí na tvorbě v televizi, rádiu, internetových stránkách, tištěných médiích apod.
7. **Volební právo** – politická participace.

Stange a Tiemann rozvinuli také participační strategii složenou ze čtyř postupných kroků, jež nazvali „spirálou účasti“. Spirála je symbolickým ztvárněním toho, že se jednotlivé fáze participace znovu opakují na vyšší úrovni, a celý proces tak představuje dlouhodobou a

systematickou práci, nikoliv krátkodobou a sporadickou. Spirálu tvoří: **1. Příprava** – rozpoznání potřeby jednat a stanovení cíle → **2. Rozvíjení myšlenky** – zpracování vlastních nápadů a konceptů → **3. Plánování** – sestavení profesionálního plánu s možností jeho politického prosazení → **4. Realizace** – zrealizování myšlenek a nápadů (Stange, Tiemann, 1999, s. 254–257).

Dürrův model participace zdůrazňuje spíše její formu, způsob realizace a účel (Vidláková, 2011, s. 48):

- 1. Formální struktury** – formální žákovská tělesa, ve většině případů založená na volbě jednoho či více zástupců, již jsou mluvčími dané skupiny (třídy, školy).
- 2. Otevřená participace** – formální seskupení, jež vznikají často spontánně v souvislosti s řešením aktuálních záležitostí v každodenní školní praxi. Jejich vzniku zpravidla předchází identifikování existujícího problému, sběr dat o problému a stanovení způsobu jeho řešení.
- 3. Participace za účelem vyřešení konkrétního problému.**
- 4. Participace za účelem realizace konkrétního žákovského/školního projektu** – je zaměřena pouze na určitý projekt, často související s učebním procesem.
- 5. Simulovaná participace** – učení demokratickým prvkům v rozhodování (např. simulace voleb).

Holdsworth navrhl šestistupňový model participace, v němž zohledňuje tzv. hlas žáků (Vidláková, 2011, s. 54):

- 1. Mluvit nahlas.**
- 2. Být slyšen.**
- 3. Být poslouchán.**
- 4. Být poslouchán vážně a s respektem.**
- 5. Pohled žáků je zahrnut do uskutečňovaných činností.**
- 6. Sdílené rozhodování, jeho uskutečnění a reflexe žáky.**

Mitrová pak v kontextu hlasu žáků rozlišuje tři úrovně (Vidláková, 2011, s. 54):

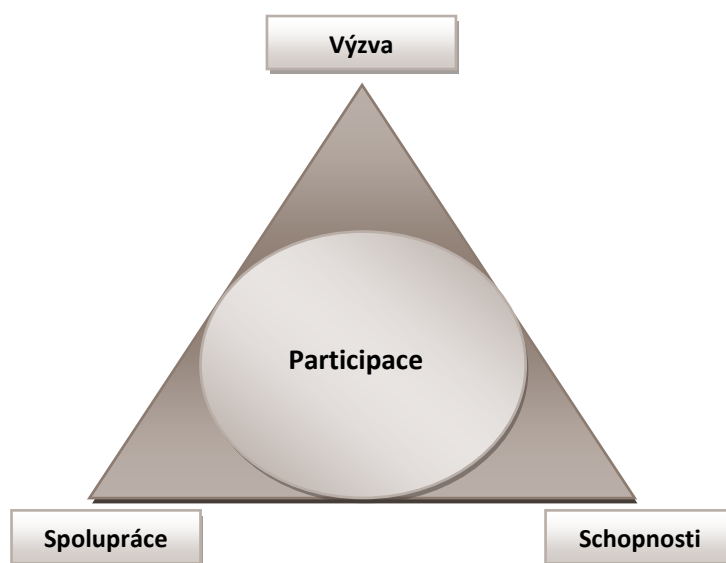
- 1. Naslouchání** – proces, při němž dospělí ve škole naslouchají pohledu žáků jako informace, jež je základem pro výzkum či reformu.
- 2. Spolupráce** – při níž žáci a učitelé společně hledají možnosti změn ve třídě či škole. Rozhodnutí jsou sdílená, ale nejčastěji mají poslední slovo dospělí.

3. **Vedení** – představuje aktivní účast a zodpovědnost žáků v procesech změn ve škole, dospělí poskytují žákům podporu.

Fieldingův model participace vychází z rozdílných rolí žáků a účelu naslouchání jejich hlasu a také z jejich vztahu k činnosti (Vidláková, 2011, s. 55):

1. **Žáci jako zdroje dat** – učitelé věnují pozornost hlasu žáků v průběhu školního dne s vědomím, že informace získané od žáků mohou přispět k podpoře procesů vyučování a učení. Informace využívají učitelé ke zlepšení své výuky.
2. **Žáci jako aktivní respondenti** – předpokládá ochotu učitelů naslouchat tomu, co žáci říkají o svých zkušenostech ze života třídy a školy.
3. **Žáci jako spoluvýzkumníci** – předpokládá větší partnerství učitelů a žáků než v předchozích dvou úrovních. Žáci jsou zapojováni do řešení otázek považovaných za důležité. Hranice toho, co a jak bude řešeno, určuje učitel, avšak souhlas a přispění žáka hraje významnou roli. Diskuse je nahrazena dialogem vedeným učitelem se zvýšenou pozorností k naslouchání hlasu žáků.
4. **Žáci jako výzkumníci** – partnerství učitele a žáků představuje hlavní pracovní motiv. Žáci rozhodují o tom, které otázky školního života mají být řešeny nebo zkoumány a zároveň jsou zodpovědní za získaná data, sepsání zprávy a prezentaci výsledků. Učitelé poskytují žákům podporu. Základem je diskuse vedená spíše samotnými žáky.

Autoři Jans a De Backer tvrdí, že mladí lidé se budou zapojovat do společnosti, pokud bude zajištěna dynamická rovnováha mezi třemi vrcholy trojúhelníku symbolizujícími: výzvu, schopnosti a spojení neboli spolupráci (viz obr. 4.2). Nejprve musí existovat výzva, jež podnítí mladé lidi k participaci. Následně musí mladí lidé cítit, že mají možnost dosáhnout změny pomocí své aktivní účasti. Za třetí se musí spojit s ostatními, aby byli schopni obstát ve výzvě společnými silami. „*Jans a De Backer navrhli svůj trojúhelníkový model způsobem, jenž umožňuje a volá po flexibilitě ve využití, jež v závislosti na kontextu může představovat hledání silné výzvy, která jednak rozšiřuje schopnosti mladých lidí a/nebo posiluje stávající řetězec*“ (Karsten, 2011, s. 28).

Obr. 4.2 Trojúhelník participace mládeže Janse a De Backera

Žákovskou participaci dále můžeme klasifikovat na „*nezávaznou participaci – spočívající spíše ve vzájemné informovanosti rozhodujících a účastníků, a závaznou participaci, při níž je rozhodovací pravomoc vedoucích omezena ve prospěch práva účastníků participovat na rozhodování*“ (Kaplánek, Kočerová, 2011, s. 25).

Další z modelů rozlišuje dvě podoby žákovské participace podle směru její podpory (Pol, Rabušicová, Novotný, 2006, s. 49):

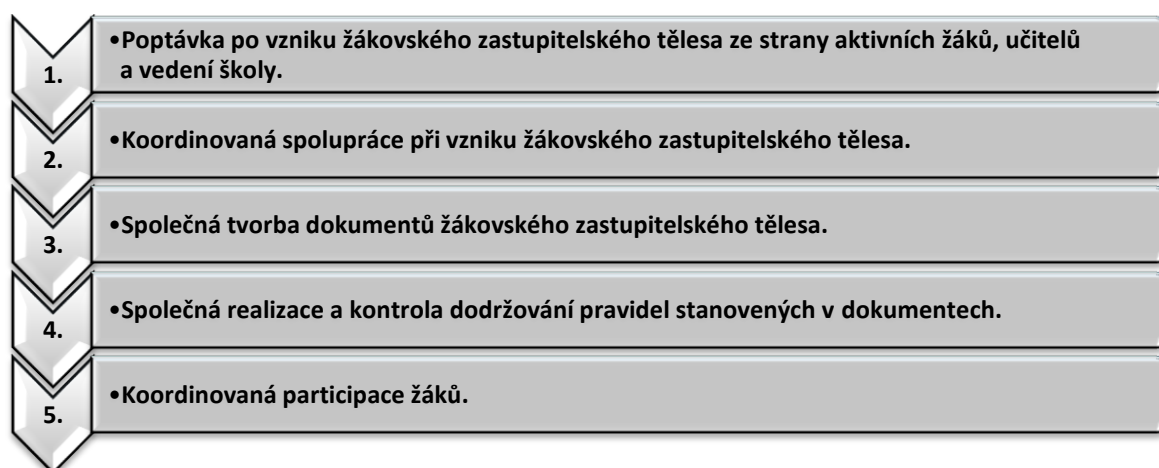

Obr. 4.3 Model participace podporované shora

Obr. 4.4 Model participace podporované zdola

Z praxe koordinátora žákovského parlamentu považují model participace podporované shora za více odpovídající školní realitě, a to i v gymnaziálním prostředí. Ovšem a priori nelze vnímat model participace podporované shora za horší, méně demokratický a méně participativní. Pokládám za nezbytné nejprve vytvořit podmínky pro vznik zastupitelských těles v součinnosti s aktivními žáky, s nimiž koordinátor pracuje v rovnocenném postavení, přičemž výsledkem práce bude soubor dokumentů a pravidel činnosti participačního tělesa. S hlasem žáků se tedy počítá již při samotném vzniku těles žákovské samosprávy a má stejnou rezonanci jako názor pedagogů. Zastoupení žáků v přípravném týmu by nemělo být direktivně dáno učitelem, nýbrž by se mělo jednat o samotnou iniciativu žáků, jimž není lhostejný život v jejich škole. Role učitele má tedy zůstat jen v rovině koordinátora. Výše uvedený model participace (obr. 4.3 a 4.4) jsem upravil a konkretizoval ve vztahu k participačním tělesům žáků tímto způsobem:

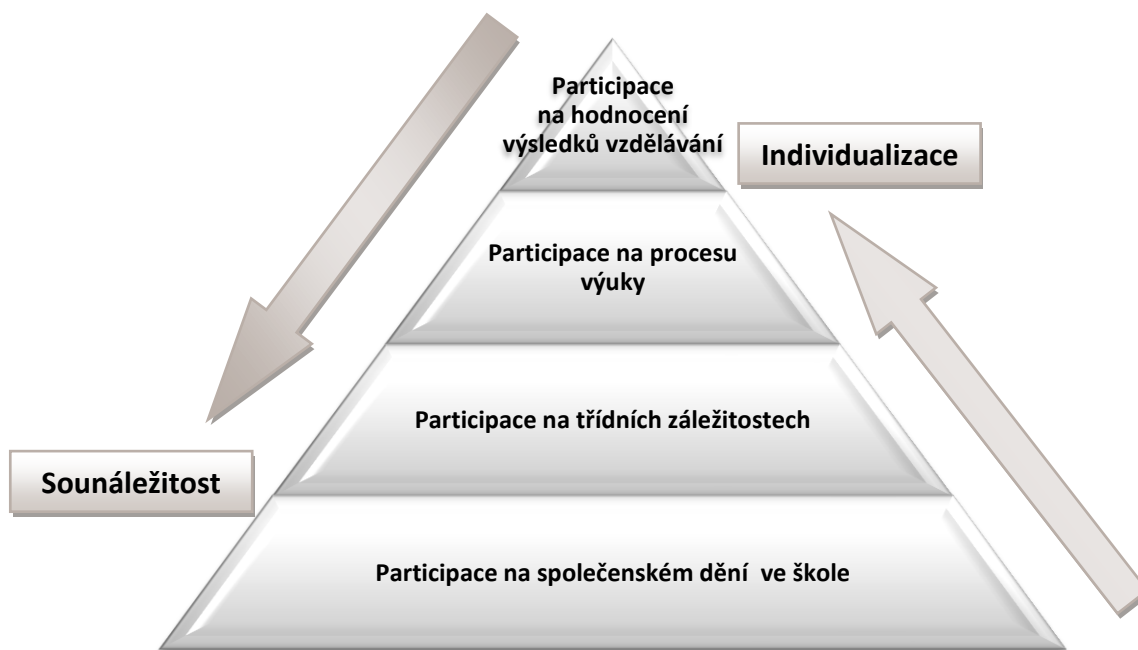

Obr. 4.5 Model koordinované participace žáků

Schématem tzv. koordinované participace chci upozornit především na důležitost společné potřeby všech aktérů školy po vzniku žákovského zastupitelského tělesa. Pokud jedna skupina účastníků školního života neprojeví zájem tuto prvotní myšlenku dále podporovat a pracovat na její realizaci, pak by nuceně prosazovaná participace žáků hrála roli spíše „nechtěného dítěte“, o nějž se již v tuto chvíli musí někdo postarat. Takovou situaci rozhodně nelze označit za dobrý start žákovské participace. To, kdo s návrhem vzniku žákovského participačního tělesa přijde jako první, není až tak podstatné, klíčové je to, aby se hned v počátcích na jeho činnosti podíleli žáci, vedení školy i učitelský sbor, a bylo tak společnou věcí.

Uvedené modely žákovské participace přistupují k této problematice v širším pohledu, přičemž každý z nich zohledňuje její odlišné kontexty. Žádný z výše popsanych modelů

ovšem nepojímá stupně participace přímo ve školním prostředí, v souvislosti s činností žákovského zastupitelského tělesa a také ve vztahu k nutné míře sounáležitosti s celkem, či naopak k individualizaci. Proto jsem navrhl čtyřstupňový model žákovské participace (obr. 4.6), jenž tyto aspekty uvažuje, a zároveň více odpovídá pedagogické realitě na českých školách.

Obr. 4.6 Model žákovské participace podle míry sounáležitosti a individualizace

Čtyřstupňový hierarchický model strukturuje míru žákovské participace podle potřeb samotných žáků, při jejichž naplňování poukazuje na míru jejich společenského charakteru. Schéma v obr. 4.6 zřetelně popisuje závislost, již je možné formulovat tímto způsobem: Při pohybu v participačních potřebách směrem k vrcholu trojúhelníku roste míra individualizace, a naopak při sestupu v participačních potřebách směrem k základně trojúhelníku roste míra sounáležitosti žáků s celkem.

Trojúhelníkové hierarchické vyobrazení má symbolickou funkci – základ participačních snah žáků ve škole by měl spočívat především v participaci na společenském dění ve škole. Domnívám se, že zkušenosti s koordinací žákovského zastupitelského tělesa, že jejich činnost by skutečně měla směřovat výhradně k podpoře sounáležitosti žáků se školou jako celkem, a nikoli dále podporovat stále rostoucí míru individualismu. Vyhrcoeně bychom mohli konstatovat, že rozvíjení sounáležitosti s celkem stojí v protikladu k individualizaci, a

jeho účelem je v podstatě omezení vzrůstající míry individualismu u žáků.

V této souvislosti musím uvést signifikantní příklad až nepochopitelného individualismu dnešních dětí. Studentský parlament Gymnázia Uničov ve školním roce 2011/2012 poprvé připravoval významnou akci ve společenském životě školy odpovídající nejnižší úrovni ve výše uvedeném modelu (obr. 4.6), tzv. Grill párty ve školním dvoře pro bývalé, současné a budoucí žáky, rodiče, učitele i širší veřejnost. Jelikož realizace akce představovala poměrně velkou organizační zátěž, bylo potřeba provést v jednotlivých třídách orientační průzkum, kolik žáků by se grill párty zúčastnilo. Nejvíc překvapivá reakce přišla od žáků primy, jež přílišný zájem neprojevili, a dokonce jedna z žákyň pronesla jako argument proti své účasti větu: „Proč bych chodila na grill párty do školy, když můžu grilovat v klidu doma...“ Výrok vyznívá na první pohled velmi banálně, ovšem výstižně symbolizuje povahu pravděpodobně většiny dnešních dětí, což by se mohlo zcela jistě stát zajímavým výzkumným záměrem v oboru psychologie. Pro mne jako učitele a hlavního organizátora zmíněné grill párty, doufajícího, že naopak zjevná netradičnost a originalita této akce bude tím hlavním motivem účasti žáků, byl tento výrok opravdu šokující. Na základě i této zkušenosti a mé téměř devítileté pedagogické praxe jsem hluboce přesvědčen o tom, že klíčový cíl aktivit žakovského zastupitelského tělesa ve vztahu k samotným žákům musí směřovat k rozvoji sounáležitosti s celkem a odpovědnosti za něj.

Pokud postoupíme v modelu v obr. 4.6 na vyšší úroveň, tedy participaci na třídních záležitostech, podmínka sounáležitosti zůstává stále aktuální. Školní třída, pokud chce dosáhnout společných cílů, musí vyvinout určité úsilí v sounáležitosti, jež pedagogové, zejména třídní učitel, musí neustále podporovat. Školní realita však ukazuje, že žáci nejsou v mnoha případech schopni dospět ke společným stanoviskům ani v rámci své třídy. Tento negativní fakt se snaží napravit mnoho kurzů tzv. třídnických hodin pro pedagogy.

Další úroveň v obr. 4.6 týkající se participace na procesu výuky vyžaduje taktéž sounáležitost a spolupráci, jelikož se výuka odehrává v prostoru třídy, tedy kolektivu, nicméně míra individualizace roste. Každý žák přirozeně věnuje pozornost v první řadě svým studijním povinnostem a těm podřizuje míru uspokojování společenských či individuálních potřeb. Nejvyšší úroveň – participace na hodnocení výsledků vzdělávání – představuje již čistě individuální zájem. V tomto smyslu lze považovat za velmi nešťastné zneužívání žakovského zastupitelského tělesa k prosazování osobních záležitostí, řešení osobních sporů apod. Pokud některý z žáků, či skupina žáků, nesouhlasí s jednáním či chováním konkrétního pedagoga, jako první způsob řešení této situace by měla být snaha o dialog s dotyčným učitelem. V případě, že není možný, musí být nápomocen v této záležitosti třídní

učitel. V krajním případě se mohou žáci obrátit přímo na vedení školy, ať už prostřednictvím svého zástupce (např. předsedy třídy), nebo anonymně využitím schránky důvěry. Žákovskému zastupitelskému tělesu, podle mého přesvědčení, nepřísluší zabývat se těmito záležitostmi. Vždyť zdaleka ne všichni žáci, zejména na středně velkých a velkých školách, dotyčného pedagoga znají, a tak se těžko mohou kompetentně k danému problému vyjádřit. Navíc otevření tohoto tématu na schůzích žákovského parlamentu by mohlo vyvolat řadu dalších stížností, jež by především v očích pedagogů způsobily výraznou ztrátu důvěry v něj, a mohl by získat nálepku jakéhosi „donašeče“ vedení školy. Výše uvedenými argumenty jsem se snažil podpořit svou tezi, že činnost žákovského zastupitelského tělesa by se měla odehrávat na první úrovni v hierarchickém modelu participace v obr. 4.6, tedy v participaci na společenském dění ve škole.

5 Odkaz reformních škol a společenské výchovy 20. a 30. let 20. století pro žákovskou participaci počátku 21. století

České snahy o reformu vzdělávací soustavy a škol vyvrcholily v letech 1928–1929. Iniciativy se ujaly dvě reformní skupiny: Reformní komise školy vysokých studií pedagogických v čele s docentem Příhodou a Reformní sbor pro národní školství ve Velké Praze pod vedením docenta Uhra. Obě pracovní skupiny spatřovaly podstatu reformy v zohlednění specifík dětského vývoje, v přípravě dětí na jejich budoucí uplatnění a zároveň jejich prospěšnosti pro společnost jako celek (Šindelář, 1932, s. 3). Václav Příhoda ovšem více zdůrazňoval individualizovaný způsob učení, tzn. diferenciaci žáků, učiva, metod apod., plně rozvíjející schopnosti žáka. Individualizace ve vyučování byla kompenzována společnými školními aktivitami s mravním podtextem. Jako opozice vůči individualizaci a racionalizaci ve školství se rozvinula skupina filosoficky orientovaných pedagogů v čele s Otokarem Chlupem, jež poukazovala na silný americký vliv v Příhodově reformě (Váňová, 2008, s. 113).

V roce 1929 vydala Příhodova reformní komise dokument s názvem *Zásady reformního návrhu pro školskou reformu*, jenž navrhoval jednotné vnitřně diferencované školy pro mládež do 15 let. První stupeň měly tvořit obecné školy (6–11letí žáci), druhý stupeň pak tzv. kolenia pro 11–15leté žáky (Rýdl, 1992, s. 41). První reformní školy druhého stupně vznikly od 1. září 1929 v Praze-Nuslích, Michli a Hostivaři, ve Zlíně a v Humpolci (Příhoda, Nykl, Hanus, 1936, s. 3).

Václav Příhoda, hlavní představitel reformních snah prvorepublikového československého školství, v předmluvě knihy *Společenská škola* varuje před fašizací společnosti pramenící z pocitu bezmocnosti vůči vládnoucí mase. Pokrok představuje především možnost spoluodpovědnosti jedince za zlepšení mravního, politického, hospodářského a sociálního stavu společnosti. „V tomto pojetí nemůže být jedinec rozdrcen mravně masou, nýbrž účastní se na jejím zdokonalení“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934). Dále pak Příhoda v obsáhlém díle *Racionalizace školství* tvrdí: „Jedinec cítí svou nepatrnou moc v milionové společnosti a hledí zesílití sdružováním, společenskou kohezí. Tentýž pochod prodělává s moderní společností nová škola. Při rostoucí diferenciaci se současným sjednocováním a zrovnoprávněním drobí se školská společnost v izolované pracovníky, kteří cítí potřebu styku a vidí kus smyslu svého života v životě a prosperitě celku“ (Příhoda, 1930,

s. 388). Analogie s dnešní dobou se přímo nabízí, i když s podstatným rozdílem. Občané ve velké míře ztrácejí důvěru v politiky, a co hůře, v politiku samotnou. Důsledky finanční a následně celosvětové hospodářské krize dostihují takřka každého občana, ať už ve formě ztráty pracovního místa, snižování reálných mezd či výše sociálních dávek. Ve své esenci není současná krize tak vzdálená krizi 20. a 30. let 20. století. Aktuální ekonomická krize jen obnažila problémy postmoderní doby – krize rodiny, demokratický deficit, všudypřítomná globalizace, konzumní způsob života a z něj vyplývající sobecký individualismus, nadspotřeba, morální vyprázdňenost, masová kultura zaměřená na nízké lidské pudy. Odlišnost aktuálního stavu společnosti ovšem spočívá v tom, že dnešní doba konzumu dostatečně saturuje absenci individuálního významu jedince v globalizované společnosti únikem do soukromí, individuálních prožitků z uspokojování mnoha zbytných potřeb. O to více se jeví potřeba tzv. společenské výchovy – výchovy k občanství.

Jakou roli může v takové pesimistické době sehrát škola? Václav Příhoda konstatuje v předmluvě: „*Kerschensteiner správně ukázal, že jest žakovská samospráva, jakož to hlavní prostředek společenské výchovy, pro žakovskou společnost tím, čím je sebevýchova pro jedince. Sebevýchova jest jedině možná tím, že jedinec nebo společenský celek vezme svůj život do rukou, že se oprostí od vnějšího poručnickování, nýbrž chce dospěti samostatně k mravnímu pokroku*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934). Oprostit by se dnešní člověk měl především od diktátu konzumu, rafinovaných marketingových taktik, mediálních dezinterpretací, demagogických předvolebních slibů. Naopak by se měl mnohem více domáhat zodpovídání se politiků za své činy. Nejprve je ale nutné začít u sebe a škola by v tomto směru měla využít svůj potenciál k mravní výchově, výchově k prosociálnímu chování a demokratickému občanství. Žakovská participace cestu k uskutečnění těchto ideálů nabízí.

Tato kapitola je rozdělena do dvou podkapitol, jež kopírují i dvě hlavní části publikace z roku 1934 autorů Kantové, Kosiny, Týmla s názvem *Společenská škola – žakovská samospráva, školní kluby a společná shromáždění na škole II. stupně*. První část knihy se zabývá teoretickými aspekty žakovské samosprávy, jež budu interpretovat optikou dnešní doby. Druhá část je v dnešní terminologii pětiletou případovou studií žakovské samosprávy reformní diferencované školy (komenium) v Praze-Nuslích, na níž autoři publikace působili jako pedagogové. Zkušenosti se zaváděním žakovské participace v tehdejší reformní škole budu konfrontovat s vlastními zkušenostmi koordinátora Studentského parlamentu Gymnázia Uničov a dílčími výsledky čtyřleté případové studie jeho fungování. Srovnání ovšem není

zcela adekvátní, jelikož se jedná o dva různé typy škol, školu základní a gymnázium, byť gymnázium s víceletým typem studia.

5.1 Teoretické aspekty žákovské samosprávy

Pedagogové Kantová, Kosina, Týml zdůvodňují potřebu zavádět žákovskou samosprávu jejím významem pro výchovu žáků praxí. *„Přišel ovšem čas, kdy se začalo uvažovati, že stále poučování výchovné, které se někdy zvrhávalo v mentorování, nemá a nemůže mít výsledku, který se očekával. Zvláště mocně vynikly tyto pochybnosti, když se zavedl nový předmět – občanská nauka a výchova. Došlo k přesvědčení, že je naléhavě potřeba činnosti, praxe výchovné“* (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 10). Neméně aktuální jsou tato slova v dnešní době, době zavádění předmětu etická výchova na základních školách.

Vznik předmětu majícího za cíl mravní výchovu, výchovu k prosociálnímu chování, budí mnoho otázek. Zvláště ten, zda je nezbytné pojímat výchovu k morálním hodnotám jako úkol samostatného předmětu. Ne nutně musí takový předmět vytvářet obavy vyjádřené ve výše uvedeném citátu. Záleží především na jednotlivých učitelích, zda tuto výzvu přijmou jako prostor pro pouhé mentorování, či zda pojmu výuku interaktivně, otevřou ji strukturované diskusi nad aktuálními a nejen ryze morálními problémy současné společnosti. Vacek rozlišuje dvojí podobu etické výchovy – výchovy k hodnotám. Prvním způsobem ji lze provádět nespécificky, v tomto případě přirozeně prostupuje výchovně-vzdělávacím procesem, nebo specificky, kdy je výuka zacílena na vyjasňování a osvojování jednotlivých etických kategorií (Vacek, 2008).

Bohužel lze konstatovat, že ani nyní se ve školní výchově neuplatňuje požadavek reformního školství 30. let 20. století – žákovská iniciativa. *„Místo výchovy jedinců autoritou učitele nastává výchova jedinců společností žákovskou. Tedy: výchova společností žákovskou pro společnost lidskou – společenská výchova“* (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 10). Je zcela možné, že mnoho pedagogů tato slova nerado slyší, jelikož se v důsledku rozbujelé liberalizace vzdělávání a výchovy po roce 1989 naopak volá po obnovení autority učitele. Požadavky školské reformy 20. a 30. let 20. století se mohou za těchto okolností jevit jako kontraproduktivní. To je ovšem zásadní omyl.

Smyslem této kapitoly není řešit příčiny morálního úpadku dnešních dětí a mládeže, zamýšlet se nad krizí rodiny a rodinné výchovy. Za evidentní lze považovat ten fakt, že škola v žádném případě nemůže hluboké problémy pramenící z krize rodiny vyřešit. Škola a

pedagogové by se měli zaměřit alespoň na to, v čem svůj vliv mohou uplatnit, a tím je čas strávený dítětem ve škole, jenž ku prospěchu uskutečňování výchovných cílů tvoří podstatnou část jejich života. Společenská výchova právě v tuto chvíli nachází své uplatnění.

Již Dewey ve svém pedagogickém díle *Demokracie a výchova* tvrdí: „*Společenské okolí je souhrn všech oněch činností našich bližních, které nějak souvisí s rozvojem činnosti každého člena společnosti. Je vpravdě výchovné svými účinky do té míry, do které se ten který jedinec účastní některé společenské činnosti, neb v ní má podíl*“ (Dewey, 1932, s. 33). Přenášením spoluodpovědnosti na žáky prostřednictvím žákovské samosprávy (žákovské participace) je přivádíme k častějšímu zamyšlení nad jejich konkrétními veřejně sdělovanými postoji, chováním a jednáním. Instancí, jež bude posuzovat jednotlivé kroky žáků, nebudou pouze pedagogové, nýbrž i spolužáci, což ve své podstatě zvyšuje tlak na kvalifikované rozhodování zvolených zástupců v žákovském zastupitelském tělese. Pedagogové si musí tedy primárně uvědomit, že žákovská participace slouží především k rozvoji odpovědnosti žáků, po níž tak volají, a zbavit se nedůvěry vůči přenášení spolurozhodování na žáky.

Při výčtu důvodů pro zavádění společenské (kolektivní) výchovy pedagogové reformní školy v Praze-Nuslích uvádějí argumenty vycházející ze sociologického, etického, psychologického a pedagogického kontextu. Sociologicky musíme chápat žáka jako jednotlivou součást celku, vůči němuž je v určitém vztahu, zejména pak ve své odpovědnosti vůči celku. Současný individualismus lze napravovat ve školním prostředí budováním pocitu sounáležitosti vůči celku na základě poznávání principů demokracie. Dewey tvrdí: „*Demokracie je více než jen vládní útvar; je to především jakýsi způsob pospolitého života, sdružené a sdílené zkušenosti*“ (Dewey, 1932, s. 117). Škola tudíž nesmí být pro žáka jen nutným zlem vyžadujícím soustavné učení, následné ověřování znalostí, hodnocení. Vedení školy a učitelé musí vytvářet takové podmínky, aby žáci chodili do školy rádi, nevnímali školu pouze jako vzdělávací instituci, nýbrž jako místo společného setkávání, společné zábavy, místo, kde mohou realizovat své nápady a sny, kde naleznou bezpečí a podporu, jež jim často v rodině chybí. Pokud děti nevtáhneme do dění ve škole, nemají šanci zažít tento pocit. Příhoda tento úkol přesně vystihl: „*Zespolečenštění žactva se nedosahuje toliko společnou prací, nýbrž také společným stykem, společnou zábavou a společnou vládou všech nade všemi*“ (Příhoda, 1930, s. 401). Touto myšlenkou navazují také na etický aspekt společenské výchovy.

Kantová, Kosina, Týml připomínají, že „*většina skutečného blaha (ovšem i žalu) člověka vyplývá z poměru člověka k lidem; pravé štěstí jest možné jen v kolektivu*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 12). Dále citují Václava Příhodu: „*Mravní výchova není věcí*

individuální, nýbrž pěstuje se vždycky společenskou praxí“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 13). Etické poslání společenské výchovy v reformních školách spočívalo v potlačování egoismu, jež podle autorů některé rodiny podporují, a v rozvoji altruismu projeveného solidaritou mezi žáky. Velmi výstižně popisuje cíl společenské výchovy z tehdy šestileté zkušenosti jejího uplatňování na pražských reformních školách Rudolf Nekola: „Společenská škola jako přirozená protiváha individualisace směřuje k výchově demokratického spolučlověka a sociálního gentlemana, jenž je ideálem demokratického člověka vůbec. Zspolečenštěním povinností je dáno každému jedinci přinést společnosti to, čím oplývá, a osvojit si, čeho se mu ve společnosti nedostává“ (Příhoda, Nykl, Hanus, 1936, s. 35).

Při realizaci společenské výchovy je v neposlední řadě nezbytné také zohlednit a respektovat zvláštnosti ontogeneze dětské psychiky, kdy žáci v prepubertálním období a s nástupem puberty začínají tvořit jak širší společenství (duch třídy), tak zároveň i menší skupinky.

Jako jeden z hlavních pedagogických důvodů žákovské participace uvádějí autoři změnu vztahu učitel – žák. Učitel již nepředstavuje jedinou autoritu, od níž vychází iniciativa. Novou autoritou se stává žákovská samospráva, jež se opírá o legitimní důvěru žáků a jejímž cílem je budovat blaho školy jako celku. Mění se i poměr žákovské samosprávy vůči pedagogickému sboru v důsledku hlubší spolupráce mezi nimi. „*O mnohé povinnosti se oba sbory spolu dělí, pravomoc samosprávy se vymezuje, a hlavně – nastává větší a větší spolupráce. Sbor nuselské školy například kromě učitele, vedoucího samosprávu, vysílá do pravidelných schůzí samosprávy ještě jednoho svého člena jako zástupce; ten je prostředníkem obou sborů. V konferenci učitelské jeden pevný bod programu je věnován dotazům, přáním a požadavkům žákovské samosprávy. Ba, v případech zvláště důležitých nebo po obdobích časových, která uzavírají jistý okruh práce, samospráva žákovská vysílá své zástupce do konference učitelské“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 16). Uvedená myšlenka popisuje jednu z klíčových podmínek skutečné a efektivní žákovské participace, a to otevřenost a transparentnost. Pokud chceme vzbudit v pedagogickém sboru pocit smysluplnosti žákovského zastupitelského tělesa, musíme umět tzv. prodat výsledky jeho činnosti. Jak zdůrazňuje i Příhoda, je nutné, aby i učitelé měli upřímný vztah k žákovské samosprávě, aby ji podporovali a pomáhali v počátečních obtížích (Příhoda, 1930).*

Nejlépeším způsobem, jak podpořit vážnost žákovské participace, je prezentace plánů a cílů ústy jejich aktérů přímo před očima pedagogického sboru. Tak se tomu děje na gymnáziu v Uničově, kdy předseda žákovského parlamentu na počátku školního roku seznamuje na pedagogické radě učitele s harmonogramem jeho aktivit. Na konci školního roku se opět

účastní pedagogické rady se zhodnocením uskutečněných akcí pořádaných Studentským parlamentem Gymnázia Uničov. Jako koordinátora žákovského parlamentu mě velmi potěšilo, jak tato, na organizaci velmi snadná prezentace, sehrává velký vliv na vytváření pozitivního pohledu na žakovskou participaci ze strany učitelů. Jinými slovy řečeno, bez komunikace mezi všemi aktéry školního života nemůže existovat opravdová a otevřená žakovská participace.

Autoři v procesu společenské výchovy zdůrazňují omezení autority učitele, v tehdejší době požadavek legitimní, a přenesení odpovědnosti na žáky za sebe samé. V kontextu porevoluční více jak dvacetileté liberalizace školství by bylo v současnosti vhodné zdůrazňovat především onen druhý požadavek. Ne všichni pedagogové si totiž vyloží omezování jejich už tak oslabené autority správně. Ne všichni také dostatečně chápou kauzalitu mezi přenášením odpovědnosti na žáky, a tím omezováním autority učitele v pozitivním smyslu slova. Kantová, Kosina, Týml v neposlední řadě zmiňují z pedagogického hlediska důležitost aktivních členů žakovské samosprávy, jež se tak přirozenou cestou stávají vzorem pro ostatní žáky.

Prostředkem společenské (kolektivní) výchovy v reformních školách je samotná žakovská samospráva, kluby a tzv. společná shromáždění. Nejprve se blíže seznámme s principy žakovské samosprávy. „*Samospráva má na starosti školní řád, kázeň, disponuje různými prostředky kázeňskými. Je však nezbytně nutno, aby se tím nevyčerpal její úkol*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 20). Mezi další úkoly řadí organizaci práce v klubech (viz níže), divadelních představení, besídek, výletů, sportovních zápasů atd.

Sebevýchovná činnosti žakovské samosprávy spočívala především ve stanovení (školního) řádu na počátku školního roku ve spolupráci s učitelským sborem. O navrženém znění řádu se diskutovalo mezi žáky, ti přijímali dílčí změny a v konečné fázi se zavazovali, že se jím budou řídit. Řád bylo nutné zveřejnit a jeho obsah připomínat. S ohledem na současný stav morálního vědomí žáků lze považovat za velmi inspirativní další úkol žakovské samosprávy, a to tzv. výchovné týdny. Smyslem takových týdnů bylo připomínat žákům jejich časté prohřešky proti slušnému chování, hygienickým pravidlům. Některá konkrétní témata mohou současným pohledem vyznívat nepatříčně, jako týden osobní hygieny či čistoty těla. Naopak další by bylo zapotřebí v dnešních školách vyhlášovat po celý školní rok – boj proti papírkům, týden ticha (zcela jistě s velkou chutí podpořen pedagogy), přezouvání nebo týden spořivosti (aktuálně prosazovaná finanční gramotnost). Postupně by se mělo od plnění těchto nižších cílů směřovat k cílům vyšším, jako například rozvíjení četby či angažovanost v oblasti charity.

Za diskutabilní lze optikou dnešní doby vnímat další – sebevýchovný – úkol žákovské samosprávy v podobě udělování kázeňských opatření. Kantová, Kosina, Týml upozorňují na velkou opatrnost při uplatňování této pravomoci a nezbytné omezení samostatnosti žáků. „*Důvody snad nemusíme široce rozvádět: děti nemají a nemohou mít na mysli pedagogickou tendenci trestu. V každé nevyvinuté společnosti jsou soudy velmi přísné. Děti neumějí hodnotit čin sám o sobě. Proto jejich rozsudky bývají náramně přísné a tresty drakonické. Samospráva se nemá změnit v soudní tribunál. Také, kde se to stalo, vedlo to úplně na scestí*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 23). S těmito slovy musíme i dnes souhlasit. Nicméně lze uvažovat o tom, zda by současné zastupitelské těleso mělo vůbec mít tuto kárnou pravomoc.

Ze zkušenosti koordinátora studentského parlamentu se domnívám, že by to bylo v neprospěch činnosti zastupitelského tělesa a vrhalo by to na něj negativní pohled, zejména ze strany řadových žáků. Uvědomme si ten fakt, jakým způsobem žáci přistupují k plnění svých povinností a jak vážně přistupují k systému sankcí vyplývajících ze školního řádu. Ti žáci, jež opakovaně neplní své studijní a jiné povinnosti, si příliš těžkou hlavu z napomenutí, důtek, případně snížených známek z chování nedělají. Problém zhoršujících se studijních výsledků v důsledku permanentního snižování potenciálu žáků netřeba dlouze rozebírat. Jak bychom mohli při tomto laxním přístupu ke kázeňským opatřením a degradaci autority převádět odpovědnost za jejich udělování na žáky? Takový požadavek považuji téměř za absurdní. Žáci mohou jen stěží disponovat tak silnou legitimní autoritou, aby se mohli na kázeňských opatřeních podílet. Nechci tím ovšem říci, že to je zcela nemožné.

Uveďme alespoň jeden praktický příklad týkající se občasného vandalismu na Gymnáziu Uničov. Téma ničení školního majetku se stalo bodem jednání schůze Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Jelikož se nepodařilo opakovaně zjistit pachatele, a tudíž po konkrétní osobě vymáhat nápravu či uhrazení škody, bylo nutné vyvinout tlak na potírání vandalismu prostřednictvím kolektivní odpovědnosti. Pokud se nenalezne pachatel, žáci všech tříd se společně složí na úhradu škody. Toto usnesení bylo přijato žákovským parlamentem. Jako prevence ničení školního majetku je dále zveřejňován na hlavní nástěnce případný poškozený majetek, výše škody a ekvivalentní vybavení, jež by se za cenu škody mohlo pořídit.

Mezi další pracovní úkoly žákovské samosprávy podle Kantové, Kosiny a Týmla patří reprezentace školy navenek, udržování kontaktů se žákovskými samosprávami ostatních škol, navazování styků s různými organizacemi a institucemi, podpora péče o tělesné zdraví, pomoc při potížích žáků (přetěžování žáků, nedostatek učebnic apod.). Samospráva taktéž přijímá dary od rodičovského spolku i jednotlivců a sama dary charitativně dává (Kantová,

Kosina, Týml, 1934, s. 25). Poslední bod vybízí opět k následování, totiž zajištění vlastního financování žákovské samosprávy. Je otázkou, především pro management škol, zda při současné přísné legislativě a administrativě je vůbec možné, aby žáci samostatně hospodařili s určitými finančními částkami. Jenom výběr doslova několika korun od žáků, například na divadelní nebo filmové představení, podléhá přísné administrativě v důsledku požadované transparentnosti v nakládání s finančními prostředky.

Tehdejší složení žákovské samosprávy a rozdělení funkcí vykazovalo logičnost a promyšlenost. Na škole v Praze-Nuslích se jednalo o tyto hlavní funkce: důvěrníci skupin, představenstvo samosprávy, vedoucí (předsedové) klubů, průkopníci a řečník školy. Důvěrníci skupin byli voleni skupinami žáků a tvořili jako celek výbor samosprávy. Úkolem důvěrníků bylo především tlumočit přání skupiny řadových spolužáků, jimiž byli zvoleni. Z výboru se následně volilo představenstvo samosprávy, jež tvořil starosta, místopředseda, jednatel, zapisovatel a pokladník školy. Představenstvo dále reprezentovalo školu navenek, stanovovalo program výborových funkcí.

Čelný představitel žákovské samosprávy, starosta školy, řídil schůze (zejména hlasování), zahajoval a ukončoval společná shromáždění, uděloval pochvaly a důtky, přijímal korespondenci za školu. „*Záleží mnoho na tom, aby za starostu byl zvolen žák velmi dobrých vlastností osobních, talentu organizačního, nebojácný, činný a vytrvalý. Takový starosta rozproudí často činnost, přehledně pořádek, propluje mezi úskalími – a silně působí svým příkladem na většinu žáků*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 26–27). Průkopníci plnili dobrovolně funkci pomocníka důvěrníků. Řečník školy vzešel z řečnického turnaje a s využitím svých rétorických schopností zastupoval žákovskou samosprávu při různých akcích. Výborové schůze samosprávy se konaly jednou týdně v délce jedné hodiny. Kromě zástupců žáků se schůzí účastnili i dva učitelé, jeden samosprávu vedl a druhý doplňoval prostřednictvím mezi žákovskou samosprávou a učitelským sborem.

Srovnání členění funkcí tehdejší a současné žákovské participace je velmi problematické. Neexistuje totiž žádné, byť i neformální jednotné doporučení, jakým způsobem žákovskou samosprávu na školách organizovat, natož aby byl k dispozici podrobnější manuál ke koordinaci činnosti žákovské samosprávy. Nápravu a osvětovou činnost v této věci zajišťuje svými kurzy a materiály, prozatím pro základní školy, pražské občanské sdružení Gemini a jeho Centrum pro demokratické učení (CEDU). Diskusním tématem odborné veřejnosti se může stát i to, zda vůbec centrálně nastavovat strukturu a obsah činnosti žákovských zastupitelských těles. Z jednoho úhlu pohledu by tato snaha mohla být vnímána managementem škol jako krok zpět, k centralismu a direktivitě. To by mohla

potvrzovat i data z výzkumu, který jsem realizoval v únoru 2012 na 52 státních gymnáziích v České republice. Na otázku, zda by měla být ve školském zákoně zakotvena povinnost zřizovat zastupitelská tělesa žáků, odpovědělo 77 % ředitelů, že nikoliv. Na druhou stranu u našich německých sousedů, ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko, kde jsem taktéž uskutečnil výzkum, jsou povinnost a principy žákovské participace zakotveny ve školském zákoně a příslušné vyhlášce ku prospěchu celé věci.

Ve srovnání s reformní školou v Praze-Nuslích vyznívá členění funkcí žákovské samosprávy na Gymnáziu Uničov o mnoho jednodušeji. Formálně jsou ustanoveny jen dvě funkce – předsedy a dvou místopředsedů. Další dílčí role jsou žákům rozdělovány v průběhu školního roku v souvislosti s akcemi pořádanými žákovským parlamentem.

Z dalších důležitých formálních aspektů fungování tehdejší žákovské participace jmenujme trvání mandátu zvolené samosprávy, a to v délce jednoho pololetí. Volby se tudíž konaly na počátku prvního a druhého pololetí. Pokud to bylo možné, měli být voleni jiní žáci. Starosta mohl být zvolen jen dvakrát po sobě, tedy maximálně vykonával svou funkci jeden školní rok. Autoři toto pravidlo smysluplně zdůvodňují: „*Není totiž dobře, aby byl ve své funkci příliš dlouho. Především proto, že má opravdu značné starosti a velkou práci. Je třeba, aby si zase odpočinul. Za druhé: čestný a odpovědný tento úkol dlouhým trváním přece snad by sváděl některé děti k přeceňování sebe samých. To, že se zas všechny vrátí do svých obyčejných rolí prostých žáků, je velmi dobré a zdravé zařízení*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 30).

Ve složení výboru samosprávy byl (dnešní terminologií) zajištěn genderově vyvážený přístup, tedy rovné zastoupení chlapců a dívek. Tento princip byl neformálně využit i ve vrcholných funkcích – pokud je starostou chlapec, místostarostou dívka a naopak. Autoři se domnívají, že je tímto způsobem podporována k činnosti méně aktivní dívčí část žactva. Považují tento přístup za nepřirozený a z pohledu dalšího uplatnění dívek v životě za nepřínosný. Nikdo nebude dívky tímto způsobem zohledňovat v konkurenčním prostředí trhu práce, dokonce je prokázána určitá míra diskriminace žen v pracovním životě.

Jak již bylo zmíněno výše, za samozřejmé považují Kantová, Kosina a Týml spolupráci učitelského sboru se žákovskou samosprávou, již zajistil především jeden z pedagogů. Tento učitel vedl (koordinoval) žákovskou samosprávu takovým způsobem, aby neměla pocit, že je řízena. Dále poukazují na zásadní problém spočívající v negativním postoji pedagogického sboru vůči činnosti žákovské samosprávy. Zdůrazňují, že zejména počátky žákovské participace jsou velmi složité a nelze očekávat ihned požadované výsledky. Dílčí neúspěchy se nesmějí stát argumentem pro selhání a zbytečnost žákovského

zastupitelského tělesa.

Jako koordinátor Studentského parlamentu Gymnázia Uničov mohu tyto tendence a počáteční nedůvěru většiny pedagogického sboru potvrdit. Jediným nástrojem, jak tyto předsudky a negativní reakce potlačit, je prezentace úspěchů žákovské samosprávy prostřednictvím otevřené komunikace a transparentnosti. Úkolem koordinátora je zajistit také to, aby se žákovské zastupitelské těleso nestalo místem pro veřejné tlumočení stížností žáků vůči jednotlivým učitelům. Taková role by zcela jistě zničila poslední zbytky důvěry ze strany pedagogů. Tehdy i dnes musí být projevována velká míra trpělivosti nejen při vzniku žákovské participace, ale i v dalších letech její činnosti. Poté, co si žáci vydobyli své místo ve spolurozhodování na životě školy, může z mnoha důvodů dojít ke stagnaci v činnosti, z níž má napomoci vedoucí učitel (koordinátor). Velmi aktuálně zní tato slova: „*Nesnáze, ba krise demokracie prožívá lidstvo na celém světě; jak by se bylo čemu divit u dětí!*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 34).

Co se týče informovanosti ostatních žáků o tématech a usneseních ze schůzí výboru žákovské samosprávy, ta byla zajištěna v tzv. pětiminutovce v nejbližší hodině slohu. Je také důležité zmínit, že schůze byly pevně stanoveny v rozvrhu jako klub (kroužek) samosprávný. Již z důvodu motivace žáků a praktických důvodů je vhodné i v dnešní době realizovat schůze místo některé z vyučovacích hodin, tedy ne před či po vyučování.

Za zcela zásadní považuji to, aby se žákovská samospráva netýkala pouze několika zvolených zástupců, nýbrž aby její aktivita byla přirozenou hybnou silou školního života každého jednotlivce a zároveň i školy jako celku. „*Nejvážnější věc však je, že nesmíme zapomenouti, že samospráva neznamená jen výbor žáků. Samospráva znamená též princip, pronikající veškeren školní život“ (...)* „*Je rozdíl, vycházejí-li popudy jen od učitele nebo od žáků, když o těch žákovských návrzích se vážně uvažuje, celá škola je pak výsledku účastna a každý jednatel má možnost něčím pohnout ve škole“* (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 36). Poměrně obtížné je ve školní realitě zajistit aktivitu a zájem řadových žáků o činnost žákovské samosprávy. Doba informačních technologií nám ovšem nabízí více možností, jak ostatní žáky informovat a zainteresovat do školního dění. Kromě využití klasických nástrojů, jako nástěnka ve škole, školní rozhlas, plakáty, se nabízí zejména internet a sociální sítě, jimiž jsme schopni velmi aktuálně oslovit mnoho lidí, nejen spolužáky, ale i rodiče, bývalé a budoucí žáky, širší veřejnost.

Kantová, Kosina, Týml dále uvádějí možné námitky vůči žákovské samosprávě. Zmíním jen ty, jež zůstaly i v současnosti oprávněné. Mezi ně patří způsob ověřování výsledků činnosti žákovské samosprávy. Autoři vyjadřují obavu nad tím, aby se pod tlakem

kontroly z nadřízeného orgánu narychlo nepředstírala aktivita a hmatatelné výsledky žákovské participace. Taková snaha by mohla velmi lehce vést k čistě formální participaci, kdy hodnocení činnosti žákovského zastupitelského tělesa je čistě v rukou učitele, jenž je může upravovat k obrazu svému, resp. kontrolního orgánu. V tomto smyslu je současná situace příznivá, jelikož žádný orgán z podstaty dobrovolnosti zřizovat žákovská zastupitelská tělesa nemá kompetence k tomu, aby hodnotil jeho činnost. Nutné je ovšem zmínit i to, že taková evaluace je poměrně problematická a musí se opírat především o systematické a dlouhodobé využití technik kvalitativního výzkumu (pozorování, rozhovory, analýza dokumentů apod.).

Další námitku jsem zmiňoval v souvislosti s vážností a vnímáním žákovského zastupitelského tělesa. K následující citaci není třeba dalšího komentáře: „*Vyskytla se též námitka, že ze samosprávy by se mohlo vyvinout policejní zřízení, ba i systém špehounů. Kdyby se to stalo, byla by to krutá obžaloba učitelů. Zneužit se dá ovšem všeho. Systém špehounů však bývá silně vyvinut v despociích; samospráva vyrůstá z demokracie*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 37).

Pracovní činnost žákovské samosprávy se odehrávala v tzv. klubech (kroužcích) vytvořených podle zájmů jednotlivých žáků, majících za cíl naplnit jejich volný čas. Předsedové klubů informovali o práci v klubech na společných shromážděních. Uvedme alespoň některé, jež by mohly vzbudit zájem i u současných žáků, a mohly se tak stát smysluplnou alternativou neefektivního „sezení u počítače“: dramatický, výtvarný, orchestrální, fotografický, sportovní či filmový klub.

Posledním prostředkem kolektivní výchovy v reformních školách byla tzv. společná shromáždění. Žáci celé školy se sešli jednou týdně a mohli vyslechnout zprávy o činnosti žákovské samosprávy, její plány do budoucna a také plány vedení školy. Společná shromáždění lze proto považovat za naprosto klíčová, jelikož přirozeně uzavírají kruh komunikace mezi žáky, učiteli a vedením školy, jež vytváří skutečnou spoluúčasť všech na životě školy. Zcela jistě si dovoluji tvrdit, že něco takového v současných českých školách nefunguje. Ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko jsou taková setkání, byť jen dvakrát ve školním roce, běžnou praxí.

Společná setkání, zejména v prvních pokusech, musí vyžadovat od vedení školy značnou odvalu čelit takto otevřeně i případným námitkám a nepříjemným dotazům. Ani na Gymnáziu Uničov, jež je se svým systémem žákovské participace spíše výjimkou mezi gymnázii, jsme k takovým společným shromážděním celé školy prozatím nedospěli. Předseda Studentského parlamentu Gymnázia Uničov se účastní na počátku a konci školního roku

jednání pedagogické rady, na níž informuje o plánech a výsledcích činnosti parlamentu. Jako koordinátor studentského parlamentu doufám v to, že se v budoucnu podaří uskutečnit alespoň na začátku prvního a druhého pololetí takové celoškolské setkání. Přispělo by tak zcela jistě k posílení transparentnosti, důvěry mezi všemi aktéry života školy a také dále upevnilo pocit spolurozhodování a spoluodpovědnosti žáků za školu jako celek. Již v tuto chvíli se ovšem vynořuje otazník, zda a kolik žáků by o takové setkání s vedením školy mělo opravdu zájem...

Jako doplněk společenské výchovy zmiňují Kantová, Kosina a Týml školní časopis, jenž byl společným časopisem všech reformních škol a sloužil tak k výměně a medializaci zkušeností kolektivní výchovy a žákovské samosprávy. I studenti uničovského gymnázia vydávají časopis Eror, jenž dokonce získal první místo v kategorii školních časopisů v Olomouckém kraji. Určitý prostor ke zlepšení spatřuji ve větší provázanosti školního časopisu s žákovským parlamentem, v širší informovanosti o dění ve škole a úspěších jednotlivých žáků v soutěžích a v neposlední řadě v rozšíření okruhu přispěvatelů. Reformní škola měla k posílení společenského vědomí i svou vlajku a hymnu. Studentský parlament Gymnázia Uničov se prezentuje svým logem, jehož autorem je přímo jeho předseda, jenž se ve svém volném čase věnuje výtvarnému umění. Kolektivního ducha školy upevňuje také udržování kontaktů s absolventy školy, v reformní škole Praze-Nuslích prostřednictvím spolku absolventů. Absolventi Gymnázia Uničov jsou vítáni na akcích pořádaných žákovským parlamentem, tato pozvání často přijímají, a dokonce někteří z nich připravují přednášky pro žáky gymnázia o zajímavých tématech spojených s jejich vysokoškolským studiem.

5.2 Praktické zkušenosti společenské výchovy reformní školy v Praze-Nuslích

Druhá kapitola publikace *Společenská škola* nese název *Z praxe společenské výchovy na komeňiu v Praze-Nuslích* a svým charakterem se jedná o poměrně detailní případovou studii. Jelikož byla mnohá témata zmíněna již v teoretické podkapitole, uvedu zde pouze myšlenky, jichž se zatím předchozí text nedotkl. V úvodu kapitoly popisují Kantová, Kosina a Týml poněkud složité začátky pokusných diferencovaných škol – komeňií. V rámci faktografického popisu školy zaujme především informace, že učitelský sbor této reformní školy tvořili většinou mladší pedagogové, což samo o sobě přirozeně vyplývá z inovativnosti reformních snah a kolektivní výchovy, a stává se dobrým předpokladem k její realizaci.

V prvním roce působení žákovské samosprávy se projeví obtíže v podobě dělení žáků na skupinu aktivních a pasivních. Učitelé sehráli při prvních volbách do samosprávy – volbách důvěrníků – klíčovou roli, neboť si uvědomovali, jak důležitý je výběr vedoucích žáků. Úvodní rok žákovské samosprávy na komeňiu v Praze-Nuslích nebyl příliš úspěšným. Autoři jej zhodnotili mj. takto: „*Schůze se konaly měsíčně, nikdo se při nich neohlížel, byla-li usnesení z minulých schůzí vykonána, spojení s celkem zmizelo, důvěrníci nejen požadavky skupin nepřednášeli, ale často ani nepřišli na schůzi. Učitel nechtěl zasahovati do jednání, poznal brzy nudu přítomných a obával se – úplné likvidace. První rok života na pokusné škole děti vyčerpali, takže blížíci se prázdniny byly spásným břehem i pro žákovskou samosprávu*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 57). Tato slova nevyznívají příliš optimisticky a jejich vážnost podtrhuje ten fakt, že podobným způsobem mohou skončit počátky žákovské participace i na dnešních základních a středních školách.

Moje zkušenost koordinátora žákovského parlamentu potvrdila naivitu názoru, že sami žáci jsou schopni efektivně organizovat svou činnost v žákovské samosprávě. Opak je pravdou, zejména v počátcích považují za nezbytné silnou podporu ze strany učitele – koordinátora, jenž se v mnoha okamžicích stává tím hlavním iniciátorem, aktérem. Žáci v počátku svých rolí nesvedou obsáhnout všechny organizační náležitosti, zejména potřebnou houževnatost a důslednost v plnění daných úkolů a systematickosti práce. I tehdejší okresní školní inspektor v Praze A. Šindelář při své kontrolní činnosti na reformních školách konstatoval: „*Bylo ovšem na všech školách zjištěno, že řízení samosprávy mají nenápadně v rukou učitelé, a proto samospráva nevybočuje z mezí*“ (Šindelář, 1932, s. 13). Nechápejme proto aktivní roli pedagogů jako prvek omezující samotnou žákovskou participaci.

Koordinátor musí plnit roli rádce a zároveň dohlížeče nad formálními podmínkami činnosti žákovského zastupitelského tělesa. V žádném případě se tím nekladou překážky v kreativité žáků. To, jakým způsobem se bude aktivita koordinátora vyvíjet v dalších letech, závisí na zakořenění principů žákovské participace ve vědomí žáků, zevšednění formálních pravidel a v neposlední řadě na tvořivosti jednotlivých žáků.

Tezi, že se žákovská samospráva neobejde bez výrazné koordinace ze strany dospělých, mohu potvrdit vlastní zkušeností, zkušeností dalších koordinátorů, s nimiž jsem měl možnost hovořit. Funkci koordinátora žákovského zastupitelského tělesa musíme vnímat jako velmi náročnou, časově i psychickým nasazením. Ne náhodou ji považují učitelé, jimž byla tato funkce dána direktivně vedením školy, za trest. Tomuto pesimistickému závěru můžeme předejít součinností předpokladů, jimiž jsou: žákovská participace podporována vedením školy, většinou pedagogického sboru, většinou žáků a alespoň jeden pedagog ochotný přijmou výzvu stát se koordinátorem. Absencí jedné či více podmínek se stává iniciace žákovské participace, ať už z kterékoli strany, obtížnější.

Druhý rok proběhl ve znamení narůstající vážnosti žákovské samosprávy nuselské reformní školy, učitelé neponechali již organizačně nic náhodě, samotní žáci se zhostili práce v žákovské samosprávě s větším nasazením a nápaditostí, např. zhotovením razítka samosprávy, odznaků pro průkopníky, plakátů a hesel, psaním protokolů na stroji apod. Taktéž měli žáci možnost stát se průkopníky žákovské samosprávy. Dostalo se jí uznání od rodičů i vedení školy.

Jako zajímavou praxi tehdejší reformní školy můžeme hodnotit důraz na rétorické schopnosti žáků a jejich schopnost debatování. Starosta žákovské samosprávy měl být zároveň i dobrý řečník. Schopnost debatování a nalezení kompromisu neměla být ovšem jen doménou vedoucích žáků, nýbrž běžnou součástí výuky prostřednictvím debatních hodin, řečnických turnajů apod. I v současnosti probíhají pro nejnadanější žáky různé debatní soutěže v českém i anglickém jazyce. Stačí to však? Neměli by být všichni žáci schopni diskuse v rámci zásad slušného chování, hledání kompromisu a následného přijetí vlastní sebereflexe? Studentský parlament Gymnázia Uničov se o dosažení tohoto cíle snaží, a proto se inspiroval pravidly komunikace na schůzích žákovských zastupitelských těles ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko, jež byly přeloženy a doplněny o další body (viz Příloha 10). Kromě těchto elementárních pravidel komunikace organizuje žákovský parlament také debatní soutěž.

Kantová, Kosina a Týml připisují úspěch žákovské samosprávy a aktivizaci žáků mj. již zmiňovaným klubům (kroužkům), jež dávají herní formou dostatečný prostor k projevení i

pasivnějším žákům. Zde se již plně projeví rozdílnost obou srovnávaných období. V současnosti je rozvinuta široká škála mimoškolních aktivit, stačí si jen vybrat preferovanou zájmovou oblast. Jediný skrytý potenciál, jehož lze využít pro získání žáků pro aktivity pořádané školou, představuje poměrně vysoká finanční nákladnost mimoškolních kroužků. Z ní vyplývá jasná výhodnost aktivit pořádaných školou, jelikož jsou zdarma. Zcela jistě nemohou suplovat širokou nabídku soukromých subjektů, nicméně mohou se stát nenásilným prostředkem, jak vtáhnout děti do života školy i mimo vyučování. Školní aktivity se také mohou stát jedinou možnou alternativou efektivního trávení volného času pro nízkopříjmové rodiny, popřípadě rodiče, jež nemají z různých důvodů na své potomky čas, a jejich děti tak tráví téměř všechn svůj volný čas pasivně u počítače.

Kapitolu uzavírám citátem týkající se vad dětského charakteru. Následující konstatování vystihuje jednu z největších výzev dnešní školy. „*Těkavost a roztržitost velkoměstských dětí, jež pramení z přemíry vnějších dojmů, zračí se v jejich zapomnětlivosti*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 86). Tyto vlastnosti bychom mohli směle připsat v důsledku zrychlené doby elektronických informačních toků všem dětem. Nemůžeme pak mít samotným žákům za zlé tyto jejich objektivně zapříčiněné vlastnosti. Pro školu počátku 21. století nastávají vlivem extrémního informačního tlaku na děti velmi obtížné chvíle. Musí totiž obstát v konkurenci informačních kanálů, jež často nabízí jen povrchní, a tudíž lehce stravitelnou zábavu. Škola tu ovšem není jen pro zábavu, nýbrž musí plnit funkci výchovně-vzdělávací, jež s sebou nese poměrně vysoké nároky na sebekázeň a soustředění žáků.

Pokud se škola nemá snížit v podobě klesajících nároků na další zábavní médium, musí využít především své hlavní výhody, a to kolektivu, v němž jsou budovány otevřené vztahy opírající se o vzájemnou důvěru a respekt. „*Ani vyspělé spolkové jednání není ještě žákovská samospráva, když v jednání není ducha kolektivu*“ (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 89). Berme tato slova jako výzvu pro současné školství a nerezignujme na výchovnou funkci školy. Pokud chceme již od základní školy rozvíjet principy společenského soužití a odpovědnosti za celek, pak struktury žákovské participace přinášejí pro plnění tohoto nelehkého úkolu potřebný obsah.

Závěrem nesmí být zapomenuty ani dvě základní podmínky skutečné žákovské participace, jež zdůrazňuje ve svém hodnocení společenské výchovy 30. let 20. století Rudolf Nekola: „*Snahou po skutečné demokracii přinášejí žákovy hodnoty a zisky, jež zjevně prokazují, že společenská škola je školou charakteru. Demokracie i zde jest jen metodou; náplň její tkví v osobnostech učitelů*“ (Příhoda, Nykl, Hanus, 1936, s. 75). Jinými slovy, míra demokracie na dané škole je přímo závislá na demokratickém smýšlení nejen vedení školy,

ale i jednotlivých pedagogů. Tento fundamentální základ žákovské participace se jeví jako vůbec nejobtížnější úkol při jejím prosazování, jelikož spočívá ve změně mentality mnoha pedagogů. K tomu nám nepostačí různá teoretická východiska, nýbrž každodenní práce se žáky, jejíž výsledky budou dostatečnou zárukou smysluplnosti existence žákovských zastupitelských těles, a tím i hlavním argumentem vůči případnému skepticizmu pedagogů.

Z celého textu lze pochopit, že problematika žákovské samosprávy tehdy i dnes přináší velmi podobná úskalí, ale i nástroje k jejich překonávání. To, jak bychom mohli definovat spokojenou školu s demokratickým klimatem, dokládá citát novináře, jenž navštívil společné shromáždění tehdejší reformní školy v Praze-Nuslích: *„To, co udeří člověka do očí při návštěvě této nové školy, je, že žáci projevují spontánní účast na tom, co jim škola dělá. Že se dobře baví. Že se smějí, když se něco nepovede, a že se mohou utleskat, když něco dobře vypadá. Tahle samospráva, jak jsem ji viděl fungovat v nuselské škole, ta se mi zdá být něčím, co mělo být na školách od pradávna“* (Kantová, Kosina, Týml, 1934, s. 101). Současné základní a střední školy se mohou v plné míře inspirovat myšlenkou společenské výchovy a uvést ji prostřednictvím žákovské participace v praxi.

6 Případová studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov

Gymnázium Uničov je středně velkou školou se zhruba 315 žáky ve školním roce 2012/2013, již studují ve čtyřletém či osmiletém všeobecně zaměřeném vzdělávacím oboru.²⁰ Na počátku školního roku 2009/2010 se tradiční žákovská rada na Gymnázium Uničov transformovala do podoby širšího zastupitelského tělesa s názvem Studentský parlament Gymnázia Uničov, v němž zastupují každou třídu tři demokraticky zvolení žáci. Motivačních faktorů pro tuto změnu lze vyjmenovat několik. Prvotní příčinou byla skutečnost, že jsem se jako člen učitelského sboru Gymnázia Uničov začal v rámci doktorského studia odborně zabývat problematikou žákovské participace a považoval jsem za nemyslitelné, abych neinicioval na své škole vznik žákovského zastupitelského tělesa. Tak jsem se mohl stát zúčastněným pozorovatelem procesu vzniku a dalšího vývoje žákovské participace a tímto způsobem získat podrobná a především kvalitativní data pro následný výzkum. Vedení školy mi v realizaci mého záměru vyšlo vstříc a podpořilo mě v mém úsilí. Proto jsem se jako iniciátor vzniku Studentského parlamentu Gymnázia Uničov stal logicky i jeho koordinátorem z řad pedagogického sboru.

Dalšími okolnostmi pro vznik nového tělesa byla neuspokojivá činnost předchozí žákovské rady, jež, podobně jako na mnoha dalších gymnáziích, fungovala velmi formálně bez zásadnějších výstupů a zejména podílu žáků na spolurozhodování. V průběhu následujících školních let se také projevil nezamýšlený, i když velmi podstatný, důsledek existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, a to jeho vliv na změnu image školy na veřejnosti, začal plnit úlohu marketingového nástroje, jímž se může Gymnázium Uničov v rámci tvrdé konkurence středních škol od ostatních odlišit. Tuto skutečnost jsem si uvědomil až v dalších letech činnosti Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na základě pozitivních ohlasů jak žáků, tak i učitelů z jiných středních i základních škol, s nimiž jsem měl možnost hovořit na mnoha konferencích, školeních apod.

Před vznikem samotného žákovského zastupitelského tělesa bylo nezbytné stanovit v součinnosti se žáky a pedagogy cíle činnosti tohoto orgánu jako nové efektivnější podoby žákovské participace.

²⁰ Dostupné z: <http://www.gymun.cz/informace-o-skole>

Původní stanovené cíle žákovského parlamentu zněly následovně:

- ✓ Aktivně poznávat demokratické principy fungování orgánů státní moci (Parlament ČR, obecní zastupitelstva apod.).
- ✓ Posílit toleranci k odlišným názorům.
- ✓ Rozvíjet logicky a eticky správnou argumentaci, asertivní prosazování svého stanoviska a zároveň ochotu ke kompromisu.
- ✓ Posílit smysl pro odpovědnost za své názory a rozhodnutí.
- ✓ Aktivně se podílet na rozhodování ve škole.

S odstupem čtyř let je možné definovat další obecné i dílčí cíle:

- ✓ Rozvíjet pozitivní a demokratické klima školy.
- ✓ Omezovat individualismus a rozvíjet sounáležitost s celkem.
- ✓ Naplňovat cíle nespécifické primární prevence.
- ✓ Rozvíjet tvůrčí potenciál žáků.
- ✓ Vyzdvihoval pozitivní vzory mezi žáky.

S cíly činnosti Studentského parlamentu Gymnázia Uničov velmi úzce souviselo vymezení jeho budoucích kompetencí. Tento úkol se jevil jako nejsložitější, neboť v takto zásadní věci nebyly k dispozici žádné vzorové materiály či příslušné školské dokumenty. Po složité diskusi s vedením školy jsme došli k následujícímu závěru. Není z právního hlediska možné vymezovat jednotlivé pravomoci žákovského parlamentu, jelikož konečnou právní odpovědnost nese ředitel školy. Z pedagogického pohledu by výčet jednotlivých kompetencí, z podstaty věci vždy nekompletní, svazoval kreativitu žáků. Proto jsme ve Statutu Studentského parlamentu Gymnázia Uničov v bodě kompetence zvolili tuto obecně znějící formulaci: Členové parlamentu se mohou vyjadřovat ke všem otázkám týkající se života školy s ohledem na znalost věci a právní kontext.

Následující podkapitoly přibližují hlavní události v životě Studentského parlamentu Gymnázia Uničov a evaluaci jeho činnosti ve školních letech 2009/2010 – 2012/2013. Přínos jednotlivých aktivit parlamentu v kontextu klimatu školy, žákovské participace a primární prevence je analyzován v kapitole *Žákovská participace jako nástroj primární prevence*.

6.1 Studentský parlament Gymnázia Uničov ve školním roce 2009/2010

První rok existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov jsem při jeho hodnocení na konci školního roku 2009/2010 označil jako „0. rok“, jelikož jsem si byl vědom toho, že se bude jednat spíše o zkušební rok, v němž by se měla ustálit forma i obsah činnosti, rozpoznat, které aktivity mají smysl a přinášejí benefity pro školu jako celek, zmapovat postavení zástupců parlamentu v jejich třídách, pochopit postoj jednotlivých pedagogů a vedení školy k parlamentu.

Právě postoj pedagogů vůči novému tělesu na škole bylo možno označit spíše jako nedůvěřivý, u některých až odmítavý, což je pochopitelné s ohledem na fakt, že žákovské zastupitelské těleso již nemělo plnit pouze formální roli, nýbrž viditelnějším způsobem zasáhnout do života školy. Především bylo nutné přesvědčit některé kolegy, že parlament nebude plnit v žádném případě roli platformy pro tlumočení stížností žáků na jednotlivé učitele, a tuto skutečnost dát jasně najevo i zastupitelům v parlamentu. Rozptýlit tuto obavu učitelů jsem považoval v prvním roce fungování parlamentu za velmi důležité, jedině touto cestou si mohl budovat důvěru v očích učitelů. Důvěra a pozitivní hodnocení se rozvinuly v následujících letech přirozeným způsobem na základě výsledků činnosti parlamentu a jejich významného dopadu na klima ve škole.

Již ke konci školního roku 2008/2009 jsem o projektu Studentského parlamentu Gymnázia Uničov informoval zástupce v tehdejší studentské radě, představil jsem cíle jeho činnosti a vyzval členy, aby oslovili další dva zájemce v jejich třídě o členství v novém tělese (v původní studentské radě měla každá třída pouze jednoho zástupce). Společně s předsedou tehdejší studentské rady, studentem septimy, jsme vytvořili stěžejní dokumenty pro činnost Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, zejména pak Statut Studentského parlamentu Gymnázia Uničov (viz Příloha č. 1), jenž byl odvozen z obdobného dokumentu Zastupitelstva mládeže Olomouckého kraje, jehož byl předseda studentské rady členem. S pedagogickým cílem jsem pak sestavil schéma procesu schvalování usnesení studentského parlamentu, jež jsem již analyzoval v kapitole *Politologicko-filosofické aspekty žákovské participace* (viz s. 42, obr. 3.2).

Dále bylo nutné zajistit formální podmínky informovanosti a transparentnosti činnosti parlamentu. Za tímto účelem se vytvořil prostor na hlavní nástěnce školy pro zápisy z jednotlivých schůzí parlamentu, případně další aktuální informace. Tyto informace i zápisy ze schůzí se podařilo umístit i na internet, na studentský web, jenž vytvořil předseda

parlamentu (Příloha č. 2). Web je přímo dostupný z oficiálních webových stránek Gymnázia Uničov²¹. Termíny schůzí Studentského parlamentu Gymnázia Uničov byly nově stanoveny na 0. vyučovací hodinu, původní schůze studentské rady o velké přestávce nemohly poskytnout dostatečný časový prostor pro diskusi. Pro schůze parlamentu byla vyčleněna větší místnost, v níž neprobíhá klasická výuka, nýbrž slouží k pořádání různých besed, promítání dokumentů apod. V místnosti je k dispozici i velká nástěnka, na níž jsou postupně umístěovány plakáty a fotky z jednotlivých akcí parlamentu.

Hned na počátku školního roku 2009/2010 se uskutečnily v jednotlivých třídách volby třech zástupců do Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Apeloval jsem na jednotlivé třídní učitele, aby volby proběhly opravdu demokratickým způsobem, to znamená, že se nejprve zjistí počet zájemců o funkci člena parlamentu, v případě, že jich je více jak tři, hlasuje se o jednotlivých kandidátech, a tři s nejvyšším počtem hlasů jsou zvoleni. V případě, že kandidáti jsou pouze tři, může třída hlasováním vyslovit nesouhlas s některým z nich. Pokud se ve třídě nenajde dostatečný počet zájemců (např. jen dva kandidáti), místa zástupců dané třídy zůstávají v parlamentu neobsazena a třída se tak tímto zbavuje možnosti spolupodílet se na dění ve škole.

Na první schůzi nového žákovského parlamentu konané dne 24. září 2009 navrhl předseda původní studentské rady jako jediného kandidáta do čela Studentského parlamentu Gymnázia Uničov žáka kvarty, ten kandidaturu přijal a zástupitelé s ním vyslovili jednomyslný souhlas. Pro úplnost uvádím, že celkový počet zástupitelů ve školním roce 2009/2010 byl 45. Na první schůzi byly představeny dokumenty studentského parlamentu, termíny schůzí (každý 2. čtvrtek v měsíci) a taktéž byla vyhlášena soutěž o logo parlamentu. Pro zdůraznění vážnosti žákovského zastupitelského tělesa se prvního jednání účastnil i ředitel školy a jeho zástupce.

Na dalších schůzích Studentského parlamentu Gymnázia Uničov vznikaly průběžně návrhy aktivit, jež se postupem času ujaly a staly se tak standardními záležitostmi v životě školy. Hned na druhé schůzi se jednalo například o návrhu žáka třetího ročníku o tzv. žolících – žáci mají možnost si před zkoušením v každém předmětu jednou za pololetí vzít žolíka a vyhnout se tak vyvolání k tabuli. Svůj záměr musí ovšem sdělit ještě před začátkem zkoušení, nikoliv až ve chvíli, kdy je učitel vyvolá. Jelikož se jednalo o poměrně zásadní zásah do průběhu vyučování a kompetencí učitele, schvalovala tento návrh podle schvalovacího schématu pedagogická rada, jež s ním většinou vyslovila souhlas.

²¹ Dostupné z: <http://www.gymun.cz/studentskyweb/>

Na druhé schůzi si podle Statutu Studentského parlamentu Gymnázia Uničov zvolil předseda parlamentu dva místopředsedy – jednoho z nižšího, druhého z vyššího gymnázia. Jako koordinátor studentského parlamentu jsem do diskuse vnesl téma odměny pro členy za aktivní práci, například ve formě jednodenního výletu do Prahy spojeného s návštěvou Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Na třetí schůzi parlamentu se změnila frekvence schůzí, začaly se konat jednou za tři týdny, čímž se zkrátila prodleva mezi schůzemi, a tímto navýšil i čas pro jednání.

V průběhu prvního pololetí školního roku 2009/2010 se podařilo výrazným způsobem zvýšit informovanost žáků, učitelů a široké veřejnosti o dění ve škole i aktivitách Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. V prosinci 2009 totiž vznikl facebookový profil studentského webu (Příloha č. 3), jemuž díky vysoké oblibě sociální sítě Facebook vzrostl počet uživatelů z 200 v prvních dnech jeho existence na téměř 600 ve školním roce 2012/2013. Kromě standardního sdílení informací, fotek, videí nabízí Facebook také možnost vytvářet hlasování o různých tématech, jehož se mohou velmi pohodlně zúčastnit všichni žáci gymnázia.

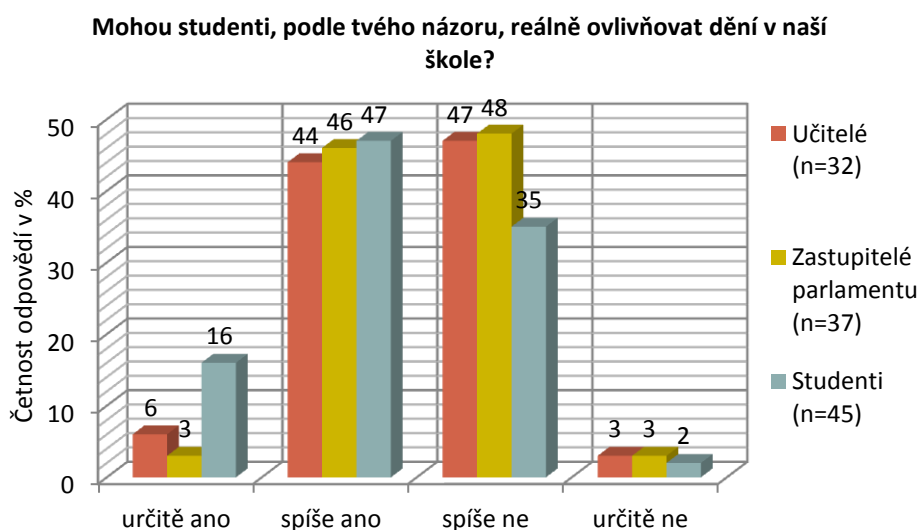
Na počátku druhého pololetí členové parlamentu jednomyslně odhlasovali konání pěvecké soutěže, jež vytvořila uvolněnější a zároveň tvůrčí atmosféru ve škole. Již v průběhu prvního pololetí vystal problém s nízkou informovaností řadových žáků o dění v parlamentu ze strany zástupců třídy, jež gradoval v pololetí druhém. Proto jsem uskutečnil průzkum v jednotlivých třídách, jímž se nedostatečné předávání informací spolužákům potvrdilo. Navrhl jsem jako doklad o projednávání bodů schůze parlamentu ve třídách kartičky, do nichž se měl zaznamenávat výsledek hlasování žáků třídy k jednotlivým problémům. Tento systém se ovšem pro jeho organizační složitost neosvědčil, a tak jsem požádal přímo třídní učitele, aby zajistili časový prostor na začátku hodiny konané po schůzi parlamentu k předání informací o jednání v parlamentu. Zároveň byla zdůrazněna možnost přečíst si zápisy ze schůzí parlamentu na hlavní nástěnce školy a na studentském webu. Na březnové schůzi přednesli žáci návrh na zřízení školního časopisu EROR²², jehož vznik podmiňoval dostatečný okruh přispěvatelů. Následně se tato iniciativa shledala s podporou žáků a začaly přípravy prvního čísla.

Na dubnové schůzi Studentského parlamentu Gymnázia Uničov jsem započal s dnes již tradiční evaluací činnosti tohoto tělesa v daném školním roce. Následující grafy a text předkládají tyto výsledky:

²² Dostupné z: <http://erormag.ic.cz/>

Způsob hodnocení:

- Zástupcům v parlamentu, učitelům a třem náhodně vybraným žákům každé třídy byla položena následující otázka:
- **Mohou studenti, podle tvého názoru, reálně ovlivňovat dění v naší škole?**
- S možnými uzavřenými odpověďmi: **a) určitě ano, b) spíše ano, c) spíše ne, d) určitě ne.**
- Zástupci v parlamentu a učitelé se také mohli volnou psanou formou vyjádřit k ročnímu fungování studentského parlamentu.

Graf 6.1 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školním roce 2009/2010

Hodnocení fungování parlamentu jeho členy:

- ✓ Časté odmítání návrhů parlamentu vedením školy.
- ✓ Více se ptát studentů na jejich názory.
- ✓ Zavést výhody pro členy parlamentu a naopak tresty za neúčast na schůzích.
- ✓ Kladné hodnocení snahy vedení školy o vyslyšení názorů studentů.
- ✓ Většina studentů je pasivní, bez vlastních návrhů a kreativity.
- ✓ Hlasovat o návrzích až na další schůzi, tzn. po jejich řádném prodiskutování.
- ✓ Zvýšit motivaci studentů pro práci v parlamentu, např. den volna, návštěva Parlamentu ČR.

- ✓ Více zapojit studenty do rozhodování ve škole, informovat a konzultovat s nimi chystané plány ve škole apod.
- ✓ Časté zamítání návrhů parlamentu z finančních důvodů – řešením by mohl být sponzor, kterého by našli studenti.
- ✓ Parlament oproti loňskému roku (původní studentská rada) udělal velký pokrok, protože už má danou formu, zaběhlý řád a dokonce se tam i něco skutečně řeší.
- ✓ V příštím školním roce se pokusit sestavit memorandum studentů a pedagogů Gymnázia Uničov (etický kodex).
- ✓ V rámci motivace studentů v parlamentu odměňovat jen aktivní zastupitele, kteří pravidelně chodí na schůze – např. exkurzí do Parlamentu ČR.
- ✓ Studentský parlament není informován o plánech školy, proto je ani nemůže tlumočit ostatním studentům.
- ✓ Předkládat nápady, které nezávisí jenom na penězích.

Hodnocení fungování parlamentu ze strany učitelů:

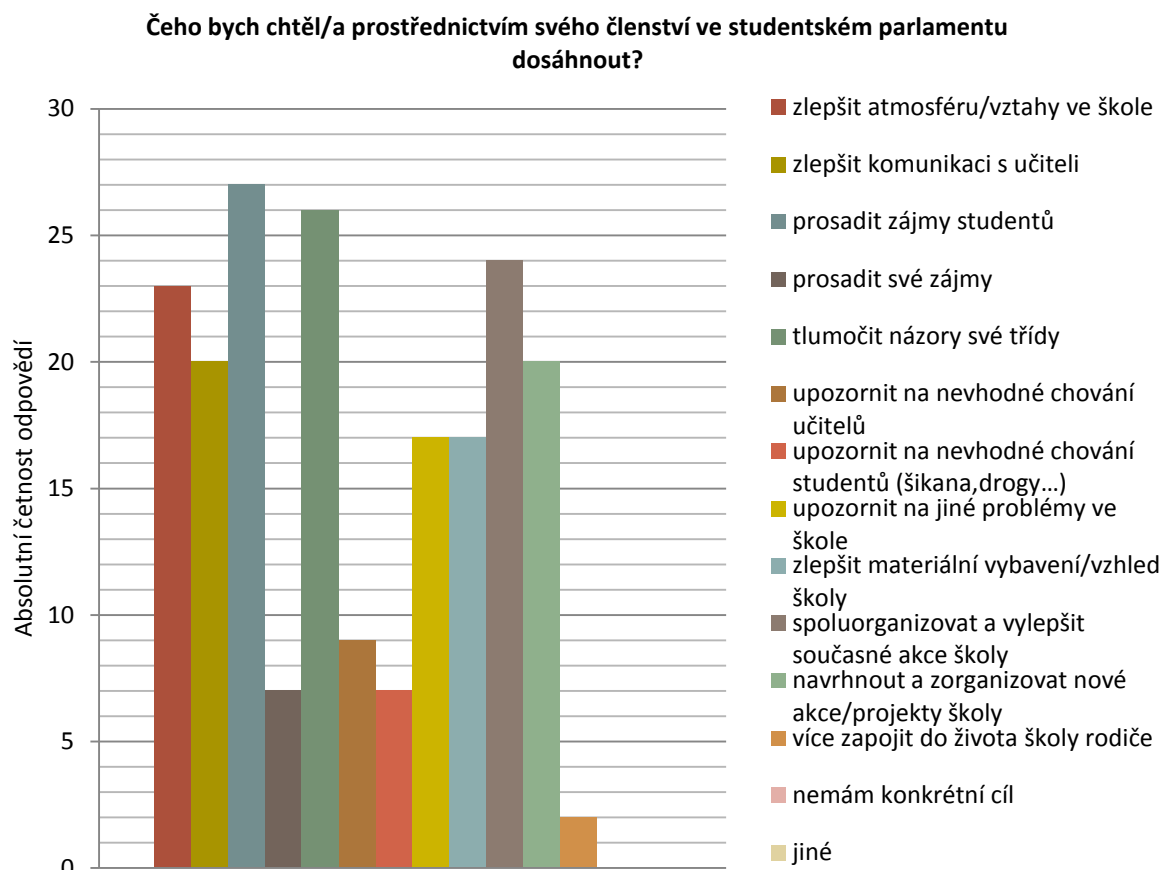
- ✓ Studenti by měli být opatrnější v kritických připomínkách a více se soustředit na vytváření konstruktivních nápadů.
- ✓ Studenti by si měli zjistit maximum informací k danému problému, teprve pak se vyjadřovat k tématu a navrhnout opatření na schůzích parlamentu.
- ✓ Měla by probíhat aktivnější komunikace zástupců parlamentu s vedením školy a častější účast vedení školy na schůzích parlamentu.
- ✓ Studenti by se měli vyjadřovat k věcem, které se jich bezprostředně týkají.
- ✓ Zástupci parlamentu by se měli více zapojovat do organizace školních akcí, navrhnout nové aktivity, které budou vylepšovat image školy na veřejnosti.
- ✓ Všichni zástupci by se měli pravidelně účastnit schůzí parlamentu, být aktivní a konstruktivní.
- ✓ Velmi kladně je nutné ohodnotit nastartování projektu školního časopisu a získání studentů, kteří se budou podílet na jeho vytváření.
- ✓ Jeden z hlavních úkolů do budoucna spočívá v motivaci studentů tak, aby prostřednictvím parlamentu nesledovali pouze individuální zájmy, často povrchní, ale naopak vzbudit u nich zájem o školu jako celek.
- ✓ Velké poděkování patří předsedovi studentského parlamentu za jeho obětavou práci pro parlament.

6.2 Studentský parlament Gymnázia Uničov ve školním roce 2010/2011

Školní rok 2010/2011 se nesl v duchu přípravy nových aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, jejich následného začlenění do standardního pracovního rámce parlamentu. S demografickým poklesem ubyla Gymnáziu Uničov jedna třída, tudíž se počet zastupitelů v parlamentu snížil na 42. Na první schůzi konané 22. září 2010 se provedly nezbytné prvotní kroky, jako představení návrhů aktivit pro nový školní rok, seznámení s dokumenty Studentského parlamentu Gymnázia Uničov a samozřejmě volba jeho předsedy. Tím byl opět zvolen žák kvinty, jenž funkci vykonával i v předchozím školním roce, a v níž se bezesporu velmi osvědčil. Jako pedagog a koordinátor parlamentu musím jeho přístup k výkonu funkce předsedy parlamentu hodnotit jako profesionální, kreativní a s vědomím odpovědnosti, což u žáka kvinty nemusí být díky nízkému věku zdaleka samozřejmostí.

Na první schůzi byl taktéž zhodnocen uplynulý první rok Studentského parlamentu Gymnázia Uničov a vyzdvíženy úspěšné projekty, od nichž by se měla činnost parlamentu odvíjet v dalším roce. Jelikož se v minulém školním roce nepodařilo vytvořit logo parlamentu, jako koordinátor jsem opět vyhlásil soutěž pro žáky na toto téma. Termíny schůzí parlamentu zůstaly ponechány na 0. vyučovací hodině (každou druhou středu v měsíci), což se prokázalo dlouhodobě jako neudržitelné, zejména pro značný počet dojíždějících žáků a z toho vyplývající nízkou účast na schůzích parlamentu.

Na říjnové schůzi si již tradičně předseda parlamentu vybral dva místopředsedy. Jako koordinátor jsem poprvé členům parlamentu předložil dotazník, jímž jsem mapoval jejich motivaci pro práci v něm. Již ze zkušeností a hodnocení prvního roku existence parlamentu se začala čím dál intenzivněji projevovat neaktivnost větší části členů parlamentu. Jednotlivé projekty parlamentu ve své podstatě organizoval neustále stejný okruh žáků, což pro ně představovalo poměrně výraznou zátěž v kontextu plnění studijních povinností. Proto jsem chtěl tímto dotazníkem členy parlamentu především motivovat k zamyšlení nad tím, „proč jsem v parlamentu a co je mým cílem“ (viz graf 6.2).

Graf 6.2 Cíle činnosti člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov pro školní rok 2010/2011

Členové parlamentu mohli volit více odpovědí. Dotazník zodpovědělo 36 přítomných zastupitelů. V grafu 6.2 vidíme, že nejvyšších četností dosahovaly odpovědi „prosadit zájmy studentů“ a „tlumočit názory své třídy“. V případě první uvedené odpovědi se jeví jako problematické, co si žáci představují pod tímto pojmem. V průběhu celého téměř čtyřletého fungování Studentského parlamentu Gymnázia Uničov spočívaly moje snahy v tom, aby si žáci uvědomili, že zájmy žáků = zájmy školy, neboli že všichni aktéři školního života mají společný cíl, a to spokojené soužití v naší škole. V kontextu dalších dvou nejčetnějších odpovědí v grafu 6.2, „zlepšit atmosféru/vztahy ve škole“ a „spoluorganizovat a vylepšit současné akce školy“, můžeme usuzovat, že si jsou žáci vědomi tohoto společného cíle. Otázkou zůstává, co všechno jsou v praxi ochotni obětovat pro plnění tohoto cíle.

Předseda parlamentu na říjnové schůzi navrhl uskutečnit přátelský florbalový turnaj středních škol v regionu a k této příležitosti vytvořil zdařilý plakát (Příloha č. 4). V důsledku omezených finančních možností školy nebylo již možné financovat tisk školního časopisu, proto byl redaktory časopisu přednesen návrh na jeho zpoplatnění ve výši 5 Kč. V říjnu 2010 se poprvé uskutečnily mimořádné schůze Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, jež se konají pouze o velké přestávce. Potřeba mimořádných schůzí vystala přirozenou cestou, řádné

schůze konané jednou v měsíci nemohly zajistit reakci parlamentu na aktuální dění ve škole. Termín mimořádné schůze bylo nutné vyhlásit do školního rozhlasu, což se stalo pravidlem i pro schůze řádné. Na dvou říjnových mimořádných schůzích se například řešila organizace prosincového dne otevřených dveří, organizace interaktivních besed o bezpečí na internetu pro žáky gymnázia a základní školy v Uničově (peer program), jednodenní exkurze do Prahy a Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR jako odměna pro aktivní členy, účast v debatní soutěži apod.

Na listopadové řádné schůzi parlamentu sám jeho předseda navrhl zanesení nového bodu do Statutu Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, a to povinnosti vyhotovit a zveřejnit zápis ze schůze parlamentu nejpozději do tří pracovních dnů. Ukázalo se, že sepsávat zápisy nepatří k jednoduchým a časově nenáročným úkolům, proto jsem za prodlevy zápisů předsedu a místopředsedu nekritizoval. Bohužel musím konstatovat, že se tento záměr nepodařilo prakticky nikdy dodržovat, není výjimkou, že zápisy bývají vyvěšeny na hlavní nástěnce školy s třítydenním zpožděním, což dosti výrazně umenšuje jejich význam v důsledku neaktuálnosti. V listopadu 2010 navštívili Gymnázium Uničov členové krajské rady v čele s hejtmanem a také nově zvolený starosta města Uničova. Návštěva se tak stala vhodnou příležitostí pro besedu s politiky, jíž se účastnili především členové studentského parlamentu z vyššího gymnázia, a ti tak mohli hostům položit otázky vztahující se k městu Uničovu, regionu a problematice školství.

V prosinci se podařilo poprvé zorganizovat tzv. Akce pro uničovské kino, jež má za cíl podpořit další existenci kina ve městě, ta je ohrožena jeho nízkou návštěvností. Skupina členů parlamentu zajímající se o filmové umění dohodla s městem Uničov mimořádná promítání v odpoledních hodinách za nižší vstupné. Žáci gymnázia byli do této akce vtaženi i tím, že měli možnost prostřednictvím studentského parlamentu hlasovat o promítaném filmu. První Akce pro uničovské kino se setkala s velkým ohlasem, žákům gymnázia a jejich přátelům se podařilo překročit v malém městě nevídanou hranici 100 diváků. Akce pro uničovské kino také znamenaly příležitost pro graficky nadané žáky ke tvorbě kreativních reklamních plakátů (viz Příloha č. 5).

První schůzi studentského parlamentu v novém kalendářním roce dominovala reakce studentů a zejména vedení školy na průběh tradiční akce Gymnázia Uničov konané před vánočními prázdninami, tzv. Studentské lyry. Ředitel školy vyjádřil znepokojení nad vulgárností některých vystoupení a vyzval tímto studentský parlament, aby zvážil pokračování tradice studentských lyr. V případě, že žáci vyjádří vůli v tradici pokračovat, pověřil ředitel školy členy parlamentu vytvořením „Kodexu Studentské lyry“. Na únorové

schůzi parlamentu členové odsouhlasili pokračování Studentských lyr a zahájili přípravy na tvorbě zmíněného etického kodexu. Na mimořádné schůzi parlamentu v závěru února byl kodex představen a odsouhlasen. Následně jej projednala a schválila i pedagogická rada.

Po více jak roce a půl existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov vytvořil jeho předseda logo tohoto tělesa, jež se stalo nedílnou součástí všech dokumentů parlamentu a propagačních materiálů (viz zápis ze schůze parlamentu, Příloha č. 6). Řádná únorová schůze se taktéž stala místem vzniku myšlenky nejúspěšnější akce organizované studentským parlamentem, a to tzv. maškarních dnů. Ty se konají jednou za dva měsíce, většinou poslední pátek v měsíci. Na další mimořádné únorové schůzi bylo odhlasováno téma prvního maškarního dne „košile + kravata“, samotná akce se pak za velkého zájmu více jak 150 žáků uskutečnila v březnu. I maškarní dny se staly výzvou pro výtvarně nadané studenty ke tvorbě nápaditých a vtipných plakátů (Příloha č. 7).

Právě žáci věnující se ve svém volném čase aktivně výtvarnému umění navrhli na březnové schůzi parlamentu realizaci galerie v prostorách školy, přesněji na zdech jednoho z hlavních schodišť. Myšlenka se setkala s podporou jak ze strany členů parlamentu, tak i vedení školy. Smyslem „Galerie Dobrý den“ je dát dostatečný prostor k prezentaci tvorby mladých umělců nejen z regionu Uničovska a také oživit a průběžně obměňovat výtvarnými díly funkční prostory školy. Se vznikem galerie byla vytvořena i facebooková stránka Galerie Dobrý den²³, na níž jsou umístěny fotodokumentace z vernisáží i fotky samotné výtvarné instalace (Příloha č. 8).

Počátkem dubna se uskutečnil druhý maškarní den s podtitulem „pokrývka hlavy“. Na dubnové schůzi byl maškarní den vyhodnocen jako velmi úspěšný, s velkým zájmem žáků a kreativním uchopením daného tématu – na hlavách žáků nechyběly přílby, kukly, šátky, čepice, sombrero, slamáky, paruky, různé klobouky, sáčky a dokonce i ručníky. Následně se na schůzi parlamentu hodnotila druhá Akce pro uničovské kino a zároveň se již stanovil termín další projekce i promítaný film.

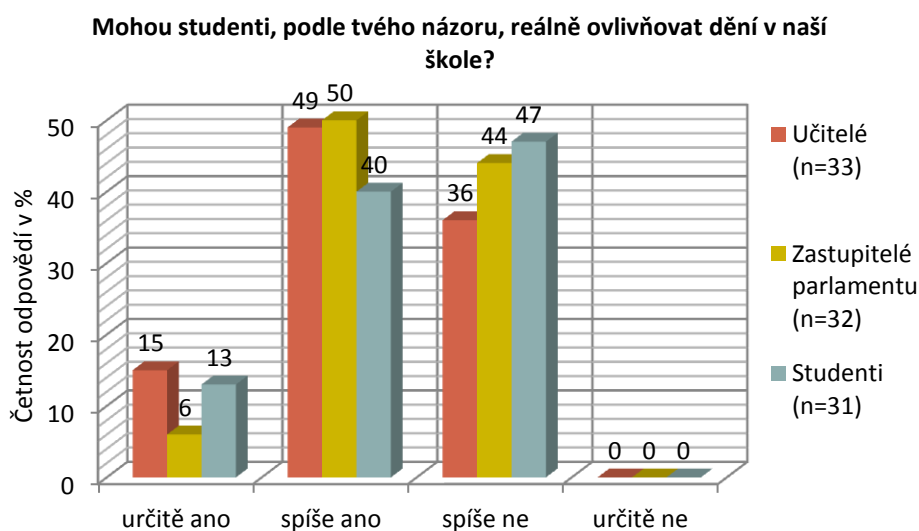
Na dubnové i květnové schůzi studentského parlamentu se dostalo k jednání opět téma nízké informovanosti členů parlamentu i řadových žáků. Jako opatření bylo navrženo vytvoření e-mailové databáze členů parlamentu tak, aby byli členové před každou schůzí seznámeni s body jednání a následně jim byl zaslán zápis ze schůze s připomenutím úkolů, jež mají do příště splnit. Členové parlamentu odpovědní za Akce pro uničovské kino seznámili ostatní spolužáky s červnovým termínem dalšího promítání i vybraným filmem. Poslední

²³ Dostupné z: <https://www.facebook.com/galeriedobryden>

květnový pátek byl stanoven jako v pořadí třetí maškarní den a odhlasováno téma „retro styl“.

Další z významných bodů schůze se týkal exkurze do Prahy a do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR uskutečněné v předposledním červnovém týdnu. Ve spolupráci s předsedou studentského parlamentu jsem vytipoval jeho nejaktivnější členy, s jistou mírou zklamání jsme museli konstatovat, že počet těchto členů se zastavil na čísle 14 z celkového počtu 33 zastupitelů (již bez maturitních ročníků). Tento fakt se stal impulzem k hlubšímu zamyšlení nad převládající lhostejností žáků k „věcem veřejným“ hraničící až s leností v důsledku rostoucí míry individualismu. Do příštího školního roku bylo nutné zásadnějším způsobem řešit problematiku motivace a odměny žáků za práci pro parlament a školu jako celek.

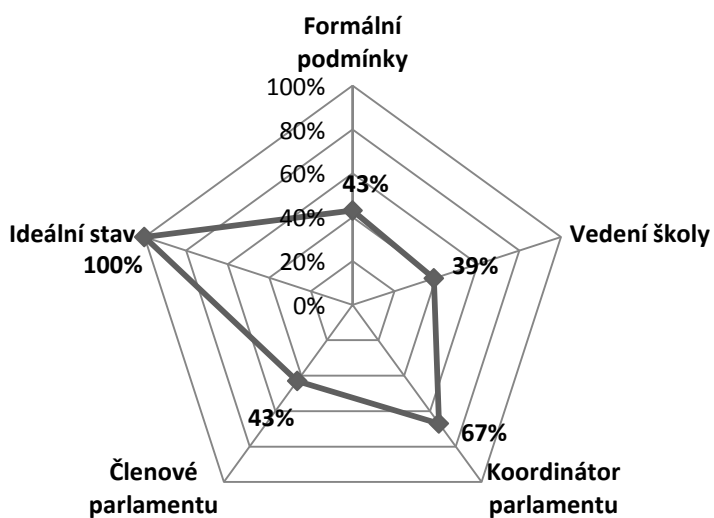
Poslední řádná červnová schůze Studentského parlamentu Gymnázia Uničov byla věnována hodnocení jeho činnosti ve školním roce 2010/2011. Evaluace proběhla obdobným způsobem jako v roce předchozím (viz graf 6.3) a byla doplněna o nový evaluační prvek, tzv. demograf (graf 6.4); volné hodnocení bylo systematizováno do podoby SWOT analýzy (tab. 6.1). Demograf i SWOT analýzu vyplňovali pouze členové parlamentu. Výsledky evaluace a zhodnocení aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov byly taktéž koordinátorem a předsedou parlamentu prezentovány na závěrečné pedagogické radě.

Graf 6.3 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školním roce 2010/2011

Demograf představuje přehledný vyhodnocovací nástroj, jenž naznačuje míru spokojenosti členů žakovského zastupitelského tělesa se stěžejními prvky pro jeho fungování. Formálními podmínkami se myslí: kdy a kde se uskutečňují zasedání, s jakým materiálním vybavením a celková pozice zastupitelského tělesa na škole (graf 6.4). Demograf byl převzat

ze školicích materiálů pražského občanského sdružení GEMINI a jeho Centra pro demokratické učení (CEDU).

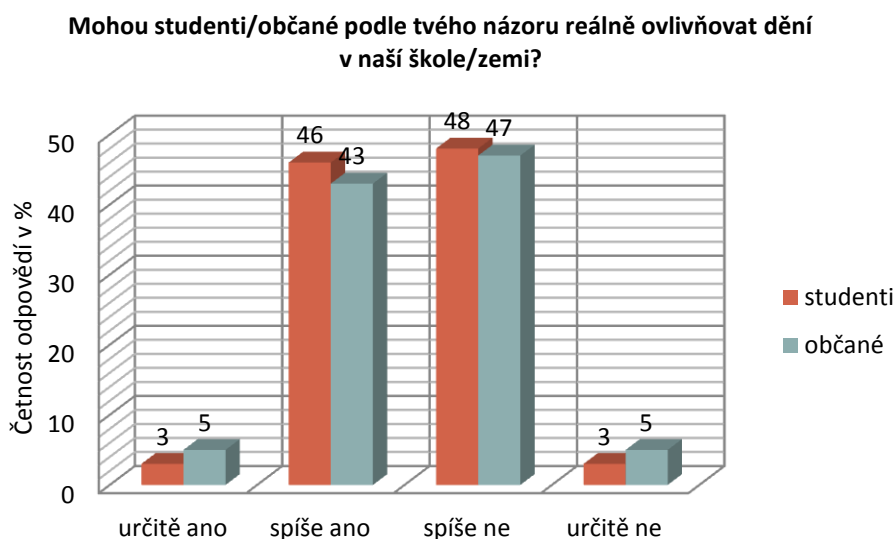
Graf 6.4 Demograf 2010/2011

Výsledné hodnoty v demografu jsou aritmetickým průměrem dílčích hodnot uvedených jednotlivými členy Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Vyšší procento znamená vyšší míru spokojenosti s hodnoceným objektem.

Silné stránky – vnitřní faktory Pozitivní věci, které fungují správně.	Slabé stránky – vnitřní faktory Věci, které nefungují správně nebo které by bylo možné dělat lépe.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zastoupení každé třídy ➤ Vlastní prostor SPGU ➤ Facebook stránka SPGU ➤ Studentský web a jeho časté aktualizace ➤ Někteří aktivní zastupitelé ➤ Studentský časopis ➤ Snaha koordinátora ➤ Akce pro uničovské kino ➤ Maškarní dny ➤ Dobrá informovanost o schůzích a akcích... ➤ Návštěva Poslanecké sněmovny za odměnu ➤ Demokratické hlasování, svoboda názoru ➤ Rozdělní pozic v parlamentu ➤ Projednávání důležitých otázek týkajících se školy ➤ Dobrá komunikace s koordinátorem ➤ Většinou panuje shoda mezi členy ➤ Relativně vysoká frekvence schůzí ➤ Možnost každého člena přednést vlastní názor ➤ Předseda a místopředseda parlamentu ➤ Spolupráce parlamentu s vedením školy ➤ Studenti se mohou podílet na chodu školy 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vysoká absence členů ➤ Nízká aktivita členů ➤ Nedobrovolná účast ➤ Špatná komunikace parlamentu se studenty ➤ Ostatní studenti nemají možnost se zapojit ➤ Schůze brzy ráno ➤ Nejasnost termínů konání schůzí ➤ Špatný přístup vedení školy ➤ Malý rozpočet školy ➤ Nízká motivace členů k aktivitě ➤ Malá informovanost o aktivitách školy ➤ Nízká informovanost ostatních studentů o výsledcích schůzí ➤ Špatná morálka ➤ Někdy to vypadá, že je SPGU jen formalita ➤ Není WIFI ➤ Motivovaní jen někteří studenti, ne celá škola
Příležitosti – vnější faktory Možnosti, jak z překonaných slabých stránek udělat silné.	Rizika – vnější faktory Omezení, která snižují příležitosti k růstu a změnám.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Lepší kulturní vyžití studentů – studentská galerie ➤ Zvýšení prestiže školy ➤ Vlastní rozpočet ➤ Schůze 6. nebo 5. vyučovací hodinu – vyšší účast ➤ WIFI ➤ Parlament = ti, co se zajímají a ne ti, kteří jen sedí ➤ Účast na různých akcích – dobré jméno školy ➤ Motivovat studenty pro SPGU ➤ Zavedení trestů za neúčast na schůzi ➤ Úkolování členů, aby byly vidět výsledky ➤ Častější schůze, aby se projednalo více věcí ➤ Návrhy ze tříd do parlamentu ➤ Podpora parlamentu ze strany vedení školy ➤ Velké množství příležitostí, ale malá moc a ochota je využít ➤ Snižit počet zastupitelů za třídu ➤ Lepší informovanost ➤ Informovat předem o tématech schůze ➤ Za pravidelnou účast pochvaly ➤ Motivace angažovaných členů 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Špatná finanční situace školy ➤ Nízký zájem a neochota studentů, zastupitelů i učitelů ➤ Studenti neberou schůze moc vážně ➤ Formální podmínky ➤ Výsledky schůzí se těžko uvádějí do praxe ➤ Malá prestiž parlamentu a jeho členů ➤ Omezení ze strany vedení školy ➤ Můžeme něco navrhnout, ale stejně si to vedení rozhodne – zamítnutí návrhů ➤ Málo nápadů ➤ Nízká účast – nemožnost hlasování ➤ Pokles zájmu studentů ➤ Nepřijímání výzev a novinek

Tab. 6.1 SWOT analýza činnosti Studentského parlamentu Gymnázia Uničov ve školním roce 2010/2011

V návaznosti na kapitulu *Politologicko-filosofické aspekty žákovské participace* jsem zkoumal souvislost mezi vnímáním hlasu žáka ve škole a hlasu občana ve státě. V tomto kontextu nejde o to, jak žáci rozumí pojmu demokracie, nýbrž do jaké míry subjektivně vnímají svůj reálný vliv v politickém a ekonomickém životě české společnosti. Otázku, jež mapuje tento postoj, jsem ve školním roce 2010/2011, na konci druhého roku existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, položil jeho členům. Otázka záměrně směřovala k těmto žákům, jež projeví zájem o dění ve škole, řešení společných problémů a snad i veřejný život v širším pojetí. Pro srovnání jsem do grafu přidal i jejich další odpověď na problematiku vlivu žáků na rozhodování v samotné škole. Odpovídalo celkem 37 členů žákovského parlamentu (viz graf 6.5).

Graf 6.5 Vnímání síly hlasu žáka a občana v rozhodovacích procesech z pohledu členů žákovského parlamentu

Odpovědi na položené otázky vykazovaly až překvapivou shodu, již lze vysvětlit určitým ztotožněním zastupitelské demokracie ve škole s její skutečnou podobou. Na druhou stranu žáci dobře znají prostředí školy, systém rozhodovacích procesů ve škole, a tudíž i sílu vlastního hlasu. K definování jejich pozice bezesporu přispívá jasné ukotvení funkce a vztahu žákovského parlamentu k pedagogické radě a vedení/řediteli školy. Hodnocení vlivu občanů na reálné dění v zemi pravděpodobně vychází z mediálního obrazu politiky a politiků, schopnosti tento obraz analyzovat, uvést do širších souvislostí, jelikož hlavního nástroje vůle občanů v zastupitelské demokracii, tedy voleb, se mohou zúčastnit jen žáci maturitních ročníků, popřípadě 3. ročníků. Svou roli při formování postoje žáků k politice sehrává zcela jistě i rodina, její společenská a ekonomická situace, jež se projeví v politické preferenci

rodičů. Jako příklad uvádím názory některých členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, již byli ochotni okomentovat svou volbu ve vztahu občan – stát v grafu 6.5.

Žák 3. ročníku, určitě ano: „*Osobně jsem toho názoru, že občan dění ve státě ovlivňovat může. Ať již je to svobodnými volbami, či svým angažováním ve sféře politické. Je tedy jasné, že na chodu fungujícího demokratického státu (kterým Česká republika bez pochyby je) se podílí všichni občané. A jestli tomu tak bude přímo, či nepřímo, závisí pouze na nich. Jistě tu je ještě varianta, že je tato sféra nezajímá a nijak do ní nezasahují, to je ovšem ale už věc jiná.*“

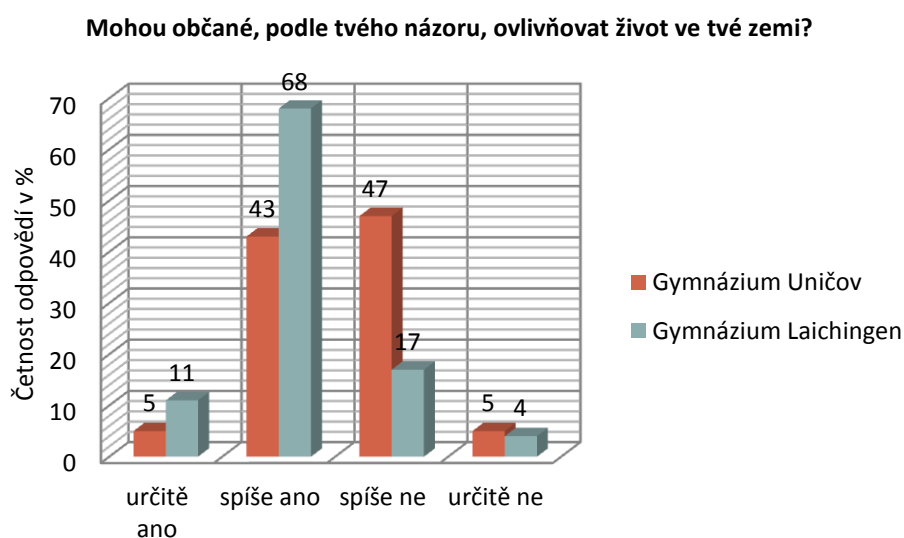
Žákyně sexty, spíše ano: „*Naše možnost ovlivňovat dění ve státě je jistě mnohem větší než v minulosti, a to nemyslím jen blízkou minulost, ale třeba co srovnání s takovým středověkem. Jistě taky proto, že lidé tvoří stát, a budeme-li se chovat dobře, bude i náš stát dobře fungovat. I když někteří lidé (např. moje maminka) tvrdí, že jít volit nemá smysl a že si tam ti papaláši dosadí stejně toho, koho chtějí, nevěřím tomu. Volby mají smysl. Ostatně je to jediný způsob, jak dát najevo náš názor. Stejně ale dnešní politika není úplně transparentní, a tak si nemůžeme být jisti ničím.*“

Žák oktávy, spíše ne: „*Dle mého názoru nejsou možnosti občana nijak výrazné. Pokud není přímo politikem, nemá s ním žádný kontakt a není lobbistou některé z firem, jsou jeho šance cokoli ovlivnit velmi mizivé. Jediná úloha takového "průměrného" občana spočívá jít jednou za 4 roky k volbám a volit. Samozřejmě, že existují možnosti jako psát agitační dopisy, účastnit se a pořádat demonstrace, psát články do médií a některé další věci. Osobně tomu žádnou moc nedávám.*“

Žák sexty, určitě ne: „*Podle mého názoru občané nemohou ovlivňovat dění v naší zemi. Vláda schvaluje a navrhuje takové věci, které jsou přínosné hlavně pro ni. Občané sice mohou volit, ale podle mě nemají možnost ovlivnit dění v našem státě, viz státní maturita. Nikdo ji nechtěl, a stejně byla zavedena. Podle mě z 90 % lidem nezbyvá nic jiného, než s tím vším souhlasit.*“

Graf 6.5 dále naznačuje umírněnější stanoviska v hodnocení vlivu občana na život ve státě v podobě preferovaných odpovědí „spíše ano“ a „spíše ne“. Jasně vyhraněné odpovědi jsou zastoupeny jen ve velmi malém počtu, což považuji za pozitivní výsledek, jelikož lze u mládeže spíše očekávat tradičně radikálnější stanoviska. Otevřené odpovědi žáků pak reprezentují argumentaci pro jednotlivé volby. Do hlubšího zkoumání politických postojů žáků jsem se záměrně nepouštěl, jelikož se jedná o soukromé záležitosti, často úzce provázané s rodinnou situací. Bližší analýza by mohla přinášet kontroverze, ať už v důsledku zmiňovaného zasahování do osobního života jedince a rodiny, ale i s ohledem na zákonem stanovenou apolitičnost školního prostředí.

Otázku vztahující se k vnímání hlasu občana v demokratickém státě jsem taktéž položil zástupcům žákovské samosprávy na Gymnáziu v Laichingenu ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko, s nímž naše gymnázium navázalo ve školním roce 2011/2012 partnerskou spoluprací. Případové studii o fungování žákovské samosprávy v Německu a Rakousku je určena samostatná kapitola. Zde pouze uvádím v grafu 6.6 výsledky týkající se síly hlasu občana ve státě tak, jak jej vnímají členové žákovských zastupitelských těles na gymnáziu v Uničově (n=37) a v Laichingenu (n=53).

Graf 6.6 Vnímání síly hlasu občana na život v zemi z pohledu členů žákovských zastupitelských těles na gymnáziích v Uničově a Laichingenu

Z grafu je patrné, že zastupitelé Studentského parlamentu Gymnázia Uničov zaujímají spíše skeptické stanovisko k reálnému vlivu občana na dění ve státě. Důvodů může být několik. Z pozorování v hodinách občanské výchovy či základů společenských věd, v nichž prakticky každou hodinu s žáky diskutuji nad aktuálními událostmi v politice a ekonomice, docházím k závěru, že obrovský vliv na formování postojů vůči politice a politikům má rodinné zázemí, o němž jsem již hovořil. V názorech žáků se tak odráží úspěšnost či neúspěšnost jejich rodičů v pracovním životě, což se pak následně projevuje v ekonomické i osobní rovině a v subjektivním vnímání míry osobního štěstí. Rodiče bohužel svou vlastní úspěšností či neúspěšností automaticky infikují své potomky, čímž je mohou v jejich chápání světa a ve formování jejich ambicí značně limitovat.

Mezi další faktory pak řadím vyspělost demokracie, ta německá dosahuje pochopitelně vyšší úrovně než ta česká díky odlišnému poválečnému vývoji, ale i poučení z nacistické minulosti. Nedomnívám se však, že by česká demokracie na tom byla obzvláště špatně, jedná

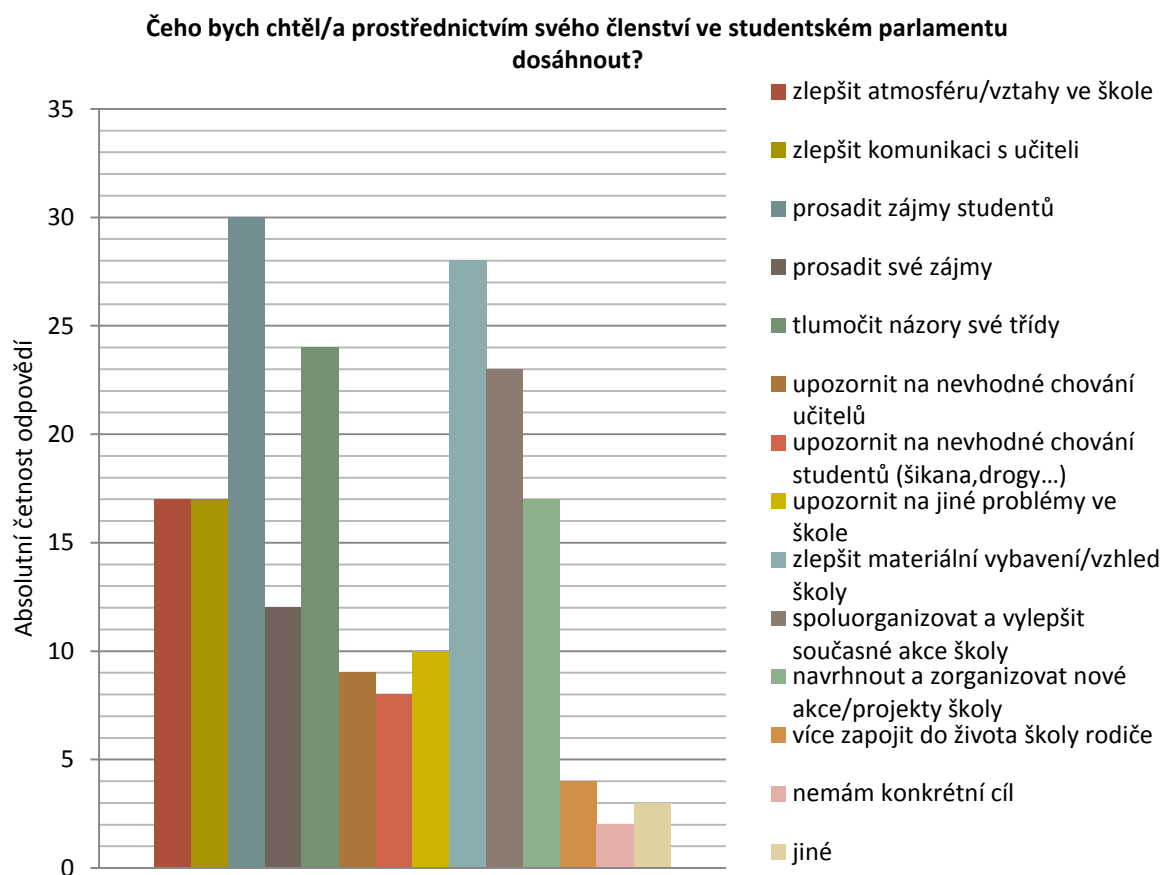
se o standardní demokracii s poměrně ustáleným systémem politických stran, jež se pohybují v mantinelech ideologického spektra na rozdíl od výraznějšího pravicového extremismu zejména ve východní části Německa. Vnímání politiky spočívá v čistě subjektivním hodnocení, jak individuálním, tak i národním. Nemusíme zde připomínat typickou vlastnost českého národa projevující se permanentním skepticismem a negativismem a z nich vyplývající lhostejnost. Úkolem nejen učitelů občanské výchovy a společenských věd by tedy měla být výchova k optimističtějšímu a zároveň odpovědnému občanství. Žakovská zastupitelská tělesa mohou tomuto cíli dát praktičtější ráz a pro žáky více reálnou, a tudíž přitažlivější podobu.

6.3 Studentský parlament Gymnázia Uničov ve školním roce 2011/2012

Školní rok 2011/2012 byl již od svého počátku ve znamení klíčových změn ve fungování Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. V důsledku úbytku další třídy na gymnáziu se počet zastupitelů snížil na 39. Po dvouleté zkušenosti s konáním schůzí parlamentu 0. vyučovací hodinu, často za účasti jen 50 % zastupitelů, se podařilo s vedením školy, a za podpory ostatních pedagogů, vyjednat jejich přemístění na 6. vyučovací hodinu, každý druhý čtvrtek v měsíci. Zastupitelé tak byli učitelé z dané hodiny omluveni, ovšem s podmínkou, že si probrané učivo doplní a nebude se na jejich absenci brát v následujících vyučovacích hodinách ohled. Samozřejmostí je i to, že v případě zhoršeného prospěchu, nutnosti zkoušení či písemky, není daný učitel povinen žáka uvolnit. I v souvislosti s touto změnou slavnostně předal koordinátor parlamentu a ředitel školy na první schůzi parlamentu konané již 8. září nově zvoleným zástupcům tzv. Smlouvu mezi zastupitelem Studentského parlamentu Gymnázia Uničov a školou (viz Příloha č. 9). Smlouva tak symbolickým způsobem měla připomenout a zdůraznit nejdůležitější povinnosti i práva člena tohoto žakovského zastupitelského tělesa.

Na první schůzi byl také zvolen, resp. nikdo z přítomných zastupitelů nebyl proti, jediný kandidát předsedou Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, tentýž žák, jenž tuto funkci zastával v předchozích dvou letech, ve školním roce 2011/2012 žák sexty. Koordinátor parlamentu již tradičně seznámil zejména nové členy se základními dokumenty (Statut Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, Proces schvalování usnesení) a také požádal

nové zastupitele o vyplnění dotazníku sledujícího jejich motivaci pro práci v parlamentu, opět mohli volit více odpovědí (graf 6.7).

Graf 6.7 Cíle činnosti člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov pro školní rok 2011/2012

Z grafu můžeme vyčíst, že jednotlivým motivům dominovaly stejně jako v předchozím roce odpovědi „prosadit zájmy studentů“, „tlumočit názory své třídy“, „spoluorganizovat a vylepšit současné akce školy“, doplněné o cíl „zlepšit materiální vybavení/vzhled školy“. Za zajímavé lze považovat to, že položka „zlepšit atmosféru/vztahy ve škole“ ve srovnání s předchozím rokem nemá takovou četnost, což lze, podle mého názoru, přičítat mj. i pozitivnímu vlivu Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na rozvoj demokratického klimatu školy.

Na mimořádné zářijové schůzi parlamentu se většinově odhlasovalo konání maškarních dní jednou za dva měsíce a zároveň byl stanoven říjnový termín v pořadí již čtvrtého maškarního dne s vítězným tématem „Suit up“ u příležitosti mezinárodního dne se stejným názvem. Filmem taktéž již čtvrté Akce pro uničovské kino se stal snímek Černá labuť.

V září se konala ještě jedna mimořádná schůze, jejímž hlavním tématem se staly

neustálé projevy vandalismu ve škole. Předseda parlamentu ve spolupráci s vedením školy a školníkem zveřejnil na hlavní nástěnce seznam poničených věcí a přibližnou škodu. Navržené řešení spočívalo v tom, že pokud se nalezne viník, musí on, resp. jeho rodiče škodu, uhradit, což se dělo i dříve. Novinka se týkala případů, a ty představují většinu, kdy pachatel je neznámý. Pokud se ví, že vandal pochází z konkrétní třídy, škodu uhradí třída ze svého fondu, pokud není znám pachatel a je zároveň zřejmé, že jím byl student školy, pak se na úhradu způsobené škody podílí všechny třídy. Tímto způsobem je vyvíjen tlak na označení viníků a na přijetí zodpovědnosti za vzniklou škodu. Na této schůzi jsem také představil svou myšlenku na vytvoření triček Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Zastupitelé měli za úkol tuto ideu prodiskutovat ve svých třídách – vzhled triček, předběžný zájem o ně apod.

Na říjnové schůzi parlamentu byla většinou odhlasována pravidla řešící škody vzniklé vandalismem, popsaná výše. V diskusi se objevilo znovu i téma triček, jeden z profesorů navrhl, aby se nejednalo pouze o trička studentského parlamentu, nýbrž aby reprezentovala školu jako celek. Tento pozměňovací návrh byl přijat. Dále byla zhodnocena první výstava v Galerii Dobrý den otevřená vernisáží, již se zúčastnilo okolo 100 zájemců o výtvarné umění, obohacená rautem a vystoupením DJ. Zpráva o vzniku Galerie Dobrý den na zdech schodiště Gymnázia Uničov byla otištěna v místních zpravodajích i Olomouckém deníku.

Listopadová řádná schůze parlamentu připomenula čtvrtou Akci pro uničovské kino, v jejíž souvislosti se rozšířil tým organizující tyto akce. Jeden člen týmu realizující interaktivní besedu o bezpečí na internetu zhodnotil úspěšnost jejího provedení pro nové žáky primy a prvního ročníku. Pro členy studentského parlamentu byla na konec listopadu připravena beseda s poslankyní Parlamentu ČR o demokratických základech našeho státu, fungování a úkolech Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Politické téma pak počátkem prosince obohatil o nadnárodní úroveň jeden z českých europoslanců, jenž ve svém vystoupení přiblížil členům parlamentu činnost Evropského parlamentu a problematiku krize eurozóny. Dalším bodem jednání se stala příprava dne otevřených dveří, v rámci něžž se Studentský parlament Gymnázia Uničov samostatně prezentuje v místnosti, kde se konají jeho schůze. Jako poslední z důležitých událostí se stanovilo datum prosincového maškarního dne, přirozeně s tématem Vánoc, a taktéž se rozšířil tým organizující tuto akci tak, aby byla práce a odpovědnost rozdělena mezi více lidí.

Na mimořádné schůzi konané na konci listopadu byl projednáván nový dokument studentského parlamentu, jenž měl za cíl upravit pravidla komunikace na jeho schůzích (viz Příloha č. 10). Bohužel i ve výběrovém žákovském zastupitelském tělese se našlo dost žáků,

jejichž motivem nebyla snaha o zlepšení života ve škole a zájem o celek, nýbrž pouze individuální zájmy, možnost se tzv. ulít z vyučování, potkat své kamarády z jiných tříd apod. Z tohoto důvodu jsem považoval za nezbytné sestavit určitá pevná pravidla komunikace a ta následně vyžadovat. Inspiroval jsem se takovými pravidly uvedenými v německé příručce žákovské participace, jež jsem upravil pro podmínky naší školy a společně s předsedou doplnil o další body. Seznam pravidel jsem spolu s předsedou představil a ta byla jednomyslně schválena. V seznamu pravidel komunikace je uveden bod, v němž se říká, že člen parlamentu vyjadřuje svůj názor u řečnického pultu. Využívání řečnického pultu při prezentaci postojů žáků mělo především cíl didaktický, postupem času se způsob komunikace na schůzích změnil. Klasické sezení v řadách za sebou nahradil poněkud větší „kulatý stůl“, tedy kruhové uspořádání míst tak, aby si všichni členové parlamentu viděli do očí, všichni účastníci schůze byli v první řadě, což přirozeným způsobem zvýšilo jejich pozornost, a tím se podařilo částečně odstranit výše jmenované rušivé jevy. Řečnický pult tak pozbyl své funkce, jelikož žáci hovořili přímo ze svého místa.

Na konci listopadu 2011 jsem spolu s předsedou parlamentu uspořádal první workshop na Katedře společenských věd Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci k tématu žákovské participace pro gymnázia Olomouckého kraje. Pozváni byli koordinátoři i předsedové žákovských zastupitelských těles. Workshopu se zúčastnili zástupci šesti gymnázií. Cíl setkání spočíval ve výměně zkušeností mezi gymnázii, na nichž již žákovské zastupitelské těleso činnost vyvíjí, pro ostatní se staly naše zkušenosti inspirací. Představil jsem též poznatky o žákovské participaci ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko, získané díky spolupráci s partnerským gymnáziem v Laichingenu (viz kapitola *Inspirace žákovskou participací ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko*). Závěr workshopu patřil podnětné diskusi nad otázkami: Proč podporovat žákovskou participaci? Proč mohou vnímat někteří učitelé žákovský parlament negativně? Má být parlament místem pro řešení stížností na adresu učitelů? Jak definovat kompetence žákovského parlamentu? Jak zajistit efektivní komunikaci žákovský parlament – vedení školy – pedagogové?

Na první schůzi parlamentu v novém roce 2012 se řešila problematika organizace a zejména finančních záležitostí souvisejících s reprezentačním plesem SRPŠ – nesouhlas maturantů s údajně vysokou cenou vstupenek apod. Finanční okolnosti plesu pak na jedné z následujících schůzí členům parlamentu vysvětloval sám ředitel školy. Dále byli zastupitelé informováni o pokračování projektu besed o bezpečném internetu pro základní školy Uničova. Z důvodu náročnosti byla prodloužena uzávěrka na podání návrhů v soutěži na trička Gymnázia Uničov, bylo také zveřejněno složení odborné poroty, jež měla vybrat

nejzdařilejší návrhy. Stejně jako minulý školní rok jsme spolu s předsedou parlamentu oznámili způsob odměny pro nejaktivnější zastupitele – tentokrát získala odměna ještě více na svém významu, jelikož se jednalo o bezplatný třídní poznávací zájezd do Bruselu a Evropského parlamentu, přičemž volných míst pro žáky našeho gymnázia bylo jen deset.

Téma sběru papíru se stalo hlavním bodem mimořádné schůze na konci ledna. Ten má za cíl zavést na škole tradici sběru papíru, i v rámci ekologické výchovy, a také zajistit finanční prostředky pro další zcela novou akci studentského parlamentu, a to Grill párty ve školním dvoře, jež se měla uskutečnit na konci školního roku. Sama netradiční společenská akce se tak stala motivačním faktorem pro sběr co největšího množství papíru, což umožnilo nákup dostatečného množství surovin pro grilování. Druhý bod jednání se týkal znovuzavedení tradice rozdávání valentýnských přáníček mezi žáky gymnázia, jež měl nově na starosti tým zástupců parlamentu. Úkolu se ujali především nejmladší žáci primy a sekundy.

Únorová schůze se nesla ve znamení hned několika zásadních aktivit. Předseda parlamentu okomentoval další vernisáž Galerie Dobrý den s účastí zhruba 120 lidí a opět se zájmem médií (Mladá fronda DNES, Olomoucký deník atd.), redaktoři představili další číslo školního časopisu EROR, odhlasovalo se datum konání páté Akce pro uničovské kino, včetně vítězného filmu Kick Ass; taktéž bylo většinou zvoleno téma sedmého maškarního dne, tentokrát „černobílá“.

Řádnou březnovou schůzi parlamentu navštívil ředitel gymnázia, aby po uzávěrce financování reprezentačního plesu SRPŠ detailně informoval o finančních tocích spojených s realizací plesu. Díky účasti ředitele školy se otevřela i další témata související s budoucností školy, jako např. zateplení budovy školy, vandalismus ve studovně školy, ale i nízká vzájemná informovanost a komunikace všech aktérů života školy, na niž upozornil předseda parlamentu. Ředitel školy taktéž oficiálně vyhlásil vítězný návrh v soutěži na trička gymnázia – žáka maturitního ročníku. Na konci března a počátkem dubna se konaly dvě mimořádné schůze parlamentu, především za účelem organizace zakázky na výrobu triček. Bylo zapotřebí zjistit v jednotlivých třídách poptávku po tričkách tak, aby mohla být v co nejbližší době zadána do výroby.

Řádná dubnová schůze parlamentu byla zároveň posledním termínem pro objednání triček gymnázia, o něž nakonec projevil zájem 142 žáků. Předseda parlamentu avizoval květnovou vernisáž v Galerii Dobrý den. Tým členek studentského parlamentu z druhého a třetího ročníku započal přípravu další interaktivní besedy (peer programu) pro žáky gymnázia, tentokrát na téma prevence alkoholové, tabákové a marihuanové závislosti.

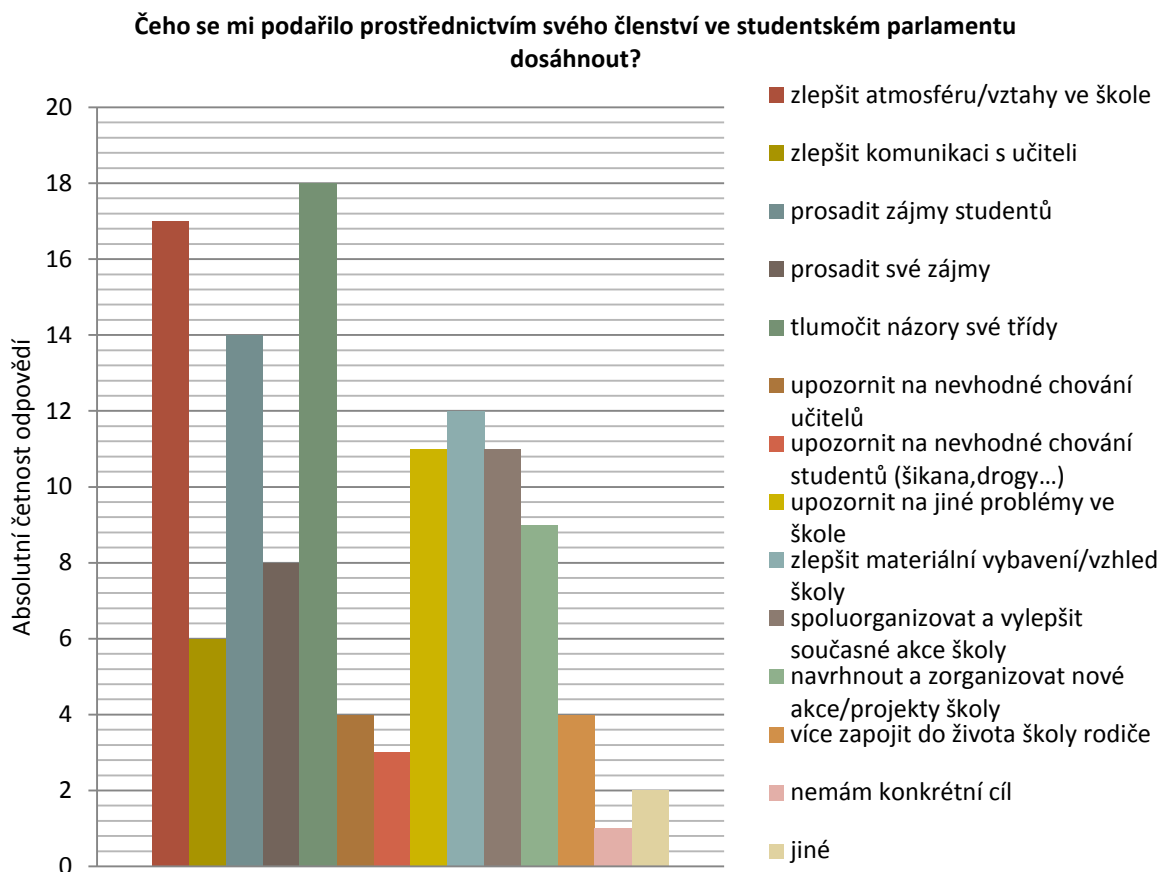
Blížící se termín sběru papíru (první týden v červnu), grill párty ve školním dvoře a trička gymnázia dominovaly květnové schůzi parlamentu. Byly upřesněny požadavky na přijímaný papír do sběru a jeho třídění. V souvislosti s grill párty se začal sestavovat doprovodný program – hudba, společenské hry, turnaj v ping pongu a petangue apod. Bohužel jsem byl nucen oznámit, že výroba triček se výrazně zpozdí, jelikož se dotyčné firmě porouchal výrobní stroj, a vyjádřil jsem přesvědčení, že trička budou dodána do konce školního roku.

Řádná červnová schůze se opět týkala dvou klíčových akcí konce školního roku, a to sběru papíru a grill párty. Poměrně malé množství papíru způsobilo obavy nad financováním poměrně velkoryse pojaté grill párty. Podařilo se prodloužit dobu přistavení kontejneru a zastupitelé dostali za úkol zmobilizovat veškeré síly na sehnání co největšího množství starého papíru. Na schůzi se také projednávala krajní možnost finanční sbírky v každé třídě (20 Kč/osoba) tak, aby v případě malé finanční hotovosti ze sběru papíru bylo možné grill párty uskutečnit v důstojném stylu. Dále se upřeshňoval program samotné grill párty. Na řádnou schůzi navazovala o týden později schůze mimořádná, na níž se sestavila finální verze programu grill párty. Obavy z nízké finanční sumy se nakonec nepotvrdily, žákům gymnázia se podařilo donést starý papír v hodnotě více jak 3000 Kč, což dostačovalo na pokrytí nákladů grill párty. Jako koordinátor jsem byl opět poslem špatných zpráv ohledně výroby triček gymnázia. Původně oslovená firma oznámila, že nebude moci výrobu realizovat, a tak se tímto celá akce včetně výběru nové firmy přesunula na počátek následujícího školního roku 2012/2013.

V součinnosti s předsedou parlamentu jsem oznámil konečný výběr účastníků zájezdu do Bruselu, jimiž se stalo osm nejaktivnějších členů parlamentu (včetně předsedy), jedno ze dvou volných míst jsem obsadil já jako koordinátor parlamentu a zároveň pedagogický dozor, druhé jsme ponechali pro žáka/žákyni našeho gymnázia s nejlepšími výsledky v soutěžích, reprezentaci školy a samotném studiu. Žákyni vybrala na své schůzi pedagogická rada.

Exkurze do Bruselu se uskutečnila v září školního roku 2012/2013. Na schůzi také padly zajímavé nápady pro příští školní rok – soutěž na výmalbu chodem školy různými motivy, soutěž na spot gymnázia. Členové parlamentu taktéž vyplňovali dotazníky k hodnocení parlamentu ve školním roce 2011/2012. Výsledky pak byly prezentovány na závěrečné mimořádné schůzi i na pedagogické radě. Novinku v evaluaci představoval dotazník vycházející z obdobné verze, prostřednictvím níž na počátku školního roku mapují cíle činnosti členů parlamentu. V případě tohoto nového dotazníku měli členové parlamentu zpětně zhodnotit, čeho se jim opravdu v průběhu školního roku podařilo dosáhnout (graf 6.8).

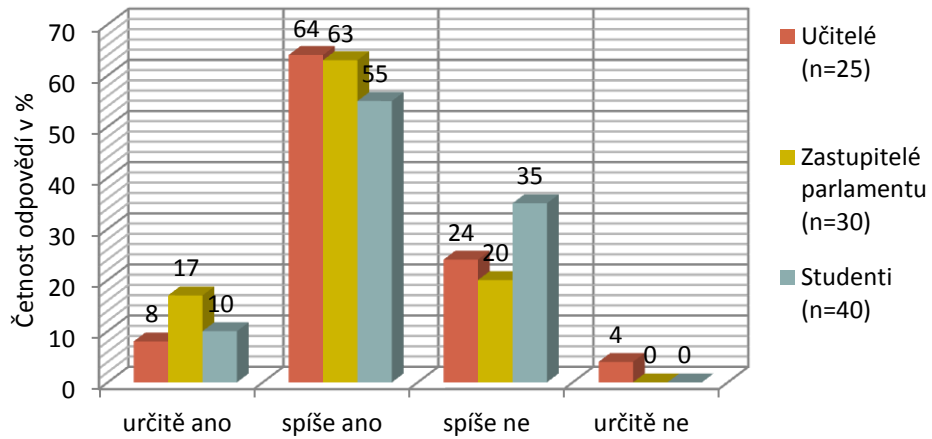
Dalším nástrojem evaluace byla standardně pokládaná otázka členům parlamentu (viz graf 6.9), demograf (graf 6.10) a SWOT analýza vypracovaná v týmech složených z členů parlamentu (tab. 6.2)

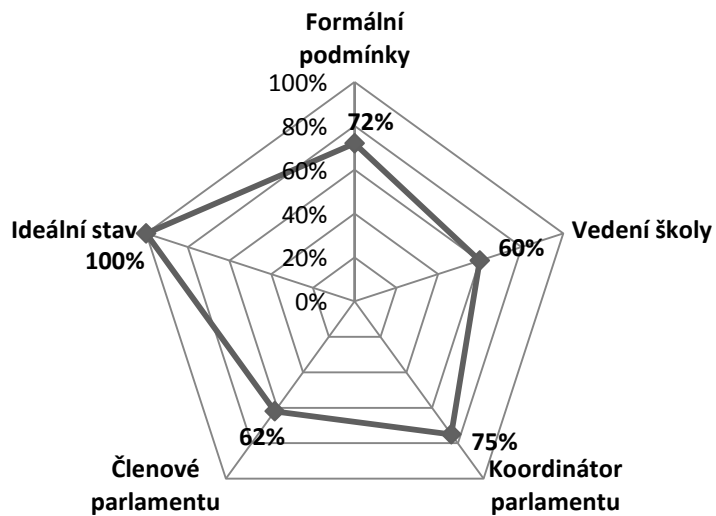
Graf 6.8 Splněné cíle činnosti člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov ve školním roce 2011/2012

Pokud graf 6.8 srovnáme s grafem 6.7, lze si povšimnout, že členové parlamentu při svém hodnocení nejvíce ocenili cíle, jež by měly být skutečnými cíli parlamentu jako celku – „zlepšit atmosféru/vztahy ve škole“ a „tlumočit názory své třídy“. V položce „jiné“ jeden z členů parlamentu poukazyval na zviditelnění školy v médiích, Galerii Dobrý den a školní časopis EROR.

Mohou studenti, podle tvého názoru, reálně ovlivňovat dění v naší škole?

Graf 6.9 Vliv žáků na dění ve škole ve školním roce 2011/2012

Graf 6.10 Demograf 2011/2012

Silné stránky – vnitřní faktory Pozitivní věci, které fungují správně.	Slabé stránky – vnitřní faktory Věci, které nefungují správně nebo které by bylo možné dělat lépe.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Koordinátor ➤ Vyslechnutí názoru ➤ Vedení školy ➤ Schůze 6. vyučovací hodinu ➤ Facebook stránka ➤ Studentský web ➤ Napojení na Zastupitelstvo mládeže Olomouckého kraje a Národní parlament dětí a mládeže ➤ Obsah zasedání připravován předem ➤ Propagace ➤ Školní akce pořádané SPGU ➤ Skvělý předseda ➤ Akce pro uničovské kino ➤ Maškarní dny ➤ Lepší docházka členů SPGU ➤ Lepší komunikace oproti minulým letům ➤ Demokratické zastoupení každé třídy 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vysoká absence zastupitelů ➤ Malá motivace ➤ Špatná volba zastupitelů ➤ Komunikace ve třídách ➤ Nečtení e-mailů ➤ Peníze ➤ Rozdělení funkcí ➤ Všechno dělá předseda, ostatní se nezapojují ➤ Nedostatek nápadů, malé množství návrhů na schůzích ➤ Špatná realizace projektu ➤ Syndrom spící sovy – neaktivní členové ➤ Nezkušenost zastupitelů
Příležitosti – vnější faktory Možnosti, jak z překonaných slabých stránek udělat silné.	Rizika – vnější faktory Omezení, která snižují příležitosti k růstu a změnám.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dotace, granty, sponzoring ➤ Větší volná ruka od vedení ➤ Pravidelné návštěvy vedení na schůzích ➤ Větší motivace – odměny za aktivitu ➤ Změna vedení a předsedy parlamentu ➤ Spolupráce s některými učiteli ➤ Na počátku stanovení roční činnosti ➤ Možnost nesouhlasit s myšlenkami vedení ➤ Rozdělovat práci ➤ Zajistit kurzy, workshopy 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Neaktivita studentů v SPGU, lenost ➤ Učitelé nechtějí pouštět studenty na schůze SPGU ➤ Změna vedení a předsedy ➤ Zrušení SPGU ➤ Jen 1 zastupitel za třídu v SPGU ➤ Nespolečná spolupráce s některými učiteli ➤ Finance ➤ Ředitelovo veto – možnost zamítnout návrh ➤ Ostatní studenti

Tab. 6.2 SWOT analýza činnosti Studentského parlamentu Gymnázia Uničov ve školním roce 2011/2012

6.4 Studentský parlament Gymnázia Uničov ve školním roce 2012/2013

Činnost Studentského parlamentu Gymnázia Uničov ve školním roce 2012/2013 nebylo možné v disertační práci analyzovat komplexně, zejména časově, a tak v úvodu podkapitoly předkládám harmonogram aktivit parlamentu pro školní rok 2012/2013. Tento dokument se již také stal samozřejmostí při zahájení působení parlamentu v novém školním roce.

Harmonogram činnosti Studentského parlamentu Gymnázia Uničov ve školním roce 2012/2013

září

- V třídnické hodině volby 3 zastupitelů SPGU
- 1. řádná schůze SPGU
- Akce Vítání primánů a prváků
- Doobjednání a výroba triček Gymnázia Uničov
- Interaktivní beseda o kyberšikaně a bezpečném internetu pro primu a 1.A
- Workshop k tématu studentských parlamentů na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého pro gymnázia Olomouckého kraje
- Poznávací zájezd pro neaktivnější členy SPGU v minulém školním roce do Evropského parlamentu v Bruselu a do města Bruggy

říjen

- 2. řádná schůze SPGU
- Galerie Dobrý den, vernisáž
- 9. Maškarní den – 1. pátek v měsíci
- Interaktivní beseda o alkoholové a tabákové závislosti pro tercii–septimu, 1.–3. roč.
- Vydání dalšího čísla školního časopisu EROR

listopad

- 3. řádná schůze SPGU
- Beseda o kyberšikaně a bezpečném internetu pro ZŠ Uničovska + pozvání na Den otevřených dveří
- Akce pro uničovské kino

prosinec

- 4. řádná schůze SPGU
- 10. Maškarní den – 1. pátek v měsíci
- Organizace programu v rámci Dne otevřených dveří na učebně č. 13 – prezentace o akcích gymnázia, činnosti parlamentu a mezinárodní raut
- Vydání dalšího čísla školního časopisu EROR

leden

- 5. řádná schůze SPGU
- Vernisáž v Galerii Dobrý den
- Přednáška na fyzikální téma
- Akce pro uničovské kino

únor

- 6. řádná schůze SPGU
- 11. Maškarní den – 1. pátek v měsíci
- Přátelský turnaj ve volejbale dívek pro gymnázia Olomouckého kraje
- Vydání dalšího čísla školního časopisu EROR

březen

- 7. řádná schůze SPGU
- Beseda o tabákové a alkoholové závislosti pro tercii – sextu, 1.A a 2.A
- Akce pro uničovské kino

duben

- 8. řádná schůze SPGU
- 12. Maškarní den – 1. pátek v měsíci
- Beseda o ekologii
- Akce Uklidíme Uničov!
- Vydání dalšího čísla školního časopisu EROR

květen

- 9. řádná schůze SPGU
- Akce pro uničovské kino
- Sběr papíru a monočlánků – obdržená suma peněz bude použita na financování grill party v červnu

červen

- 10. řádná schůze SPGU
- 13. Maškarní den – 1. pátek v měsíci
- Grill párty s aktivitami ve dvoře školy pro studenty a jejich rodiče, bývalé a budoucí studenty, ostatní veřejnost
- Vyhodnocení činnosti SPGU ve školním roce 2012/2013, výroční zpráva
- Výlet za odměnu pro aktivní členy parlamentu

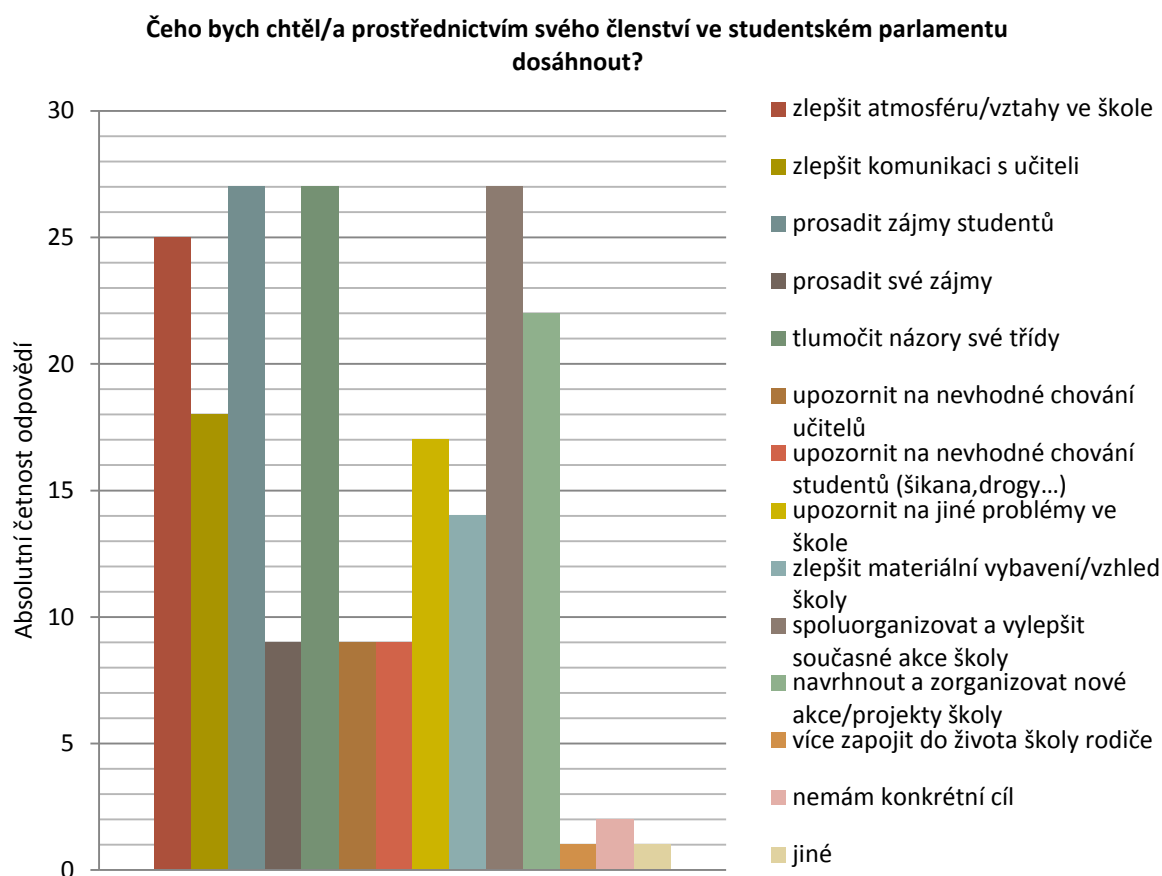
V průběhu školního roku:

Mimořádné schůze SPGU o velkých přestávkách nebo 0. vyučovací hodinu, další aktuálně zařazené besedy a akce pořádané SPGU.

Na základě uvedených údajů v harmonogramu činnosti parlamentu, jež se příliš neliší od předchozího školního roku, se zaměřím jen na nejpodstatnější události, nové aktivity a nastalé změny oproti uvedenému plánu. V důsledku úbytku další třídy na gymnáziu se opět snížil počet členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na 36. Na první zářijové schůzi potvrdil svou pozici předsedy parlamentu žák, jenž tuto funkci vykonává od jeho samotného vzniku. V této souvislosti je nutné konstatovat, že jeho opětovné zvolení je přirozeným potvrzením jeho kvalitní, až nadstandardní práce pro Studentský parlament Gymnázia Uničov i školu jako celek. Jeho úsilí bylo na konci každého roku oceněno pochvalou ředitele školy s adekvátní finanční odměnou. Termíny schůzí zůstaly zachovány – každý první čtvrtek v měsíci 6. vyučovací hodinu, což se osvědčilo – sehrálo motivační roli pro členy parlamentu a zároveň se výrazně zlepšila účast na schůzích. Absence jednotlivých členů byly způsobeny převážně objektivními důvody – nemocí, nutností plnit studijní povinnosti apod.

Hned v prvním zářijovém týdnu se zopakovala v minulém roce úspěšná Akce vítání primánů a prváků. Ti měli možnost formou soutěže poznat prostory školy, její pracovníky i ostatní spolužáky a zároveň získat zajímavé a potřebné informace o tom, co vše jim vlastně nová škola nabízí. Počátkem školního roku 2012/2013 jsem chtěl zorganizovat druhý workshop k tématu žákovské participace pro gymnázia Olomouckého kraje, ale z důvodu mé pracovní vytíženosti jsem termín jeho konání změnil až na konec školního roku.

Stejně jako v předchozích dvou školních letech jsem nově zvoleným členům Studentského parlamentu Gymnázia Uničov položil otázku „Čeho by chtěli prostřednictvím svého členství v parlamentu dosáhnout“?

Graf 6.11 Cíle činnosti člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov pro školní rok 2012/2013

Četnost některých odpovědí v grafu 6.11 se ve srovnání s předchozím rokem liší (viz graf 6.7). Již tradičně dominovaly odpovědi „prosadit zájmy studentů“, „tlumočit názory své třídy“. Vyšší četnosti dosáhla položka „zlepšit vztahy/atmosféru ve škole“, „spoluorganizovat a vylepšit současné akce školy“ a „navrhnout a zorganizovat nové akce/projekty školy“.

Počátkem školního roku se podařilo po delších problémech dokončit realizaci triček gymnázia, jejichž výrobu nakonec musela zajistit jiná firma za cenu zjednodušení motivů na tričkách a jejich sjednocení, tak se podařilo udržet původní velmi nízkou cenu. Na konci září se uskutečnil již avizovaný poznávací zájezd do Evropského parlamentu v Bruselu, jenž se stal opravdu důstojným poděkováním neaktivnějším členům studentského parlamentu. Na první schůzi byl představen návrh na sběr papíru v průběhu celého školního roku tak, aby se dosáhlo co nejvyšší finanční částky potřebné na uskutečnění grill párty na konci školního roku. K tomuto účelu byla vyčleněna nepoužívaná učebna a stanoveny služby z členů parlamentu, jež na sběr papíru každou středu o velké přestávce dohlížely.

Standardně ve školním roce 2012/2013 pokračovaly již osvědčené aktivity jako

maškarní dny, školní časopis EROR, Galerie Dobrý den, den otevřených dveří. Bohužel došlo k jistému prodloužení doby mezi termíny vydávání jednotlivých čísel školního časopisu i termíny vernisáží v Galerii Dobrý den, což bylo způsobeno tím, že hlavní organizátoři těchto projektů se stali již maturanty, a tak museli věnovat svou pozornost především přípravě na maturitu a přijímacím zkouškám na vysoké školy. Rekonstrukce uničovského kina na digitální technologii bohužel již neumožňuje organizovat tradiční „Akce pro uničovské kino“.

I přes zmíněné nesnáze přinesl nový školní rok i pozitiva v podobě nových aktivit organizovaných studentským parlamentem. Těmi nejpodstatnějšími pro život ve škole jsou „Den učitelů“ a „Koncert popových a rockových písní“. Akci Den učitelů navrhla jedna ze žákyň druhého ročníku a spočívá v tom, že si na Den učitelů žáci a učitelé vymění své role. Žáci tak mají příležitost vyzkoušet si, byť jen na jednu vyučovací hodinu, náročnost učitelského povolání. Členové parlamentu měli za úkol zjistit mezi spolužáky zájem o výuku tak, aby se pokryly všechny vyučovací hodiny v daný den. Koncert popových a rockových písní dal příležitost hudebně nadaným žákům, většinou aktivně věnujícím se zpěvu či hře na hudební nástroj, prezentovat své umění před spolužáky, učiteli, rodiči a dalšími zájemci o hudbu.

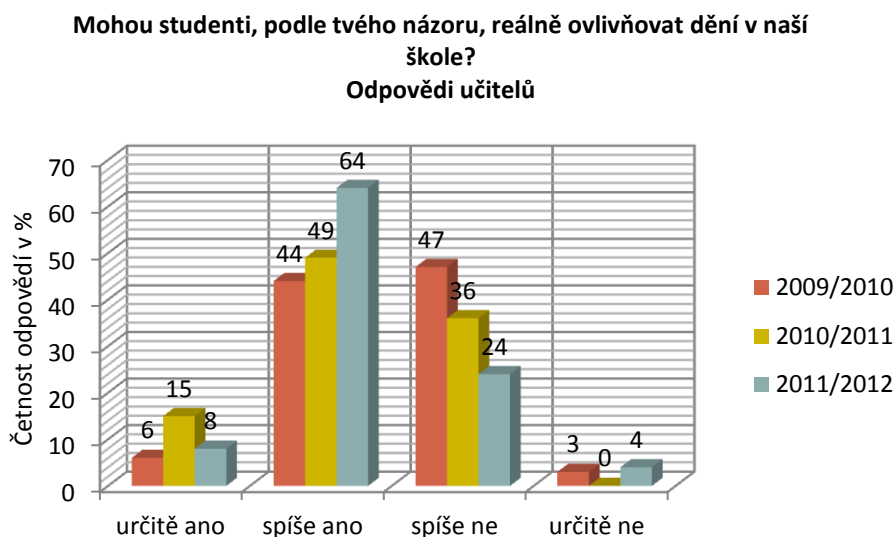
Evaluace činnosti Studentského parlamentu Gymnázia Uničov za školní rok 2012/2013 se uskuteční až v červnu, a proto již nemůže být zahrnuta do disertační práce. Jedinou výjimku jsem učinil u tradiční otázky „Mohou studenti, podle tvého názoru, reálně ovlivňovat dění na naší škole?“, již zodpověděli už počátkem dubna 2013 pouze členové parlamentu. Hodnoty pak byly porovnány s obdobnou otázkou vztahující se k vlivu občana na dění ve státě (viz následující podkapitola, graf 6.16).

6.5 Souhrnné hodnocení Studentského parlamentu Gymnázia Uničov

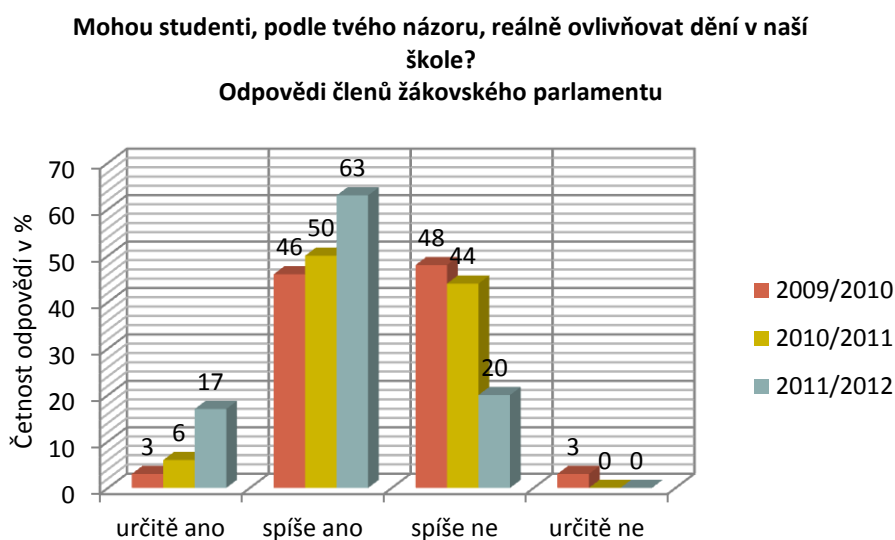
Tato podkapitola předkládá souhrnné grafy, jež srovnávají vývoj četnosti odpovědí respondentů vztahujících se k činnosti Studentského parlamentu Gymnázia Uničov ve školních letech 2009/2010 – 2011/2012. Druhá část podkapitoly se věnuje analýze volných odpovědí učitelů a členů parlamentu z listopadu 2012 – února 2013, hodnotící více jak tříletou existenci žákovského zastupitelského tělesa na naší škole.

Nejprve uvádím grafy zobrazující odpovědi tří skupin respondentů (učitelé, členové parlamentu, řadoví žáci) na klíčovou otázku:

Mohou studenti, podle tvého názoru, reálně ovlivňovat dění v naší škole?

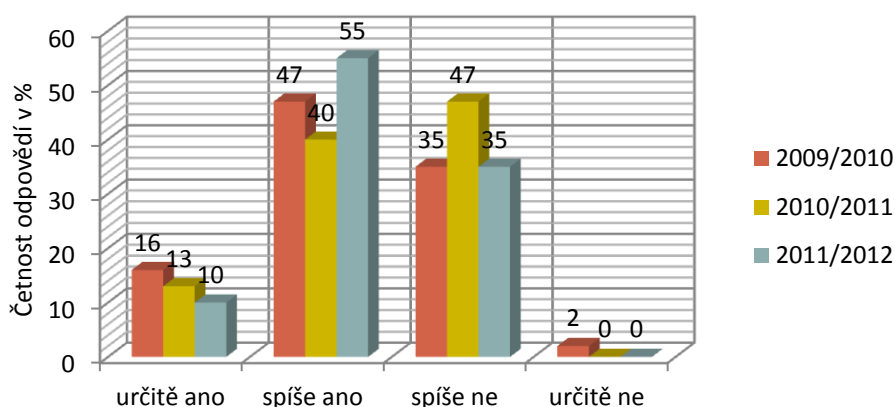

Graf 6.12 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školních letech 2009/2010 – 2011/2012 z pohledu učitelů

Graf 6.13 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školních letech 2009/2010 – 2011/2012 z pohledu členů žakovského parlamentu

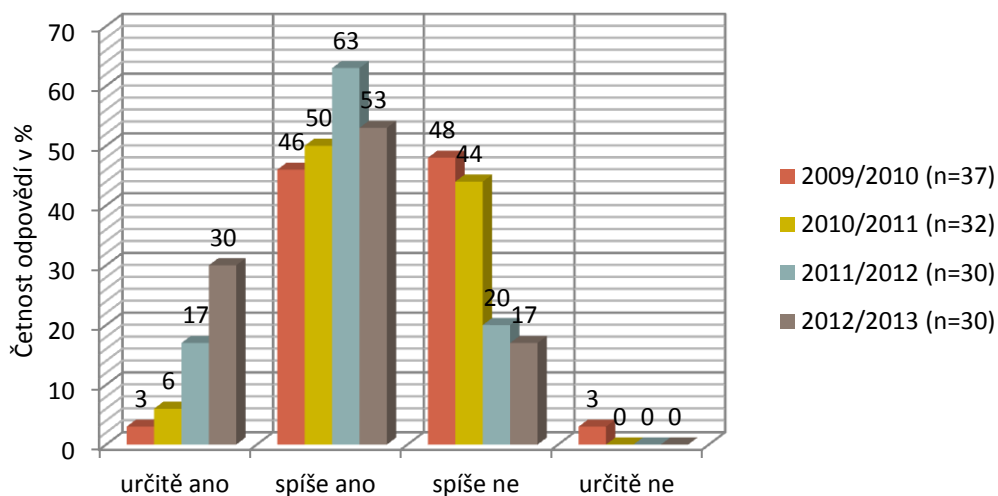
Mohou studenti, podle tvého názoru, reálně ovlivňovat dění v naší škole?
Odpovědi řadových žáků

Graf 6.14 Vliv žáků na dění ve škole ve školních letech 2009/2010 – 2011/2012 z pohledu řadových žáků

Grafy 6.12 – 6.14 zřetelně vykazují rostoucí tendenci odpovědí „spíše ano“ u všech tří skupin respondentů, dokonce u samotných členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov vzrostla relativní četnost odpovědi „určitě ano“. Za povšimnutí stojí i četnosti negativních hodnocení, kdy četnost odpovědi „určitě ne“ ve školních letech 2010/2011 a 2011/2012 klesla u členů parlamentu i řadových žáků na nulu. Z uvedených dat lze zcela jasně usuzovat, že Studentský parlament Gymnázia Uničov výraznou měrou přispěl k posílení žákovské participace a rozvoji demokratického klimatu školy. Grafy 6.15 a 6.16 zobrazují k již uvedeným hodnotám i četnosti odpovědí členů parlamentu za školní rok 2012/2013. Zároveň na těchto datech statisticky ověřuji závislost mezi délkou existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov a vnímáním vlivu žáků na dění ve škole, podle grafu 6.16 také případnou závislost mezi vnímáním hlasu žáka ve škole a hlasu občana ve státě z pohledu člena žákovského parlamentu.

**Mohou studenti, podle tvého názoru, reálně ovlivňovat dění v naší škole?
Odpovědi členů žakovského parlamentu**

Graf 6.15 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školních letech 2009/2010 – 2012/2013 z pohledu členů žakovského parlamentu

Data v grafu 6.15 dokládají i ve školním roce 2012/2013 vzrůstající pozitivní vliv činnosti Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na vnímání vážnosti hlasu žáka v životě školy z pohledu jeho samotných členů. Významně se navýšila četnost odpovědi „určitě ano“, dále poklesla četnost odpovědi „spíše ne“ a odpověď „určitě ne“ nezvolil, stejně jako v předchozích dvou školních letech, žádný člen žakovského parlamentu. Dále jsem na základě dat v grafu 6.15 zjišťoval homogenitu odpovědí členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov v průběhu čtyř let jeho existence. Hypotézy jsem formuloval takto:

H_0 : Mezi relativními četnostmi odpovědí v jednotlivých letech nejsou statisticky významné rozdíly.

H_A : Mezi relativními četnostmi odpovědí v jednotlivých letech jsou statisticky významné rozdíly.

		Vliv žáků na dění ve škole			
		Určitě ano	Spíše ano	Ne	Σ
Délka fungování žakovského zastupitelského tělesa	2009/2010	1 (4,9)	17 (19,5)	19 (12,6)	37
	2010/2011	2 (4,2)	16 (16,9)	14 (10,9)	32
	2011/2012	5 (4)	19 (15,8)	6 (10,2)	30
	2012/2013	9 (4)	16 (15,8)	5 (10,2)	30
	Σ	17	68	44	129

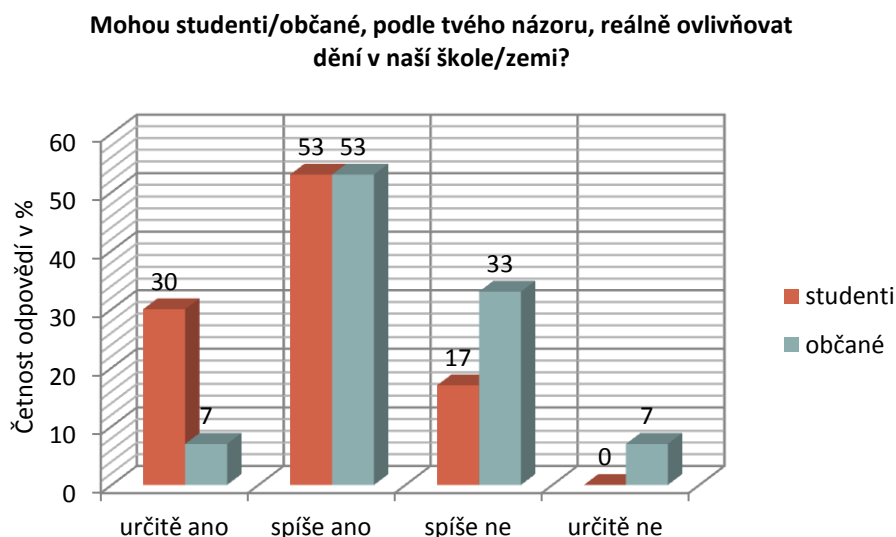
Tab. 6.3 Kontingenční tabulka: Homogenita odpovědí členů žakovského parlamentu ve školních letech 2009/2010 – 2012/2013 v otázce vlivu žáků na dění ve škole

Pro nízké četnosti v jednotlivých polích kontingenční tabulky bylo nutné sloučit odpovědi „spíše ne“ a „určitě ne“. Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 20,283$. Pro zvolenou hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ a počet stupňů volnosti $f = 6$ je kritická hodnota $\chi^2 = 12,592$. Výsledná hodnota je vyšší, a proto zamítáme nulovou hypotézu. Výsledek testu tedy lze interpretovat tak, že relativní četnosti odpovědí členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov k tématu vlivu žáků na dění ve škole v průběhu školních let 2009/2010 – 2012/2013 nejsou (i při zahrnutí možnosti náhodných vlivů) totožné, a tudíž je lze (srovnáním s příslušným grafem 6.15) vnímat jako důsledek systematické činnosti žakovského parlamentu.

Graf 6.16 zobrazuje, v kontextu politologické analogie žakovské participace, srovnání vlivu žáka na dění ve škole a občana na dění ve státě z pohledu členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Ke statistickému ověření závislosti mezi vnímáním vlivu žáka a občana v rozhodovacích procesech jsem stanovil tyto hypotézy:

H_0 : Mezi vnímáním vlivu žáka na dění ve škole a vnímáním vlivu občana na dění ve státě z pohledu člena žakovského zastupitelského tělesa není závislost.

H_A : Mezi vnímáním vlivu žáka na dění ve škole a vnímáním vlivu občana na dění ve státě z pohledu člena žakovského zastupitelského tělesa je závislost.

Graf 6.16 Vnímání síly hlasu žáka a občana v rozhodovacích procesech z pohledu členů žakovského parlamentu ve školním roce 2012/2013

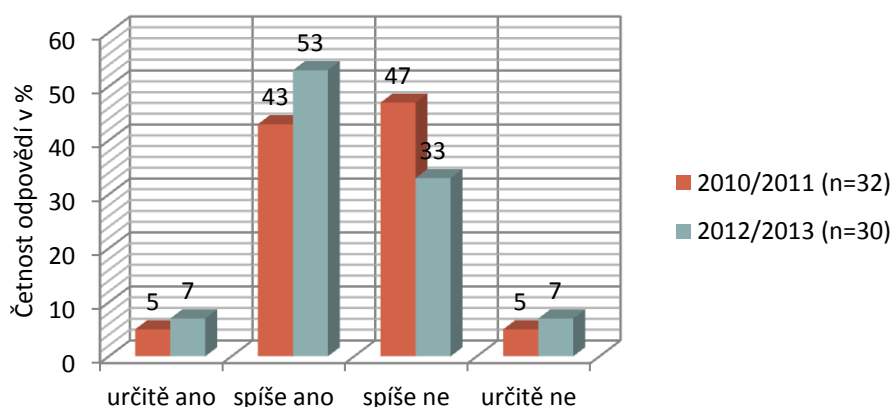
		Mohou žáci ovlivňovat dění v naší škole?		
		ANO	NE	Σ
Mohou občané ovlivňovat dění v naší zemi?	ANO	16	2	18
	NE	9	3	12
	Σ	25	5	30

Tab. 6.4 Kontingenční tabulka: vliv žáka/občana na dění ve škole/státu z pohledu členů žakovského parlamentu

V důsledku nízkých četností ve čtyřpolní kontingenční tabulce jsem sloučil odpovědi pouze do dvou kategorií „ano“, „ne“. I tak jsou četnosti v tabulce nízké, proto jsem pro testování významnosti použil Fisherův kombinatorický test. Vypočítaná pravděpodobnost je $p = 0,3644$. Hodnota je vyšší než zvolená hladina významnosti $\alpha = 0,05$, proto připouštíme platnost nulové hypotézy. Výsledek testu lze interpretovat tak, že mezi vnímáním hlasu občana ve státě a vnímáním hlasu žáka ve škole z pohledu člena žakovského zastupitelského tělesa není závislost.

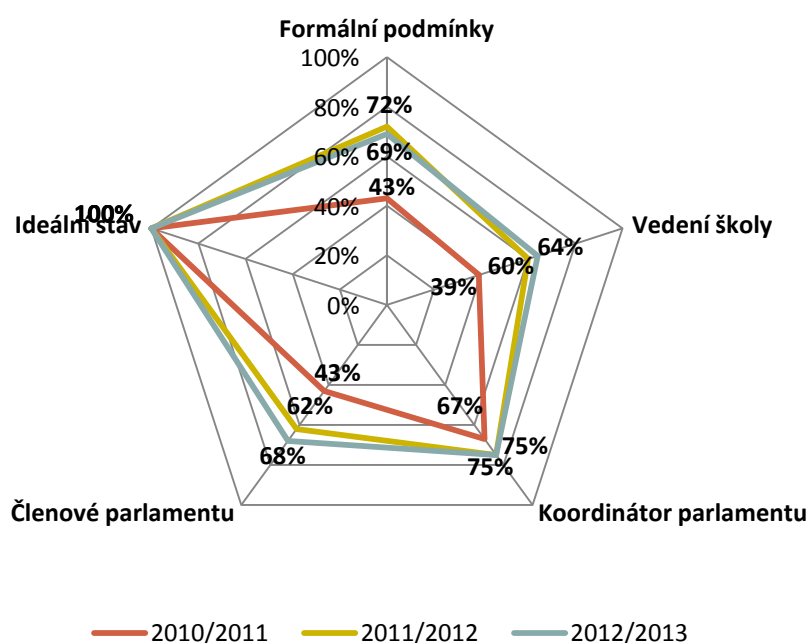
Graf 6.17 srovnává odpovědi členů žakovského parlamentu ve školním roce 2010/2011 a 2012/2013 na otázku, zda občané mohou reálně ovlivňovat dění v naší zemi. Graf naznačuje v průběhu dvou let mírný pozitivní posun v hodnocení tohoto faktu. Zastupitelé žakovského parlamentu položenou otázku zodpovídali ve školním roce 2012/2013 v březnu, tedy dva měsíce po první přímé volbě prezidenta České republiky. Lze se domnívat, že i tato událost mohla zapříčinit poněkud optimističtější pohled žáků, resp. občanů, na jejich hlas ve státě, což je považováno i za jeden z oficiálních cílů přímé volby hlavy státu.

Mohou občané, podle tvého názoru, reálně ovlivňovat dění v naší zemi?
Odpovědi členů žákovského parlamentu

Graf 6.17 Vnímání síly hlasu občana na dění v zemi z pohledu členů žákovského parlamentu ve školním roce 2010/2011 a 2012/2013

Graf 6.18 v podobě tzv. demografu potvrzuje pozitivní tendence v prohlubování žákovské participace na Gymnáziu Uničov. Demograf vyplňovali členové Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na konci školního roku 2010/2011, 2011/2012 a v březnu školního roku 2012/2013.

Graf 6.18 Demograf 2010/2011 – 2012/2013

Souhrnné hodnocení více jak tříleté existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov je založeno především na volných odpovědích učitelů a členů parlamentu (pouze zástupců kvarty – oktávy, 3. a 4. ročníku) na dotazníkové otázky distribuované on-line v listopadu 2012 – únoru 2013 prostřednictvím technologie „Dokumenty Google“. Považoval jsem za nutné a zároveň prospěšné pro pedagogickou teorii žákovské participace, aby se výše zmíněné skupiny respondentů mohly k tomuto tématu volně vyjádřit, již z toho důvodu, že mají mimořádnou téměř čtyřletou zkušenost s vývojem žákovské participace na našem gymnáziu. Dotazník pro učitele Gymnázia Uničov obsahoval celkem sedm položek, z nichž první dvě zjišťovaly délku pedagogické praxe a aprobaci učitelů. Tyto informace jsem považoval za důležité, neboť jsem chtěl analyzovat vliv pedagogické zkušenosti a přírodovědné či humanitní orientace kolegů na hodnocení Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Text níže předkládá pět klíčových otázek dotazníku, jež jsou zároveň výzkumnými otázkami kvalitativního výzkumu mé disertační práce.

A. Odpovědi učitelů Gymnázia Uničov (n=17)

1. Popiš z tvého pohledu základní podmínky pro fungování studentského parlamentu:

„Kvalitní vedení z řad pedagogických pracovníků; zájem studentů; částečné demokratické fungování studentského parlamentu“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Kvalitní práce vedoucího učitele; spolupráce vedení školy s parlamentem a vedoucím učitelem; schopní zástupci z řad studentů; podpora všech učitelů na škole“ (délka pedagogické praxe 21–25 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Měli by tam dobrovolně a ve svém volném čase pracovat studenti, kteří chtějí pro ostatní a pro školu něco smysluplného vykonat. Zdůrazňuji ve svém volném čase“ (délka pedagogické praxe 25 let a více, aprobace humanitní předměty).

„Demokratický a otevřený přístup vedení školy a pedagogů. Přítomnost silných jedinců mezi studenty, kteří dokážou ostatní nadchnout a vést“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Ochota ze strany vedení školy a učitelského sboru ke spolupráci. Schopnost studentů se mezi sebou shodnout. Najít organizačně schopné studenty ochotné dělat něco navíc. Schopnost vedení parlamentu motivovat ke spolupráci značnou část studentů“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace humanitní předměty).

„Uprímný zájem studentů o to, aby se na škole děly zajímavé akce. Tvořivost, nápady, větší propagace akcí. Zájem ze strany vedení a vzájemná spolupráce studentů a vedení. Ne příliš

mnoho "papírování" a pouhého diskutování, ale reálné dění“ (délka pedagogické praxe 25 let a více, aprobace humanitní předměty).

„Komunikativnost mezi vedením školy a členy parlamentu. Akceptování připomínek studentů a jejich projednávání, aby studentům jejich aktivita nepřišla zbytečná“ (délka pedagogické praxe 21–25 let, aprobace přírodovědné předměty).

2. Jakým způsobem, podle tvého názoru, nejlépe motivovat studenty pro práci ve studentském parlamentu?:

„Možnost podílet se do určité míry na chodu školy, podílet se na vzhledu učeben“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Dodržovat dohodnuté. Neslibovat nesplnitelné“ (délka pedagogické praxe 21–25 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Motivace pro takovou práci se v dnešní době hledá těžko. Snad pro někoho pocit z dobře vykonané práce bude motivací. Hlavně by nemělo platit něco za něco“ (délka pedagogické praxe 25 let a více, aprobace humanitní předměty).

„Možnost podílet se na fungování školy, získávat nejrůznější zkušenosti, další motivace podle mě není třeba. Ochotní jedinci se vždy najdou a nikdy to nebude zajímat úplně všechny“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Lepší informovanost mezi studenty v jednotlivých třídách. Zástupci tříd nemají příliš velkou autoritu zejména v nižších ročnících. Sama jsem byla svědkem, když v mé hodině chtěli zástupci něco tlumočit, a nebyli schopni informovat kvůli nekázní a nedisciplinovanosti spolužáků. Mohli by více pomáhat třídní učitelé. Je dost diskutabilní, zda takovýto orgán by měl mít již své zástupce z řad nejmladších studentů. Nejsou k tomu ještě zralí“ (délka pedagogické praxe 25 let a více, aprobace humanitní předměty).

„Přesvědčit je o tom, že prostřednictvím parlamentu mohou participovat na vytváření atmosféry ve škole, ovlivňovat život školy. Nejlepší motivací jsou viditelné výsledky: idea navržená parlamentem se za součinnosti školy a studentů skutečně realizuje. Výjezdy do Bruselu a peněžní odměny považují pouze za výraz ocenění za aktivitu, nikoli za motivační faktor“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace humanitní předměty).

„Možnost zapojit se do řízení školy a spolurozhodovat některé školní záležitosti; zahraniční pobyty; finanční ohodnocení“ (délka pedagogické praxe 1–5 let, aprobace humanitní předměty).

3. Proč, podle tvého názoru, některé školy zatím nezaložily studentský parlament nebo vůbec nechťejí?:

„Protože při dobrém fungování parlamentu přidává tato činnost všem pedagogům a studentům práci, která nemůže být vždy dobře ohodnocena a zaplácena“ (délka pedagogické praxe 21–25 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Protože se bojí, že by studenti příliš zasahovali do školních záležitostí?“ (délka pedagogické praxe 25 let a více, aprobace humanitní předměty).

„Vždy je to věc vedení. Tam, kde je vedení demokratické, nebojí se názoru studentů, to fungovat může. V opačném případě nikdy“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Neochota diskutovat se studenty, je možné, že to někteří považují za ztrátu času. Někde možná stále panuje vědomí nutné nadřazenosti učitelů nad studenty“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace humanitní předměty).

„Důvodů může být několik. Jedním z nich může být to, že na škole, i bez studentského parlamentu, vyvíjí dostatečně pestrou studentskou zájmovou mimoškolní činnost. Jiným důvodem může být to, že dané školy, v nichž ještě parlament nefunguje, neví, jak na věc. Nemají představu o tom, jak začít, jakou mu dát náplň v jeho činnosti, problémy s formalitami apod.“ (délka pedagogické praxe 25 let a více, aprobace humanitní předměty).

„Nevím – cokoli sem napíšu, je pouze spekulace. Myslím, že důvody by mohly být tři: 1) učitelům a ředitelům to může příliš připomínat časy SSM, kdy svazácké výbory musely fungovat všude, a mnohde to byla jen otravná a nesnášená činnost, často prováděná jen formálně; 2) Vedení takových škol se obává, že by se parlament snažil spíše bojovat za zájmy studentů proti zájmům školy; 3) Pokud nemají zájem sami studenti, je to prostě tím, že schůzování není cool“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace humanitní předměty).

„Chce to čas, ochotu, nadšení a vůli pro spolupráci, je třeba dovolit studentům více nahlédnout do problémů a chodu školy“ (délka pedagogické praxe 25 let a více, aprobace humanitní předměty).

„Nemám na to názor, ale pravděpodobně nemají ve škole kantora, který by byl ochoten se tomu věnovat“ (délka pedagogické praxe 1–5 let, aprobace humanitní předměty).

„Tak to netuším, asi je to vůbec nenapadlo, sama jsem o této aktivitě dřív neslyšela a vlastně ani nevím o jiné škole, která má parlament“ (délka pedagogické praxe 6–10 let, aprobace přírodovědné předměty).

4. Zhodnot' z tvého pohledu více jak tříletou existenci Studentského parlamentu Gymnázia Uničov (např. jeho vliv, vážnost, smysluplnost, úspěšnost akcí, náročnost jeho organizace, aktivitu zastupitelů, pohled učitelů na něj, ...):

„Kladné i záporné stránky; zvýšení zájmu žáků o dění ve škole; žáci přiznávají jen svá práva, povinnosti již opomíjejí – např. vandalismus, neúcta k zařízení školy“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Parlament na naší škole má již dostatečný vliv na pedagogy, studenty i veřejnost. Z rozhovorů studentských zástupců s třídami vyplývá, že se parlament již těší jisté vážnosti a smysluplnosti. Záležitosti, které se probírají na schůzích parlamentu, berou studenti poměrně vážně, kategoricky je neodmítají, což je úspěch. Akce, které parlament zorganizoval, byly poměrně úspěšné, mnohdy náročné na účast a soustředění studentů ve výuce. V hodnocení na

stupnici 1 - 10 číslo 7“ (délka pedagogické praxe 21–25 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Mám pocit, že obecně mezi studenty nemá takovou odezvu a vážnost, jakou by měl mít. V čele parlamentu stojí aktivní studenti, proto funguje. Učitelé by uvítali jen jednoho zástupce ze třídy. Myslím, že pro třídní kolektivy by bylo přínosnější zavedení klasických třídnických hodin, jak tomu bylo dřív“ (délka pedagogické praxe 25 let a více, aprobace humanitní předměty).

„Studentský parlament neustále roste ve všech nahoře uvedených oblastech – roste jeho vliv, získává si vážnost, je smysluplný a úspěšný. Našel za tu dobu styl, ví, jaké je jeho postavení ve škole. Hrozbou je odchod tahounů po maturitě, protože každý takový orgán stojí na kvalitních lidech. Je nutné vychovávat nástupce z řad mladších studentů“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Velmi dobrá práce jak ve vztahu parlament – vedení, parlament – učitelé, tak mezi studenty, možnost zapojit do dění ve škole hned studenty prvních ročníků; úspěšnost akcí je velmi dobrá; vstřícnost studentů k řešení problémů ve škole; velmi náročná činnost (z hlediska času i organizace) pro vedení parlamentu (předseda), ale vynikající možnost získat velmi dobré zkušenosti, které studenti určitě využijí ve svém profesním životě“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace humanitní předměty).

„Myslím, že některé akce studentského parlamentu jsou zajímavé, ale stále nepřitahují větší množství studentů. Spousta studentů zůstává k těmto akcím lhostejná, nezapojuje se. Příkladem mohou být maškarní dny, kdy v daný den jen menší procento studentů si tuto akci užívá. Nelíbí se mi některé návrhy studentů spojené s výukou, hodnocením. Jejich požadavky jsou někdy až diktováním, co by učitelé měli, co by neměli. Studenti hlavně prostřednictvím parlamentu chtějí prosazovat svá práva, ale nezdůrazňují své povinnosti. Parlament by měl více apelovat na morálku studentů. Měl by je motivovat k slušnosti, k pěstování lepších vztahů ve třídách“ (délka pedagogické praxe 25 let a více, aprobace humanitní předměty).

„Parlament se dobře zaběhl, svého vlivu využívá přiměřeně, zejména došlo k oživení atmosféry ve škole. Činnost parlamentu není formální, ani většina studentů se na něj nedívá nějak negativně. Část členů je málo aktivní, nepřinášejí žádné iniciativní návrhy a nesnaží se studenty ve svém okolí aktivizovat k zapojení do společných aktivit“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace humanitní předměty).

„Podle mého názoru: při vážných rozhodnutích vedení školy nebere zřetel na názor studentského parlamentu. Kladně hodnotím řadu akcí pořádaných studentským parlamentem, např. červnovou gril party“ (délka pedagogické praxe 21–25 let, aprobace přírodovědné předměty).

„Určitě má smysl a měl by se brát vážně. Akce jsou fajn, škoda, že lépe nefunguje Galerie malířů. Myslím, že pro studenty je organizace náročná (např. hlavně se projevuje zhoršení prospěchu hlavních zástupců). Určitě bychom měli naslouchat a znát názory studentů na školu, neboť především oni by se tu měli cítit dobře a školu obhajovat, a ne pomlouvat“ (délka pedagogické praxe 21–25 let, aprobace přírodovědné předměty).

5. Další případné myšlenky:

„V době, kdy i náš republikový parlament nemá vážnost, jakou by měl mít, bych navrhovala nazvat tuto studentskou iniciativu nějak jinak. Při slovu parlament se mi hned vybaví politické a stranické záležitosti“ (délka pedagogické praxe 25 let a více, aprobace humanitní předměty).

„Činnost parlamentu stojí a padá se studenty, kteří stojí v jeho čele. Současné vedení si musí s předstihem vytipovat motivované studenty z nižších ročníků a zapojit je do chodu parlamentu takovým způsobem, aby cítili dostatečnou spoluzodpovědnost za jeho další existenci. Řada zastupitelů se pouze "veze" na aktivitách, které vymýšlejí a prosazují jiní. Až ti aktivní odejdou, mohla by se činnost parlamentu zastavit“ (délka pedagogické praxe 16–20 let, aprobace humanitní předměty).

Učitelé Gymnázia Uničov ve svých odpovědích přesně vystihli klíčové aspekty efektivního fungování žákovského zastupitelského tělesa. Lze je shrnout do několika bodů:

- ✓ Ochota vedení školy a pedagogů naslouchat žákům.
- ✓ Vzájemná spolupráce a komunikace aktérů života školy.
- ✓ Demokratický přístup k žákům.
- ✓ Aktivní koordinátor, předseda i řadoví členové žákovského parlamentu.
- ✓ Možnost spolurozhodovat jako základní motivační faktor pro žáky.
- ✓ Dodržovat pravidla fungování žákovského parlamentu.

Hodnocení více jak tříleté existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov ze strany pedagogického sboru vyzněla všechna pozitivně, učitelé ocenili zřetelný vývoj a pokrok v navrhování a organizování jeho aktivit, jenž byl přirozeným způsobem doprovázen také rostoucím vlivem a uznáním tohoto zastupitelského tělesa. V odpovědích mých kolegů bych rád vyzdvihl několik důležitých myšlenek, nad nimiž se i já jako koordinátor zamýšlím. V první řadě se jedná o problém velmi malého počtu opravdu aktivních a kreativních žáků. Nabízí se otázka, zda menší gymnázium vůbec může nabídnout dostatečný počet takovýchto žáků, nebo je zapotřebí hledat efektivnější formy jejich motivace pro práci v žákovském zastupitelském tělese.

Další myšlenka do jisté míry souvisí s předchozí. Po celou dobu existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov se projevuje velmi nízká aktivita zástupců tříd nižšího gymnázia. Ta může být kvůli jejich nízkému věku způsobena nerozvinutím potřeby sounáležitosti s celkem, čím dál více rostoucí mírou individualismu u mladších dětí, lhostejností, ostychem veřejně prezentovat své názory či omezenou schopností jejich

argumentace, nedostatkem tvůrčích nápadů, neschopností vůbec formulovat, systematizovat a promyslet do důsledků své nápady apod. Tyto faktory mohou komplexně přispívat ke zmíněné nízké aktivitě mladších žáků. Proto se snažíme přesouvat na tyto žáky spoluodpovědnost za organizaci méně náročných akcí, jakými jsou maškarní dny, Valentýn atd. Na druhou stranu není, podle mého názoru, nutností za každou cenu zapojovat žáky nižšího gymnázia do organizování jednotlivých aktivit, mohou spíše jen sledovat a učit se od starších spolužáků, a nabyté zkušenosti pak uplatnit v následujících letech.

Významný problém, na nějž poukázal jeden z kolegů, se taktéž dotýká mladších členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Je zde totiž oprávněná obava z toho, že když odejdou ze školy neaktivnější členové žákovského parlamentu, jeho činnost se tím utlumí, či dokonce zanikne. Situaci bych nevnímal až takto pesimisticky, nicméně je nutné být na takový vývoj připraven a přijmout taková opatření, aby k němu vůbec nedošlo, či alespoň eliminovat jeho důsledky. V praxi to znamená postupně a systematicky zapojovat mladší žáky a předávat jim odpovědnost za organizaci již zavedených akcí parlamentu. Součástí předávání této odpovědnosti je i to, že musíme přesvědčit starší žáky, že jejich odchodem dané akce, jež organizovali, nebo dokonce vymysleli, nemohou zaniknout, a motivovat je ke spolupráci s mladšími spolužáky.

Školní rok 2012/2013 je posledním rokem dlouholetého předsedy Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, jelikož následující školní rok bude již maturantem, a proto nebude mít pro výkon funkce dostatek času a energie. Tato skutečnost, zejména v kontextu jeho velmi úspěšného a kreativního předsednictví, se stala pravděpodobně největší výzvou ve školním roce 2012/2013. Jako koordinátorovi mi bylo naprosto jasné, že nemůžeme ponechat volbu nového předsedy až na první schůzi parlamentu ve školním roce 2013/2014, a ve své podstatě ji tak ponechat svému osudu. V tomto případě by mohlo být fungování parlamentu opravdu v ohrožení. Proto jsme s předsedou parlamentu již v druhém pololetí školního roku 2012/2013 vytipovali možné kandidáty na tuto funkci z řad výraznějších osobností našeho gymnázia a oslovili je s nabídkou předsednictví. Měli jsme za cíl najít více možných kandidátů, jež by na první schůzi parlamentu v následujícím školním roce pronesli své vize dalšího směřování Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, a na základě jejich přesvědčivosti by pak členové parlamentu hlasovali o novém předsedovi či předsedkyni.

Výrazně odlišná vyjádření v důsledku rozdílné aprobace kolegů a délky pedagogické praxe jsem nezaznamenal. U některých přírodovědně zaměřených kolegů se projevila určitá strohost ve vyjádřeních ve srovnání s humanitně orientovanými pedagogy, a u některých kolegů s nejdelsí praxí byla znát jistá míra konzervativismu.

B. Odpovědi členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov (n=12)

1. Popiš z tvého pohledu základní podmínky pro fungování studentského parlamentu:

„Musí být jasný vedoucí. Pevná pravidla chodu parlamentu. Dobří zastupitelé. Předem stanovené cíle schůzky.“

„Hlavním předpokladem je vzájemná spolupráce a respektování členů mezi sebou. Úplně elementární je samozřejmě to, aby vedení bralo parlament v potaz, jinak nemá žádný smysl. Dále by harmonogram parlamentu neměl obírat studenty o zbytečně mnoho jak volného času, tak i času určeného k vyučování. Zní to zvláště, ale někdo nerad vynechává jakoukoliv příležitost se vzdělat. Neméně důležité je i to, aby parlament měl vůbec co smysluplného řešit, tlachat o ničem se dá kdykoliv, kdekoliv a s kýmkoliv.“

„Pravidelné schůze, schopnost komunikace, snaha, vlastní názory, respektování ostatních, předávání informací ze schůzí.“

„Aby mohl studentský parlament dobře a efektivně fungovat, je zapotřebí mít někoho, kdo si vezme chod parlamentu (schůzek, akcí...) na starost. Když už takovou osobu máte, tak je dobré najít další stejně nebo podobně schopnou/schopné osobu/osoby, aby nebyl na rozhodování sám. Najdete-li vedení parlamentu, je potřeba mít dobře zvolené zastupitele z tříd, kteří chtějí něčeho dosáhnout. V neposlední řadě je důležitou základní podmínkou vedení školy, které parlament bude podporovat, a nebude mu lhostejný.“

„Dle mého pohledu by základní podmínky měly být především pravidelná docházka a přátelské vztahy mezi členy parlamentu, tudíž by zástupci tříd měli být voleni nikoli dle prospěchu (jak je to ve většině tříd), ale dle komunikativnosti a nápovitosti.“

„Naslouchání, respekt k druhým, spolupráce, tolerance, upřímnost.“

„Schopnost naslouchat, zapálení lidí pro věc.“

„Komunikace mezi učiteli a žáky, zodpovědný koordinátor.“

„Základní podmínky pro fungování KVALITNÍHO studentského parlamentu podle mě jsou: aktivní studenti, kteří chtějí něco změnit/zajímají se o to, do jaké školy chodí, a chtějí, aby se zlepšovala, aby se zlepšovalo prostředí pro výuku; vedení školy, které tento parlament podporuje, je ochotno zodpovídat otázky, podporovat akce parlamentu atd.; předseda, který dokáže vést lidi a rozdělit úkoly; určitá pravidla, která se musí dodržovat (komunikační pravidla atd.); aktivní koordinátor parlamentu, který koordinuje počínání parlamentu; určitá vize parlamentu (aby měl smysl); aby se netvářil jen jako formální záležitost, parlament musí mít smysl a ne být jen pro to, aby byl. Musí mít také prvky hravosti, kreativity, ne jen sezení na schůzích“ (vyjádření předsedy žákovského parlamentu).

2. Jakým způsobem, podle tvého názoru, nejlépe motivovat studenty pro práci ve studentském parlamentu?:

„To asi moc motivovat nejde, buď to chtějí dělat a dělají to pořádně bez odměny, nebo se jim přislíbí odměna, tak to nějak udělají, ale zbytek zase odfláknou.“

„Nejlepší způsob, jak studenty motivovat, je dle mého názoru ukázat jim výsledky jejich práce. Například u nějaké akce uvést, že myšlenka vzešla z řad studentstva, to by myslím bylo dostatečným funkčním impulzem pro práci v parlamentu. Taky by se o parlamentu mělo vědět, a ne aby vypadal jako tajná sekta podivínů.“

„Zájezd do Bruselu je dostatečná motivace. Taky by bylo dobrý podívat se po nabídkách jako speciální workshopy, přednášky na VŠ nebo stáže, které by se nejaktivnějším buď zaplatili, nebo by jim byla zařizována účast v nich, podle toho, co studenty zajímá. Studenti pomáhají škole, škola studentům.“

„Nejlepší motivací pro studenty je asi to, když jim dokážete, že na jejich názoru někomu záleží, že dokážou ve škole něco změnit ve svůj prospěch, že když se budou snažit, tak něco pro ně bude lepší.“

„Motivací by mohla být propagace školy, taková myšlenka, že studenti mohou udělat něco pro dobro naší školy. Mohou se zapojit do různých projektů, prezentací, mohou pomoci řešit problémy na naší škole atd.“

„Nejlepší motivace by byla odměna na konci roku, ale vzhledem k tomu, že již je parlament místo 6. hodiny, tak jsme motivováni dostatečně, alespoň z mého pohledu.“

„Dát jim víc zodpovědnosti – nechat je něco zařídit, odměny ve formě výletu, volných dní.“

„Podle mého názoru není motivace nezbytná, většina lidí, kteří navštěvují parlament školy, to dělá z vlastní iniciativy, tedy k této "aktivitě" mají pravděpodobně pozitivní vztah.“

„Těžko říci. Pokud studenti sami nemají zájem o dění na škole, je těžké je nutit k tomu. Možná plat za křeslo ve studentském parlamentu. :-D“

„Mít s každým osobnější vztah a motivovat ho v "zákulisi", tzn. bavit se s nimi nejen na schůzích, ale i osobně, vybudovat si s nimi nějaký vztah; odměna může být nějaký výlet (poslanecká sněmovna, Evropský parlament, denní zasedání místo školy; určitě pochvala na konci školního roku (moc nemotivuje, ale potěší); důležité je jim dát smysl, proč to chtějí dělat, aby každý měl svůj důvod, proč to chce dělat“ (vyjádření předsedy žákovského parlamentu).

3. Proč, podle tvého názoru, některé školy zatím nezaložily studentský parlament nebo vůbec nechtějí?:

„Vedení si nechce nechat mluvit do jejich záležitostí. Nechtějí to učitelé.“

„Nestojí o názory studentů, myslí si, že studenti nemají co nabídnout, nemají problémy k probírání (nepravděpodobné) nebo nad tím jejich vedení vůbec nepřemýšlelo.“

„Neví o tom, nevidí v tom smysl, pro většinu lidí je škola jen škola, nepotřebují nic měnit, asi jim nic tolik nevadí.“

„Vedení školy se bojí něčeho nového, nevěří v úspěšnost studentského parlamentu, nemají nikoho, kdo by chtěl parlamentu věnovat svůj většinou i volný čas, neaktivní studenty, mají obavy z toho, že studenti budou s něčím nespokojeni a vedení to bude muset řešit. Těch důvodů může být spousta.“

„Podle mého názoru si ostatní školy nepřejí znát názor jednotlivců a preferují třídnické hodiny, kde je jim oznámeno vše, co potřebují.“

„Snaží se držet starého osvědčeného systému (žádné změny) nebo nespolehlivost a nezodpovědnost studentů na dané škole.“

„Je to věc, která může přijít některým vedením škol nepříjemná.“

„Nezájem vedení školy; málo aktivní studenti (třeba se nechtějí sdružovat, "hrají si na vlastním písečku"); třeba vůbec neví, že je možnost zřídit studentské zastupitelské těleso, tudíž malá informovanost; vše na škole funguje tak, jak má, komunikace vedení se studenty je v pořádku i bez parlamentu; funguje třeba studentský klub, přes který se řeší některé věci s vedením školy, a není potřeba zastupitelského tělesa“(vyjádření předsedy žakovského parlamentu).

4. Zhodnot' z tvého pohledu více jak tříletou existenci Studentského parlamentu Gymnázia Uničov (např. jeho vliv, vážnost, smysluplnost, úspěšnost akcí, náročnost jeho organizace, aktivitu zastupitelů, pohled učitelů na něj, ...):

„Myslím si, že SPGU funguje opravdu dobře, je tam dobrý kolektiv lidí a nápady jsou opravdu zajímavé. Maškarních dní se účastní čím dál více studentů a grill party zaujala jak současné, tak bývalé studenty, jak současné, tak bývalé pedagogy. Myslím si, že SPGU je opravdu smysluplný. Zastupitelé jsou aktivní, i když je pravda, že většinou jen ti starší. Mladší se většinou bojí něco říct a vyjádřit svůj názor, většinou věci asi ani nerozumí.“

„Myslím si, že studentský parlament velice naší škole pomáhá. Jednak pomáhá k utvrzení vztahů mezi učiteli a žáky, velice pomáhá k organizaci školních akcí aj.“

„Podle mého jsme zatím v parlamentu dokázali spoustu věcí. Naše akce mají úspěch a máme spoustu věcí, které jiné školy vůbec nepořádají.“

„Má to smysl, určitě. Je dobrý, že se schází lidi, co chtějí něco dělat. Je potřeba se o to ale opravdu starat. Je to v nás všech, o našem osobním přístupu. Uspořádala se spousta zajímavých akcí. Zlepšila se komunikace mezi vedením a studenty.“

„Zajisté dobrá zkušenost pro mne, dále rozvíjím vztahy s ostatními žáky na škole a tím i měním prostředí školy k lepšímu. Akce pořádané SPGU jsou smysluplné a velice hodnotné pro udržování morálky na škole.“

„Studenti jsou velice aktivní, na jiných školách parlament například vůbec nemají, a je to dobrá věc, jak zlepšit vztahy a dění ve škole, mimo jiné i se aktivně účastnit různých akcí a zájezdů. SPGU je velmi úspěšný.“

„Vliv je určitě velký, tedy spíše na studenty než na samotný děj ve škole. Smysluplnost není vždy úplně zřejmá, ale ve většině případů má dění ve studentském parlamentu smysl. Náročnost organizace může být relativní, každý člen se angažuje jiným způsobem. Pohled učitelů není dle mého názoru vždy pozitivní.“

„Myslím, že postupně má čím dál větší vliv a stává se přirozenou součástí školního dění. Vážnost – samozřejmě, že je na čem pracovat a je co zlepšovat. Myslím si, že někteří učitelé neberou SPGU tak vážně a někteří studenti si o něm občas zavtipkují. Na druhou stranu, učitelé studenty nabádají, aby nějaký svůj nápad pronesli na parlamentu.“

Někdy se setkávám s názorem, že se na parlamentu stejně nic neřeší. Na začátku, když jsem byl prvním rokem předsedou SPGU, jsem opravdu moc nevěděl, co řešit. Nápady však postupně přicházely samy, jakmile jsem o tom začal více přemýšlet. Vzniklo z toho pár akcí, některé se zorganizovaly i vícekrát a snad i nadále budou. Nyní máme jednou měsíčně 45minutovou schůzku na to, abychom se informovali o nových věcech, názorech atd. a odhlasovali některé body. Často se stane, že za těch 45 minut se všechno nestihne.“

Studentský parlament smysl má. Nerozvíjí jen dění na škole, ale i samotné členy parlamentu. Alespoň mě ze začátku SPGU dal mnoho zkušeností a v podstatě se od toho odvíjelo další mé směřování do budoucnosti. Studentský parlament tak může dávat mnoho příležitostí pro zastupitele. Zastupitel se dostane již na střední škole k činnostem, se kterými by se setkal asi až v práci, někdy později. Je třeba se zdokonalovat v rétorice, komunikaci, předkládání a prosazování svého názoru, ale i v kultivované diskuzi, kritice, argumentaci, marketingu, prezentování myšlenek a činností, v podstatě lobování, domlouvání, práce s e-mailem, komunikace s lidmi, jako je ředitel, starosta, lidé z města, přednášející..., příprava, produkce, propagace činností a akcí..., jak vést poradů, jak motivovat kolektiv..., plno, plno věcí, které postupně přicházejí a ke mně přicházely postupně také právě díky SPGU. Samozřejmě, že nejsem profík, myslím, že ani v jedné z činností, a dokonce musím kriticky říci, že SPGU nijak systematicky tyto věci nerozvíjí. Prostě to přichází samovolně, a kdo chce, ten se zdokonaluje a pozoruje, jak věci fungují. A hodně si z toho člověk může vzít do budoucí práce (anebo naopak, z fungování firem může převzít některé modely do studentského parlamentu).

Akce jsou docela úspěšné. Mohly by však být úspěšnější (myslím, že tohle bych mohl poznamenat vždy, jde o to, jaké máme měřítko a kritéria, nároky). Grill párty je skvělá akce, maškarní dny taktéž. Myslím, že ze začátku mého působení předsedy se většina činností iniciovala mnou a panem Chmelíkem. Mám radost, že nyní se dějí věci i beze mě. To mě opravdu těší, protože se ukazuje, že to může fungovat. Je však třeba kontroly, pomoci – zkrátka někoho, kdo motivuje, usměrňuje, formuje... Náročné je to tak, jak náročné si to uděláme. Může to být hodně náročné a nemusí. Buď budeme dělat hodně (a kvalitních) akcí, nebo ne“ (vyjádření předsedy žakovského parlamentu).

5. Další případné myšlenky:

„Parlament nesmí být formální, jinak se miji účinkem. Je super, když se lidé zajímají o věci kolem sebe, v jaké společnosti žijí. Je super, když se studenti zajímají o to, do jaké školy chodí. Hodně důležitá je komunikace.“

„Děkuji vedení za podporu SPGU a naslouchání nám. Vážím si toho.“

„Neberme se tak vážně.“

Členové Studentského parlamentu Gymnázia Uničov se ve svých odpovědích příliš nelišili od svých učitelů. Proto bych upozornil jen na jeden rozdíl. Za velmi pozitivní a zároveň za důkaz schopnosti sebekritiky považují přiznání toho, že se mezi žáky vždy najdou jedinci, již mají potřebu mluvit do „věcí veřejných“, a zároveň i ti, jimž bude dění kolem nich naprosto lhostejné a budou sledovat jen své čistě osobní zájmy. Možná bychom mohli z tohoto konstatování vycítit určité smíření s tímto stavem a nemožnost jej ovlivnit. Změna tohoto postoje by se měla stát výzvou pro současné pedagogy, nejen v kontextu výchovy k demokratickému občanství. Rád bych také vyzdvihl názor předsedy parlamentu, jenž jako jediný z členů žákovského parlamentu komentoval jeden z jeho dalších nesporných přínosů. Studentský parlament Gymnázia Uničov totiž nabízí i příležitost k osobnímu růstu v mnoha oblastech. Je logické, že toto pozitivum zmínil právě jeho předseda, jehož funkce klade velmi vysoké nároky na schopnosti a dovednosti, a motivuje tak k plnění stále vyšších cílů.

C. Odpovědi koordinátorů a předsedů žákovských zastupitelských těles dvou gymnázií Olomouckého kraje

Již v březnu 2012 jsem stejný dotazník rozeslal na dvě gymnázia Olomouckého kraje, jež jsou svou velikostí i typem studia podobná Gymnázium Uničov a na nichž vyvíjí činnost žákovské zastupitelské těleso. Již na workshopu k tématu žákovské participace (listopad 2011) jsem se dohodl s koordinátory a předsedy těchto těles na jeho vyplnění. Dotazník byl složen pouze ze tří otázek. V jeho úvodu jsem se ptal na délku výkonu funkce koordinátora či předsedy zastupitelského tělesa.

1. Popište z Vašeho pohledu základní podmínky pro fungování studentského zastupitelského tělesa:

„Velmi důležitá je aktivita studentů. Často musí pracovat "navíc", ostatní mají "volno", dělají to ve svém volném čase... Z vlastní zkušenosti můžu říct, že přestože se jedná o "studentskou" činnost, mě jako učitele to stojí mnoho sil – neustále na vše dohlížet, děcka motivovat, hlídat termíny, administrativní záležitosti z velké části leží na mně... Prostě potřebují svým způsobem "dohled". Neméně důležitá je také podpora ze strany vedení školy – to rozhodně...“
(koordinátor, délka výkonu funkce 5–6 let).

„Nadšení studentů vyjadřovat se k nejrůznějším tématům, která se jich týkají. Mít možnost svým působením něco ovlivnit, případně dát podnět dalším orgánům k řešení některých problémů. Spolupodílet se na zájmové činnosti studentů ve škole. Napomáhat s organizováním, případně organizovat akce určené pro pobavení a alternativní vzdělávání studentů. Komunikovat a spolupracovat s dalšími podobnými studentskými organizacemi. Poskytovat školnímu vedení poradenství v záležitostech týkajících se studentstva, projeví-li vedení zájem. Ochota a vůle ze strany vedení školy žáky v jejich činnosti podporovat“ (koordinátor, délka výkonu funkce 7–8 let).

„Základním předpokladem pro fungování participačního tělesa je dle mého názoru zájem o jeho existenci ze strany vedení školy, které by se mělo snažit zajišťovat optimální podmínky pro studentskou participaci, čímž vytvoří u studentů žádoucí pocit potřeby podílet se na fungování školy“ (předseda, délka výkonu funkce 1–2 roky).

„Podle mého názoru má na chod zastupitelského tělesa velký vliv, pokud za studenty stojí nějaký profesor, který je v práci podporuje a upevňuje v nich sebevědomí, že mohou na škole leccos změnit. Dále pak je samozřejmostí, aby byli v zastupitelském tělese studenti, kteří přichází s novými nápady a problémy, na které hledají možná řešení. Důležitá je i pravidelnost, aby neupadala aktivita studentů, a tím i činnost zastupitelského tělesa“ (předseda, délka výkonu funkce 3–4 roky).

2. Jakým způsobem, podle Vašeho názoru, nejlépe motivovat studenty pro práci ve studentském zastupitelském tělese?:

„Náš klub vydává časopis – redaktori pak rádi vidí, že jejich práce je žádaná – časopis se celkem dobře prodává... Občas pořádáme nějaké setkání v cukrárně, kam jsou pozváni, plánujeme celoroční program – prostě příjemné odpoledne... Dostávají pochvalu třídního, ti, kteří jsou v redakci a klubu dlouho, pochvalu ředitele školy. Dostali jsme se také za rozumnou cenu za hranice. Důležité je ke studentům přistupovat tak, aby viděli, že si někdo jejich práce váží. Jednat s nimi slušně, být s nimi neustále v kontaktu“ (koordinátor, délka výkonu funkce 5–6 let).

„Umožnit studentům prezentovat jejich nápady a názory. Umožnit jim, aby mohli sami přímo ovlivnit dění v jejich blízkosti. Zapojit je do akce, která by je nějakým způsobem oslovila. Pomoci jim, případně poradit, s čím bude třeba. Podpora a vůle v činnosti ze strany vedení školy“ (koordinátor, délka výkonu funkce 7–8 let).

„Na základě získaných zkušeností mohu říct, že se jako nejlepší motivace osvědčilo zvýhodňování ve formě respektování absence při práci pro participační těleso, poskytování lepšího prostředí pro osobní rozvoj apod. a možná i určitá forma respektu ze strany pedagogů. Prostřednictvím těchto prostředků je možné probudit ve studentech jejich zdravou sebedůvěru a pocit důležitosti jejich práce. Pouhá teoretická agitace založená na argumentech, jako je zlepšování organizačních dovedností a konkurenceschopnosti, v žádném případě nestačí“ (předseda, délka výkonu funkce 1–2 roky).

„Myslím, že bez dobré motivace nemůže vzniknout dobře fungující zastupitelské těleso. Nejlepší motivací jsou dobré výsledky, které práce přinesla. Asi jen těžko se někdo bude opakovaně pokoušet přinášet něco nového, pokud se setká s neúspěchem. Na naší škole jsou studenti motivováni nejrůznějšími akcemi, možnostmi přispívat do školního časopisu a

v neposlední řadě pochvalami na konci každého pololetí“ (předseda, délka výkonu funkce 3–4 roky).

3. Proč, podle Vašeho názoru, některé školy zatím nezaložily studentské zastupitelské těleso nebo vůbec nechtějí?:

„To samozřejmě nemůžu posoudit, ale napadá mě z těch vážnějších důvodů, že je to práce docela náročná – chce to mít podporu učitele. Pokud to má fungovat delší dobu – aktivní studenti odejdou, zastupitelstvo se nemusí udržet, někdo musí mít na starosti mladší děčka), aktivní děčka jsou samozřejmě podmínkou, důležité je to, zda zastupitelství povolí vedení školy...“ (koordinátor, délka výkonu funkce 5–6 let).

„Chybí ochota ze strany studentů cokoli ovlivňovat, do čehokoliv se zapojit. Chybí podpora ze strany učitelů nebo vedení školy“ (koordinátor, délka výkonu funkce 5–6 let).

„Myslím, že zásadní problém spočívá v jedincích, kteří se obávají potenciálních problémů spojených s fungováním studentského participačního orgánu. Mnozí ředitelé dle mého názoru odmítají připustit, že konstruktivní opozice ze strany studentů může přinést do školství i dobré, neotřelé myšlenky. Jedním dechem však musím dodat, že takovou opozici je nutné v mnohých ohledech korigovat, což skutečně představuje určitou formu nadměrné zátěže“ (předseda, délka výkonu funkce 1–2 roky).

„Nové zastupitelské těleso by muselo vzniknout z iniciativy buď ze strany studentů, nebo některého učitele, případně ředitele. Zde narážíme na problém. Málokterý učitel a téměř žádný ředitel nebude podporovat vznik orgánu, který jej bude v budoucnu omezovat a upozorňovat na problémy ve škole. Na druhou stranu, aby studenti sami založili nějaký orgán, se mi nezdá příliš reálné, navíc, když mnohdy ani netuší, že je tu taková možnost“ (předseda, délka výkonu funkce 3–4 roky).

Odpovědi koordinátorů a předsedů žákovských zastupitelských těles dvou gymnázií Olomouckého kraje vykazovaly poměrně velkou míru shody v základních aspektech s názory učitelů a žáků Gymnázia Uničov. Opět vyzdvihnu jen nové myšlenky. Osobně sdílím taktéž názor, že vznik a následné fungování žákovského zastupitelského tělesa nemohou být založeny na poukazování na chyby ve škole a na kritice vůči vedení školy a pedagogům. V tomto ohledu bych pojmenoval klima optimálního participačního tělesa jako konstruktivní a optimistické hledající pozitivní stránky školy, jež by pak žáci měli rozvíjet. Důležitý je i argument jednoho z předsedů žákovského zastupitelského tělesa, že z kvalitně vedeného žákovského parlamentu mohou vzejít dobré a neotřelé myšlenky, jejichž realizace přinese benefity pro školu jako takovou.

Dále bych poukázal na myšlenku důležitosti koordinátora takového tělesa, neboli podpory a vedení členů participačního tělesa aktivním a pro věc zapáleným pedagogem. Na základě své téměř čtyřleté zkušenosti koordinátora žákovského parlamentu jsem hluboce

přesvědčen o tom, že bez podpory i vedení členů parlamentu pedagogem by činnost zastupitelského tělesa žáků nemohla být úspěšná. Důvodem je nezkušenost žáků, omezený vhled do širších souvislostí žákovské participace i chodu školy, omezená schopnost naslouchat názoru druhých, zvýšená míra sebevědomí některých žáků hraničící s egoismem, nedostatek organizačních schopností i potřebné autority apod. Nesmíme také zapomínat na podstatnou věc – motivaci koordinátora žákovského zastupitelského tělesa ze strany vedení školy. Vzhledem k nesmírné náročnosti této funkce považuji adekvátní finanční ohodnocení za samozřejmé. Pokud tomu tak není, nemůžeme očekávat od pedagoga, jenž byl dokonce často do této funkce dosazen, kvalitně odvedenou práci a osobní nasazení.

6.6 Participace členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na vyšších úrovních – krajské a národní

Závěrem této kapitoly uvádím základní informace o možnostech participace žáků na vyšších úrovních. V samotném městě Uničov prozatím nebylo zřízeno „městské zastupitelstvo mládeže“, nicméně na krajské úrovni vyvíjí činnost již desátým rokem Zastupitelstvo mládeže Olomouckého kraje. Po celou dobu jeho existence má Gymnázium Uničov v tomto orgánu svého zástupce.

„Zastupitelstvo mládeže Olomouckého kraje (dále jen ZMOK) vzniklo v roce 2003 jako poradní orgán Zastupitelstva Olomouckého kraje. Jeho cílem je mimo jiné vytvářet prostor pro diskusi dětí a mládeže Olomouckého kraje s představiteli samosprávy Olomouckého kraje, prezentovat zájmy dětí a mládeže v oblasti vzdělávání, životního prostředí, zdravotní a sociální péče, sportu, kultury a využití volného času.

Zastupitelstvo se skládá z 33 zástupců studentů středních škol Olomouckého kraje. Jednání zastupitelstva je veřejné a koná se dle potřeby, nejméně však pětkrát ročně. Nejvyšší představitel je předseda ZMOK. Spolu s ním tvoří sedmičlennou Radu ZMOK ještě dva místopředsedové, tajemník a další tři členové ZMOK. Rada ZMOK se schází přibližně v intervalu 14 dnů, sleduje a vyhodnocuje práci výborů a připravuje pravidelná zasedání ZMOK, na kterých se všichni zastupitelé vyjadřují formou hlasování k předneseným bodům.

Členové zastupitelstva pracují ve 4 výborech: Výbor pro kulturu a vzdělání, Výbor pro volnočasové aktivity, Výbor pro životní prostředí, Výbor pro komunikaci. Tyto výbory mají za úkol předkládat Radě a zastupitelstvu projekty, které jsou po schválení předloženy

Zastupitelstvu Olomouckého kraje, které se jimi musí zabývat. Členem výboru se může stát kdokoliv – i nečlen ZMOK.“²⁴

Gymnázium Uničov reprezentuje předseda Studentského parlamentu Gymnázia Uničov v dalším participačním tělese na republikové úrovni – v Národním parlamentu dětí a mládeže.

„Národní parlament dětí a mládeže (NPDM), patřící pod projekt Participace, je vrcholnou strukturou veškerých struktur parlamentů, zastupitelstev a jinak pojmenovaných organizací dětí a mládeže pracujících na participaci v ČR. Je to organizace apolitická fungující na demokratických principech. NPDM je výhradním nositelem projektu Národní parlament dětí a mládeže, tedy pod něj spadají veškeré parlamenty vytvořené pod jakýmkoliv vedením a jakoukoliv hlavičkou zřizovatele. Vznikl již v roce 1997. Tato myšlenka byla převzata z Francie a za tehdejší pomoci MŠMT byla vyvinuta snaha k vzájemnému setkávání mladých, kteří se chtějí podílet na veřejném dění a není jim jedno, co se v jejich okolí děje.

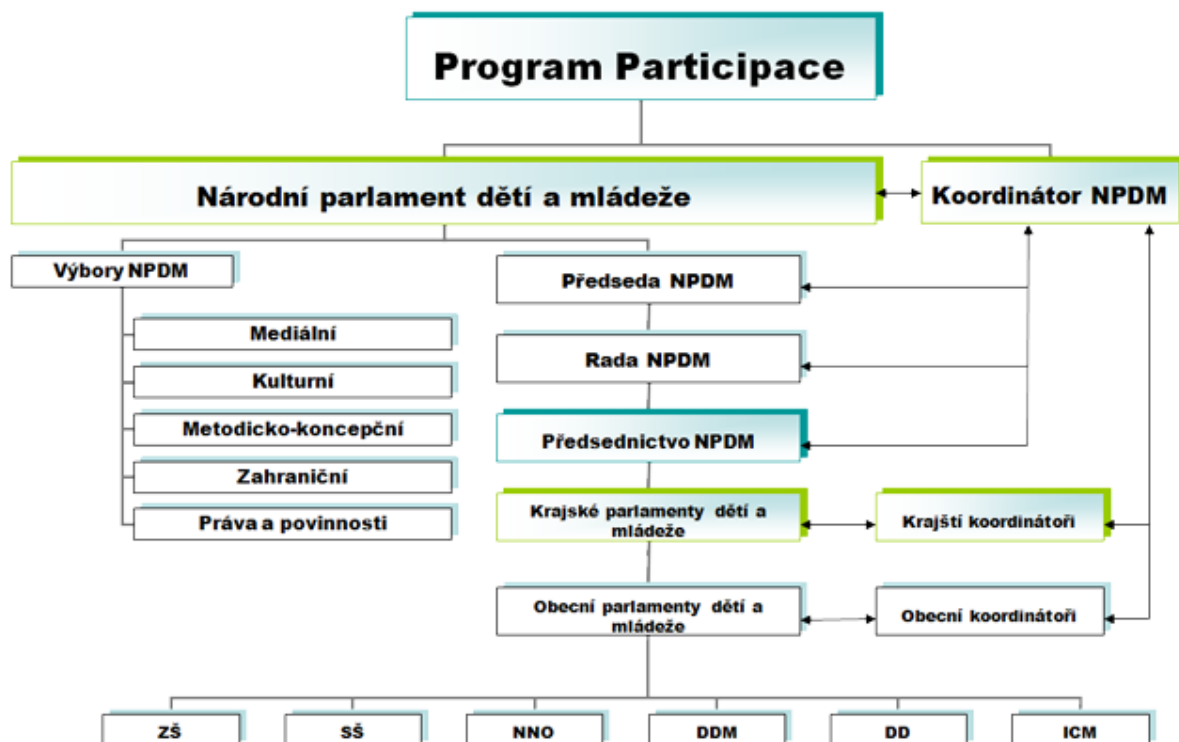
NPDM se snaží hájit zájmy mládeže na celorepublikové úrovni. Spolupracuje s různými národními institucemi a vyvíjí aktivity k rozvoji a osvětě mládeže v otázkách, které se jí bezprostředně týkají. Pořádá kulaté stoly, diskuse s odborníky na různá témata a upozorňuje mladé na jejich práva i povinnosti. Pomocí této vzájemné komunikace přispívá do veřejné diskuse a částečně tak ovlivňuje dění na národní scéně týkající se dětí a mládeže. Nejrůznějšími projekty se zaměřuje i na rozdílné skupiny mládeže a na jejich odlišné problémy.

Vedení NPDM je voleno po sjezdu zástupců krajů vždy jednou ročně. Za každý kraj jsou zvoleni dva zástupci do Předsednictva NPDM, z nichž jeden je zároveň i v Radě NPDM. Z takto zvolené Rady je dále zvolen předseda a dva místopředsedové NPDM pro roční období. Nad tím vším dohlíží koordinátor, v dnešní době koordinátorka.“²⁵

Následující schéma znázorňuje strukturu projektu Participace a Národního parlamentu dětí a mládeže:

²⁴ Dostupné z: <http://www.zmok.cz/zmok.html>

²⁵ Dostupné z: <http://www.participace.cz/npdm/onpdm.php>

Obr. 6.1 Struktura programu Participace a Národního parlamentu dětí a mládeže²⁶

Jeden z nejnovějších projektů, jenž spoluorganizuje Národní parlament dětí a mládeže, nese název „Kecejme do toho“. „Projekt se snaží vytvořit možnost pro mladé lidi, jak jednoduše vyjádřit svůj názor na věci, které se jich přímo týkají. Dává tak mladým lidem příležitost ovlivnit to, s čím nejsou spokojeni na celostátní úrovni, ale také na té evropské. Projekt Kecejme do toho přímo podporuje participaci mladých lidí. Jde tedy o spoluúčast dětí a mládeže na věcech veřejných. Projekt si klade za cíl informovat mladé lidi o aktuálním dění a diskutovat jejich názory a postoje. Nabízí mladým šanci prosadit navržené změny do reálného života.“²⁷

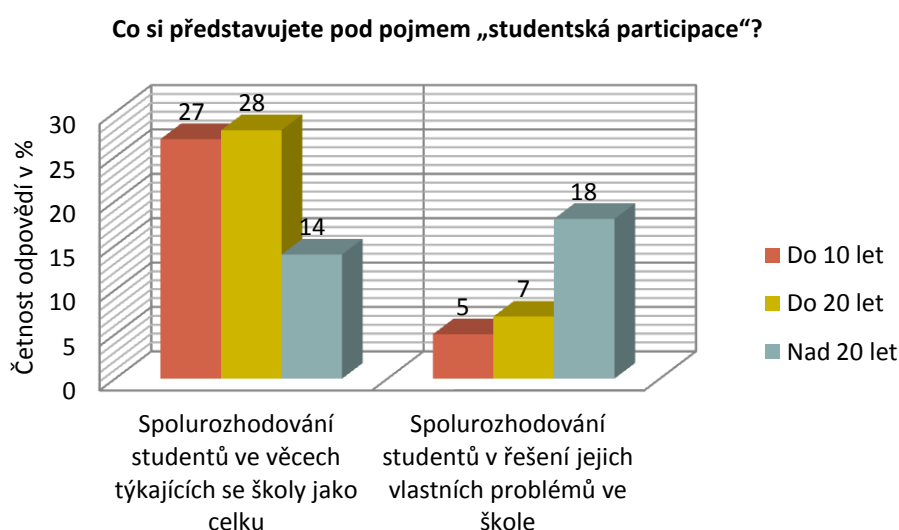
²⁶ Dostupné z: <http://www.participace.cz/npdm/struktura.php>

²⁷ Dostupné z: <http://www.kecejmedotoho.cz/o-projektu>

7 Žákovská participace na státních gymnáziích v České republice

7.1 Aspekty žákovské participace z pohledu učitelů gymnázií Olomouckého kraje

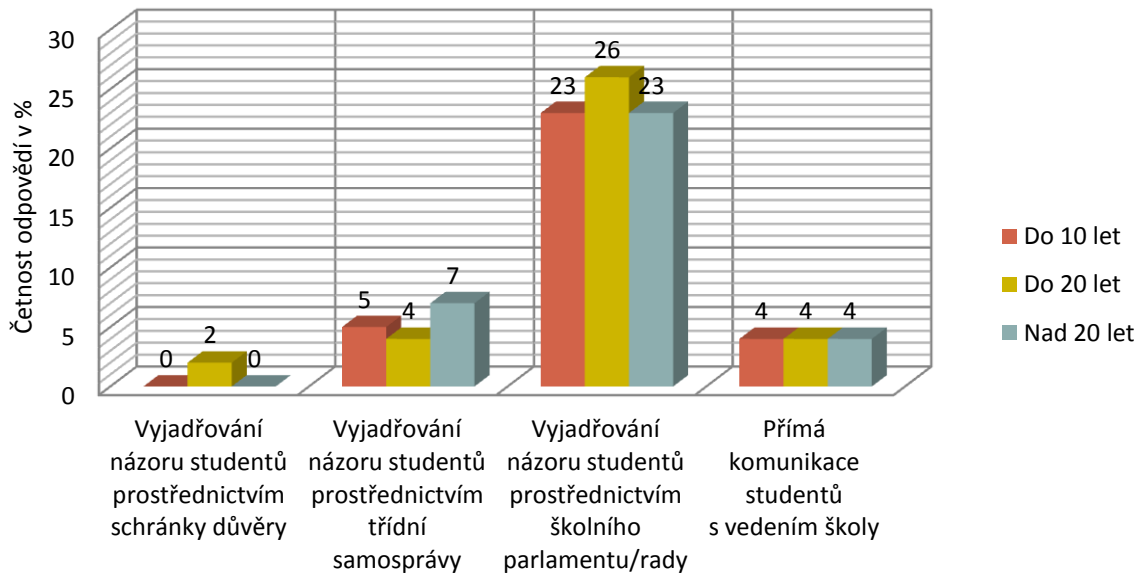
Nezbytný předpoklad pro úspěšné fungování žákovské participace představuje podpora aktivit žáků ze strany pedagogického sboru. Proto jsou součástí mého výzkumu také otázky směřující k pochopení vztahu pedagogů k žákovské participaci, jejichž zodpovězení pomůže nalézt společné zájmy žáků a pedagogů v tomto procesu, nebo naopak očekávání odlišná. K tématu jsem uskutečnil počátkem roku 2011 dílčí výzkum na sedmi gymnáziích Olomouckého kraje, jehož se zúčastnilo 57 (z celkového počtu 63 oslovených) vyučujících rozdělených proporcionálně do tří skupin podle počtu odpracovaných let (pedagogické praxe): první skupinu tvořili vyučující s praxí do 10 let, druhou s praxí do 20 let a třetí s více jak 20 odučenými lety. Aprobace pedagogů nehrála roli.

Graf 7.1 Vymezení pojmu žákovská participace z pohledu učitelů gymnázií Olomouckého kraje

V grafu 7.1 jsem záměrně nabídl vyučujícím dvě obecně znějící odpovědi, jež ovšem vystihují základní postoj dotazovaných k žákovské participaci. Navzdory mému očekávání 70 % pedagogů chápe žákovskou participaci jako „spolurozhodování studentů ve věcech týkajících se školy jako celku“, což je bezesporu výborný předpoklad pro podporu kreativity žáků v jejich návrzích na zlepšení klimatu a chodu školy jako celku.

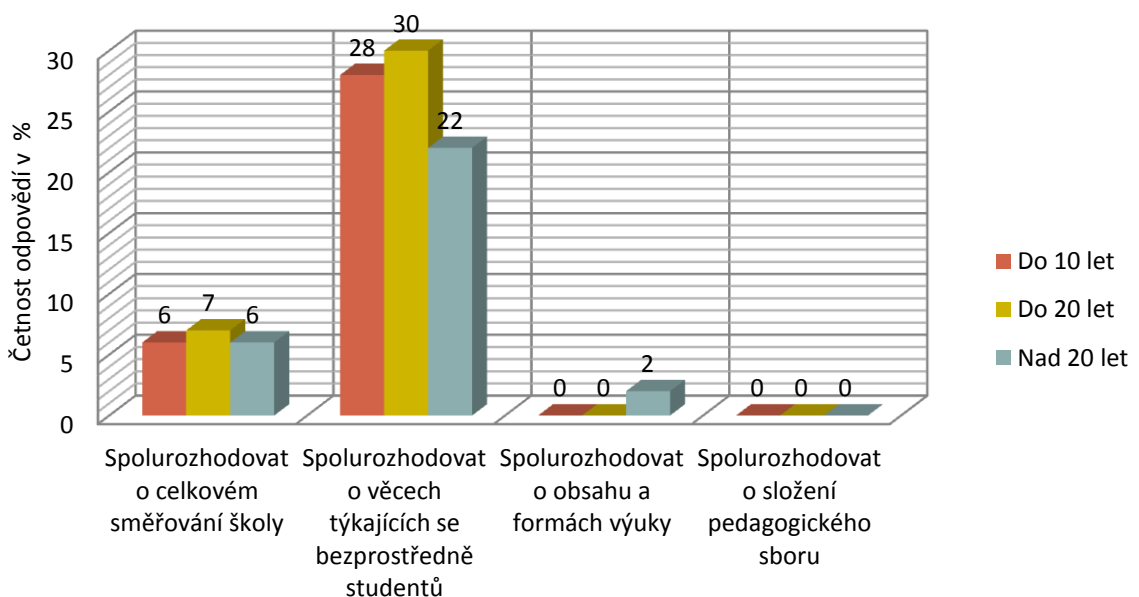
Jaká by měla být forma studentské participace?

Graf 7.2 Forma žákovské participace z pohledu učitelů gymnázií Olomouckého kraje

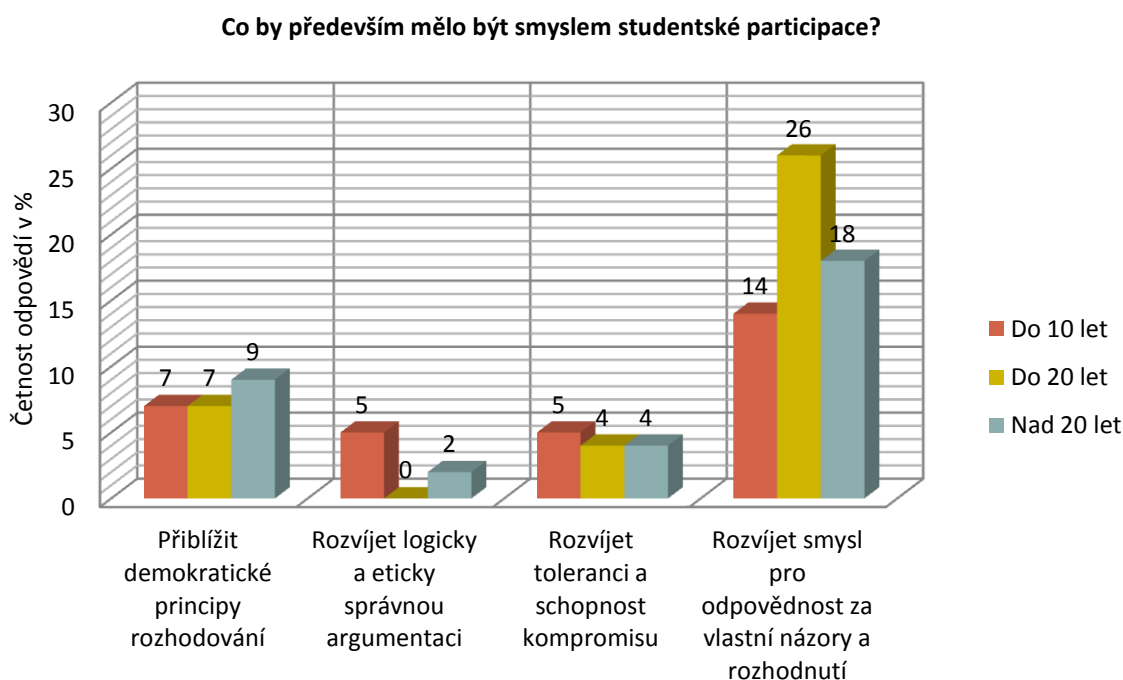
Graf 7.2 znázorňuje odpovědi týkající se formy žákovské participace. Odpověď „Vyjadřování názoru studentů prostřednictvím školního parlamentu/rady“ zvolilo 72 % pedagogů. Poměrně vysoké procento u této odpovědi můžeme přisouvat komplexnějšímu chápání demokracie ve škole, nezúžené pouze na třídu, a reálné zkušenosti s existencí rad/parlamentů na školách, byť často jen ve formální podobě.

Jaký by měl být rozsah studentské participace?

Graf 7.3 Rozsah žákovské participace z pohledu učitelů gymnázií Olomouckého kraje

Odpovědi v grafu 7.3 nabízejí širší rozvedení postoje z grafu 7.1. Zde se ovšem projevil paradox. V grafu 7.1 dali vyučující ve většině (70 %) přednost uchopení žákovské participace jako spolurozhodování žáků o škole jako celku, naopak v grafu 7.3 tuto možnost zvolilo pouze 19 % pedagogů. 80 % dotázaných se v otázce rozsahu žákovské participace vyjádřilo, že by žáci měli spolurozhodovat ve věcech, jež se jich bezprostředně týkají. Protichůdnost zmiňovaných odpovědí lze zdůvodnit nevyjasněným postojem pedagogů k míře žákovské participace a také, v realitě školní praxe, pravděpodobně mnohem menší ochotou učitelů naslouchat hlasu žáků.

Graf 7.4 Smysl žákovské participace z pohledu učitelů gymnázií Olomouckého kraje

V grafu 7.4 jsem se zaměřil, podle mého názoru, na nejpodstatnější aspekt žákovské participace, a sice na její smysl. Důležitost této otázky spatřuji v tom, že školy jsou výchovně-vzdělávací instituce, jejichž prvořadým úkolem by mělo být rozvíjení kompetencí korespondujících s položkami v grafu. Žákovské zastupitelské těleso je k naplňování těchto cílů více než vhodným prostředkem. Pro mě překvapující, a velmi pozitivní, je volba v 58 % odpovědi „Rozvíjet smysl pro odpovědnost za vlastní názory a rozhodnutí“. Překvapující je především v tom ohledu, že se v první řadě jako více logická jeví odpověď „Přiblížit demokratické principy rozhodování“.

Méně překvapivě může tato odpověď vyplývat z každodenní interakce učitel – žák, jež má nejednou konfrontační charakter a v níž se naplno projeví demokratický deficit české

společnosti, a tudíž i mládeže. Z mé pedagogické praxe si trůufám konstatovat, že většina žáků má svůj názor, někdy bohužel až vyhraněný, ovšem schopnost argumentovat v jeho prospěch je velmi omezena. Důvodů lze nalézt mnoho. Za stěžejní považuji neochotu žáků k diskusi, intoleranci k odlišným pohledům na věc, neznalost samotného problému a z ní pramenící neschopnost argumentace, vysoké sebevědomí, neochota uznat argumentační převahu protistrany, a tím nemožnost nalezení společné cesty ve formě kompromisu. Výčet těchto vlastností vyznívá poněkud pesimisticky.

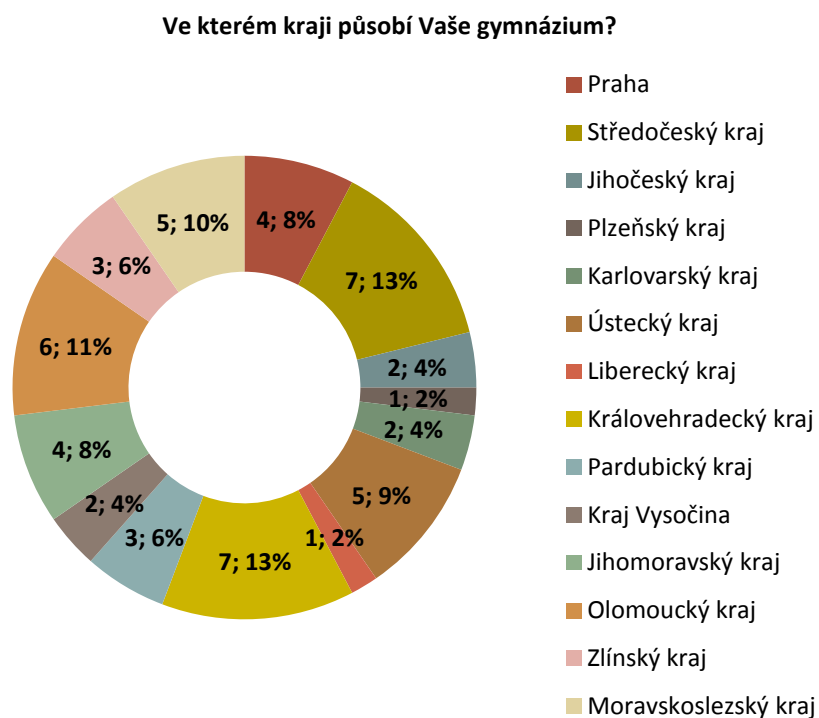
Pesimisticky zcela jistě nelze hodnotit aktivitu alespoň menšiny žáků, již jsou ochotni podílet se na formování své vlastní školy právě prostřednictvím demokratické diskuse na půdě žákovského parlamentu. Posláním vyučujících by měla být zřetelně formulovaná podpora těchto aktivních žáků, již mohou svým nasazením probudit ostatní spolužáky z pasivity a lhostejnosti. V neposlední řadě může být aktivita v zastupitelských tělesech školy dobrou průpravou pro aktivní občanský i politický život.

7.2 Aspekty žákovské participace z pohledu ředitelů státních gymnázií České republiky

Tato podkapitola předkládá výsledky dílčího výzkumu k tématu disertační práce, jenž má za cíl popsat činnost žákovských zastupitelských těles na ostatních státních gymnáziích v České republice a svým záměrem rozvíjí výše uvedený výzkum na sedmi gymnáziích v Olomouckém kraji. Informace o fungování školních parlamentů vychází z odpovědí ředitelů, jimž byl elektronickou formou distribuován detailní dotazník vytvořený v aplikaci „Dokumenty Google“ (viz Příloha č. 11). On-line dotazník jsem zvolil z důvodů nulové finanční zátěže na jeho tvorbu a distribuci. Jeho praktické a rychlé vyplnění ze strany respondentů je dalším významným kladem v realizaci výzkumu. V neposlední řadě uvedená technologie umožňuje snadnější třídění získaných dat. Dotazník byl rozeslán v únoru 2012 na e-mailové adresy všech státních gymnázií v České republice (259), vyplnilo jej 52 ředitelů, což představuje zhruba 21% návratnost. Ze získaných dat lze předpokládat, že dotazník byli ochotni zodpovědět především ti ředitelé, na jejichž školách žákovské zastupitelské těleso aktivně vyvíjí činnost.

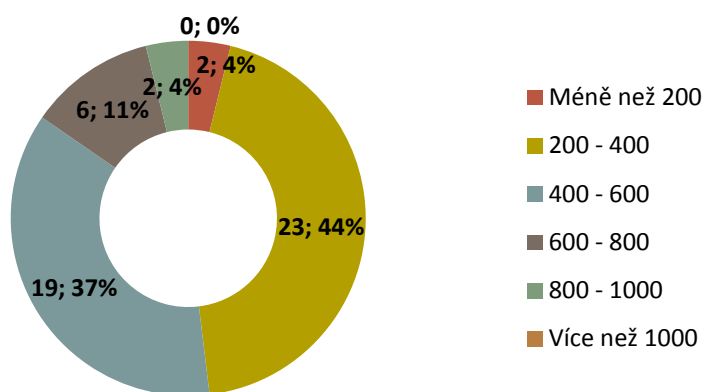
Samotný dotazník obsahuje celkem 25 položek, polytomické a polouzavřené. Některé otázky nabízejí možnost volby více odpovědí (multiple-choice) v závislosti na charakteru

daného problému. Odpovědi na jednotlivé položky dotazníku jsou přehledně zobrazeny koláčovými a sloupcovými grafy v relativních i absolutních čtenostech. V textu budu pedagogicky korektně označovat objekt edukace na gymnáziích jako žáka. V dotazníkových položkách jsem zvolil v praxi běžnější a zažitější označení student. Z 52 oslovených ředitelů uvedlo 43 (83 %), že na jejich gymnáziu žákovský parlament funguje, na sedmi (13 %) školách nebyl zřízen a dva ředitelé (4 %) o takové možnosti uvažují. Úvod dotazníku tvoří faktografické údaje o krajovém umístění gymnázia (viz graf 7.5) a pro výzkum důležitá informace o velikosti gymnázia vyjádřená počtem žáků (graf 7.6).

Graf 7.5 Rozmístění gymnázií podle krajů České republiky

Kolik studentů navštěvuje Vaše gymnázium?

Graf 7.6 Velikost gymnázií vyjádřená počtem žáků

Na základě výše uvedených položek v grafech 7.5 a 7.6 jsem stanovil následující hypotézy:

H_0 : Mezi velikostí školy vyjádřenou počtem žáků a procentem realizovaných návrhů žakovského zastupitelského tělesa není závislost.

H_A : Mezi velikostí školy vyjádřenou počtem žáků a procentem realizovaných návrhů žakovského zastupitelského tělesa je závislost.

K ověření hypotéz jsem použil test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku při hladině významnosti $\alpha = 0,05$ (tab. 7.1). Z důvodu nízkých četností v jednotlivých polích kontingenční tabulky bylo nutné sloučit odpovědi ředitelů do méně kategorií.

		Procento realizovaných návrhů			Σ
		0-40%	40-60%	60-100%	
Velikost školy	0-400	6 (6,5)	7 (8,5)	9 (7)	22
	400-1000	7 (6,5)	10 (8,5)	5 (7)	22
Σ		13	17	14	44

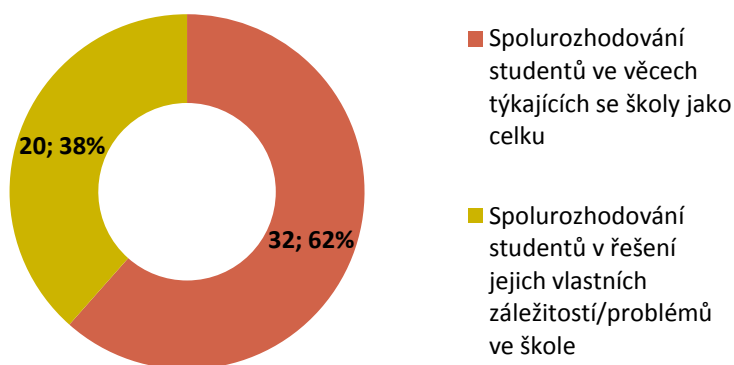
Tab. 7.1 Kontingenční tabulka: závislost mezi velikostí školy a procentem realizovaných návrhů

Po dosazení do vzorce pro výpočet testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku vyšla hodnota $\chi^2 = 1,749$. Hodnota je menší než kritická hodnota (5,991) pro hladinu

významnosti $\alpha = 0,05$ a při počtu stupňů volnosti 2, proto nezamítáme nulovou hypotézu, že mezi velikostí školy vyjádřenou počtem žáků a procentem realizovaných návrhů není závislost.

Následující položky v úvodu dotazníku se zaměřily na vymezení pojmu „studentská participace“ a jeho chápání z pohledu ředitelů. Graf 7.7 předkládá odpovědi na tuto klíčovou otázku.

Co si představujete pod pojmem "studentská participace"?

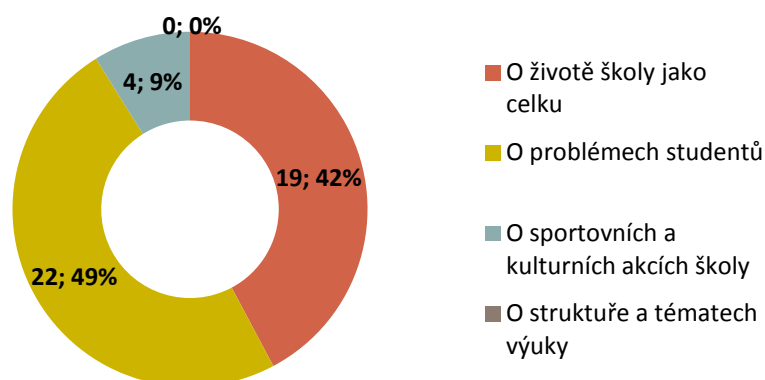

Graf 7.7 Vymezení pojmu žákovská participace podle ředitelů gymnázií České republiky

Za pozitivní zjištění můžeme považovat to, že většina ředitelů (62 % odpovědí) pojímá žákovskou participaci jako aktivitu směřující k podílení se na společných tématech školy a jejich řešení, nikoli jen tématech úzce žákovských.

Pokud ovšem položíme obdobnou rozšiřující otázku (graf 7.8), zdaleka již nedominuje spolurozhodování o životě školy jako celku (42 %), nýbrž aktivity vyplývající z řešení dílčích problémů žáků (49 %). Tento paradox se prokázal i ve výše uvedeném výzkumu, jehož se účastnilo 57 řadových pedagogů gymnázií Olomouckého kraje (srov. viz graf 7.3).

O čem především rozhoduje studentské zastupitelské těleso?

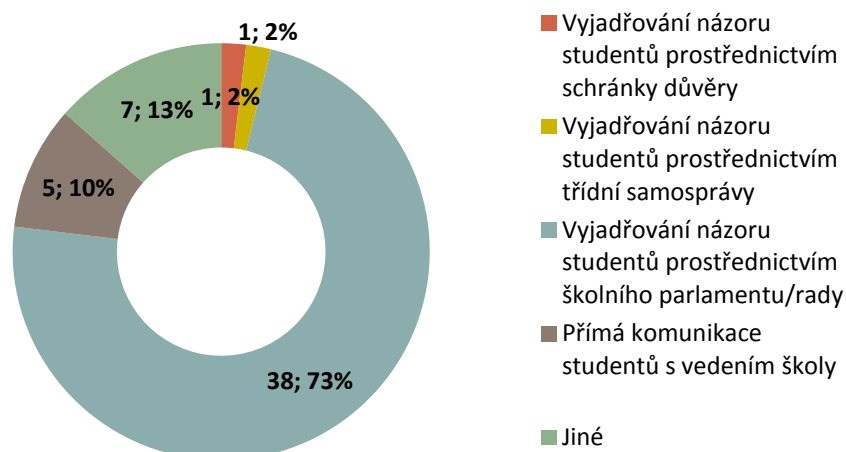

Graf 7.8 Rozsah žákovské participace podle ředitelů gymnázií České republiky

Vysvětlením může být obava vyučujících, a zejména vedoucích pracovníků, z přílišného zasahování žáků do chodu školy a spolurozhodování v otázkách, o nichž žáci podle jejich názoru již spolurozhodovat nemají. Problém spočívá v samotném pojmu „život školy“. Co vlastně tento poměrně široký pojem vymezuje, nebo jinak řečeno, jaké mají být reálné kompetence žákovského zastupitelského tělesa?

Graf 7.9 znázorňuje řediteli preferované formy žákovské participace. Většina ředitelů (73 %) zvolila právě žákovská zastupitelská tělesa, což je dokladem kladného postoje ředitelů k této efektivní formě žákovské participace, jež pravděpodobně vyplývá i z jejich dobrých zkušeností s nimi. V položce „Jiné“ se vyskytly následující odpovědi: „*Využití všech uvedených forem; všechny odpovědi jsou vyhovující; nevylučoval bych žádnou z těchto odpovědí nebo ji nezužoval jen na jednu z nich, a už vůbec to striktně studentům nenařizoval, že jen jednou z těchto forem mohou komunikovat...; kombinace všech možností; všechny odpovědi platí; kombinace prvních tří variant*“.

Jaká by měla být podle Vás forma studentské participace?

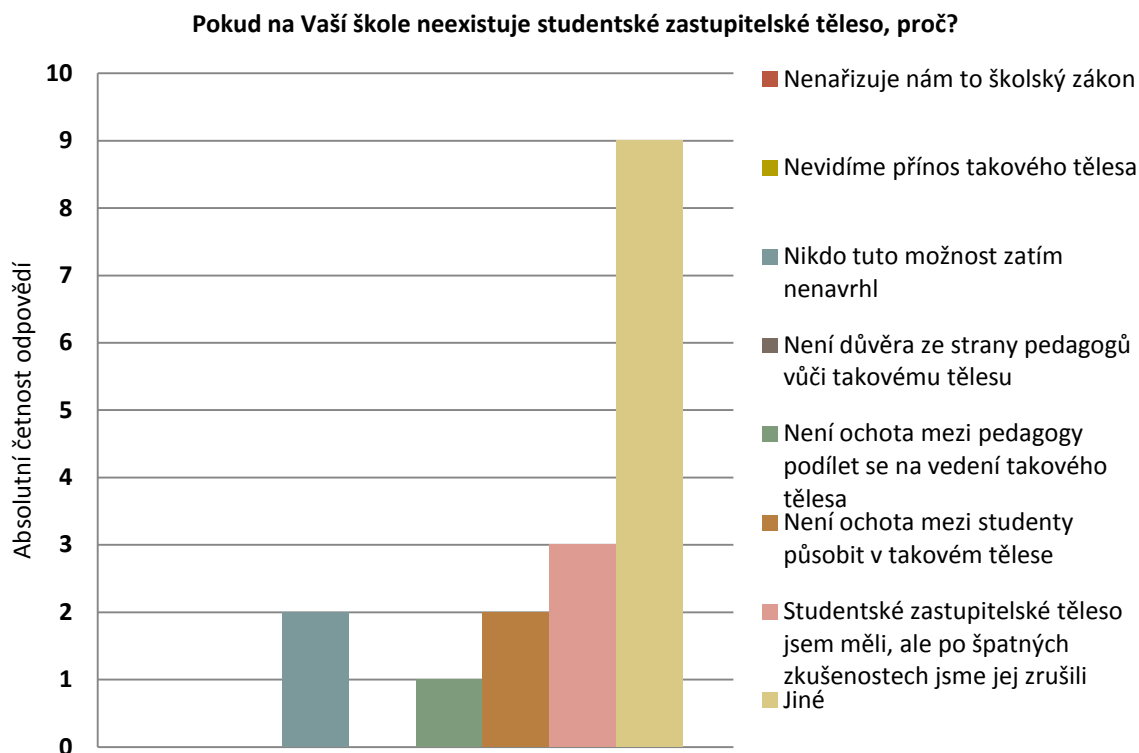

Graf 7.9 Forma žákovské participace podle ředitelů gymnázií České republiky

Ředitelé, na jejichž gymnáziích nevyvíjí činnost žákovský parlament, měli uvést důvody, proč tomu tak je (graf 7.10). Dva ředitelé uvedli, že tuto možnost zatím nikdo nenavrhl, což považují za alibistické vyjádření. Kdo jiný než ředitelé by měli být v první řadě iniciátory žákovské participace kultivující školní klima? Pokud budou ředitelé otálet se zřízením žákovského zastupitelského tělesa, může dojít v krajním případě i k tomu, že jeho vznik budou vyžadovat samotní žáci v případě výskytu problémů ve škole, ovšem ne již v konstruktivním duchu, nýbrž jako opoziční platformu vůči vedení školy.

Tři ředitelé odpověděli, že žákovský parlament po špatných zkušenostech zrušili. Devět ředitelů se vyjádřilo k této položce otevřenými odpověďmi, jež korespondovaly i s jejich předchozími výpověďmi. Cítujme alespoň některá zdůvodnění: „*Studentský parlament fungoval v době, kdy byly věci, které studenty trápily. Po 2 letech práce jsme upravili prostředí školy a pravidla v jejich prospěch a parlament "usnul". Jednotlivé věci teď řeší zástupci studentů ve školské radě, kde jsou za ně 2 plnoletí studenti a jedna čerstvá absolventka.*“ Zastoupení plnoletých ve školské radě představuje problém sám o sobě. Jedná se především o časově velmi krátký mandát vyplývající právě z podmínky plnoletosti a také o případnou neochotu mít ve školské radě zastoupené žáky, jak ze strany vedení školy, tak i samotných žáků.

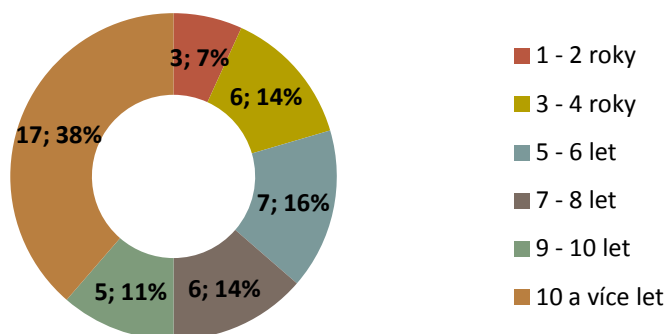
Laxnost ve vztahu k žákovskému zastupitelskému tělesu zmínil jeden z ředitelů: „*Nikdo tuto možnost zatím nenavrhl, plus přidávám i jistou míru nedůvěry od řady kolegů i nezřetelnou ochotu-aktivitu se na tom podílet jak ze strany učitelů, tak i studentů, možná i tím, že vidí, že s ředitelem mohou komunikovat i nyní i bez vedení svého parlamentu.*“

Graf 7.10 Důvody neexistence žákovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky

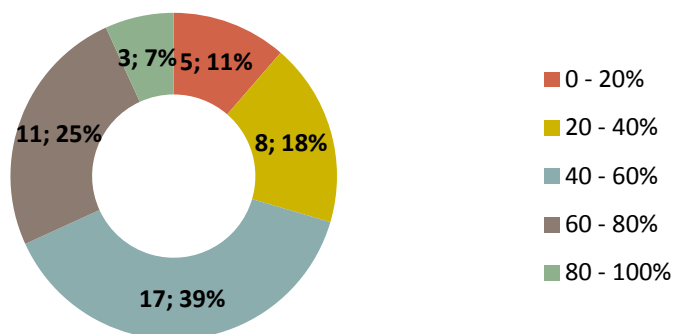
Grafy 7.11 a 7.12 zobrazují odpovědi ředitelů týkající se délky fungování žákovského zastupitelského tělesa a procenta realizovaných návrhů vzešlých z tohoto tělesa. Je nutné upozornit, že nejvíce ředitelů (38 %) uvedlo délku působení žákovského zastupitelského tělesa na jejich škole více jak 10 let. To samo o sobě ovšem nezaručuje, že se jedná o skutečnou participaci, nýbrž jen o její formální podobu. Ke zjištění tohoto rozdílu by bylo nutné na daných gymnáziích provést kvalitativní výzkum, např. rozsáhlejší dotazníky či rozhovory se členy zastupitelského tělesa, žáky a vedením školy.

Pokud na Vaší škole existuje studentské zastupitelské těleso, jak dlouho?

Graf 7.11 Délka fungování žákovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky

Kolik návrhů studentského zastupitelského tělesa je opravdu realizováno?

Graf 7.12 Procento realizovaných návrhů žákovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky

Data v grafech 7.11 a 7.12 byly využity pro stanovení statistických hypotéz:

H_0 : Mezi délkou fungování žákovského zastupitelského tělesa a procentem realizovaných návrhů žákovského zastupitelského tělesa není závislost.

H_A : Mezi délkou fungování žákovského zastupitelského tělesa a procentem realizovaných návrhů žákovského zastupitelského tělesa je závislost.

Teoreticky lze předpokládat, že se uvedená závislost potvrdí, tedy že s rostoucí délkou existence zastupitelského tělesa vzrůstá i procento realizovaných návrhů. Situace ovšem nemusí být tak triviální, jelikož do procesu žákovské participace vstupuje mnoho faktorů, jako změny ve vedení školy, změna koordinátora žákovského parlamentu z řad pedagogů, noví, méně aktivní žáci, případná únava žáků z každoroční práce pro parlament, nízká motivace žáků apod.

K ověření hypotéz jsem použil test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku při hladině významnosti $\alpha = 0,05$ (tab. 7.2). Z důvodu nízkých četností v jednotlivých polích kontingenční tabulky bylo opět nutné sloučit odpovědi ředitelů do méně kategorií.

		Procento realizovaných návrhů			
		0-40%	40-60%	60-100%	Σ
Délka fungování žákovského zastupitelského tělesa	1–10 let	6 (8)	12 (10,4)	9 (8,6)	27
	10 let a více	7 (5)	5 (6,6)	5 (5,4)	17
Σ		13	17	14	44

Tab. 7.2 Kontingenční tabulka: závislost mezi délkou fungování žákovského zastupitelského tělesa a procentem realizovaných návrhů

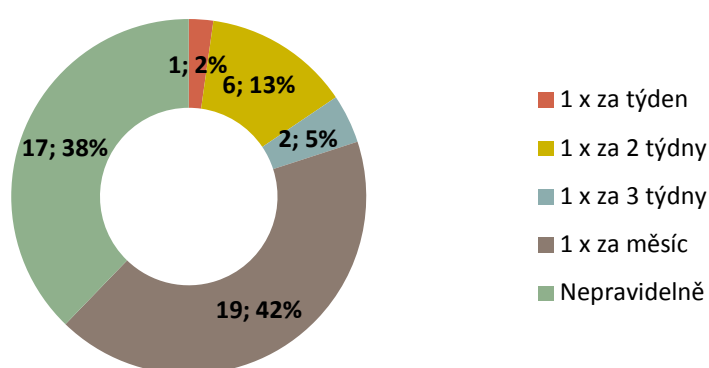
Po dosazení do vzorce pro výpočet testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku vyšla hodnota $\chi^2 = 1,9821$. Hodnota je menší než kritická hodnota (5,991) pro hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ při počtu stupňů volnosti 2, proto nezamítáme nulovou hypotézu, že mezi délkou fungování žákovského zastupitelského tělesa a procentem realizovaných návrhů není závislost.

Další položka dotazníku se zaměřila na počet zástupců každé třídy v zastupitelském tělese. Nejběžnější zastoupení (55 %) je dvěma žáky, jedním ve 43 % odpovědí a třemi ve dvou procentech. Zde platí, že čím větší škola, tím je z praktických důvodů nižší počet zástupců. Drtivá většina ředitelů (85 %) sdělila, že jsou žáci voleni demokraticky třídou. Jen jeden ředitel uvedl, že jsou zástupci vybíráni po dohodě s třídním učitelem. Takový způsob výběru členů žákovského zastupitelského tělesa lze označit z hlediska výchovného za kontraproduktivní. Nepodporuje základní znaky participace, jako pocit odpovědnosti za obdržené hlasy od spolužáků, nepřibližuje demokratické principy voleb, nerespektuje princip dobrovolnosti kandidatury, staví dítě do podřízené role, jelikož jeho mandát byl direktivně určen autoritou. I když lze vznést námitku, že někteří žáci budou souhlasit se svou novou rolí

danou třídním učitelem, dokonce mohou zažívat pocit důležitosti (zejména ti mladší), psychologicky jsou ve své podstatě do funkce vmanipulováni. Nesmíme taktéž zapomínat, že ne vždy takto vybraný žák třídním učitelem požívá adekvátní přirozené autority, pozice a role v dané třídě. Naopak se může touto direktivní volbou jeho pozice ještě zhoršit.

Významnější položky dotazníku z hlediska efektivního fungování žákovské participace se týkaly frekvence a času jednání zastupitelských těles (graf 7.13, graf 7.14).

Jak často se schází studentské zastupitelské těleso?

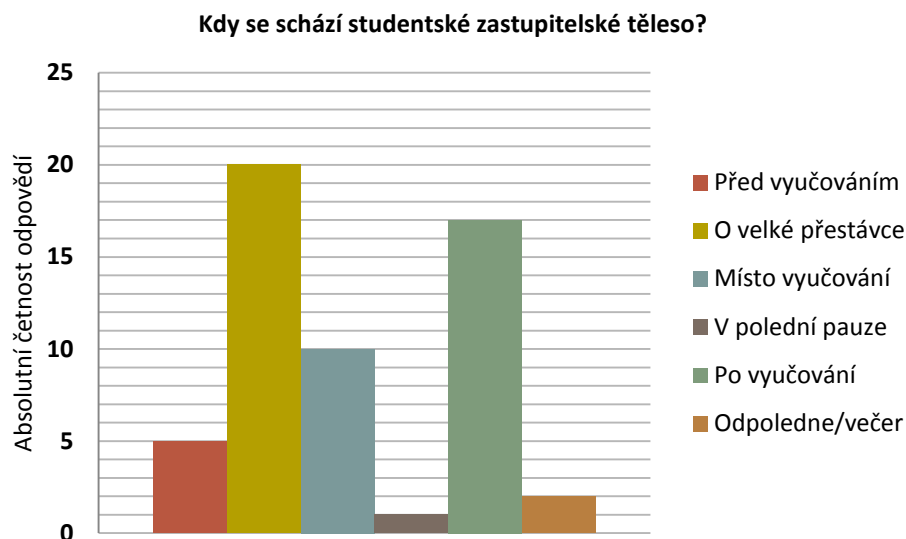

Graf 7.13 Četnost schůzí žákovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky

V grafu 7.13 se potvrdila obava z toho, že se žáci schází k jednání nejčastěji (42 %) pouze jednou za měsíc, což v kombinaci s daty z grafu 7.14 nevyznívá příliš pozitivně. Ve dvaceti případech ředitelé odpověděli, že žáci jednají o velké přestávce, jež trvá pouhých dvacet minut. Na otázku, kolik případných problémů a v jaké kvalitě jsou žáci v takto omezeném čase schopni vyřešit, je snadná odpověď. Za pozitivní údaj lze považovat to, že alespoň deset ředitelů umožnilo jednání žákům místo vyučování, což činí přinejmenším 45 minut.

Nepravidelné schůze žákovského zastupitelského tělesa (38 %) můžeme chápat pozitivně za předpokladu, že by byly doplňkem řádných schůzí, či by se konaly v častých intervalech při výskytu jakéhokoli podnětu k řešení. Na 17 gymnáziích se schůze školního zastupitelského tělesa konají po vyučování, což může přinášet určité komplikace, například v časové kolizi se zájmovými kroužky, jež mnoho žáků gymnázií navštěvuje. To způsobuje nízkou účast na jednáních a následnou nemožnost hlasování. Negativně bychom vnímali nepravidelné schůze v případě, že by šlo o velmi sporadická jednání, a již ze samotného faktu

nepravdivosti o setkání bez jasných, neměnných a transparentních podmínek pro svolávání schůzí žákovského zastupitelského tělesa. Někteří ředitelé využili možnost kombinace více odpovědí.

Graf 7.14 Časové umístění schůzí žákovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky

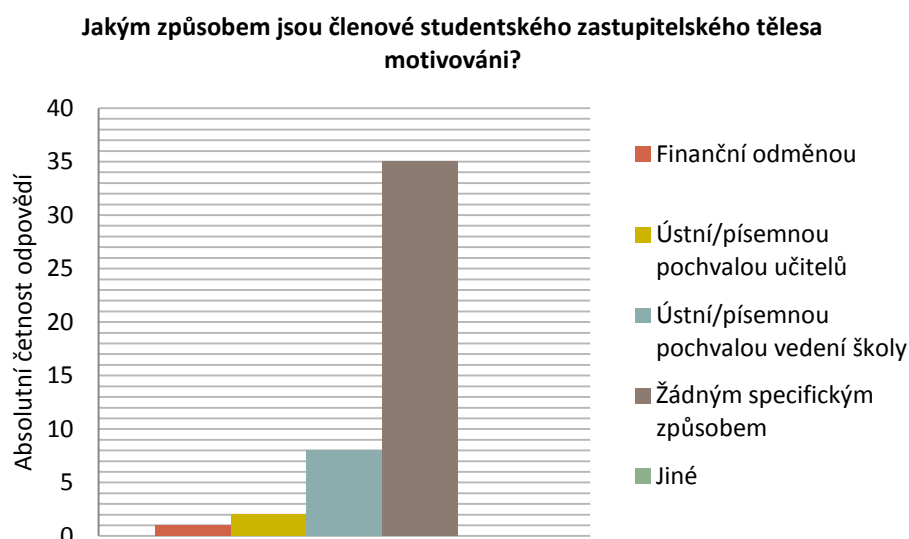
Následující položka dotazníku zjišťovala další stěžejní aspekt pro fungování skutečné žákovské participace. Z odpovědí ředitelů vzešlo alarmující zjištění, že na 24 (55 %) gymnáziích, jež se výzkumu zúčastnily a mají zastupitelské těleso, není pedagog, jenž by úzce spolupracoval se žáky, tzv. koordinátor. Za těchto okolností není splněna jedna z podmínek efektivní participace, a to spolupráce a vzájemná komunikace mezi všemi aktéry školního života. Z vlastní zkušenosti koordinátora Studentského parlamentu Gymnázia Uničov mohou konstatovat, že pomoc ze strany vyučujících, alespoň koordinátora, je naprosto nezbytná. V opačném případě může dojít k mnoha chybám při samotném vzniku zastupitelského tělesa, případné chaotičnosti a nesystémovosti.

Důsledkem absence koordinátora z řad pedagogů může být i pozice žákovského parlamentu/senátu/rady jako okrajového tělesa na škole, jež řeší své vlastní problémy, organizuje své vlastní akce. Tímto se izoluje od ostatních žáků, nekomunikuje s nimi, vytváří případné elitářství, a tím celkově nepřispívá k demokratickému klimatu školy. Nejhorším možným důsledkem zmiňovaného stavu, zejména pro pedagogy a vedení školy, je žákovské zastupitelské těleso jako opoziční a stěžovatelská platforma, čehož se ředitelé škol obávají, nicméně opatření k eliminaci této hrozby mnohdy nepřijímají.

V případě 20 gymnázií, na nichž byla funkce koordinátora žákovského zastupitelského tělesa zřízena, mě zajímalo, jakým způsobem byl dotčený pedagog do této role dosazen.

V osmi případech o něm rozhoduje vedení školy, v jednom učitelé, v šesti žáci a v pěti případech všichni dohromady. Výběr učitele pro funkci koordinátora žákovského zastupitelského tělesa je omezen mnoha faktory, a tak se stává poměrně obtížným úkolem. Mezi nepříznivé okolnosti můžeme řadit naprosto samozřejmou práci a povinnosti navíc, nízkou či žádnou finanční odměnu za odvedenou práci, velmi omezený výběr z členů pedagogického sboru, negativní a nedůvěřivý postoj některých učitelů vůči žákům, nedostatek vhodných vlastností a zkušeností pro výkon této funkce apod. Jako přirození kandidáti pro roli koordinátora žákovského zastupitelského tělesa v kontextu její náplně se jeví učitelé občanské výchovy a základů společenských věd, výchovní poradci, školní metodici prevence.

Graf 7.15 přibližuje další důležitý prvek v efektivním fungování žákovského parlamentu, a to formu motivace žáků pro práci v tomto tělese. Ředitelé mohli kombinovat více odpovědí.

Graf 7.15 Způsob motivace členů žákovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky

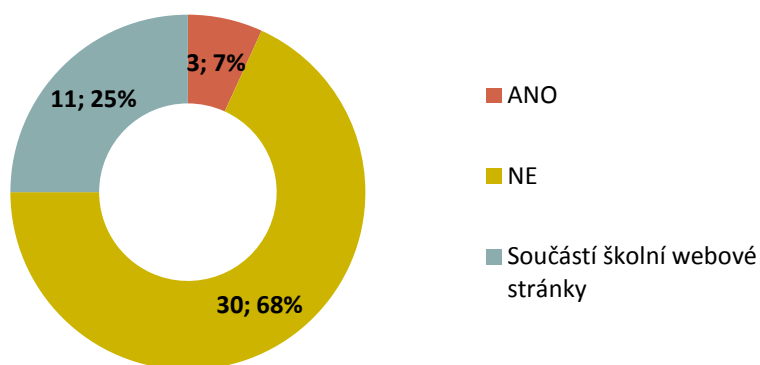
Zvolené odpovědi v grafu 7.15 potvrzují bohužel častou chybu vedení školy, jež spočívá v nedostatečné pozornosti k motivaci žáků pro náročnou práci v jejich zastupitelském tělese a s tím související absenci důstojné odměny za odvedenou činnost, obětovaný čas a úsilí. Nejčastěji (34krát) se proto vyskytovala odpověď „Žádným specifickým způsobem“, jen osmkrát odpověď „Ústní/písemnou pochvalou vedení školy“, dvakrát možnost „Ústní/písemnou pochvalou učitelů“ a v jednom případě finanční odměnou. Podrobnější informace o výši finanční odměny a o jejím původci dotazník nezjišťoval.

S financemi souvisí i další položka dotazníku, jež se ptala, zda žákovský parlament disponuje vlastními finančními prostředky. Podle očekávání – absenci právního zakotvení –

37 ředitelů odpovědělo, že nedisponuje, pouze sedm, že ano. Tři ředitelé v následující položce upřesnili, že finanční prostředky pochází z vlastní sbírky, další tři uvedli sponzory, dva označili za původce peněz vedení školy a jeden ředitel označil jako zdroj peněz dotace a granty.

Následující dva grafy 7.16, 7.17 se vztahují k problematice transparentnosti a informovanosti o činnosti žákovského zastupitelského tělesa.

Má studentské zastupitelské těleso vlastní webové stránky?

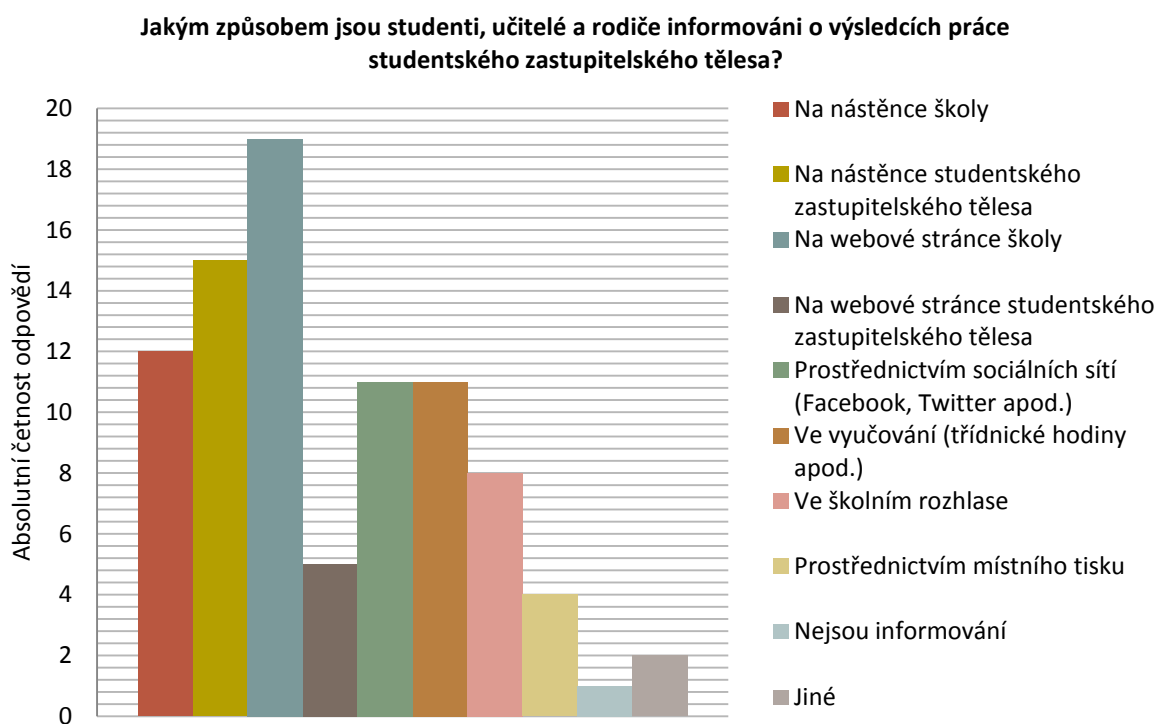

Graf 7.16 Prezentace žákovského zastupitelského tělesa na internetu podle ředitelů gymnázií České republiky

Graf 7.16 opět poukazuje na nedodržování podmínek skutečné a efektivní žákovské participace. Jen 14 ředitelů (32 %) zmínilo existenci informačního kanálu na internetu o činnosti žákovského parlamentu, což lze v době informačních technologií a sociálních sítí označit jako krok zpět a neschopnost využít těchto moderních sdělovacích prostředků. Na druhou stranu si musíme uvědomit, že zřízení internetové stránky, či jen facebookového profilu, vyžaduje určité úsilí i dovednosti. Dále nesmíme zapomínat, že tímto starosti nekončí, jelikož je nezbytné pro smysluplnou prezentaci činnosti žákovského parlamentu dané stránky neustále aktualizovat, a proto najít mezi žáky schopné a ochotné administrátory.

I když v předchozí položce jen 14 ředitelů zmínilo využití internetu v činnosti žákovského zastupitelského tělesa, v následující položce (graf 7.17), jež nabízí i další možnosti informování, jej ředitelé uvedli 35krát – z toho 19krát webovou stránku školy, pětkrát webovou stránku žákovského zastupitelského tělesa a 11krát sociální sítě (Facebook, Twitter apod.). Z dalších tradičnějších způsobů informování volili ředitelé 15krát nástěnku zastupitelského tělesa, 12krát nástěnku školy, 11krát předání informací ve vyučování

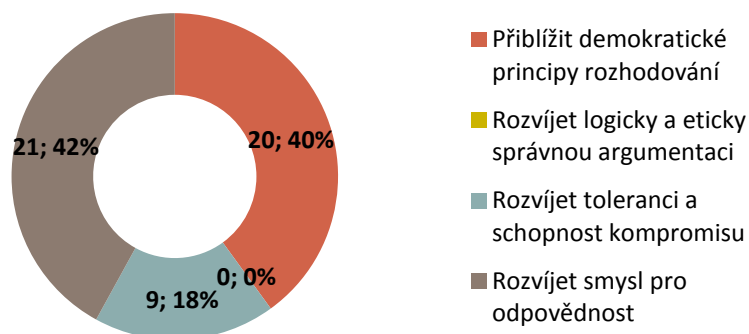
(třídnické hodiny), osmkrát školní rozhlas. Ředitelé měli možnost volby více odpovědí. V položce „Jiné“ se objevila odpověď „Prostřednictvím zástupců tříd“, z níž ovšem není patrné, zda zástupci tříd informují ostatní spolužáky v rámci vyučovacích hodin, přestávek či mimo školu apod. Druhá odpověď v položce „Jiné“ zmiňovala jako možnost informování třídní schůzky.

Graf 7.17 Možnosti informování o činnosti žákovského zastupitelského tělesa podle ředitelů gymnázií České republiky

Závěrečná 25. otázka dotazníku se týkala chápání smyslu žákovské participace (graf 7.18).

Co by především, podle Vašeho názoru, mělo být smyslem studentské participace?

Graf 7.18 Smysl žákovské participace podle ředitelů gymnázií České republiky

Ředitelé 52 státních gymnázií rovnoměrně spatřují smysl žákovské participace především v přibližování demokratických principů rozhodování (40 %) a v rozvíjení smyslu pro odpovědnost (42 %). Stejnou otázku zodpovídalo v předchozím výzkumu 57 řadových pedagogů gymnázií Olomouckého kraje (viz graf 7.4) a v porovnání s odpověďmi ředitelů lze nalézt rozdíly. Učitelé v 58 % případů preferovali odpověď „Rozvíjet smysl pro odpovědnost“. Odpověď „Přiblížit demokratické principy rozhodování“ zvolilo pouze 23 % dotázaných. Řadoví učitelé mají z principu bližší kontakt se žáky než ředitelé škol, tudíž mají i větší zkušenost s každodenní neodpovědností žáků v plnění jejich studijních a dalších povinností. Naopak ředitelé mají mnohem hlubší praxi v rozhodovacích procesech, což se může odrazit v preferenci první nabízené odpovědi.

Závěrem si položíme otázku, zda pedagogové dostatečně rozvíjejí demokratické principy rozhodování např. při volbě třídní samosprávy a následně samosprávy žákovské. Ne zřídka probíhá volba žáků do jednotlivých funkcí formou direktivní, tedy laicky řečeno „na tebe to zbylo“, „nikdo jiný to dělat nechce“ apod. V tento okamžik se ovšem nabízí hlubší paralela s občanskou a politickou participací, již jsem analyzoval v kapitole *Politologicko-filosofické aspekty žákovské participace*.

V naplňování cíle výchovy k odpovědnosti sehrává svou roli daleko více faktorů. Sociologickým pohledem se lze zamýšlet nad selháváním rodiny jako primární socializační instituce a možnostmi školy suplovat absenci harmonického rodinného prostředí. Psychologie by měla v kontextu stále větších nároků kladených na školy zkoumat hranice psychických sil pedagogů, zamýšlet se nad prevencí syndromu vyhoření. Stále ve školství chybí tolik potřebná supervize, jen na některých školách působí školní psychologové. To vše přispívá

k velmi složité realizaci výchovy k odpovědnosti, osobnostní a sociální výchově, výchově k demokratickému občanství atd. Učitelé často pod dlouhodobým psychickým tlakem rezignují na důsledné vyvozování odpovědnosti žáků za jejich názory a činy.

Ačkoliv se to mnoha pedagogům nemusí na počátku působení žákovských zastupitelských těles jevit, tak právě tato tělesa představují velmi efektivní nástroj pro rozvoj odpovědnosti žáků. Přenášením dílčích kompetencí na žáky je zároveň vystavujeme odpovědnosti za jejich řádné vykonávání, kontrolu a zpětné hodnocení. Žákům tímto způsobem ubývá prostor pro velmi populární svalování viny, neúspěchů na někoho jiného, často na své učitele. Nesmíme ovšem zapomínat na to, že žáci ve své participaci nutně potřebují pomoc dospělých a nelze je nechat v neúspěších osamocené, to by ve svém důsledku bylo demotivujícím prvkem. Naopak musíme dát aktivním žákům možnost zpětné vazby ve formě konstruktivní kritiky.

8 Inspirace žákovskou participací na gymnáziích ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko

Po druhé světové válce pocítovala politická reprezentace ve Spolkové republice Německo demokratický deficit, a proto se v jednotlivých spolkových zemích začalo uvažovat o způsobu výchovy budoucí generace k demokratickému a odpovědnému občanství. Nástrojem k dosažení tohoto cíle se měla stát mimo jiné i zastupitelská tělesa žáků středních škol jak na úrovni jednotlivých škol, tak i okresů a samotných spolkových zemí. Kapitola popisuje vývoj žákovské participace ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko a prostřednictvím případové studie provedené na Gymnáziu Alberta Schweitzera v Laichingenu porovnává její funkčnost a případné rozdíly se stavem žákovské participace na Gymnáziu Uničov, jež mohou být způsobeny kratší zkušeností s praktickým uplatňováním žákovské participace v naší zemi.

Tento fakt se také projevuje v minimálním teoretickém zakotvení principů žákovské participace v české odborné literatuře. Srovnávací studie o této problematice zcela chybí. Na odborné rovině se v České republice doposud nikdo nezabýval strukturou žákovských zastupitelských těles na gymnáziích u našich německy mluvících sousedů. Jedna z klíčových příčin může spočívat ve velké obtížnosti získat jakákoliv data z Německa či Rakouska, jelikož stejně jako u nás jsou školy zahlceny množstvím různých dotazníkových průzkumů a ochota k jejich zodpovězení je proto velmi nízká. Data, jež v této kapitole prezentuji, se podařilo získat jen díky faktu, že Gymnázium Uničov má partnerskou školu v německém Laichingenu a mezi oběma gymnázii panují velmi dobré vztahy. Gymnázium Alberta Schweitzera navštěvovalo ve školním roce 2012/2013 přes 800 žáků²⁸, což představuje při srovnatelné velikosti měst Laichingenu²⁹ a Uničova a počtem přes 300 žáků na Gymnáziu Uničov poměrně vysoké číslo.

²⁸ Dostupné z: <http://www.asg.laichingen.de/statistik.html>

²⁹ Dostupné z: <http://www.laichingen.de/de/Stadt-Laichingen/Unsere-Stadt/Zahlen-und-Fakten>

8.1 Historický vývoj žákovské participace ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko

Po roce 1945 vznikají první podněty a pokusy zapojit žáky do života školy a obnovy po válce. Teprve roku 1952 se poprvé sešli zástupci žáků ze všech spolkových zemí. V následujícím roce se konečně objevuje první podnět k vytvoření participační struktury žáků – *Die Schülermitverantwortung* (dále jen SMV), v překladu žákovská spoluodpovědnost. Do této iniciativy byla zapojena zemská školská rada, rodičovská sdružení a zástupci žáků. Nicméně v následujících deseti letech se situace nijak dále nevyvíjela.

K obratu došlo v roce 1962, kdy byl na gymnáziích oficiálně zaveden nový předmět s názvem *Gemeinschaftskunde*, v českém prostředí podobný předmětu občanská výchova (výchova k občanství) na základních školách a na středních školách základům společenských věd. V Německu je tento předmět ovšem zúžen zejména na politologickou a ekonomickou tematiku. Podnětem k zavedení tohoto předmětu se stala německá mládež, jež v té době neprojevovala zájem se politicky angažovat. Od roku 1966 začala německá mládež protestovat a požadovat větší práva, spoluodpovědnost ve školním prostředí a jeho demokratizaci. Nepokoje vyvrcholily v letech 1967 a 1968 demonstracemi v Berlíně a stávkou žáků. Spolkové ministerstvo kultury a sportu se muselo požadavky začít zabývat.

V roce 1970 vydalo ministerstvo předběžné opatření ke vzniku struktur SMV a o čtyři roky později vznikly regionální SMV – obvody. Konečně v roce 1976 vydalo Ministerstvo kultury vyhlášku – *SMV Verordnung BW* – o zřízení a úlohách SMV a následně také o školních časopisech. Rokem 1983 vstupuje v platnost nový školský zákon – *Schulgesetz BW* – ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko, jehož paragrafy 62–70 zakotvují existenci a funkce SMV (Das SMV-Handbuch für Baden-Württemberg, 2007, s. 11–12).

8.2 Úkoly a význam žákovské participace, motivační faktory

Žákovská participace ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko v podobě SMV struktury se snaží dosáhnout těchto základních výchovných cílů:

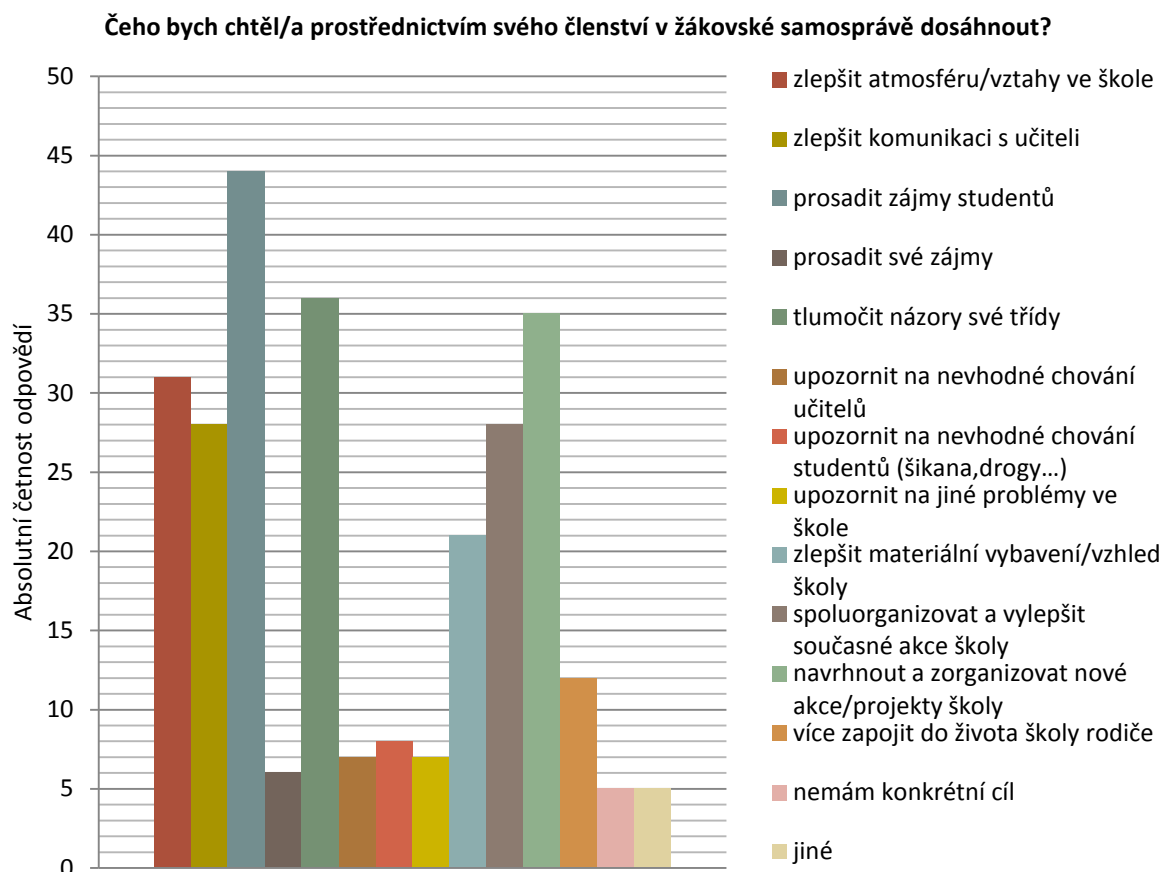
Obr. 8.1 Cíle žákovské participace v Bádensku-Württembersku (Das SMV-Handbuch für Baden-Württemberg, 2007, s. 14–15)

Podstatnou podmínku pro naplnění výše uvedených cílů představuje motivace žáků k převzetí spoluodpovědnosti. Dříve než německá příručka *Das SMV-Handbuch* pečlivě vyjmenovává motivační faktory, neopomíjí zmínit školní realitu, jež se neodlišuje od té české: Často se ve škole vytvoří tzv. zdravé jádro tvořené jen úzkou skupinou aktivních žáků, jež

jsou ochotni podílet se na společných záležitostech školy. Mlčí většina sice shledává možnost ovlivnit život ve škole za pozitivní, ale sami k tomu nijak nepřispějí. Pojďme se nyní blíže zaměřit na možnosti motivace žáků (Das SMV-Handbuch für Baden-Württemberg, 2007, s. 97-99):

- ✓ Přesvědčit žáky, že se mohou podílet na řešení celospolečenských problémů, že nemusí být pouze pasivními konzumenty.
- ✓ Vnímat školu jako životní prostor s důrazem na rozvoj sociálních kompetencí, ne pouze jako místo pro předávání informací.
- ✓ Vnímat žáky jako kompetentní pro spoluvytváření školního klimatu.
- ✓ Sami žáci musí pochopit, že škola nespočívá jen ve výsledcích učení. Nabídnout jim např. prostřednictvím mimoškolních aktivit spojených s žákovskou participací smysluplné využití volného času.
- ✓ Využít přirozené potřeby sociálního kontaktu a komunikace dětí – prostřednictvím aktivit žákovského zastupitelského tělesa umožnit v co největší míře střetávání a spolupráci žáků.
- ✓ Podporovat týmovou spolupráci a zároveň vnímat skupinovou dynamiku. Skupinový zájem musí zohledňovat individuální zájmy jednotlivých členů.
- ✓ Odhalovat a rozvíjet schopnosti jednotlivých žáků, jež vedou k vlastní zodpovědnosti a přispívají k plnění společných cílů. Obzvláště společné úspěchy motivují pro další činnost.
- ✓ Chválit žáky za aktivitu, zdůrazňovat pozitivní věci a úspěchy, jichž se dosáhlo, omezit negativní kritiku. Pochopit, že i v této oblasti se žáci učí a ne vše bude perfektně fungovat.

Stejně jako členům Studentského parlamentu Gymnázia Uničov jsem položil otázku německým zastupitelům v žákovské samosprávě (n=53) vztahující se k osobním cílům, jež by chtěli ve své funkci dosáhnout. Respondenti mohli volit více odpovědí.

Graf 8.1 Cíle činnosti členů žákovské samosprávy na gymnáziu v Laichingenu

V porovnání s odpověďmi členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov (viz graf 6.11) nenalezneme žádné významné rozdíly, vyjma odpovědi týkající se materiálního vybavení školy. Vzhledem k vysoké ekonomické vyspělosti Německa zde nefiguruje palčivý problém s financováním školství tak, jak je tomu v České republice. V kategorii „jiné“ se vyskytovaly připomínky týkající se zlepšení komunikace mezi žáky navzájem, mezi žákem a učitelem, posílení společenství apod.

Příručka žákovské participace v Bádensku-Württembersku (Das SMV-Handbuch) upozorňuje na fakt, že by se žákovská participace neměla omezovat pouze na organizování rozličných akcí, nýbrž by si měla klást vyšší cíle, jako je rozvoj osobních a sociálních kompetencí. Místopředsedkyně žákovské participační struktury (SMV) na gymnáziu v Laichingenu mi ovšem v rozhovoru přiznala, že se skutečná role žákovské samosprávy na jejích gymnáziu týká v podstatě jen oné organizace jednotlivých akcí.

Překvapujícím zjištěním je i fakt, že se na organizaci jednotlivých akcí ve skutečnosti podílí jen úzká skupina žáků, i přesto, že žákovská samospráva (SMV) na gymnáziu v Laichingenu čítá zhruba 60 členů. Na mou přímou otázku, zda jsou žáci aktivní, či spíše

líní, mi místopředsedkyně SMV odpověděla, že se přiklání ke druhé variantě.

Německá příručka v této souvislosti nabízí také celou řadu případných aktivit SMV rozčleněných podle jejich zaměření. Uvedme alespoň některé příklady (Das SMV-Handbuch für Baden-Württemberg, 2007, s. 90–92):

- ✓ **Kulturní aktivity:** literární večery, školní kino, soutěže ve tvorbě internetových stránek nebo videí, návštěvy divadelních či muzikálových představení, koncerty, školní noviny, školní rádio, soutěže v malování či fotografování, taneční kurzy, výlety za kulturními památkami.
- ✓ **Aktivity k ochraně životního prostředí:** výlety za přírodními památkami, akce k tématu šetření energie, exkurze do recyklačních zařízení, péče o školní zahradu, akce „čistá škola“.
- ✓ **Aktivity k politickým a společenským tématům:** besedy k aktuálním politickým a společenským událostem, pravidelné diskusní kroužky, pódiové diskuse s pozvanými hosty, školní volby do třídní a žákovské samosprávy, návštěvy obecních, krajských zastupitelstev a parlamentu, akce proti fyzickému a psychickému násilí, protidrogová prevence, iniciativy k podpoře integrace ve škole, besedy ke kariérovému poradenství, dny zdraví.
- ✓ **Aktivity k sociální tematice:** dobročinné akce pro děti „třetího světa“, setkávání a výlety s hendikepovanými lidmi, darování krve, vánoční sbírka, pomoc spolužákům – cizincům např. s domácími úkoly, návštěva domova důchodců, osvětová kampaň k tématu alkohol, drogy, sex, kurz první pomoci.
- ✓ **Sportovní aktivity:** sportovní den, školní turnaje v jednotlivých sportech, kulečnickový či bowlingový turnaj, společné túry či cyklistické výlety, akce organizované ve spolupráci s místními sportovními kluby.
- ✓ **Aktivity spojené se svátky a oslavami:** svátky spojené s jednotlivými ročními obdobími, školní diskotéka, vánoční posezení, valentýnský bál, oslava konce školního roku, setkání absolventů, oslavy jubileí, místní zvyky a tradice.
- ✓ **Interní aktivity školy:** výmalba chodeb, snídaně pro celou školu, projekt „žáci pomáhají žákům“, úprava tříd a odpočinkových prostorů, péče o školní knihovnu, organizace třídních výletů, navržení školních „uniform“, navazování partnerství škol, organizace dne otevřených dveří, setkání žáků – učitelů – rodičů, organizace projektových dnů, zřízení školní kavárny.

Po přečtení seznamu aktivit, jenž není úplným výčtem uvedeným v příručce žákovské participace, se nabízí otázka, co všechno by měli žáci ve škole ještě organizovat? Nezapomínejme, že primárním důvodem školní docházky je dosažení patřičného stupně vzdělání. Z jiného úhlu pohledu ovšem zmíněné aktivity nepřímo působí vzdělávacím a především výchovným vlivem.

8.3 Právní zakotvení žákovské participace ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko

Základním právním dokumentem pro činnost SMV je již zmiňovaný školský zákon Bádenska – Württemberska z roku 1983 (*Schulgesetz BW*), především jeho paragrafy 62–70³⁰. Následující text shrnuje podstatné podmínky pro působení SMV obsažené v jednotlivých paragrafech. Paragraf 62 odstavce 1–3: SMV slouží k výchově žáků k samostatnosti a vědomí odpovědnosti. Žáci mají možnost převzít zodpovědnost za jimi zvolené úkoly. SMV se především podílí na životě školy a je podporována nadřízenými školskými orgány.

Paragraf 66 odstavec 2: Vedení školy informuje žákovskou radu o záležitostech, jež mají všeobecnou důležitost pro SMV.

Paragraf 68 odstavec 2: Koordinátor z řad učitelů je nápomocen členům SMV, podporuje je v plnění jejich úkolů a zajišťuje komunikaci s učiteli, vedením školy a rodiči.

Další podstatný právní dokument představuje vyhláška Bádenska-Württemberska z roku 1976 o SMV (*SMV Verordnung BW*), poslední úprava platí od 4. dubna 2007³¹. Tento dokument řeší na devíti stranách velmi podrobně všechny aspekty činnosti SMV v těchto oblastech: I. Obecná ustanovení, II. Tvorba orgánů, III. Úkoly, IV. Koordinátor, V. Krajské pracovní skupiny žáků, VI. Financování, VII. Zemská žákovská rada, VIII. Závěrečná ustanovení. Následující odstavce jsou výtahem pasáží z výše zmíněné vyhlášky inspirativních pro žákovskou participaci v České republice.

I. Obecná ustanovení, § 1: Důležitost a význam SMV je dán každou jednotlivou školou. SMV se především podílí na životě školy a je podporována nadřízenými orgány školy. Vliv žáků na život a práci školy, stejně tak míra samostatnosti a odpovědnosti žáků v jejich úkolech, závisí na stupni jejich vyspělosti. Žáci nesmí být kvůli své činnosti v SMV

³⁰ Dostupné z: <http://www.smv.bw.schule.de/Gesetze/schulgesetz.pdf>

³¹ Dostupné z: <http://www.smv.bw.schule.de/Gesetze/SMV-VO-2004.pdf>

zvýhodňování či naopak znevýhodňování. Jejich práce v SMV je oceněna na vysvědčení či jinou vhodnou formou.

II. **Tvorba orgánů SMV**, § 3: Orgány SMV tvoří zástupci žáků – mluvčí třídy, mluvčí kurzu, mluvčí ročníku, žakovská rada a mluvčí žáků. Nejpozději do třetího vyučovacího týdne volí každá třída svého mluvčího a jeho zástupce. V posledních dvou ročnících (kurzech) volí žáci v hlavním předmětu němčina mluvčího kurzu a jeho zástupce. Tito zvolení mluvčí a jejich zástupci tvoří žakovskou radu. Nejpozději do pátého vyučovacího týdne se musí tato nově zvolená rada sejít. V následujících dvou měsících musí žakovská rada provést volbu mluvčího žáků a jeho zástupce. Mluvčího žáků mohou také eventuálně volit všichni žáci školy. Volby probíhají na demokratickém základě v souladu se všeobecným, tajným, rovným a přímým hlasovacím právem. Zvolen je ten, kdo získá většinu hlasů. Při rovnosti hlasů je nutné další kolo volby. Třetina k volbě oprávněných žáků může iniciovat odvolání zvoleného zástupce, nový zástupce musí být opět zvolen nadpoloviční většinou.

Obr. 8.2 Struktura SMV na školní úrovni

Nejvyšším společným orgánem žáků, učitelů a rodičů je tzv. školní konference, jež se schází nejméně dvakrát za školní rok a tvoří ji: ředitel/ředitelka školy jako předsedající, předseda rodičovské rady jako místopředsedající, dva další zástupci rodičů, šest zástupců učitelů, mluvčí žáků a dva další zástupci žáků z žakovské rady. Jako pomocná ruka zástupců žáků se školní konference může zúčastnit i koordinátor SMV z řad učitelského sboru.

III. **Úkoly SMV**, § 7: SMV je věcí všech žáků a celé školy. SMV a její orgány si stanoví úkoly samy, do té míry, do jaké jim to dovolují právní předpisy. Především podporuje odborné, sportovní, kulturní, sociální a politické zájmy studentů. SMV je také umožněno vznášet podněty a návrhy ke struktuře vyučování v rámci učebních plánů a odzkoušení nových forem výuky.

III, § 9: **Mluvčí žáků** svolává žakovskou radu a řídí ji. Je zodpovědný za realizaci usnesení žakovské rady a za plnění jejích povinností daných školským zákonem.

III, § 10: **Mluvčí tříd a mluvčí žáků** mají právo vznášet vůči učitelům, vedení školy, rodičovskému sdružení podněty, návrhy a přání jednotlivých žáků a tříd, a také stížnosti obecného charakteru.

III, § 11: **Vedení školy** v rámci možného zajistí, aby SMV měla pro svou činnost vhodné prostory a potřebný čas pro svou práci. Vedení školy, koordinátor SMV a mluvčí žáků se setkávají při pravidelných informačních schůzkách, jež by se měly konat jednou v měsíci.

III, § 14: **Schůze SMV**, jež se konají v prostředí školy, zaštiťuje škola, a proto požívají ochrany a podpory školy, podléhají ale také jejímu dohledu. To platí i pro schůze mimo školu, pokud je vedení školy zaštiťováno. Vedení školy musí zamítnout jednání SMV jako školní jednání, tzn. pod svou záštitou, za těchto podmínek: obsah a cíle schůze jsou v rozporu s právními předpisy, jednání je spojeno s nebezpečím pro žáky, obava ze závažného omezení úkolů školy nebo neúnosné zátěže pro zřizovatele školy, nemožnost zabezpečit dostačující dohled, nemožnost zajistit financování. Vykonávání dohledu při schůzích je odvislé od druhu schůze, věku a zralosti žáků. Pokud není potřeba dohledu učitelů, musí dohled zajistit žáci starší 16 let.

III, § 15: **Výsledky jednání SMV** jsou zveřejňovány na nástěnce školy, pokud je to možné, má SMV k dispozici vlastní nástěnku. Ostatní formy zveřejňování musí být se souhlasem vedení školy. Jejich případné odmítnutí musí vedení školy zdůvodnit. Vedení školy může také odmítnout zveřejnění závěru jednání SMV, pokud je obsah a druh informace v rozporu se zákonem nebo školním řádem.

IV, **Koordinátor SMV**, § 16: Žákovská rada volí na jeden či dva roky podle velikosti školy jednoho, maximálně tři koordinátory SMV z řad učitelského sboru. Koordinátorem nemůže být zvolen ředitel či zástupce a také učitelé s méně než polovičním úvazkem. Navržení učitelé musí s kandidaturou souhlasit, převzetí role koordinátora je dobrovolné. Koordinátor má být jasně podporován všemi účastníky školního života. Koordinátor je včas informován o schůzích SMV.

Část V., § 18 popisuje tzv. pracovní skupiny tvořené zástupci žáků z více škol. Popis tohoto orgánu není předmětem této kapitoly.

VI. **Financování**, § 19: SMV po dohodě s rodičovskou radou může vybírat pro pokrytí svých nezbytných nákladů od studentů příspěvek. SMV nesmí vybírat příspěvky na účely, které odporují úkolům, podstatě školy a SMV.

VI, § 20: Prostředky SMV smí být využívány jen pro její účely. Převody peněz probíhají přes konto v peněžním institutu. Peněžní operace musí schválit koordinátor SMV. Za vedení společné pokladny SMV je zodpovědný pokladník, kterého na dobu jednoho roku volí žákovská rada.

VII. **Zemská žákovská rada**, § 21-30: Je orgánem SMV na zemské úrovni tvořeným 24 zástupci z každého typu školy.

8.4 Srovnání žákovské participace v Bádensku-Württembersku a v Olomouckém kraji

S velmi zevrubným zakotvením žákovské participace v právních dokumentech spolkové země Bádensko-Württembersko ostře kontrastuje její právní uchopení v České republice. Školský zákon č. 561/2004 Sb. hovoří v § 21, odst. 1, písm. d) takto: „*Žáci a studenti mají právo zakládat v rámci školy samosprávné orgány žáků a studentů, volit a být do nich voleni, pracovat v nich a jejich prostřednictvím se obracet na ředitele školy s tím, že ředitel školy je povinen se stanovisky a vyjádřeními těchto samosprávných orgánů zabývat.*“ Tato jediná věta právně upravuje případnou žákovskou participaci v naší zemi. Výrok tak, jak je sestaven, za prvé pouze umožňuje vznik zastupitelských těles žáků, iniciativu v tomto směru alibisticky ponechává na straně dětí a mládeže a neukládá to jako povinnost školám. Za druhé z něj může vyplývat určitá obava vedení škol a skepse vůči jejich činnosti. Pokud se totiž vedení školy odhodlá a umožní založení žákovského parlamentu/rady/senátu, pak se musí jeho usneseními zabývat. To samo o sobě může představovat pádný argument, proč vznik takového tělesa neiniciovat. Bylo by zřejmě naivní si myslet, že iniciativu k založení zastupitelského tělesa na škole převezmou v prvé řadě samotní žáci. Následující dvě schémata přehledně porovnávají žákovskou participaci ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko a v Olomouckém kraji, včetně jejího přesahu za hranice školy.

Obr. 8.3 Žákovská participace v Olomouckém kraji a v Bádensku-Württembersku

Struktura žákovské participace v obou případech vykazuje shodné prvky, jak ve své posloupnosti, tak i v počtu jednotlivých úrovní. Zásadní odlišnost spočívá především v již zmíněné dobrovolnosti ve zřizování žákovských zastupitelských těles a také v absenci společného jednání žáků – učitelů – vedení školy – rodičů v České republice, jež je v Bádensku-Württembersku zajištěno tzv. školní konferencí popsanou výše. Otázkou tedy

zůstává, zda by v České republice nemohl být integrální součástí školské rady i zástupce/zástupci žáků, tato funkce se logicky nabízí pro předsedu žákovského zastupitelského tělesa, jenž byl demokraticky zvolen zástupci žáků. Zletilí žáci mají sice v ČR právo volit zástupce do školské rady, a dokonce být i voleni. Na kolika školách je ovšem členem školské rady samotný žák? Jistě by mohlo být výzkumnou otázkou, proč tomu tak není, zda je chyba na straně vedení škol, či pramení z nezájmu žáků. Odpověď bude patrně jednodušší, 18letý žák nemůže dokončit svůj tříletý mandát ve školské radě, což s sebou přináší jisté komplikace s doplňovací volbou. Za úvahu také stojí to, kolik času a energie by mohl žák maturitního ročníku obětovat své činnosti ve školské radě.

Jako pozitivum Olomouckého kraje je nutné vyzdvihnout existenci Zastupitelstva mládeže Olomouckého kraje, v němž jsou zastoupeny všechny typy středních škol. Nicméně zapojení škol do činnosti tohoto orgánu, na rozdíl od Německa, zůstává na dobrovolném principu. Některá města v České republice dokonce zavedla a podporují činnosti žákovských zastupitelstev na nejnižší komunální úrovni. Na závěr této podkapitoly předkládám k úvaze pravděpodobnější situaci v oblasti žákovské participace.

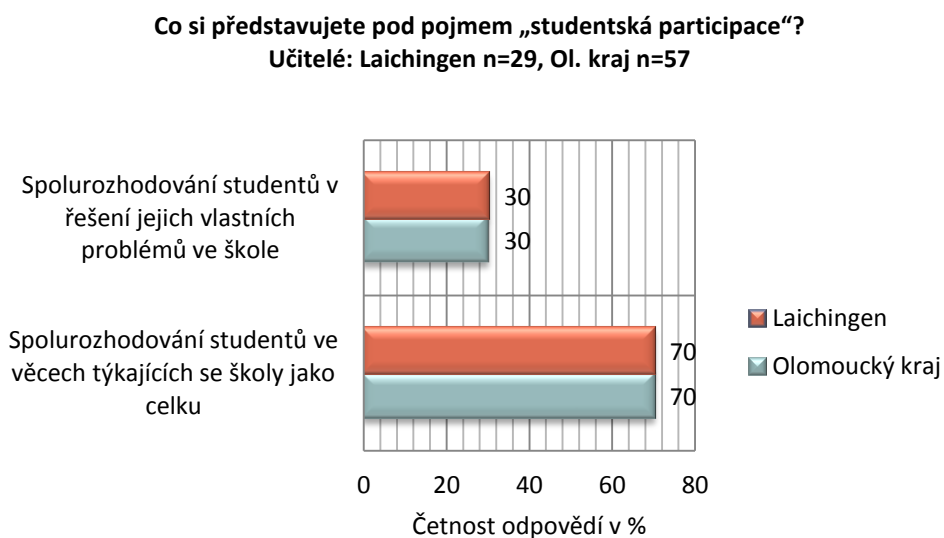

Obr. 8.4 Nefunkční žákovská participace v České republice

Schéma zřetelně vykresluje to, že skutečná a funkční participace musí obsahovat všechny na sebe navazující stupně a nelze jeden z nich vynechat. Jako obhajoba ze strany ředitelů na námitku, že žákovská participace na jejich škole fakticky neexistuje, může zaznít argument, že žáci mají do ředitelny dveře vždy otevřené. Pozitivně lze chápat onen často uváděný, nicméně spíše jen deklarativní fakt, že je vedení školy otevřené diskusi se žáky, nicméně taková komunikace postrádá základní stavební prvky efektivní participace, a to především její jasnou strukturu, transparentnost a zpětnou kontrolovatelnost.

Následující text se zaměřuje na výsledky srovnávací případové studie provedené na gymnáziu v Uničově a gymnáziu v Laichingenu ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko. Grafy 8.2–8.4 srovnávají výsledky dotazníkových průzkumů provedených v říjnu 2011 u učitelů gymnázia v Laichingenu a v lednu 2011 u učitelů sedmi gymnázií Olomouckého kraje, jež se zaměřovaly na vnímání žákovské participace v obecnější rovině. Výsledky výzkumu provedeného u učitelů sedmi gymnázií Olomouckého kraje byly již analyzovány v předchozí

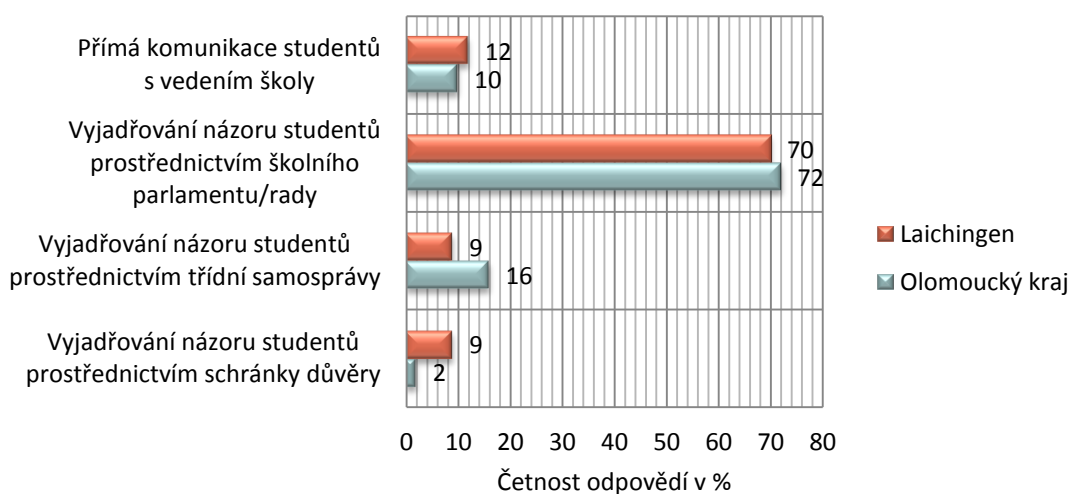
kapitole, zde slouží pouze pro srovnání s odpověďmi jejich německých kolegů. Učitelé mohli vybírat vždy pouze jednu z nabízených odpovědí.

Graf 8.2 Vnímání pojmu žákovská participace z pohledu učitelů gymnázia v Laichingenu a gymnázií Ol. kraje

Graf 8.2 zobrazuje až překvapivou shodu českých a německých učitelů v pojetí žákovské participace. U učitelů gymnázia v Laichingenu lze očekávat větší četnost odpovědi “Spolurozhodování studentů ve věcech týkajících se školy jako celku“, jelikož v závazných dokumentech je takto spolurozhodování žáků vymezeno. I přesto se 30 % učitelů německého gymnázia domnívá, že by žáci měli rozhodovat pouze v záležitostech, jež se týkají jich samotných. O to více je potěšující pohled učitelů některých gymnázií Olomouckého kraje, již se většinou přiklání k druhé odpovědi, aniž by byla žákovská participace centrálně upravena v důležitých školních dokumentech, a tím určen i její rozsah.

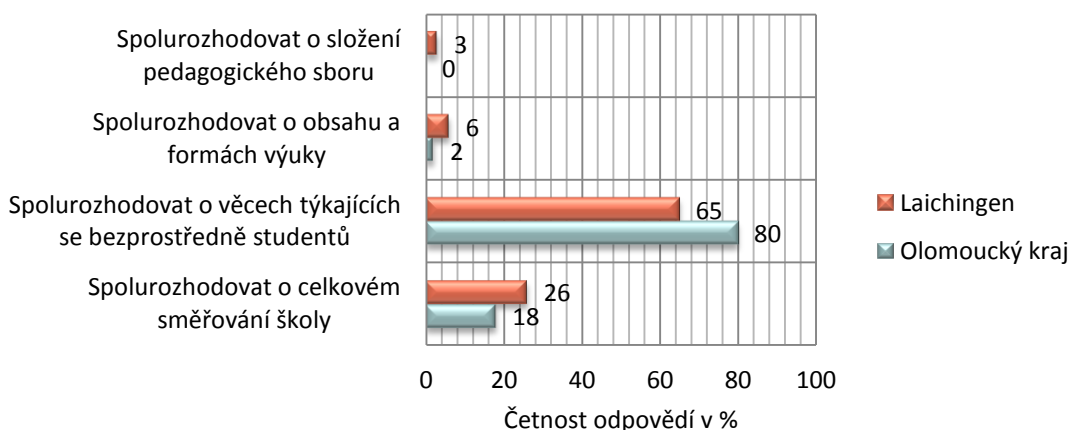
Jaká by měla být forma studentské participace?
Učitelé: Laichingen n=29, Ol. kraj n=57

Graf 8.3 Formy žákovské participace z pohledu učitelů gymnázia v Laichingenu a gymnázií Ol. kraje

V grafu 8.3 se učitelé ve velké míře shodli na formách žákovské participace. Většina německých i českých učitelů shledává nejlepší způsob spolurozhodování žáků prostřednictvím žákovských zastupitelských těles. Jen malé procento učitelů zvolilo další možnosti vyjadřování názoru žáků, např. přímou komunikací s vedením školy či prostřednictvím schránky důvěry. V této souvislosti je opět nutné připomenout, že poslední dvě zmíněné formy komunikace, pokud je vůbec lze nazvat komunikací, nesplňují základní podmínku skutečné žákovské participace, a to transparentnost.

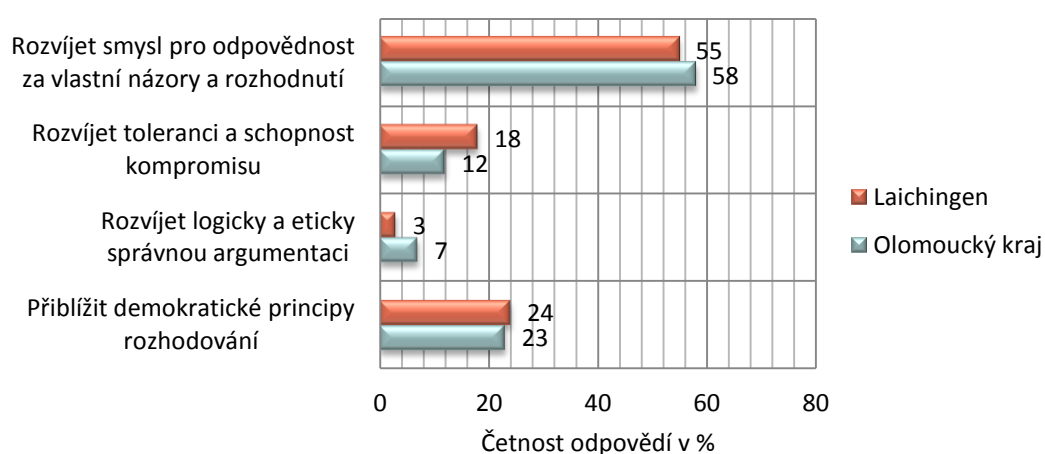
Jaký by měl být rozsah studentské participace?
Učitelé: Laichingen n=29, Ol. kraj n=57

Graf 8.4 Rozsah žákovské participace z pohledu učitelů gymnázia v Laichingenu a gymnázií Ol. kraje

Jak již bylo shledáno u českých pedagogů, i v případě těch německých můžeme vidět určitý nesoulad s výsledky uvedenými v grafu 8.2. Učitelé gymnázia v Laichingenu v případě nutnosti volby jedné z nabízených odpovědí ve většině přiřkli svým žákům pouze možnost spolurozhodovat o věcech, jež se jich bezprostředně týkají. Spolurozhodování o celkovém směřování školy, v kontrastu s údaji v grafu 8.2, se ve volbě učitelů umístilo s výrazným odstupem až na druhém místě.

Co by především mělo být smyslem studentské participace?
Učitelé: Laichingen n=29, Ol. kraj n=57

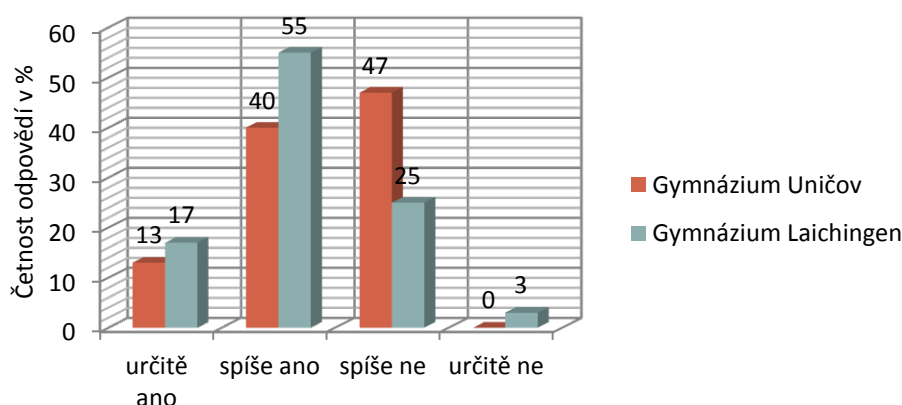
Graf 8.5 Hlavní smysl žákovské participace z pohledu učitelů gymnázia v Laichingenu a gymnázií Ol. kraje

Graf 8.5 potvrzuje velmi podobný přístup pedagogů v Laichingenu a Olomouckém kraji k žákovské participaci. Většina učitelů spatřuje smysl žákovské participace především v rozvíjení odpovědnosti žáků za vlastní názory a rozhodnutí. Učitelé v obou zemích pravděpodobně dobře vnímají to, že žáci disponují dobrými znalostmi svých práv, ne však svých povinností. Proto očekávají od žákovské participace právě posílení oněch povinností a odpovědnosti za jejich plnění. Tento cíl je patrný v samotném německém označení žákovské participace jako *Schülermitverantwortung* – žákovská spoluodpovědnost.

Grafy 8.6–8.9 nabízí přehled výsledků výzkumu, jenž předkládá podobnosti či odlišnosti ve vnímání žákovské participace na gymnáziu v Uničově a na gymnáziu v Laichingenu z pohledu řadových žáků, členů žákovského zastupitelského tělesa a učitelů. Dotazníkové šetření bylo na gymnáziu v Uničově provedeno v červnu 2011 a na gymnáziu v Laichingenu v říjnu 2011.

Mohou studenti podle tvého názoru ovlivňovat dění/život ve tvé škole?

Žáci: Uničov n=31, Laichingen n=69

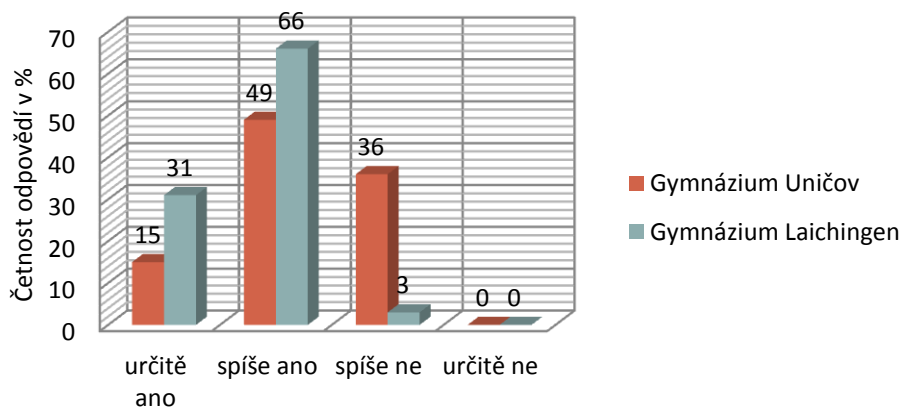

Graf 8.6 Vnímání síly hlasu žáka ve škole z pohledu řadových žáků gymnázia v Uničově a Laichingenu

Názory žáků obou gymnázií v grafu 8.6 se nijak zásadně neliší. Je patrná kladnější volba u žáků gymnázia v Laichingenu, což lze vysvětlit mnohaletou a zažitou zkušeností se žákovskou participací, a tudíž demokratičtějším klimatem školy.

Mohou studenti podle Vašeho názoru ovlivňovat dění/život ve Vaší škole?

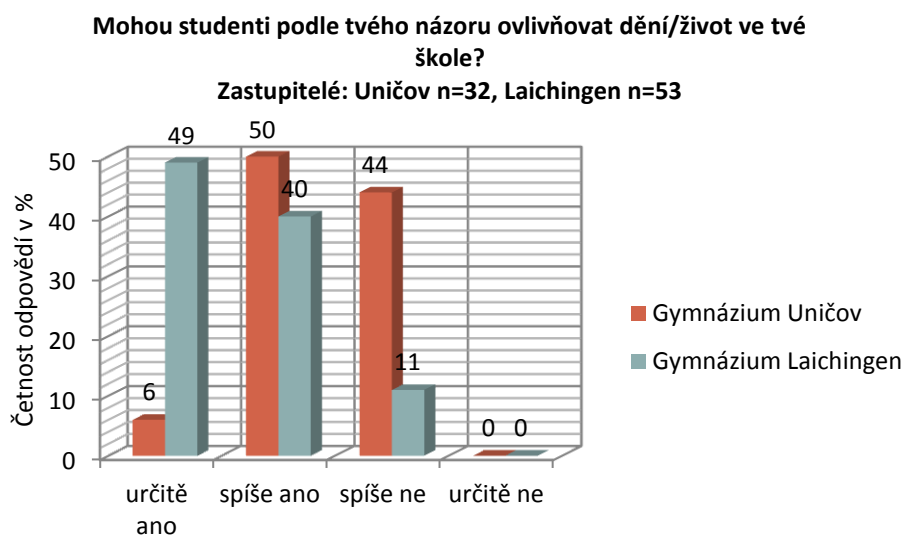
Učitelé: Uničov n=33, Laichingen n=29

Graf 8.7 Vnímání síly hlasu žáka ve škole z pohledu učitelů gymnázia v Uničově a Laichingenu

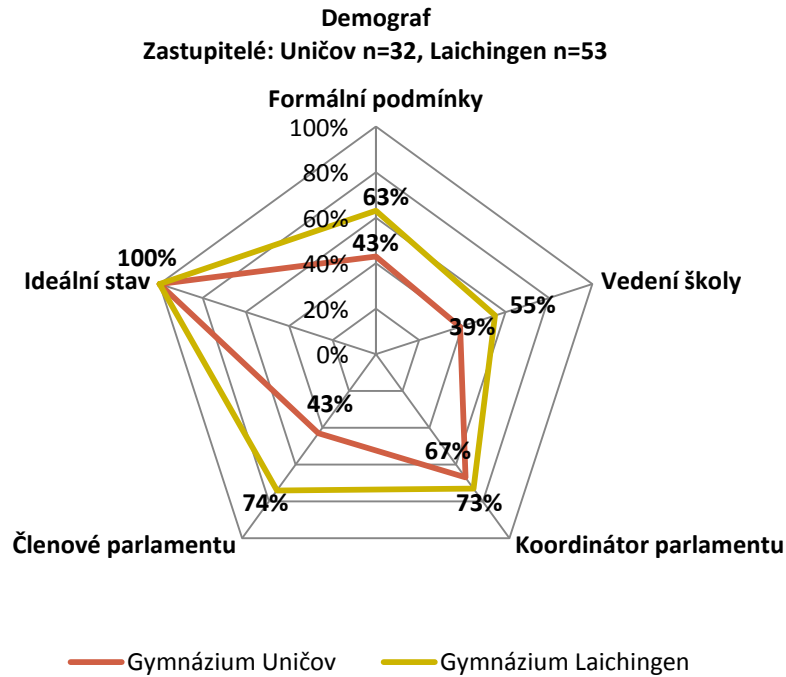
Hodnocení míry žákovské participace učiteli v grafu 8.7 vykazuje taktéž velmi podobné rysy, opět je patrné pozitivnější hodnocení německými učiteli. Čeští kolegové tíhnou ve svém hodnocení k umírněnějším odpovědím „spíše ano“ a „spíše ne“ s výraznou vyšší četností odpovědi „spíše ne“ v porovnání s německými kolegy. Tento rozdíl je patrně opět způsoben menší zkušeností se žákovskou participací na české straně a také větší diferenciací

rolí učitel a žák, včetně jejich kompetencí. Za pozitivní lze považovat, zejména v českém prostředí, že se u obou zkoumaných souborů neobjevila čistě negativní odpověď.

Graf 8.8 Vnímání síly hlasu žáků ve škole z pohledu členů zastupitelského tělesa gymnázia v Uničově a Laichingenu

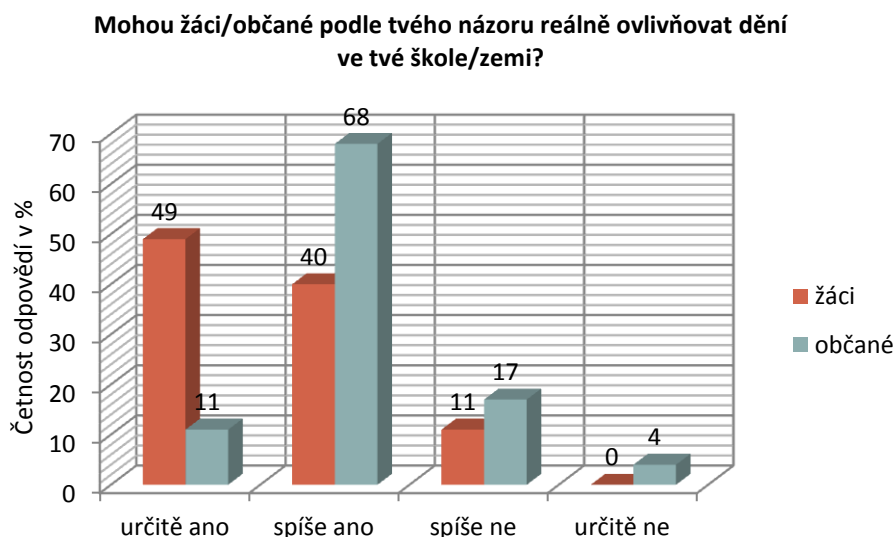
Členové zastupitelských těles se ve svém hodnocení míry vlivu žáků ve škole liší nejvýrazněji. Němečtí zastupitelé s velkým rozdílem vůči svým českým kolegům z Uničova hodnotí pozitivně možnosti v této oblasti. Vysvětlením může být delší zkušenost německých žáků s participací, na straně české typický, často neoprávněný, negativismus příznačný pro náš národ. Jiný objektivní důvod pro výrazně kladnější hodnocení na německé straně lze hledat jen velmi těžko, jelikož v rámci zpracovávání této případové studie jsem nenarazil na zásadní rozdíly ve standardních činnostech obou zastupitelských těles. Jejich aktivita se orientuje především na pořádání různých sportovních, kulturních akcí apod. V rozhovorech se členy zastupitelského tělesa na gymnáziu v Laichingenu jsem zaznamenal názor, že žáci stejně jiné, podstatnější věci na škole, týkající se například vyučování, ovlivnit nemohou, i když jim to vyhláška spolkové země umožňuje.

Graf 8.9 Demograf členů zastupitelského tělesa gymnázia v Uničově a Laichingenu

Demograf představuje přehledný vyhodnocovací nástroj, jenž naznačuje míru spokojenosti členů žakovského zastupitelského tělesa se stěžejními prvky pro jeho fungování. Formálními podmínkami se myslí: kdy a kde se uskutečňují zasedání, s jakým materiálním vybavením a celková pozice zastupitelského tělesa na škole. Celkově lepší hodnocení na německé straně je pravděpodobně způsobeno jasným právním vymezením pozice všech čtyř prvků demografu v rámci žakovské participace. Jako pozitivní je potřeba u členů žakovského parlamentu na gymnáziu v Uničově vyzdvihnout kritické hodnocení sebe sama. Žáci si uvědomují, že zdaleka nevyužívají svůj potenciál v práci pro parlament a školu jako celek. V důsledku své pohodlnosti přenechávají práci a následně i břímě odpovědnosti několika málo nejaktivnějším studentům, již pak mnohdy zůstanou na organizování veškerých akcí prakticky sami.

Stejně jako u členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov jsem zjišťoval i u členů SMV (n=53) na gymnáziu v Laichingenu závislost mezi vnímáním hlasu žáka ve škole a hlasu občana ve státě.

Graf 8.10 Vnímání hlasu žáka/občana ve škole/státě z pohledu členů žákovského zastupitelského tělesa v Laichingenu (SMV)

Kvantitativní hypotézy zní následovně:

H_0 : Mezi vnímáním vlivu žáka na dění ve škole a vnímáním vlivu občana na dění ve státě z pohledu člena žákovského zastupitelského tělesa není závislost.

H_A : Mezi vnímáním vlivu žáka na dění ve škole a vnímáním vlivu občana na dění ve státě z pohledu člena žákovského zastupitelského tělesa je závislost.

Pro výpočet závislosti jsem využil čtyřpolní kontingenční tabulku – kvůli nízkým četnostem bylo nutné sloučit odpovědi do kategorií „ano“, „ne“.

		Mohou žáci ovlivňovat dění ve tvé škole?		Σ
		ANO	NE	
Mohou občané ovlivňovat dění ve tvé zemi?	ANO	37	5	42
	NE	10	1	11
	Σ	47	6	53

Tab. 8.1 Kontingenční tabulka: vliv žáka/občana na dění ve škole/státě z pohledu členů žákovského zastupitelského tělesa v Laichingenu (SMV)

Po dosazení do vzorce vyšla hodnota $\chi^2 = 0,0687$, což je menší hodnota než kritická (3,841) pro hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ při jednom stupni volnosti. Můžeme tedy

konstatovat, že se závislost mezi vnímáním hlasu žáka ve škole a hlasu občana ve státě z pohledu členů SMV gymnázia v Laichingenu nepotvrdila, neodmítáme tedy nulovou hypotézu. Domnívám se, že němečtí žáci si nedávají do souvislosti demokratické principy uplatňované ve škole s těmi ve státě. Pravděpodobně vnímají demokracii jako něco samozřejmého, občané v jednotlivých spolkových zemích také nejsou tolik konfrontováni se spolkovou politikou a případnými aférami jako občané České republiky.

Podkapitola představila srovnání dvou funkčních podob žákovské participace, jež v Německu – spolkové zemi Bádensko-Württembersko – má mnohaletou tradici, v České republice je teprve u svého zrodu. I přes tento handicap naší země lze považovat situaci na některých školách v této oblasti za uspokojivou. Činnost žákovských zastupitelských těles na gymnáziích v Uničově a Laichingenu je prakticky totožná, spočívá v obohacování života školy různými společenskými, kulturními, sportovními a dalšími akcemi. I struktura a forma žákovské participace vykazuje shodné znaky, na české straně ovšem chybí její zakotvení v právních dokumentech, což z ní činí pouhou dobrovolnou iniciativu.

8.5 Žákovská participace na dalších gymnáziích v Bádensku-Württembersku

K doplnění výzkumu na gymnáziu v Laichingenu jsem oslovil i ostatních 37 gymnázií ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko. On-line dotazník (Příloha č. 12), jenž byl odvozen z dotazníku pro ředitele českých státních gymnázií, zodpovědělo pouze šest ředitelů. Navzdory tomuto negativnímu faktu jsem se výsledky tohoto dotazníkového šetření rozhodl v disertační práci uvést. Úpravy dotazníku spočívaly především ve vypuštění těch otázek, jež postrádaly svůj smysl v souvislosti s povinností zřizovat tělesa žákovské samosprávy. Například první otázka, zda na gymnáziu existuje žákovské zastupitelské těleso, je tudíž zbytečná. Dotazník jsem elektronicky distribuoval v říjnu 2011. Odpovědi jsou uvedeny v absolutních četnostech.

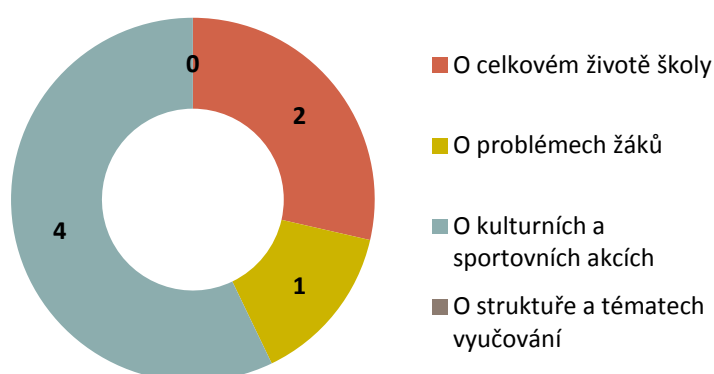
První otázka v dotazníku zjišťovala délku existence žákovské samosprávy (dále jen SMV), odpovědi ředitelů vyplývaly z výše zmíněné povinnosti zřizovat strukturu SMV. Všech šest ředitelů odpovědělo, že SMV funguje více jak 30 let. V otázce počtu členů SMV již odpovědi jednotné nebyly. V jednom případě tvořilo SMV pouze 10–15 členů, v dalším pak 50–55 členů a čtyři ředitelé uvedli přes 60 členů. Na první pohled se zde jeví určitá

disproporce, nicméně v další položce dotazníku všichni ředitelé uvedli, že SMV je tvořena dvěma zástupci z každé třídy. Na základě tohoto údaje lze vysvětlit rozdíl v počtu členů SMV velikostí školy.

V tématu frekvence schůzí SMV se ředitelé opět lišili. Jeden ředitel uvedl 1 x za 2 týdny, další pak 1 x za 3 týdny, zbývající čtyři ředitelé pak 1 x za měsíc. Tyto odpovědi jsou v rozporu s četností schůzek SMV na gymnáziu v Laichingenu, kde se zástupci schází každý týden, nicméně v tomto případě se nejedná o schůzky všech členů, nýbrž jen malých pracovních skupin. Dále pak tři ředitelé uvedli, že se SMV schází místo vyučování, na třech zbývajících gymnáziích v polední pauze, jež je delší ve srovnání s českou zvyklostí, trvá zhruba jednu hodinu. Jeden z ředitelů ještě uvedl další možnost schůzek, a to po vyučování.

Další otázka směřovala již k podstatnějším aspektům žákovské samosprávy, viz graf 8.11.

O čem především rozhoduje žákovská samospráva?

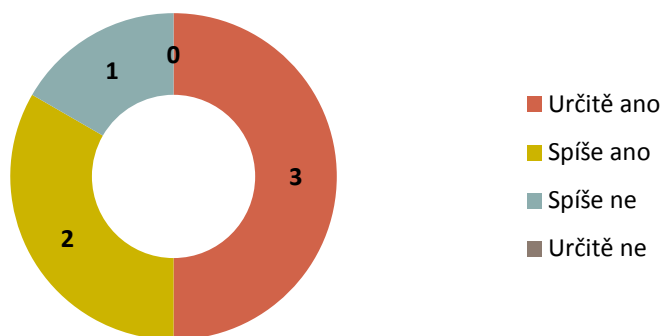

Graf 8.11 Kompetence žákovské samosprávy podle ředitelů gymnázií v Bádensku-Württembersku

V odpovědích ředitelů šesti gymnázií se potvrzuje ten fakt, že reálná činnost SMV, navzdory jejímu širšímu pojetí v právních dokumentech, se orientuje především na organizaci různorodých akcí. Jeden z ředitelů zvolil dvě odpovědi, jak rozhodování o celkovém životě ve škole, tak rozhodování o kulturních a sportovních akcích.

Graf 8.12 představuje odpovědi na zcela zásadní otázku, již jsem v rámci případové studie na Gymnáziu Uničov pokládal na konci školního roku členům žákovského parlamentu, učitelům a náhodně vybraným žákům.

Má žákovská samospráva opravdu sílu změnit něco ve škole?

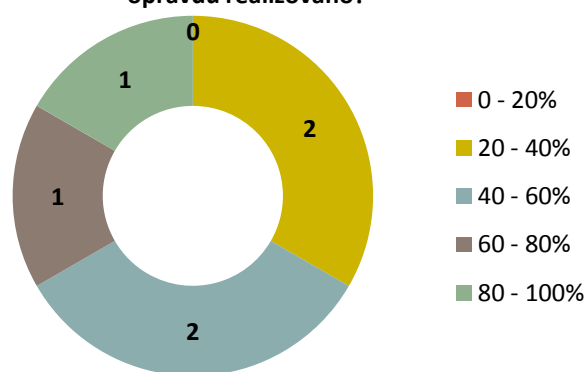

Graf 8.12 Vliv žáků na život ve škole podle ředitelů gymnázií v Bádensku-Württembersku

Z grafu vidíme, že ředitelé šesti německých gymnázií zastávají optimistický pohled na vliv žáků ve škole, překvapující je odpověď „spíše ne“ jednoho z ředitelů. Můžeme pouze spekulovat, zda tento ředitel popsal skutečný stav věci, jenž se blíží situaci i na dalších gymnáziích, nebo se jedná o ředitele, jenž svými osobnostními rysy není žákovské participaci nakloněn. V každém případě je jeho stanovisko v rozporu s detailním vymezením žákovské samosprávy v závazných školských dokumentech.

Na předchozí otázku navazuje a doplňuje ji číselnou hodnotou další významná otázka uvedená v grafu 8.13.

Kolik procent návrhů žákovské samosprávy je opravdu realizováno?

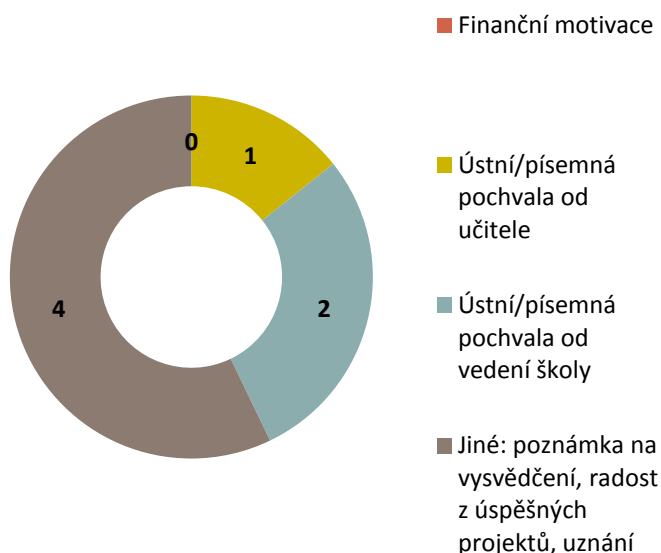
Graf 8.13 Procento realizovaných návrhů žákovské samosprávy podle ředitelů gymnázií v Bádensku-Württembersku

Odpovědi v grafu 8.13 potvrzují spíše umírněnější pohled na skutečný vliv žáků na život ve škole. Čtyři ředitelé se v odpovědích pohybovali v rozmezí 20–60 %, zbývající dva

pak dokonce v rozpětí 60–100 % realizovaných návrhů. Odpověď 20–40 % zvolil mj. onen ředitel, jenž v předchozí otázce týkající se vlivu žáků ve škole odpovídal jako jediný „spíše ne“. Naopak, podle očekávání, ředitel, jenž volil v otázce vlivu žáků odpověď „určitě ano“, odhadl jako jediný množství realizovaných návrhů na 80–100 %.

Následující otázka se týkala funkce koordinátora SMV, jenž je podle školské vyhlášky volen samotnými žáky. To se potvrdilo v plné míře i v odpovědích ředitelů. Graf 8.14 nabízí vyjádření ředitelů k jednomu z klíčových aspektů žákovské participace, a to k problematice motivace žáků pro práci v SMV.

Jak jsou členové žákovské samosprávy motivováni?

Graf 8.14 Motivace žáků pro práci v žákovské samosprávě podle ředitelů gymnázií v Bádensku-Württembersku

Školská vyhláška stanovuje povinnost udělit pochvaly žákům činným v SMV. Jakou formu ředitelé zvolí, je čistě v jejich kompetenci. Konkrétní odpovědi vidíme v grafu 8.14. Pochvala může být pochopitelně i kombinací uvedených možností. Jako koordinátor Studentského parlamentu Gymnázia Uničov považuji v této souvislosti za nejvýznamnější motivační faktor, jež uvedl i jeden z německých ředitelů, uznání a radost z úspěšných akcí.

Další dotazníková položka mapovala možnosti vlastního financování činnosti SMV. Pět ředitelů odpovědělo, že SMV disponuje vlastními financemi, jež získává vlastní finanční sbírkou, v jednom případě doplněnou prostředky od rodičů. Překvapujícím zjištěním je skutečnost, že jeden z ředitelů uvedl, že SMV nemá vlastní finance, ačkoliv je tato možnost, po dohodě s rodičovskou radou, dána.

Závěrečné dotazníkové položky se vztahovaly k informovanosti žáků, učitelů, rodičů i ostatní veřejnosti o aktivitách SMV. Všech šest ředitelů uvedlo, že SMV disponuje internetovými stránkami, ve dvou případech svými vlastními, ve čtyřech jsou součástí školních stránek. Internet, byť velmi mocné médium, není jedinou možností, jak seznamovat ostatní s činností SMV, a proto graf 8.15 uvádí další prostředky komunikace tak, jak je ředitelé vybrali z nabízených možností.

Jak jsou žáci, učitelé a rodiče informováni o práci žákovské samosprávy?

Graf 8.15 Možnosti informování o činnosti žákovské samosprávy podle ředitelů gymnázií v Bádensku-Württembersku

Ředitelé mohli kombinovat více odpovědí, jež odpovídají možným informačním prostředkům. Každá škola by měla mít ideálně vlastní nástěnku SMV tak, aby byla činnost žákovské samosprávy zřetelná a kontrolovatelná. Za zdůraznění stojí odpovědi tří ředitelů, již uvedli možnost informovat ostatní žáky ve vyučování. Tento prostředek sdělení považují za důležitý, jelikož nepředstavuje pouze pasivní příjem aktuální informace, nýbrž umožňuje v rámci vyučování potřebnou diskusi nad konkrétním tématem pod vedením vyučujícího. Ten může případnou diskusi moderovat a vnášet do ní pohled dospělých či související okolnosti, jichž si sami žáci nejsou vědomi. Vhodné jsou pro tento účel, samozřejmě po domluvě s učitelem, třídnické hodiny či hodiny „občanské výchovy“.

8.6 Srovnání s podobou žákovské participace v Rakousku

Mým původním výzkumným záměrem byl popis procesů žákovské participace i v další sousední německy mluvící zemi, v Rakousku. Nabízela se možnost uskutečnit stejný výzkum jako v německém Laichingenu také na gymnáziu v Birkfeldu (spolková země Štýrsko), avšak po bližší analýze jsem zjistil, že žákovská participace je sice v Rakousku zakotvena v právních předpisech, je tudíž pro školy povinná, nicméně se liší svým pojetím. Žákovská participace se v Rakousku nazývá *Schulgemeinschaftsausschuss* (dále jen SGA) – volně přeloženo „školský výbor“ – a je realizována na jednotlivých školách prostřednictvím „grémia“, jež se svou podobou velmi blíží českým školským radám. Grémium tvoří tři zástupci žáků, tři učitelé a tři rodiče (zákonní zástupci žáků). Kvůli poměrně úzkému pojetí žákovské participace, tedy absence širšího žákovského zastupitelského tělesa, jsem od výzkumu na gymnáziu v Birkfeldu upustil. V této podkapitole se zaměřím pouze na popis organizační struktury a pravomocí SGA, jelikož její způsob činnosti a výsledky lze obtížně srovnávat s podobou žákovských participačních struktur v Německu a v České republice.

Všechny střední a vyšší školy v Rakousku musí podle školského zákona – *Schulunterrichtsgesetz*³² - zřizovat školní participační strukturu SGA. Školský zákon platný od 1. září 2006 upravuje participační strukturu v § 64 následovně (pouze výtah nejdůležitějších údajů)³³:

SGA je nejdůležitějším prostředkem partnerství mezi žáky, učiteli a rodiči. Toto grémium má nejen rozhodovací, ale i poradní pravomoci. Tvoří je devět rovnoprávných členů – tři učitelé, tři žáci a tři zákonní zástupci žáků, již jsou demokraticky zvoleni svou příslušnou skupinou. Desáté místo v SGA zaujímá vedení školy, jež ovšem v tomto grémiu nedisponuje rozhodovacím právem. Jednání SGA řídí vedení školy, i když nemůže rozhodovat. Musí však usnesení SGA pozastavit a předat nadřízeným školským úřadům v případě, že jsou protiprávní či organizačně neproveditelná.

Jednání SGA probíhají nejméně dvakrát za rok a k usnášeníschopnosti je potřeba přítomnosti alespoň poloviny členů s tím, že za každou zastoupenou skupinu musí být přítomen alespoň jeden člen. Nejméně 1/3 členů může vyžadovat svolání mimořádných schůzí. Zástupci žáků v SGA vzešli z volby školního mluvčího – tři s nejvyšším počtem obdržených hlasů v této volbě, následující tři v pořadí jsou jejich zástupci.

³² Dostupné z:

<http://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Dokumentnummer=NOR40074710>

³³ Dostupné z: <http://www.bsv.at/Schulgemeinschaftsausschuss-SG.95.0.html>

SGA má poradní funkci, v některých záležitostech může rozhodovat 2/3 většinou či většinou prostou (nadpoloviční). Poradním hlasem disponuje: v důležitých otázkách týkajících se vyučování a výchovy, v plánování jednodenních akcí, ve výběru učebních prostředků, ve využití finančních prostředků SGA, stavebních opatření v rámci školy.

Dvoutřetinová většina (souhlas dvou zástupců z každé skupiny) je zapotřebí v rozhodování o těchto záležitostech: školní řád, učební plány, počet žáků, volné školní dny, termíny opravných zkoušek, spolupráce školy s vnějšími organizacemi, kritéria přijímacích zkoušek. Prostá většina (v případě rovnosti hlasů rozhoduje vedení školy) postačuje v oblastech, jako je povolování vícedenních školních akcí, stanovení termínu a provedení třídních schůzek, povolení dobročinných sbírek, svolení k účasti žáků na mimoškolních aktivitách místo vyučování, provedení akcí ke kariérovému poradenství a výchově ke zdraví, spoluvytváření školního života, stanovení pokynů k opětovnému použití učebnic.

Z každého jednání SGA musí být sepsán protokol, jenž je přístupný všem členům. Školní úrovní možnosti žákovské participace nekončí; tři zástupci žáků v SGA automaticky tvoří členy žákovského zastupitelského tělesa dané spolkové země *Die Landesschülervertretung (LSV)*, do jehož čela je zvolen mluvčí. Tito mluvčí pak na úrovni celého Rakouska zastupují zájmy žáků ze svých spolkových zemí v *Bundesschülervertretung (BSV)*.

Jak již bylo zmíněno v úvodu této podkapitoly, forma žákovské participace se v Rakousku na školní úrovni od té německé či případně české liší. Nepovažuji v tomto smyslu za vhodné, aby se žákovská participace odehrávala ve škole v přímé součinnosti, tedy v jednom tělese, se zástupci učitelů a rodičů. Problematicnost tohoto modelu shledávám zejména ve dvou podstatných aspektech. Spolurozhodování žáků na životě školy je již v samotném jeho počátku pod vlivem dospělých, což ve svém důsledku může vést k omezení kreativity žáků, mohou totiž pociťovat určitý ostych veřejně a bez zábrán formulovat své myšlenky, např. formou brainstormingu. Dospělí členové SGA, učitelé a zákonní zástupci, mohou u žáků vyvolávat pocit nerovnosti v důsledku odlišného věku, jiné úrovně vzdělání a životních zkušeností. Proto považuji za nezbytné, aby žákovské zastupitelské těleso bylo tvořeno výhradně žáky – tedy členy sobě rovnými.

Druhým limitujícím faktorem otevřené žákovské participace v rakouském modelu může být velmi omezený počet členů SGA, zejména pak ve vztahu k zástupcům žáků. Pouze tři žáci v tomto případě tlumočí zájmy svých spolužáků v SGA. Pokud by bezchybně fungovala třídní samospráva, jež by všechny své připomínky předávala zástupcům v SGA, a ti jim zároveň naslouchali, pak by se jednalo o funkční žákovskou participaci. Nicméně na

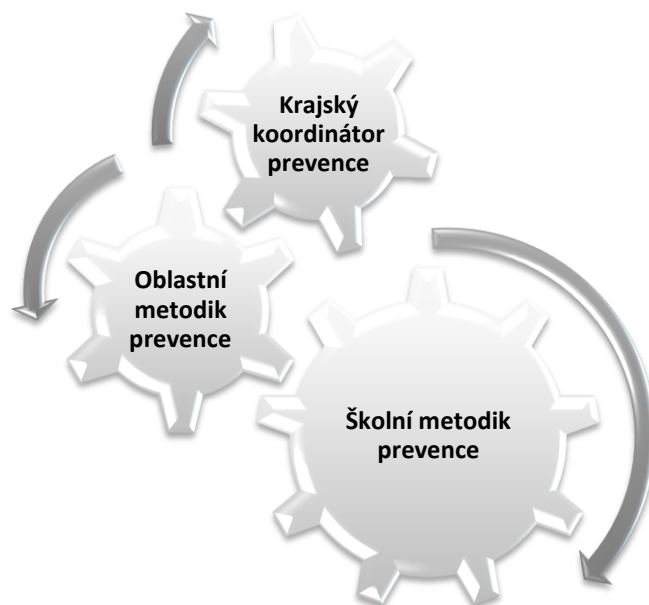
základě zkušenosti koordinátora žákovského zastupitelského tělesa vím, jak je v mnoha případech komunikace mezi žáky a členy zastupitelského tělesa nedostatečná. V neposlední řadě fakt, že se SGA musí scházet alespoň dvakrát ročně, nepřispívá k rozptýlení pochybností o formálním fungování žákovské participace v Rakousku.

Z výše uvedených důvodů shledávám za inspirativnější, a také mnohem propracovanější, model žákovské participace uplatňovaný ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko. Pro školství v České republice se německé právní normy mohou stát základem pro uvedení povinné žákovské participace v život. Vystává ovšem otázka, zda by taková povinnost, daná např. školským zákonem, byla ku prospěchu věci a nepoškodila klima na některých školách. Mnoho učitelů a ředitelů škol totiž stále ještě není připraveno sdílet rozhodnutí se svými žáky.

9 Žákovská participace jako nástroj primární prevence

9.1 Teoretické aspekty primární prevence

Realizace koncepční primární prevence ve školách se stává předmětem zájmu až po změně režimu v roce 1989. V průběhu 90. let minulého století se primární prevence týkala především předcházení drogovým závislostem v rámci strategií protidrogové politiky Ministerstva vnitra ČR. Jednalo se o tematické kampaně méně či více efektivní, avšak koncepce a ukotvení primární prevence přímo ve školách chyběly. Systémovost primární prevence zajistil až v roce 2004 nový zákon č. 561/2004 Sb. (školský zákon), jenž ukládá školám povinnost realizovat primárně preventivní aktivity. Na něj navazuje vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (dále jen MŠMT) č. 72/2005 Sb.³⁴, již vymezuje poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Také definuje vertikální koordinaci primární prevence rizikového chování ve školství (obr. 9.1), jíž tvoří krajský koordinátor prevence (zaměstnanec krajského úřadu), oblastní metodik prevence (zaměstnanec pedagogicko-psychologické poradny) a školní metodik prevence (zaměstnanec školského zařízení).

Obr. 9.1 Vertikální hierarchie realizátorů primární prevence

³⁴ Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>

Dále pak vyhláška MŠMT č. 317/2005 Sb.³⁵, o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, stanovuje kvalifikační podmínky pro výkon činností v primární prevenci (Miovský, Skácelová, Zapletalová, Novák eds., 2010). Ve školách musí být od roku 2005 zřízeno dle Věstníku MŠMT č. VII/2005³⁶ tzv. školní poradenské pracoviště (obr. 9.2), jehož služby zajišťuje výchovný poradce, školní metodik prevence, u škol s více jak 500 žáky pak školní psycholog či školní speciální pedagog.

Obr. 9.2 Struktura školního poradenského pracoviště

Metodické doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních platné od 1. listopadu 2010 definuje, že *„základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti“*. V článku 2 odstavec 4 dále specifikuje efektivní primární prevenci: *„Efektivní primární prevence – kontinuální a komplexní programy, interaktivní programy v menších skupinách, vytváření dobrého klimatu ve třídě a skupině, především programy pomáhající odolávat žákům sociálnímu tlaku zaměřené na zkvalitnění komunikace, osvojování a rozvoj sociálně emočních dovedností a kompetencí, konstruktivní zvládání konfliktů a zátěžových*

³⁵ Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-317-2005-sb>

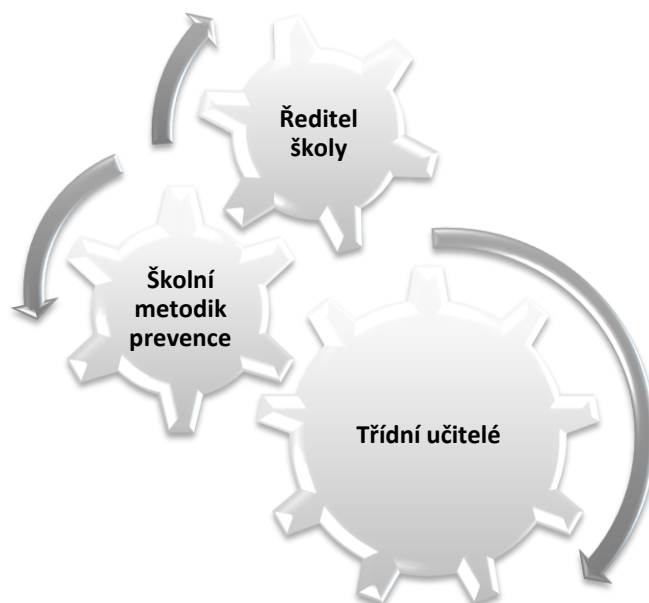
³⁶ Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/2005-7>

situací, odmítání legálních a nelegálních návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí a sebehodnocení, posilování odvahy, stanovování realistických cílů, zvládání úzkosti a stresu apod. Principy efektivní a vyhodnotitelné prevence jsou založeny na soustavnosti a dlouhodobosti, aktivitě, přiměřenosti, názornosti, uvědomělosti.“

Citace z metodického doporučení dokládají, že se primární prevencí v současné době nemyslí pouze v užším smyslu předcházení drogovým závislostem, šikaně apod., nýbrž jde o komplexní a dlouhodobá opatření vytvářející pozitivní třídní a školní klima. Jedná se tedy ve své podstatě o výchovu k prosociálnímu chování, jež může napomoci v prevenci konkrétních rizikových forem chování. Ideální prostředek splňující kritéria kontinuálnosti a komplexnosti primární prevence představují právě žákovské parlamenty.

Náplň činnosti žákovských zastupitelských těles koresponduje i s dalším dělením primární prevence – specifickou a nespecifickou. Podle metodického doporučení se specifickou primární prevencí rozumí „*aktivity a programy, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků*“. K rizikovým projevům v chování žáků řadíme: agresi, šikanu a kyberšikanu, intoleranci, záškoláctví, závislostní chování, rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, poruchy příjmu potravy, negativní působení sekt, rizikové sexuální chování. Žákovská participace ovšem mnohem lépe naplňuje požadavky nespecifické primární prevence, jíž podle metodického doporučení jsou „*veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání. Tento typ prevence je významný v kontextu aplikace různých efektivních a vyhodnotitelných specifických programů*“.

Metodické doporučení MŠMT k primární prevenci také v hlavě II článku 3 vymezuje systém organizace a řízení primární prevence rizikového chování u žáků, jenž je tvořen na školní úrovni třídními učiteli, školním metodikem prevence a ředitelem školy (obr. 9.3). Podle metodického doporučení ovšem každý pedagogický pracovník dbá na to, aby byla primární prevence realizována komplexně, tj. ve všech oblastech školního prostředí a života, jichž se prevence rizikového chování u žáků týká: Psychosociální dovednosti (např. soběstačnost, autonomie, důstojnost, seberealizace); Existence (např. jsem nezávislý a mám představu o své budoucnosti, věřím v budoucnost, vnímám, že život má smysl); Sounáležitost (cítím se bezpečně ve škole); Adaptabilita (např. setkávám se s lidmi a trávím s nimi volný čas, plánuji si volbu profese nebo zaměstnání).

Obr. 9.3 Realizátoři primární prevence na školní úrovni

Při sestavování klíčového a povinného školního dokumentu (podléhá kontrole České školní inspekce) – minimálního preventivního programu – popisujícího konkrétní použité strategie primární prevence na dané škole, bychom neměli zapomínat na širší rámec rozvíjení tzv. dovedností pro život (life-skills), jež „*mohou přispět ke vnímání vlastní účinnosti, podpoře sebedůvěry a sebeúcty a podílet se na vnímání duševní pohody*“ (Miovský, 2012, s. 43). Životní dovednosti pak v praxi zlepšují mezilidskou komunikaci, rozvíjí kritické myšlení a schopnosti zvládání stresu a náročných životních situací. Dovednosti pro život lze dělit na dovednosti sebeovlivnění (sefl-management skills) a sociální dovednosti (social skills). Mezi jednotlivé dovednosti sebeovlivnění patří: kritické myšlení, kreativní myšlení, řešení problémů, rozhodování, dovednost stanovování cílů, schopnost sebmotivace, reflexe sebe sama, sebeuvědomění, sebehodnocení, sebeocení, vnímání osobní účinnosti, zvládání emocí, zvládání stresu, plánování a kontrolování, organizování času, angažovanost, flexibilita. Sociálními dovednostmi rozumíme: komunikační dovednosti, schopnost čelit sociálnímu tlaku a umět odmítat, asertivní dovednosti, schopnost empatie (Miovský, 2012, s. 46–48).

Škola představuje přirozené prostředí pro učení se životním dovednostem, neboť disponuje (Miovský, 2012, s. 45):

- ✓ významnou rolí v socializaci mladých lidí,
- ✓ snadným přístupem k dětem a dospívajícím,

- ✓ ekonomickou efektivností – využívá vlastní a stávající infrastrukturu,
- ✓ vícero zkušenými pedagogy na jednom místě,
- ✓ vysokou důvěryhodností při jednání s rodiči a členy dané komunity,
- ✓ možnostmi pro krátkodobou i dlouhodobou evaluaci.

Přidanou hodnotou školy, jež plnou mírou využívá výše uvedených výhod školy k účinnému osvojení životních dovedností, a tím i k realizaci primární prevence, jsou participační struktury žáků. Při výčtu jednotlivých dovedností sebeovlivnění a sociálních dovedností se jeví jako přirozené, že je žákovská zastupitelská tělesa naplňují již svou samotnou existencí a pochopitelně svými aktivitami bezzbytku.

9.2 Žákovská participace a primární prevence ve školní praxi – Studentský parlament Gymnázia Uničov jako nástroj primární prevence

Následující text předkládá popis hlavních aktivit, jež ve školních letech 2009/2010 – 2012/2013 navrhl a většinou i organizoval Studentský parlament Gymnázia Uničov.

U jednotlivých aktivit zdůrazním jejich význam pro naplňování participace žáků a primární prevence ve škole, především nespécifické primární prevence.

- **Školní časopis EROR** – umožňuje informovat o aktivitách studentského parlamentu, nabízí recenze k aktuálnímu kulturnímu dění (knihy, filmy), tzn. předkládá žákům možnosti aktivního trávení volného času. Časopis dává také prostor pro vlastní tvorbu žáků, např. básně. Tímto způsobem jsou zviditelňováni nadaní žáci, již tak mohou působit jako pozitivní vzor pro ostatní. Redaktoři a přispěvatelé do časopisu se také učí pravidlům tvorby mediálního sdělení, grafice a rozvíjí své jazykové kompetence. Do časopisu přispívají i bývalí žáci gymnázia, již prezentují zajímavosti ze svých studijních oborů na vysokých školách a autenticky rozvíjejí povědomí o nich. Časopis vychází jednou za dva měsíce. V kontextu životních dovedností rozvíjí kritické a kreativní myšlení, schopnost sebemotivace, plánování a kontrolování, angažovanost, flexibilitu, komunikační dovednosti. Časopis je k dispozici i v elektronické podobě: <http://erormag.ic.cz/>.

- **Facebook stránka Studentského webu Gymnázia Uničov** – již od konce roku 2009 funguje tato stránka, na níž mohou žáci získat aktuální informace nejen o činnosti studentského parlamentu a jeho jednotlivých akcích, ale také školy jako celku. Vznikla jako odvozená verze Studentského webu (<http://www.gymun.cz/studentskyweb/>), jenž nebyl tak atraktivní jako moderní a rychle se rozvíjející sociální síť Facebook. Díky velké oblibě Facebooku má mnoho žáků možnost veřejně okomentovat uskutečněné akce, sdílet nápady na jejich vylepšení, podělit se o své zážitky. O školních aktivitách jsou touto cestou informováni i bývalí žáci gymnázia a případně rodiče žáků. Facebook se tak může představit jako velmi vhodný informační kanál o oficiálním dění ve škole a zároveň vést k odpovědnosti za své komentáře zveřejněné na této stránce, jelikož se nejedná o čistě soukromý profil či události, nýbrž o sdílenou internetovou stránku téměř 600 uživatelů. Pozitiva sociální sítě jsou tímto způsobem využita ve prospěch rozvoje sounáležitosti žáků se školou. Z životních dovedností podporuje kritické myšlení, reflexi sebe sama (v kontextu virtuální reality), vnímání osobní účinnosti (okamžitá reakce na internetu od mnoha lidí), zvládání emocí (např. reakce na negativní vyjádření), organizování času, komunikační dovednosti, schopnost čelit sociálnímu tlaku, asertivní dovednosti i schopnost empatie. Dostupné z: <https://www.facebook.com/studentskyweb>.
- **Akce pro uničovské kino** – zastupitelé studentského parlamentu se rozhodli významnou měrou podpořit existenci kina v Uničově. Za zvýhodněnou cenu vyjednali speciální promítání jimi vybraných filmů pro žáky gymnázia a jejich přátele. Nápad se setkal s velkým úspěchem. Návštěvnost klasického promítání se pohybuje v rozmezí 10–20 diváků. Žáci gymnázia opakovaně kino zaplnili a podařilo se jim dosáhnout magické hranice 100 diváků. Je nutné také zmínit, že cílem je promítat vysoce kvalitní a aktuální snímky. Akce tak napomáhá žákům ke smysluplnému využití volného času a také ke vzdělávání v aktuální filmové produkci. V neposlední řadě se tímto způsobem upevňuje sounáležitost žáků s jejich městem a upozorňuje na to, že široká škála nabídek kulturního vyžití není v malém městě samozřejmostí a je nutné se pro její zachování přičinit. Akce pro uničovské kino se také staly podnětem pro graficky nadané žáky, aby vytvořili poutavé plakáty zvoucí na tuto událost. Někteří žáci dokonce své výtvarné počiny využijí pro přijímací řízení na umělecké vysoké školy. Nejzdařilejší plakáty naleznete v příloze č. 5. Životní dovednosti tato aktivita rozvíjí např. prostřednictvím plánování a kontrolování, organizování času, angažovanosti, flexibility, komunikačních dovedností.

- **Maškarní dny** – studentský parlament přišel s myšlenkou konání tzv. maškarních dnů, jež by oživily všední život na gymnáziu. Maškarní dny probíhají jednou za dva měsíce vždy v pátek. Tematicky se jednalo např. o šaty a oblek, kravaty, klobouky, černá-bílá, Vánoce apod. Žáci tak získávají pocit, že škola není pouze místem vzdělávání, nýbrž i místem pro zábavu, navíc iniciovanou a organizovanou jimi samotnými. Maškarní dny představují také příležitost pro přiblížení učitelů k žákům, jelikož někteří pedagogové si nenechají jednotlivé maškarní dny ujít. Součástí akce je i pořízení společných fotek všech zúčastněných osob. Stejně jako Akce pro uničovské kino, tak i maškarní dny iniciovaly vytvoření graficky nápaditých letáků (viz příloha č. 7). Role maškarních dnů v rozvoji životních dovedností je zřejmá, vyžadují: kreativní myšlení, sebemotivaci, plánování a kontrolování, angažovanost, flexibilitu apod.
- **Besedy k bezpečí na internetu a prevenci závislosti** – tým zastupitelů studentského parlamentu připravil pro studenty gymnázia interaktivní besedy k problematice bezpečného internetu. Samotné besedě předcházela videoanketa na chodbách gymnázia, jež zjišťovala míru znalostí žáků k tomuto tématu a odhalila značné nedostatky. Proto se beseda orientuje především na problematiku soukromí na sociálních sítích a upozorňuje na značná rizika s nimi spojená. Nedílnou součástí programu tvoří i praktické aktivity posilující kognitivně-behaviorální přístup v primární prevenci. Stejným způsobem zastupitelé parlamentu realizovali primární prevenci závislosti především na tabáku, alkoholu a marihuaně. Tyto besedy byly nabídnuty i žákům základních škol Uničova. Program vzbudil zájem žáků už i samotným faktem, že se jedná o peer program (program vedený vrstevníky), jenž má vyšší účinnost než besedy vedené dospělými. Svým charakterem tyto besedy plní cíle specifické primární prevence. Peer program podporuje životní dovednosti v oblastech, jako je kritické a kreativní myšlení, řešení problémů, rozhodování, sebemotivace, reflexe sebe sama, plánování a kontrolování, angažovanost, flexibilita, komunikační dovednosti, asertivní dovednosti, schopnost empatie.
- **Exkurze do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a Evropského parlamentu v Bruselu** – aktivní zastupitelé Studentského parlamentu Gymnázia Uničov byli odměněni jednodenní exkurzí do Prahy spojenou s komentovanou návštěvou Poslanecké sněmovny a odpoledním programem, jehož náplň si navrhli a demokraticky odhlasovali účastníci exkurze. Zastupitelé tak měli možnost inspirovat se a načerpat nové podněty pro činnost školního parlamentu v prostředí vrcholné politiky. O rok později se devět nejaktivnějších

zastupitelů studentského parlamentu podívalo do Evropského parlamentu v Bruselu. Exkurze se tak stávají silným motivačním prvkem pro aktivní přístup žáků v jejich zastupitelském tělese a také nástrojem přiblížení občanského a politického života. Žáci si tímto způsobem uvědomují provázanost demokratických principů uplatňovaných ve státě a na nižší úrovni ve škole. Z životních dovedností využijí např. kreativní myšlení, rozhodování, plánování a kontrolování, organizování času, komunikační dovednosti.

- **Akce vítání primánů a prváků** – slouží k prvotnímu seznámení nových žáků se životem ve škole. Probíhá jako soutěž o zodpovězení mnoha otázek směřovaných na jednotlivé učitele (např. exkurze v rámci výuky jazyků), na vedení školy (formální náležitosti – např. počet žáků), na správní zaměstnance školy. Noví žáci jsou rozděleni do několika skupin složených z primánů i prváků. Skupiny, jimž se v daném časovém limitu podaří získat nejvíce odpovědí, vyhrají drobné ceny. Aktivita tak formou hry již v prvních dnech školního roku obohatí nové žáky o zajímavé a zároveň i důležité informace o škole a podpoří vzájemné poznávání aktérů školního života. Životní dovednosti tato aktivita rozvíjí prostřednictvím kreativního myšlení, komunikační dovednosti.
- **Galerie Dobrý den** – projekt, jehož cílem je přiblížit žákům výtvarná díla mladých umělců, v neposlední řadě oživit a třikrát v roce proměnit jedno z hlavních schodišť gymnázia. Galerie významně reprezentuje Gymnázium Uničov na veřejnosti díky zájmu médií a známých osobností, což dokládá početná účast hostů na vernisážích. Ty se konají v podvečerních hodinách s hudebním vystoupením, rautem a návštěvností okolo 100 zájemců o současné umění. Galerie představuje jeden ze základních prostředků, jímž mohou žáci velmi transparentní cestou ukázat možnost reálné participace na životě školy. Přínos v primární prevenci je nesporný, mladí umělci, často vrstevníci žáků gymnázia, otevírají prostor smysluplného využití volného času, inspirují k objevování potenciálu v každém z nás a inspirují k jeho rozvíjení. Někteří žáci také objeví terapeutické účinky umělecké tvorby. Životní dovednosti podporuje v kontextu kreativního myšlení, schopnosti sebemotivace, reflexe sebe sama, organizování času, angažovanosti, schopnosti empatie apod. Galerie Dobrý den má i vlastní facebookovou stránku, kde si lze prohlédnout minulé instalace: <https://www.facebook.com/galeriedobryden>.

- **Soutěž na realizaci triček Gymnázia Uničov** – studentský parlament vyhlásil soutěž na návrh triček Gymnázia Uničov, jež by především propagovaly školu na různých kulturních a sportovních akcích. Odborná porota jako vítěze zvolila návrhy žáka maturitního ročníku. Následně se zjišťoval zájem mezi žáky o tato trička a ten dosáhl počtu 140 kusů. Soutěž sama o sobě napomáhá odhalovat v tomto případě i skryté talenty mezi studenty. Studentský parlament po dokončení výroby spojil oficiální představení triček s mimořádným maškarním dnem a tradičním společným focením. Jedna z pořízených fotografií se stala základem pro oficiální novoročenku Gymnázia Uničov pro rok 2013. Tímto způsobem se rozvíjí sounáležitost žáků se školou, vzájemné vztahy mezi žáky, žáky a učiteli či hrdost na jméno školy. Maškarních dnů se totiž neúčastní pouze žáci, ale i někteří učitelé, jež tak dávají tímto konkrétním činem najevo, že škola tzv. táhne za jeden provaz. Z životních dovedností podporovaných touto soutěží zmiňme například kreativní myšlení, schopnost sebmotivace, sebehodnocení, plánování a kontrolování, angažovanost.

- **Sběr papíru a Grill párty ve školním dvoře** – ve školním roce 2011/2012 měli žáci poprvé možnost zbavit se starého papíru a tímto získat peníze na nákup uzenin na závěrečnou Grill párty ve školním dvoře. Samotná grill párty ve školním dvoře, jež se uskutečnila v jednom z posledních dnů školního roku, přilákala nejen současné, ale i bývalé, budoucí žáky, rodiče a samozřejmě i učitele. Součástí grill party byl i doprovodný program – turnaj v petangu, pin pongu, hudební vystoupení žáků apod. Grill párty tak symbolicky na závěr školního roku završuje úsilí Studentského parlamentu Gymnázia Uničov o budování přívětivého a rodinného klimatu školy, na němž se mohou, bez pocitu donucení, podílet co možná všichni aktéři školního života. Ekologická akce – sběr papíru funguje jako silný motivační prvek pro možnost realizace společenské akce – Grill párty ve školním dvoře – a její technické a materiální zabezpečení. Z životních dovedností rozvíjí kreativní myšlení, schopnost sebmotivace, plánování a kontrolování, organizování času, angažovanost, flexibilitu, komunikační dovednosti.

- **Den učitelů** – jedna z nejnovějších aktivit studentského parlamentu se vztahuje ke Dni učitelů (28.3.). Smysl akce spočívá v tom, že si učitelé a žáci vymění své role – jednotlivé vyučovací hodiny daný den si rozeberou jednotliví žáci a po dohodě s vyučujícím převezmou vyučování. Jednou z důležitých podmínek je nutnost vyučovat téma přesně podle časově tematického plánu daného předmětu, to znamená, že není možné, aby žáci

učili libovolné téma, nebo si hodinu zjednodušili např. promítáním filmu. Primární cíl Dne učitelů spatřuji v přiblížení učitelského povolání žákům. Ti mají jedinečnou možnost jeden den v roce předstoupit před své spolužáky a prožít vyučovací hodinu z pohledu učitele se vším, co s tím souvisí – od formálních náležitostí, didaktických postupů až po udržení kázně a pozornosti, schopnost sebe prezentace atd. Tuto příležitost přivítali zejména žáci uvažující o studiu učitelských oborů na vysoké škole.

Dalším primárně preventivním aspektem je vzájemné poznávání žáků napříč ročníky. Zájemci o výuku totiž nemusí vést hodinu nutně ve své třídě, nýbrž i v ostatních ročnících. Zde považuji za přirozené, aby žáci vyučovali především v nižším ročníku, jehož učivem již sami prošli, a nebude jim tudíž činit potíže látku interpretovat. Není ovšem vyloučeno, že např. nadaný žák, jenž zvládne učivo vyššího ročníku, může v rámci této akce učit starší spolužáky. V neposlední řadě napomáhá Den učitelů k uvolnění atmosféry ve škole, stejně jako ostatní aktivity studentského parlamentu, jelikož se i učitelé ocitnou zpět ve školní lavici v roli žáka, což může přinést zajímavé a stmelující zážitky. Den učitelů souvisí prakticky se všemi životními dovednostmi, ty se totiž odvíjí z učitelské profese jako takové: kritické a kreativní myšlení, řešení problémů, rozhodování, stanovování cílů, schopnost sebemotivace, reflexe sebe sama, sebeuvědomění, sebehodnocení a sebeocnění, vnímaná osobní účinnost, zvládání stresu a emocí, plánování a kontrolování, organizování času, angažovanost, flexibilita, komunikační a asertivní dovednosti, schopnost empatie, schopnost čelit sociálnímu tlaku.

▪ **Soutěž na výmalbu chodeb gymnázia** – další z nejnovějších akcí studentského parlamentu taktéž podporuje nespécifickou primární prevencí prostřednictvím rozvíjení sounáležitosti žáků se školou. V tomto případě měli žáci možnost navrhnout grafické prvky, jež by oživily chodby gymnázia. V rámci zajištění transparentnosti a rovnosti byla vyhlášena soutěž, z níž vyšlo několik zdařilých návrhů, jež pak dále spolu s vyučujícími rozpracovali v hodinách výtvarné výchovy a následně realizovali samotní žáci gymnázia. Autoři grafických návrhů mají tímto k dispozici další konkrétní podklad, jímž se mohou prezentovat při přijímacím řízení na umělecké vysoké školy. Podporované životní dovednosti se neliší od těch vyjmenovaných při obdobné soutěži o nejlepší návrh trička gymnázia.

U výše uvedených aktivit jsem zjišťoval stupeň závislosti mezi jejich úspěšností a vlivem na život ve škole. Akce „Soutěž na výmalbu chodeb gymnázia“ nebyla posuzována,

jelikož v době sběru dat ještě nebyla samotná výmalba doposud realizována, podobně jako další akce „Den učitelů“. Studenti také nehodnotili exkurze do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a do Evropského parlamentu, zúčastnila se jich totiž pouze úzká skupina členů studentského parlamentu. Naopak v tabulce 1 přibyl „Studentský web“, z nějž se později odvodila jeho facebooková verze, a tak se tímto nabízela možnost statisticky změřit úspěšnost a především vliv klasické internetové stránky a facebookového profilu. K určení závislosti jsem použil Spearmanův koeficient pořadové korelace. Stanovené hypotézy zní následovně:

H_0 : Mezi pořadím aktivit podle jejich úspěšnosti a podle jejich vlivu na život ve škole z pohledu člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov není závislost.

H_A : Mezi pořadím aktivit podle jejich úspěšnosti a podle vlivu na život ve škole z pohledu člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov je závislost.

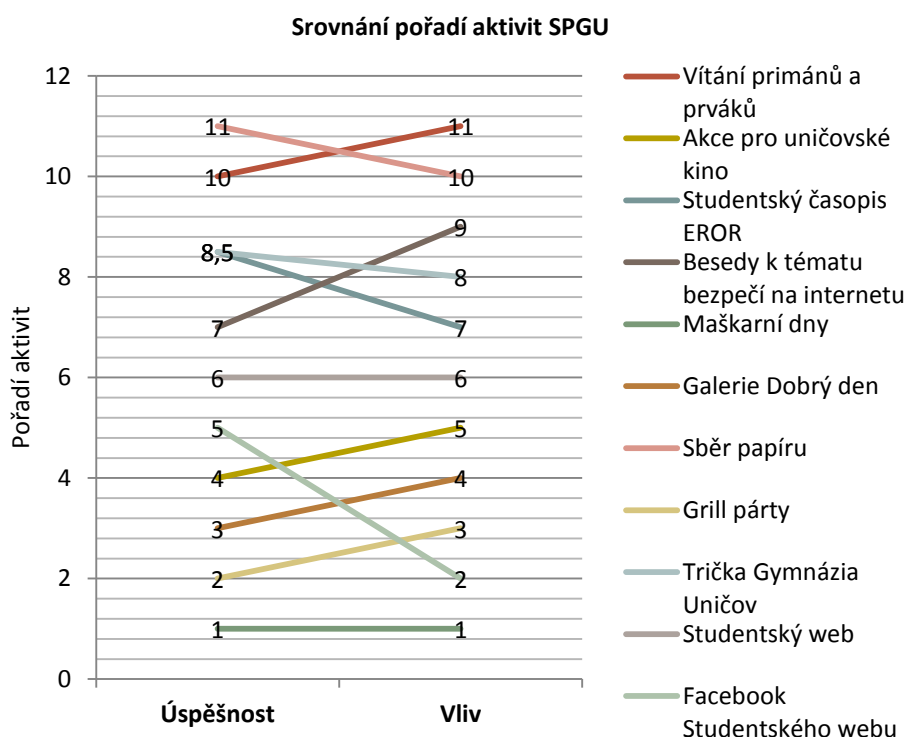
Tabulka 9.1 uvádí hodnoty (pořadí) získané v březnu 2013 od 27 zastupitelů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, zástupci primy a prvního ročníku dotazník z důvodu jejich krátké zkušenosti nevyplňovali.

	Úspěšnost	Vliv	d	d ²
Vítání primánů a prváků	10	11	-1	1
Akce pro uničovské kino	4	5	-1	1
Studentský časopis EROR	8,5	7	1,5	2,25
Besedy k tématu bezpečí na internetu	7	9	-2	4
Maškarní dny	1	1	0	0
Galerie Dobrý den	3	4	-1	1
Sběr papíru	11	10	1	1
Grill párty	2	3	-1	1
Trička Gymnázia Uničov	8,5	8	0,5	0,25
Studentský web	6	6	0	0
Facebook Studentského webu	5	2	3	9
				Σ 20,5

Tab. 9.1 Pořadí aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov podle jeho členů

Při dosazení do vzorce Spearmanova koeficientu pořadové korelace vyšla hodnota $r_s = 0,91$. Čím více se hodnota koeficientu korelace blíží hodnotě 1 nebo -1, tím těsnější je vztah mezi jevy. Hodnotu v rozmezí od 0,90 do 1,00 můžeme interpretovat jako velmi vysokou závislost mezi zkoumanými jevy (Chráška, 2007, s. 104–105). V případě aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov můžeme tedy konstatovat, že závislost mezi jejich úspěšností a

vlivem na život ve škole je velmi vysoká, to znamená, že pořadí aktivit podle úspěšnosti odpovídá i pořadí podle jejich vlivu na život ve škole.

Graf 9.1 Grafické znázornění pořadí aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov podle jeho členů

Z tabulky 9.1 i grafu 9.1 lze vyčíst, že akce „Maškarní dny“ se umístila na prvním místě v úspěšnosti i vlivu na život ve škole. Tento výsledek bylo možno očekávat, jelikož maškarní dny jsou jedinou akcí, jež se koná pravidelně jednou za dva měsíce a těší se zároveň zájmu žáků. Pozitivní hodnocení jsem předpokládal i u „Grill párty“ (druhé místo v úspěšnosti a třetí ve vlivu), jež se v době hodnocení konala pouze jednou, za to však za hojné účasti žáků a učitelů. Potvrdila se tímto správnost prvotního záměru této akce – přivést do školy žáky, učitele a rodiče za zcela jiným účelem než obvyklou výukou, totiž za společným a netradičním prožitkem, jenž tímto upevňuje vztahy mezi jednotlivými aktéry školního života. Druhé místo ve vlivu na život ve škole facebookové stránky Studentského webu není taktéž příliš překvapujícím výsledkem v kontextu obliby sociální sítě Facebook a téměř 600 fanoušků Studentského webu na této sociální síti. Původní Studentský web, k němuž byl teprve později vytvořen profil na Facebooku, se umístil až na šestém místě v úspěšnosti i vlivu.

Naopak posledních příček v obou aspektech dosáhla akce „Vítání primánů a prvků“,

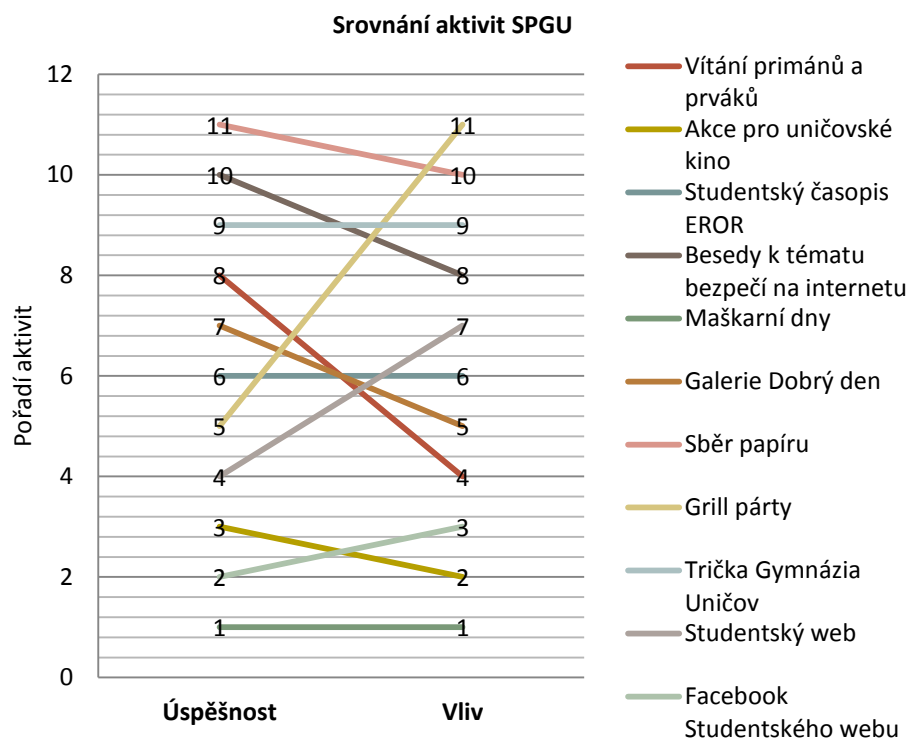
desáté místo v úspěšnosti a 11. ve vlivu. Příčinou tohoto hodnocení může být jednorázovost akce (koná se pouze na začátku školního roku) a její úzká cílová skupina, tudíž bez reálného vlivu na ostatní žáky gymnázia. Obdobná pozice, tedy 11. místo v úspěšnosti a desáté ve vlivu, patří „Sběru papíru“. Podle mého názoru žáci v tomto případě nedocenili význam akce, jelikož je prakticky nejzásadnější podmínkou pro konání oblíbené Grill párty. Tento vztah žáci nezohlednili, předpokládám, že ne záměrně, a pravděpodobně hodnotili pouze akci jako takovou, tzn. její průběh, zajímavost, zábavnost apod.

Výše zmíněné hypotézy jsem pro srovnání testoval i u řadových žáků Gymnázia Uničov. Dotazník vyplnili v březnu 2013 tři náhodně vybraní žáci z každé třídy, celkem 30 respondentů. Žáci primy a prvního ročníku se dotazníkového šetření opět nezúčastnili z důvodu jejich krátké zkušenosti s aktivitami Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Pořadí jednotlivých aktivit zaznamenává tabulka 9.2:

	Úspěšnost	Vliv	d	d ²
Vítání primánů a prváků	8	4	4	16
Akce pro uničovské kino	3	2	1	1
Studentský časopis EROR	6	6	0	0
Besedy k tématu bezpečí na internetu	10	8	2	4
Maškarní dny	1	1	0	0
Galerie Dobrý den	7	5	2	4
Sběr papíru	11	10	1	1
Grill párty	5	11	-6	36
Trička Gymnázia Uničov	9	9	0	0
Studentský web	4	7	-3	9
Facebook Studentského webu	2	3	-1	1
				Σ 72

Tab. 9.2 Pořadí aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov podle žáků Gymnázia Uničov

Při použití vzorce pro výpočet Spearmanova koeficientu pořadové korelace vyšla hodnota $r_s = 0,67$. Hodnotu v rozmezí od 0,40 do 0,70 interpretujeme jako střední (značnou) závislost mezi zkoumanými jevy (Chrásková, 2007, s. 104–105). Můžeme tedy konstatovat, že i z pohledu řadových žáků Gymnázia Uničov je značná souvislost v hodnocení aktivit studentského parlamentu podle jejich úspěšnosti a vlivu na život ve škole. Pořadí aktivit parlamentu z pohledu žáků gymnázia znázorňuje přehledně graf 9.2:

Graf 9.2 Grafické znázornění pořadí aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov podle žáků Gymnázia Uničov

Při srovnání pořadí aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov z pohledu jeho členů (graf 9.1) a řadových žáků Gymnázia Uničov (graf 9.2) nalezneme několik podobností i odlišností. Řadoví žáci, stejně jako členové parlamentu, umístili na první místo v úspěšnosti i vlivu na život ve škole „maškarní dny“, což lze vysvětlit jejich pravidelným konáním a zároveň možností zapojení co nejvíce žáků. Na dalších příčkách se opět střídá Facebook Studentského webu (druhé místo v úspěšnosti a třetí ve vlivu) či „Akce pro uničovské kino“, jež dosáhla lepšího hodnocení (druhé místo ve vlivu a třetí v úspěšnosti) než u členů parlamentu. Dobré hodnocení těchto aktivit z pohledu řadových žáků lze zdůvodnit jejich otevřeností, jsou určeny pro široký okruh zájemců bez ohledu na členství ve studentském parlamentu.

Naopak poslední pozice dosáhl, podobně jako u členů parlamentu, sběr papíru. Zajímavěji se ovšem jeví disproporce mezi hodnocením úspěšnosti a vlivu aktivit na život ve škole u řadových žáků, jež se u členů parlamentu neprojevila takovou měrou. Nejvýraznější nepoměr můžeme zaznamenat u „grill párty“, již žáci umístili podle úspěšnosti na páté místo, ale podle vlivu na život ve škole na poslední 11. Zajímavé je i to, že podle zastupitelů parlamentu dosáhla v úspěšnosti druhého místa a podle vlivu na život ve škole místa třetího (viz graf 9.1). Tyto rozdíly jsou pravděpodobně způsobeny tím, že se řadoví žáci přímo

nepodíleli na náročné organizaci této akce a většina z nich se jí ani nezúčastnila, na rozdíl od členů parlamentu. Můžeme tedy říci, že organizátoři, tedy členové Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, si této akce více váží a následně ji dokážou objektivněji zhodnotit. Dalším faktorem může být i to, že se „Grill párty ve školním dvoře“ zatím konala pouze jednou.

Druhou nejvýraznější disproporcí lze vyčíst v grafu 9.2 v hodnocení akce „Vítání primánů a prváků“. Ta se podle úspěšnosti umístila na osmém místě, ale ve vlivu dosáhla překvapivě místa čtvrtého. V tomto případě lze velmi těžko odhadovat důvod tohoto nepochopitelného poměru i toho, že členové parlamentu tuto akci odsunuli až na desáté místo (úspěšnost) a na poslední 11. podle vlivu na život ve škole (viz graf 9.1). Z reakcí žáků při vyplňování dotazníku jsem pouze zaznamenal, že si někteří členové parlamentu tuto akci téměř nepamatovali, protože se na její organizaci podílel pouze předseda a místopředsedové studentského parlamentu. Proto si tuto akci zřejmě lépe zapamatovali řadoví žáci, již byli více konfrontováni s její realizací. Na druhou stranu se jeví paradoxně, že akce je určena pro primány a prváky, již mezi respondenty dotazníku nebyli zahrnuti, a tudíž nemohli přispět k jejímu, potenciálně ještě lepšímu, ohodnocení.

K šířeji zaměřené evaluaci na hodnocení vlivu Studentského parlamentu Gymnázia Uničov ve vytváření pozitivního klimatu jsem využil sémantického diferenciálu. Tato metoda umožňuje měřit individuální, psychologické významy zkoumaných objektů. Individuální významy jsem měřil pomocí sedmibodového počtu posuzovacích škál. Respondenti zaznamenávají svoje mínění o posuzovaných objektech výběrem určitého bodu na těchto škálách. Krajiní body škály jsou tvořeny dvojicí protikladných přídavných jmen (viz tab. 9.3). Jednotlivým bodům ve škále jsou přiřazeny hodnoty 1 (negativní hodnocení) až 7 (pozitivní hodnocení) zleva doprava. Dvojici „obtížný – snadný“ a „problémový – bezproblémový“ jsem v tabulce uvedl v tzv. reverzní podobě, to znamená, že krajiní body škály jsou převráceny. Tímto způsobem lze snížit riziko stereotypního zaznačení odpovědí (Chráska, 2007).

Studentský parlament Gymnázia Uničov						
dobrý						špatný
silný						slabý
hodnotný						bezcenný
hlasitý						tichý
příjemný						nepříjemný
veselý						smutný
obtížný						snadný
uvolněný						napjatý
odvážný						zbabělý

aktivní								pasivní
rychlý								pomalý
problémový								bezproblémový

Tab. 9.3 Záznamová tabulka sémantického diferenciálu

Tabulky sémantického diferenciálu vyplňovalo v lednu 2013 34 přítomných členů studentského parlamentu z celkového počtu 36 a tři náhodně vybraní žáci z každé třídy, celkem 30 žáků, vyjma žáků primy a prvního ročníku z důvodu krátké zkušenosti s činností parlamentu. Zastupitelé Studentského parlamentu Gymnázia Uničov hodnotili Gymnázium Uničov, Studentský parlament Gymnázia Uničov (SPGU), členy SPGU, aktivity SPGU a schůze SPGU. Řadoví žáci posuzovali tytéž objekty vyjma schůzí SPGU, jichž se neúčastní, a proto je nemohou kvalifikovaně hodnotit. Tabulka 9.4 znázorňuje všechny výsledné hodnoty, jež jsou v jednotlivých dílčích tabulkách seřazeny od nejvíce pozitivních výsledků (vyšší průměr) po méně pozitivní (nižší průměr). Jelikož jsem využil jednoznačnější – dvoufaktorový sémantický diferenciál, jsou jednotlivé dvojice adjektiv označeny buď modře – odpovídají faktoru hodnocení, nebo červeně – odpovídají faktoru energie.

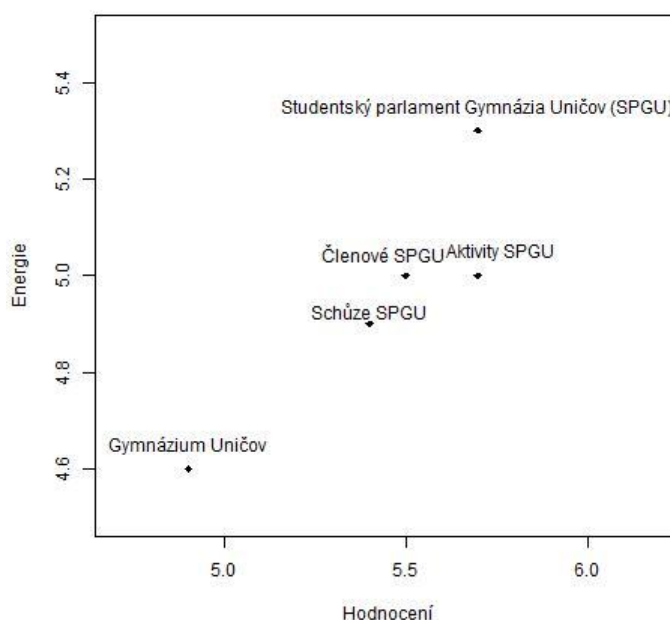
Hodnocení členy Studentského parlamentu Gymnázia Uničov			Hodnocení žáky Gymnázia Uničov		
Gymnázium Uničov			Gymnázium Uničov		
aktivní	5,5	pasivní	veselé	5,5	smutné
dobré	5,2	špatné	dobré	5,4	špatné
hodnotné	5,2	bezcenné	příjemné	5,4	nepříjemné
veselé	5,1	smutné	aktivní	5,4	pasivní
příjemné	5	nepříjemné	problémový	5,4	bezproblémový
problémový	4,9	bezproblémový	hodnotné	5,1	bezcenné
silné	4,6	slabé	silné	4,7	slabé
hlasité	4,5	tiché	odvážné	4,7	zbabělé
uvolněné	4,4	napjaté	rychlé	4,7	pomalé
odvážné	4,4	zbabělé	hlasité	4,6	tiché
rychlé	4,3	pomalé	uvolněné	4,6	napjaté
obtížné	3,7	snadné	obtížné	3,8	snadné
Studentský parlament Gymnázia Uničov (SPGU)			Studentský parlament Gymnázia Uničov (SPGU)		
aktivní	6,1	pasivní	aktivní	6,2	pasivní
dobrý	5,9	špatný	odvážný	5,7	zbabělý
hodnotný	5,9	bezcenný	dobrý	5,5	špatný
příjemný	5,7	nepříjemný	problémový	5,5	bezproblémový
veselý	5,7	smutný	veselý	5,4	smutný
problémový	5,6	bezproblémový	uvolněný	5,4	napjatý
silný	5,5	slabý	silný	5	slabý
uvolněný	5,5	napjatý	hlasitý	5	tichý

odvážný	5,2	zbabělý	rychlý	5	pomalý
hlasitý	5,1	tichý	hodnotný	4,9	bezcenný
rychlý	4,9	pomalý	příjemný	4,8	nepříjemný
obtížný	4,7	snadný	obtížný	4,4	snadný
Členové SPGU			Členové SPGU		
veselí	5,6	smutní	veselí	5,7	smutní
příjemní	5,5	nepříjemní	aktivní	5,7	pasivní
uvolnění	5,5	napjatí	dobří	5,6	špatní
problémoví	5,5	bezproblémoví	odvážní	5,6	zbabělí
dobří	5,4	špatní	příjemní	5,4	nepříjemní
odvážní	5,4	zbabělí	hlasití	5,2	tiší
hodnotní	5,3	bezcenní	uvolnění	5,1	napjatí
aktivní	5,3	pasivní	problémoví	5,1	bezproblémoví
silní	5,2	slabí	hodnotní	5	bezcenní
hlasití	5	tiší	silní	4,9	slabí
obtížní	4,6	snadní	rychlí	4,9	pomalí
rychlí	4,6	pomalí	obtížní	4,3	snadní
Aktivity SPGU			Aktivity SPGU		
dobré	6,1	špatné	aktivní	5,6	pasivní
příjemné	5,8	nepříjemné	veselé	5,5	smutné
veselé	5,8	smutné	dobré	5,3	špatné
hodnotné	5,7	bezcenné	příjemné	5,2	nepříjemné
silné	5,6	slabé	hodnotné	5,1	bezcenné
aktivní	5,5	pasivní	uvolněné	5,1	napjaté
uvolněné	5,4	napjaté	silné	5	slabé
odvážné	5,3	zbabělé	hlasité	5	tiché
hlasité	5,1	tiché	odvážné	5	zbabělé
problémové	4,7	bezproblémové	problémové	5	bezproblémové
obtížné	4,6	snadné	rychlé	4,6	pomalé
rychlé	4,4	pomalé	obtížné	4,3	snadné
Schůze SPGU			Řadoví žáci tento objekt nehodnotili.		
veselé	5,8	smutné			
příjemné	5,6	nepříjemné			
uvolněné	5,6	napjaté			
dobré	5,4	špatné			
aktivní	5,4	pasivní			
hodnotné	5,1	bezcenné			
obtížné	5,1	snadné			
problémové	5	bezproblémové			
silné	4,8	slabé			
odvážné	4,8	zbabělé			
hlasité	4,7	tiché			
rychlé	4,6	pomalé			

Tab. 9.4 Souhrnné výsledky sémantického diferenciálu

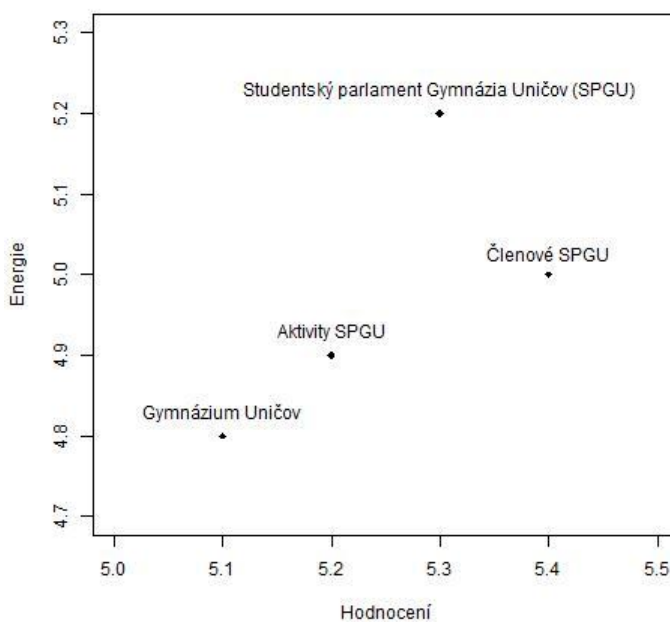
Výsledky sémantického diferenciálu naznačují výrazně dominující kladné hodnocení jednotlivých posuzovaných objektů. Můžeme konstatovat, že žáci ani v jedné z posuzovacích škál nevyjádřili negativní hodnocení, jelikož se aritmetický průměr z hodnot 1–7 pohyboval nejnižší na čísle 3,7. Naopak nejlepšího aritmetického průměru dosáhl v posuzovací škále „aktivní–pasivní“ Studentský parlament Gymnázia Uničov, jak ze strany jeho členů (6,1), tak i řadových žáků (6,2). Podle očekávání byly velmi pozitivně hodnoceny i aktivity studentského parlamentu, průměr 6,1 získaly u členů parlamentu na škále „dobré–špatné“ a u řadových žáků v kategorii „aktivní–pasivní“ hodnoty 5,6. Dále lze ze získaných hodnot konstatovat, že hodnocení členů studentského parlamentu se od hodnocení řadových žáků příliš nelišilo. Nejnižšího aritmetického průměru (v rozpětí 3,7–4,7) dosáhlo Gymnázium Uničov, Studentský parlament Gymnázia Uničov, Členové SPGU v posuzovací škále „obtížný–snadný“. Z tohoto pohledu považují za pozitivní, že si žáci uvědomují náročnost organizace studentského parlamentu a jeho aktivit, dokonce si jsou této skutečnosti vědomi více řadoví žáci než jeho členové.

Jak již bylo zmíněno výše, jednotlivé dvojice přídavných jmen odpovídají faktoru hodnocení či faktoru energie. Bylo nutné spočítat průměrné hodnoty pro oba zmíněné faktory, výsledné hodnoty ukazují v sémantickém prostoru grafy 9.3 a 9.4.

Graf 9.3 Sémantický prostor členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov

Graf 9.3 zobrazuje dominující umístění Studentského parlamentu Gymnázia Uničov z pohledu jeho členů ve faktoru energie. Ve faktoru hodnocení jej členové parlamentu vnímají na stejné úrovni jako aktivity parlamentu. Podobné hodnoty ve faktoru energie dosáhly jeho aktivity i členové.

Graf 9.4 Sémantický prostor řadových žáků Gymnázia Uničov

V sémantickém prostoru řadových žáků Gymnázia Uničov opět ve faktoru energie dosáhl nejvyšší hodnoty Studentský parlament Gymnázia Uničov, ve faktoru hodnocení jej předstihli jeho členové. Nepatrně slabší výsledky v očích řadových žáků zaznamenaly aktivity žákovského parlamentu.

Vyjmenované projekty Studentského parlamentu Gymnázia Uničov dokládají velmi úzkou provázanost žákovské participace a primární prevence, zejména pak její nespécifické podoby. Obr. 9.4 znázorňuje společné podmínky žákovské participace a primární prevence, jež jsem definoval na základě mé několikaleté zkušenosti koordinátora Studentského parlamentu Gymnázia Uničov.

Obr. 9.4 Společné podmínky žákovské participace a primární prevence

Jednotlivé body v obr. 9.4 na sebe navzájem logicky navazují, avšak některé z nich je možné podle důležitosti a aktuální situace na té které škole ve schématu přemísťovat. Co ovšem stojí vždy na počátku efektivní žákovské participace a primární prevence, heslovitě vyjadřují první dvě podmínky, tedy reciproční důvěra mezi žákem a učitelem. Jinak řečeno, možné mechanismy vzniku a koordinace žákovského tělesa zaujímají v důležitosti až druhé místo. Na prvním místě stojí vždy konkrétní lidé, jejich otevřenost, kreativita a také odvaha pouštět se do nových a náročných projektů, jímž žákovský parlament bezesporu je. Principem subsidiarity se rozumí přenášení odpovědnosti na nižší úroveň, tedy na žáky, v otázkách, jež to především z právního hlediska umožňují. S principem subsidiarity úzce souvisí následná odpovědnost žáků za vlastní názory a rozhodnutí.

Proces přenášení odpovědnosti na žáky je přirozeně provázán s nutností komunikace napříč všemi aktéry školního života. Efektivní a adekvátní spoluzodpovědnost žáků u nich vytváří pocit sounáležitosti se školou, jenž se stává postupně motivujícím faktorem pro vyvíjení dalších aktivit ve prospěch školy jako celku. Samotná možnost žákovské participace již dává příležitost vyniknout kreativním žákům, rozvinout jejich komunikační a organizační schopnosti apod. Tito žáci se tak přirozenou cestou stávají pozitivními vzory pro ostatní spolužáky a zcela reálně udávají směr dalšího vývoje života ve škole. Odměna pro aktivní žáky musí být samozřejmostí. Transparentnost a propagace činnosti žákovského zastupitelského tělesa mu zajišťují potřebnou legitimitu a vážnost nejen z pohledu řadových

žáků, ale i pedagogického sboru, a přispívají k zefektivnění žákovské participace i primární prevence. Pokud se primárně preventivní aktivity a činnost žákovského zastupitelského tělesa odehrávají transparentně, pak se jim dostává zpětné vazby, již nelze podceňovat, či dokonce ignorovat. To by vedlo k oslabení legitimacy a důvěry žákovského parlamentu a také k jeho strnulému a rutinnímu fungování. Názory zvenčí mohou často přinášet nové a nezávislé pohledy na věc, jež jsou pro přímé účastníky participačních aktivit mnohdy nepostižitelné.

10 Závěr

V disertační práci jsem se snažil o komplexní deskripci a následnou analýzu všech možných aspektů žákovské participace prostřednictvím žákovských zastupitelských těles. V teoretické části práce jsem nejprve poukázal na nedostatečné zohlednění tohoto tématu v české pedagogické literatuře a absenci transformování zahraničních modelů participace dětí a mládeže do reality našich základních a středních škol. Ani empirické studie prozatím nezkoumají kvalitativní předpoklady efektivní žákovské participace, omezují se pouze na popis jejich formálních podmínek. V kontextu české školské legislativy není toto téma předmětem zájmu politiků, existence žákovské samosprávy je ponechána čistě na rozhodnutí ředitele, nejsou žádným způsobem specifikovány podmínky pro činnost či kompetence žákovských zastupitelských těles a mechanismy zaručující skutečný, nikoli jen formální vliv těchto těles na rozhodovací procesy a život ve škole.

V politologicko-filosofické kapitole jsem poukázal na zřetelné zakotvení žákovské participace v principech demokracie. Jde především o problematiku vztahu obecné a osobní vůle, egoismu a individualismu v demokracii, společenské smlouvy uzavřené za účelem ochrany práv občana, problematiky demokratické většiny, jež se analogicky projevuje i při hlasování v žákovském zastupitelském tělese. Je až překvapující, jak jsou mechanismy a procesy uplatňované v žákovské participaci analogií jejich skutečných podob v reálné politice a občanském životě. Základní kritéria demokratického procesu podle Dahla – účinná participace, volební rovnost, poučené porozumění, kontrola nad nastolováním témat k projednávání, zapojení všech dospělých – jsem na příkladech aplikoval do školního prostředí. S pedagogicko-didaktickým záměrem jsem vytvořil odvozené schéma procesu schvalování usnesení žákovské samosprávy podle skutečného legislativního procesu v České republice. Dále na základě politologického pojetí vztahu volič – politik (problematika reprezentace) konstatuji na základě praktické zkušenosti, že za nejvhodnější formu analogického vztahu člen žákovského parlamentu – řadoví žáci (voliči) považují kombinaci modelu správce a delegáta.

V kapitole zabývající se teoretickými aspekty žákovské participace jsem nejprve upozornil na případné negativní jevy v klimatu školy, jež mohou zásadním způsobem zamezit participačním snahám žáků, či je výrazně omezovat. Tento faktor představují především špatné mezilidské vztahy v pedagogickém sboru ztělesněné vlastnostmi, jako jsou: nedůvěra, závist, rivalita apod. Dále pak uvádím typy klimatu školy vhodné pro rozvíjení žákovské

participace – pluralitní, progresivní, otevřené, demokratické, osobnostně orientované klima školy apod. Podle jednotlivých atributů výše jmenovaných klimat školy jsem formuloval konkrétní podmínky pro činnost žakovských zastupitelských těles jak z pohledu pedagogů a vedení školy (např. zřetelné vymezení pravomocí zastupitelského tělesa, zajištění společenského charakteru tohoto tělesa), tak i žáků (např. pocit podpory ze strany vedení školy, pedagogů, třídy, striktní dodržování procesu schvalování návrhů, odměna za činnost v zastupitelském tělese).

Z participačních modelů dětí a mládeže považuji za nejvýstižnější Hartův osmistupňový žebříček participace dětí (*the ladder of children's participation*) odvozený z modelu participace občanů Spojených států amerických v procesech veřejného plánování podle teorie Arnsteinové z roku 1969. Ten je sestaven podle míry spoluúčasti dětí (občanů) na rozhodovacích procesech. Plně souhlasím s Hartovou tezí, že neexistuje jediný správný stupeň participace, vždy záleží na mnoha okolnostech (např. věk dětí, náročnost projektu), jak hluboká je míra participace, či zda se vůbec o participaci jedná. Pokud Hartův osmistupňový žebříček participace použijeme v souvislosti s činností žakovských zastupitelských těles, může se opět jednat o participaci čistě formální, dekorativní, či dokonce manipulativní. Za předpokladu, že na škole vyvíjí efektivní činnost žakovský parlament založený na demokratických principech, jedná se o kombinaci posledních tří stupňů Hartova žebříčku participace v závislosti na konkrétní aktivitě, tedy o dospělými iniciovanou participaci – rozhodnutí sdílená s dětmi, dětmi iniciovaná a řízená participace a dětmi iniciovaná participace – sdílená rozhodnutí s dospělými.

Kapitolu o teoretických konceptech participace jsem završil dvěma vlastními participačními modely. Každý z nich zdůrazňuje jiný aspekt procesu žakovské participace, oba však pojímají participaci v zúženém rozměru prostřednictvím žakovských zastupitelských těles. První jsem nazval modelem koordinované participace, jenž akcentuje nutnou podmínku společného zájmu žáků, učitelů a vedení o vznik participačních struktur ve škole a následný společný, tedy koordinovaný postup při budování žakovského parlamentu a jeho následné činnosti. Tímto modelem chci zdůraznit to, že demokratická a efektivní participace bez spoluúčasti všech aktérů školního života není možná. Druhý model žakovské participace navazuje na myšlenku spolupráce. Poukazuji v něm totiž na vzájemně proměňující se míru individualizace a sounáležitosti v procesu participace podle toho, na čem žáci mohou ve škole vyvíjet spoluúčast. Závěr mé úvahy podložený zkušeností pedagoga a koordinátora žakovského parlamentu je takový, že činnost žakovských zastupitelských těles by se měla orientovat pouze na společenské dění ve škole. Tímto předcházíme již v počátcích případným

sporům o kompetence těchto participačních těles a zároveň nedáváme pedagogům podnět k jakékoli nedůvěře vůči nim.

V disertační práci jsem také učinil pohled do minulosti, do 20. a 30. let 20. století, v nichž byly zřízeny tzv. pokusné (reformní) vnitřně diferencované školy, jejichž cílem bylo uplatňování společenské výchovy jako protiváhy individualizace. Z předchozího textu je zřejmé, že osobně považuji právě společenskou výchovu, dnes bychom ji nazvali výchovou k prosociálnímu chování a k sounáležitosti, za klíčové poslání žákovských zastupitelských těles. V tom spočívá společný záměr žákovských samospráv. Naopak v některých aspektech poznatky z působení žákovských samospráv na tehdejších pokusných školách působí neaktuálním dojmem, zejména v důsledku růstu životní úrovně a materiálního blahobytu doprovázeného konzumním způsobem života. Poměrně detailní hodnocení fungování žákovské samosprávy na pokusné škole v Praze-Nuslích jsem konfrontoval s vlastními zkušenostmi koordinátora Studentského parlamentu Gymnázia Uničov.

Prostřednictvím čtyřleté případové studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov jsem odhalil kvalitativní aspekty fungování žákovského zastupitelského tělesa. K dosažení tohoto cíle mi napomohla především longitudinálnost studie a zúčastněné pozorování. V České republice doposud nebyl proveden takto hloubkový výzkum k tématu žákovské participace, v němž by byl výzkumník přímo účastníkem zkoumaného procesu, a tak mohl při interpretaci získaných dat uplatnit svou osobní a zároveň detailní zkušenost.

V případové studii jsem popsal klíčové události v životě Studentského parlamentu Gymnázia Uničov v průběhu jednotlivých školních let 2009/2010 – 2012/2013. Dotazníkovým šetřením jsem na počátku školního roku zkoumal motivaci žáků pro práci v tomto tělese, dále jeho vliv na klima školy a vnímání síly hlasu žáka v životě školy. Z kvantitativních dat vyplynulo, že žáci pojmají svoji roli v žákovském parlamentu jako možnost prosazení zájmu žáků, tlumočení názoru své třídy, zlepšení atmosféry/vztahů ve škole, spoluorganizace a vylepšení akcí konaných ve škole. Zajímavé bylo srovnání na konci školního roku s tím, čeho žáci v žákovském parlamentu podle jejich názoru skutečně dosáhli. V odpovědích opět uváděli zlepšení atmosféry/vztahů ve škole, prosazení zájmu studentů a tlumočení názoru jejich třídy.

Vnímání vlivu žáka na život ve škole jsem formuloval do otázky: „Mohou studenti, podle tvého názoru, reálně ovlivňovat dění v naší škole?“ S možnými odpověďmi „určitě ano“, „spíše ano“, „spíše ne“, „určitě ne“. Otázka byla pokládána na konci každého školního roku členům žákovského parlamentu, učitelům i řadovým žákům. Jasně se prokázal pozitivní vliv existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na vnímání síly hlasu žáků ve

škole. Každým rokem rostla četnost odpovědí „spíše ano“, a naopak klesala četnost odpovědí „spíše ne“. V posledních třech školních letech se nevyskytovala u členů parlamentu ani řadových žáků žádná odpověď „určitě ne“. Členové parlamentu se dokonce v průběhu čtyř let významně začali přiklánět k odpovědi „určitě ano“ – ve školním roce 2009/2010 ji zvolila pouze tři procenta zastupitelů, ve školním roce 2012/2013 již 30 % z nich. Pozitivní vliv Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na vnímání síly hlasu žáka ve škole jsem ověřil i statisticky, kdy se prokázalo, že tato pozitivní tendence není pouhým náhodným jevem, a lze ji přisuzovat systematické činnosti žákovského parlamentu.

I další evaluační nástroj, tzv. demograf, v němž členové parlamentu vyjadřovali míru spokojenosti s formálními podmínkami, vedením školy, koordinátorem parlamentu a samotnými členy, prokázal pozitivní posun ve vnímání těchto objektů ve vztahu k žákovskému parlamentu. V politologickém kontextu se statisticky nepotvrdila případná závislost mezi vnímáním reálného vlivu žáka na dění ve škole a reálného vlivu občana na dění ve státě. Žáci si nespojují demokratické fungování školy, resp. žákovského zastupitelského tělesa, s demokratickými principy skutečného politického života. Podle mého názoru lze tento fakt zdůvodnit i tak, že si žáci neuvědomují poměrně velkou míru podobnosti těchto demokratických procesů, což je dáno pravděpodobně negativním obrazem politiky jako takové, a z něj vyplývají lhostejnost a nezájem o ni.

Případová studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov má především kvalitativní charakter, a proto jsem kvantitativní data získaná v průběhu školního roku 2012/2013 doplnil o volná vyjádření členů parlamentu i učitelů na čtyři klíčové otázky: „1. Popiš z tvého pohledu základní podmínky pro fungování studentského parlamentu“, „2. Jakým způsobem, podle tvého názoru, nejlépe motivovat studenty pro práci ve studentském parlamentu?“, „3. Proč, podle tvého názoru, některé školy zatím nezaložily studentský parlament nebo vůbec nechtějí?“, „4. Zhodnot' z tvého pohledu více jak tříletou existenci Studentského parlamentu Gymnázia Uničov (např. jeho vliv, vážnost, smysluplnost, úspěšnost akcí, náročnost jeho organizace, aktivitu zastupitelů, pohled učitelů na něj, ...)“. Členové parlamentu se v drtivé většině svých odpovědí shodovali s názory učitelů.

Jako podmínky pro fungování žákovského parlamentu oba dva soubory respondentů uváděly: ochotu ke komunikaci a spolupráci, demokratický přístup, aktivního koordinátora, kreativního předsedu a členy parlamentu, jasná pravidla a jejich dodržování apod. Mezi motivační faktory členů parlamentu jmenovali např. možnost podílet se na rozhodovacích procesech ve škole, skutečnou realizaci návrhů parlamentu, pocit z dobře vykonané práce, odměnu za činnost v parlamentu. Na otázku, proč některé školy nezaložily žákovský

parlament nebo vůbec nechtějí, se vyskytovaly odpovědi jako práce navíc, neochota naslouchat žákům a diskutovat s nimi, obavy z přílišného vlivu žáků, obavy z nových a nevyzkoušených věcí, absence zapáleného učitele pro věc, tápání „jak na věc“, neaktivní žáci, dobrá komunikace napříč školou i bez zastupitelského tělesa atd.

Názory mých kolegů a členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na jeho více jak tříletou existenci vyzněly velmi pozitivně a zároveň i objektivně. To, že výrazně korespondovaly i s mým pohledem na žakovský parlament, pro mě symbolicky představovalo určité ocenění mé role iniciátora a koordinátora tohoto participačního tělesa a samozřejmě činnosti jeho samého. Drtivá většina mých kolegů vyzdvihla pozitivní roli žakovského parlamentu v životě školy, pochválila úspěšné provedení různorodých aktivit parlamentu, ohodnotila jeho vážnost v očích pedagogů i žáků získanou aktivní a pro školu prospěšnou činností. Někteří kolegové upozornili na většinu lhostejných žáků ve škole a pouze malou skupinu nejaktivnějších žáků. Členové parlamentu uváděli mj. zlepšení vztahů a atmosféry ve škole, úspěšnost jednotlivých akcí. Předseda parlamentu zmínil jeden z jeho dalších nesporných přínosů, a to příležitost k osobnímu růstu v mnoha oblastech. Je logické, že toto pozitivum komentoval právě jeho předseda, jehož funkce klade velmi vysoké nároky na schopnosti a dovednosti, a motivuje tak k plnění stále vyšších cílů.

Na případovou studii Studentského parlamentu Gymnázia Uničov jsem navázal kvantitativně orientovaným dotazníkovým průzkumem na všech státních gymnáziích v České republice, jichž v době výzkumu bylo 259. Dotazník zodpovědělo 52 ředitelů, což už samo o sobě může být indicií toho, na kolika gymnáziích vůbec vyvíjí činnost žakovské zastupitelské těleso. Dotazník s 25 položkami přinesl spíše popisná data, z nichž bylo následně možné usuzovat některé nedostatky ve fungování participačních těles na jednotlivých gymnáziích. Jednalo se například o nepravdivost schůzek těchto těles, nevhodné časové umístění schůzek (velká přestávka, po vyučování), absence koordinátora z řad učitelského sboru, žádná specifická odměna za činnost v zastupitelském tělese. S využitím statistických metod se nepotvrdila závislost mezi velikostí školy/délkou fungování žakovského zastupitelského tělesa a procentem skutečně realizovaných návrhů z něj vzešlých.

Dotazníkovému šetření na státních gymnáziích v České republice předcházela dílčí výzkum na sedmi gymnáziích Olomouckého kraje, jehož cílem bylo zjistit postoj pedagogů k žakovské participaci jako takové. Většina (72 %) z 57 zúčastněných učitelů upřednostňuje realizaci žakovské participace prostřednictvím žakovských parlamentů/rad. Z odpovědí učitelů dále vyplynula určitá diskrepance v uchopení kompetencí žakovských zastupitelských těles. 70 % pedagogů totiž chápalo pojem žakovské participace jako spolurozhodování žáků

ve věcech týkajících se školy jako celku. Při konkretizaci rozsahu žákovské participace se ovšem 80 % dotázaných vyjádřilo, že by žáci měli spolurozhodovat ve věcech, jež se jich bezprostředně týkají. Tuto disproporci lze, podle mého názoru, vysvětlit již několikrát pojmenovanou obavou učitelů i vedení školy z přílišného zasahování žáků do dění ve škole a jejich rostoucího vlivu. Stejně jako já i většina oslovených pedagogů (58 %) spatřuje hlavní smysl žákovské participace v rozvíjení smyslu pro odpovědnost za vlastní názory a rozhodnutí. Jako učitel považuji tento cíl žákovské participace v době individualismu, egoismu a lhostejnosti za nepostradatelný prvek současného vzdělávání a výchovy.

Téma odpovědnosti se objevuje i v kapitole popisující aspekty žákovské participace ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko, a zejména na Gymnáziu Alberta Schweitzera v Laichingenu. V Německu již v samotném pojmenování struktury žákovské participace vystihli její podstatu, nese totiž název „Schülermitverantwortung“ – žákovská spoluodpovědnost. V kapitole jsem analyzoval důležité dokumenty detailně upravující všechny okolnosti činnosti žákovských participačních struktur. V mnoha okolnostech závěry případové studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov odpovídají již lety prověřeným zkušenostem německých kolegů. Německé dokumenty také potvrzují fakt, že bez důsledného zakotvení žákovské participace v závazných školských dokumentech, zejména po stránce metodologické, budou školy stěží zakládat žákovská zastupitelská tělesa a úspěšně je koordinovat. Ve srovnání s Bádenskem-Württemberskem v naší zemi také chybí jasně definovaný systém následných participačních těles na komunální, krajské a celostátní úrovni.

Data z výzkumu uskutečněného na gymnáziu v Laichingenu odhalila téměř totožný postoj německých pedagogů k žákovské participaci (její forma, rozsah, smysl) jako u kolegů z Olomouckého kraje. Odpovědi členů zastupitelského tělesa, řadových žáků i učitelů k otázce, zda mohou žáci ovlivňovat dění na jejich, byly mnohem pozitivnější – vyšších četností dosahovaly odpovědi „určitě ano“, „spíše ano“ než u jejich českých protějšků. I v hodnocení vlivu občana na dění ve státě volili členové tamního zastupitelského tělesa častěji kladné odpovědi. Nicméně stejně jako u členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov se nepotvrdila závislost mezi vnímáním vlivu žáka/občana na dění ve škole/státě.

V závěrečné kapitole jsem formuloval význam žákovských zastupitelských těles v tzv. nespécifické primární prevenci. K tomu jsem vyžil i statistické metody, jež potvrdily pozitivní vliv jednotlivých aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na klima školy, a tím i na efektivnější a soustavnější realizaci primární prevence. U jednotlivých aktivit žákovského parlamentu jsem vyzdvihl jejich přínos pro primární prevenci a rozvoj tzv. dovedností pro život (life-skills) a také statisticky dokázal závislost mezi jejich úspěšností a vlivem na život

ve škole. Nesporný význam žákovské participace v klimatu školy pak dokazuje fakt, že v sémantickém prostoru členů parlamentu i řadových žáků dosáhl Studentský parlament Gymnázia Uničov (případně jeho členové) nejvyšších hodnot ze všech zkoumaných objektů. Kapitulu a zároveň i celou disertační práci uzavírám schématem společných podmínek žákovské participace a primární prevence, jež mají tuto posloupnost: Důvěra vedení školy a pedagogů v žáky → důvěra žáků ve vedení školy a pedagogy → princip subsidiarity → odpovědnost za své názory a rozhodnutí → komunikace a spolupráce napříč školou → sounáležitost s celkem – školou → podpora pozitivních vzorů → odměna za aktivitu → transparentnost → propagace → zpětná vazba => žákovská participace a primární prevence.

Uvedené podmínky mají jeden společný jmenovatel, a to lidský faktor. I přesto, že budeme mít k dispozici detailní návod, jak zastupitelské těleso žáků vytvořit, koordinovat, budeme mít dostatečnou oporu ve školských dokumentech, to vše nám ještě zdaleka nezaručuje úspěšnou a efektivní žákovskou participaci. Na rozdíl od exaktních, přírodních věd je oblast zkoumání humanitních, společenských věd, odkázána v mnohem větší míře na subjektivní názory, postoje, projekce, přání, zkušenosti jednotlivých lidí, a proto se dosažení konkrétních pedagogicko-výchovných cílů často velmi komplikuje. Pro iniciaci žákovské participace prostřednictvím zastupitelských těles se musí vzájemně sejít tři nejpodstatnější podmínky – otevřené a přístupné vedení školy, ochotní a přístupní alespoň někteří pedagogové, alespoň určitá skupina aktivních a kreativních žáků. Na gymnáziích jako výběrových školách by se mohlo splnění těchto tří podmínek jevit jako nejvíce reálné. Otázkou zůstává, jakou roli v této věci sehrávají další podstatné a typické aspekty studia na gymnáziích. Jakým způsobem mé teoretické i praktické poznatky uplatní pedagogové na ostatních typech středních škol či školách základních, nechám na jejich uvážení, jelikož má osobní zkušenost nepostačuje k přijetí takových analogií. Dovolím si pouze konstatovat, že úspěch či neúspěch žákovských zastupitelských těles se bude z podstaty věci lišit od školy ke škole.

Seznam použité literatury a zdrojů

- Bílá kniha Evropské komise – Nový podnět pro evropskou mládež.* Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2002. 71 s. [online]. [cit. 2013-3-11].
Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/press/ks8ekbk.pdf>>.
- ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima.* 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 325 s. ISBN 978-80-247-2742-4.
- DAHL, R. *Demokracie a její kritici.* 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. 349 s. ISBN 80-85605-81-3.
- DAHL, R. *O demokracii.* 1. vyd. Praha: Portal, 2001. 191 s. ISBN 80-7178-422-2.
- DEWEY, J. *Demokracie a výchova.* Praha: Jan Laichter, 1932. 497 s.
- GELLNER, E. *Podmínky svobody – občanská společnost a její rivalové.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. 187 s. ISBN 80-85959-27-5.
- GRECMANOVÁ, H. *Klima školy.* 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Hanex, 2008. 209 s. ISBN 978-80-7409-010-3.
- HART, R. *Children's participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care.* London: Earthscan Publications Ltd, 1997. 208 s. ISBN 1 85383322 3.
- HAVEL, V. *Moc bezmocných.* Praha: Lidové noviny, 1990. 64 s. ISBN 80-7106-005-5.
- HAVEL, V. *Prosím stručně. Rozhovor s Karlem Hvižd'alou, poznámky, dokumenty.* 1. vyd. Praha: Gallery, 2006. 254 s. ISBN 80-86990-00-1.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace.* 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HEYWOOD, A. *Politologie.* 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 482 s. ISBN 80-86432 95-5.
- HOBBS, T. *Leviathan aneb látka, forma a moc státu církevního a politického.* 1. vyd. Praha: Oikoyomenh, 2009. 513 s. ISBN 978-80-7298-106-9.

- HRUBEC, M. *Demokracie, veřejnost a občanská společnost*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2004. 268 s. ISBN 80-7007-211-3.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JANIŠ, K., ŠTURMA, J. (eds.) *Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Sborník z pracovního semináře konaného 21.4.1999*. Hradec Králové: 1999. 87 s. ISBN 80-7041-507-X.
- JENÍK, Z., KREJČÍ, J. *Česká občanská společnost a modely demokracie v 21. století*. 1. vyd. Krnov: Cesta světla, Opava: Literature and Science, 2003. 226 s. ISBN 80-902981-4-1.
- KANTOVÁ, A., KOSINA, J., TÝML, J. *Společenská škola. Žákovská samospráva, kluby a společná shromáždění na škole II. stupně*. Praha: Dědictví Komenského, 1934. 184 s.
- KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii. e-Pedagogium*, ročník 2011, č. 1, s. 18-37. ISSN 1213-7758.
- KARSTEN, A. *Vyjít občanům vstříc? Různé modely a koncepce participace*. In *Zapojování veřejnosti do problematiky ochrany klimatu. Odpovědi a zkušenosti obcí*. Brandenburg: Nadace Heinricha Bölla v Braniborsku, 2011. s. 22-34. [online]. [cit. 2013-2-16].
Dostupné z: <http://participation.blogspot.de/images/puc_czech.pdf>.
- KJAERGAARD, E. *Pětkrát hurá demokracii: o demokracii v každodenní praxi školy*. 1. vyd. Praha: Agentura Strom, 1997. 103 s. ISBN 80-901954-5-8.
- KLAUS, V. *Obhajoba zapomenutých myšlenek*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. 452 s. ISBN 80-200-0645-1.
- KLAUS, V. *O tvář zítřka*. 1. vyd. Praha: Pražská imaginace, 1991. 210 s. ISBN 80-7110-035-8.
- KOŤA, J., RÝDL, K. *Studia paedagogica 7 – Poslání učitele a reformní pedagogika v Československu*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1992. 56 s. ISSN 0862-4461.

- Landesschülerbeirat Baden – Württemberg, Schülernachrichtendienst. *Das SMV-Handbuch für Baden-Württemberg*. 1. vyd. Stuttgart: Yaez Verlag, 2007. 200 s.
- LOCKE, J. *Druhé pojednání o vládě*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992. 184 s. ISBN 80-205-0222-X.
- MIOVSKÝ, M. a kol. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. 1. vyd. Praha: TOGGA, 2012. 100 s. ISBN 978-80-87258-74-3.
- MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. (eds.) *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Praha: TOGGA, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- POL, M. *Škola v proměnách*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2007. 194 s. ISBN 978-80-210-4499-9.
- POL, M., RABUŠICOVÁ, M., NOVOTNÝ, P. *Demokracie ve škole*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 124 s. ISBN 80-210-4210-9.
- POPPER, K. R. *Otevřená společnost a její nepřátelé*. 1. vyd. Praha: OIKÚMENÉ, 1994. 354 s. ISBN 80-85241-54-4.
- PŘÁŠILOVÁ, M. *Vybrané kapitoly ze školského managementu pro pedagogické pracovníky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 212 s. ISBN 80-244-1415-5.
- PŘÍHODA, V. *Racionalisace školství*. Praha: Nakladatelství Orbis, 1930. 461 s.
- PŘÍHODA, V., NYKL, J., HANUS, L. *Reformní praxe školská. Výchovná a učební organizace školy II. stupně*. Praha: Československá grafická unie, 1936. 183 s.
- RAKUŠANOVÁ, P., ŘEHÁKOVÁ, B. *Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. 80 s. ISBN 80-7330-091-5.
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. [cit. 2013-3-1].
Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>.

- REDLICOVÁ, J.: Hlasy žáků a demokracie ve škole. In: *Demokracie ve škole*. Brno: Masarykova Univerzita, 2006, s. 55 - 64.
- REDLICOVÁ, J.: *Participace žáků na životě školy: staronové téma pedagogiky*. In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada pedagogická (U). Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 145 - 157.
- ROBINSON, D. *Etika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 175 s. ISBN 80-7178-941-0.
- ROUSSEAU, J-J. *O společenské smlouvě neboli o zásadách státního práva*. Dobrá voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. 157 s. ISBN 80-86473-10-4.
- SHAPIRO, I. *Morální základ politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. 239 s. ISBN 80-246-0716-6.
- SHAPIRO, I., HABERMAS, J. *Teorie demokracie dnes*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2002. 95 s. ISBN 80-7007-156-7.
- SCHOENEBECK, H. *Škola s přívětivou tváří*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001. 81 s. ISBN 80-7194-404-1.
- Schulgesetz für Baden-Württemberg* [online]. [cit. 2011-11-17].
Dostupné z: <<http://www.smv.bw.schule.de/Gesetze/schulgesetz.pdf>>.
- Schulunterrichtsgesetz* [online]. [cit. 2013-1-19].
Dostupné z: <<http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Bundesnormen/NOR40074710/NOR40074710.pdf>>.
- SOUKUP, P. (ed.) *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010. 220 s. [cit. 2010-11-7].
Dostupné z: <<http://www.uiv.cz/clanek/231/1703>>.
- STANĚK, A. *Výchova k občanství v současné škole: Profesionální identita učitele výchovy k občanství*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Epoque, 2009. 136 s. ISBN 978-80-7425-082-8.

STANGE, W., TIEMANN, D. Alltagsdemokratie und Partizipation: Kinder vertreten ihre Interessen in Kindertagesstätte, Schule, Jugendarbeit und Kommune. In *Kulturelle und politische Partizipation von Kindern*. München: Deutsches Jugendinstitut e. V., 1999. 372 s. ISBN 3-87966-393-9.

ŠINDELÁŘ, A. *Pražské pokusné reformní školy ve školním roce 1930-31*. Praha: Státní nakladatelství v Praze, 1932. 55 s.

TOCQUEVILLE, A. *Demokracie v Americe*. 3. vyd. Praha: LEDA, 2012. 788 s. ISBN 978-80-7335-269-1.

TRESEDER, P. *Empowering children & young people*. London: Save the Children and the Children's Rights Office: 1997. 95 s. ISBN 1 899120 47 5.

Úmluva o právech dítěte Organizace spojených národů [online]. [cit. 2013-3-1].

Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>.

VACEK, P. Jak ve škole rozvíjet charakter žáků? (Program výchovy charakteru). In: *Profesní etika pedagogů a mravní výchova žáků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, s. 38-46. ISBN 80-7041-343-3.

VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 128 s. ISBN 978-80-7367-386-4.

VÁŇOVÁ, R. Školská reforma v ČSR ve 30. letech 20. století. In: *Německé české reformně pedagogické vzdělávací a výchovné koncepty – analýza, komparace*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. s. 109-115. ISBN 978-80-7372-397-2.

Verordnung des Kultusministeriums über Einrichtung und Aufgaben der Schülermitverantwortung (SMV-Verordnung) [online]. [cit. 2011-11-17].

Dostupné z: <<http://www.smv.bw.schule.de/Gesetze/SMV-VO-2004.pdf>>.

Věstník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Ročník LXI, sešit 7, červenec 2005 [online]. [cit. 2013-1-26].

Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/2005-7>>.

VIDLÁKOVÁ, J. *Hlas žáků jako součást jejich participace na životě školy*. Brno, 2011. 266 s. Disertační práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně na Ústavu pedagogických věd. Školitel Milada Rabušicová. [online]. [cit. 2013-2-14].

Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/40185/ff_d/Disertacni_prace_Vidlakova.pdf>.

Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních [online]. [cit. 2013-1-26].

Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>>.

Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků [online]. [cit. 2013-1-26].

Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-317-2005-sb>>.

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2011/2012 [online]. [cit. 2013-3-1].

Dostupné z: <<http://www.csicr.cz/getattachment/e1b96137-2102-4a87-8cae-7384d9dba60c>>.

WAGNEROVÁ, G. Spor o participační demokracii na české politické scéně po roce 1989 [online]. *E-polis.cz*, 25. únor 2008. ISSN 1801-1438. [cit. 2010-11-7].

Dostupné z: <<http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/234-spor-o-participacni-demokracii-na-ceske-politicke-scene-po-roce-1989.html>>.

Zákon č. 561/ 2004 Sb. (školský zákon) [online]. [cit. 2013-3-1].

Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon>>.

Anotace

Hlavní cíle teoretické části disertační práce představuje nalezení společných prvků participace občanské a žákovské, transformace participačních modelů do školní reality a formulování role žákovských zastupitelských těles v procesu participace žáků na životě školy. S tím souvisí i cíl empirické části disertační práce, jenž spočívá, na základě čtyřleté případové studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, v definování a interpretaci klíčových aspektů žákovské participace prostřednictvím žákovského zastupitelského tělesa. Poznatky z případové studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov jsou porovnávány s podobou žákovské samosprávy na reformních školách ve 20. a 30. letech 20. století v Československu, s aktuálním fungováním žákovských zastupitelských těles na státních gymnáziích v České republice, a také s pojetím žákovské participace ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko. Žákovská participace prostřednictvím žákovských zastupitelských těles je uvedena i do kontextu primární prevence rizikového chování žáků. Přínosem disertační práce je možnost maximálního využití teoretických a výzkumných závěrů v pedagogické praxi.

Klíčová slova: *žákovská participace, žáci, pedagogové, gymnázia, výchova, demokracie, občané, odpovědnost, žákovská zastupitelská tělesa, školní klima, primární prevence*

Annotation

The main aims of the theoretical part of the dissertation are to find common features of the citizen and student participation, transform participation models into day-to-day reality in schools and formulate the role of student representative bodies in the process of student participation in school life. Being closely related to the above-mentioned, the aim of the empirical part of the dissertation based on the four-year case study of the Student Parliament of Gymnázium Uničov is to define and interpret key aspects of student participation through the student representative body. The findings from the case study of the Student Parliament of Gymnázium Uničov are compared with the way student self-governance of the Czechoslovakian schools influenced by the reformational tendencies in the 1920s and 1930s was approached, with the way current student representative bodies function at state-owned secondary grammar schools, and also with the approach to student participation in Baden-Württemberg, one of the states in Germany. There is also a connection made between student participation through student representative bodies and primary prevention of student risk behaviour. The conclusions of the theoretical as well as the research part can be used in teaching practice, and thus significantly contribute to it.

Key words: *student participation, students, teachers, secondary grammar schools, education, democracy, citizens, responsibility, student representative bodies, school climate, primary prevention*

Statut Studentského parlamentu Gymnázia Uničov

1. Základní ustanovení

- a) Studentský parlament Gymnázia Uničov (dále jen SPGU) je poradní orgán zřízený Gymnáziem Uničov a má sídlo: Gymnazijní 257, Uničov 783 91

2. Cíle studentského parlamentu

- a) Vytvářet prostor pro diskusi dětí a mládeže gymnázia;
b) Napomáhat či realizovat návrhy a nápady z řad dětí a mládeže;
c) Komunikovat s profesory a zástupci školy;
d) Aktivně poznávat demokratické principy fungování orgánů státní moci (Parlament ČR, obecní zastupitelstva apod.);
e) Posílit toleranci k odlišným názorům;
f) Rozvíjet logicky a eticky správnou argumentaci, asertivní prosazování svého stanoviska a zároveň ochotu ke kompromisu;
g) Posílit smysl pro odpovědnost za své názory a rozhodnutí;
h) Aktivně se podílet na spolurozhodování ve škole;
i) Zlepšit a demokratizovat klima školy.

3. Kompetence

- Členové SPGU se mohou vyjadřovat ke všem otázkám týkající se života školy s ohledem na znalost věci a právní kontext.

4. Členství

a) Vznik členství

- Členy SPGU jsou zvolení zástupci dětí a mládeže jednotlivých tříd ve věku 11-21 let, člen SPGU je volen na volební období v délce 1 školního roku, mandát nového člena SPGU vzniká zánikem mandátu předešlého člena SPGU, na jehož místo byl zvolen.
- Volba členů SPGU probíhá ve třídním kole:
- Třídní kolo voleb proběhne v každé třídě, kdy z kandidátů budou zvoleni 3 zastupitelé s nejvyšším počtem hlasů.
 - V případě 3 a méně kandidátů ve třídě je možné vyslovit nesouhlas jednotlivým kandidátům nadpoloviční většinou přítomných studentů třídy.
 - V případě nedostatku počtu kandidátů v příslušné třídě je mandát dané třídy neobsazen.
- Předseda parlamentu je zvolen dvoukolovou většinovou volbou, v případě jediného kandidáta může parlament vyslovit nesouhlas s jeho kandidaturou nadpoloviční většinou všech zastupitelů.
- Předseda si podle vlastního uvážení vybírá 2 místopředsedy - člena parlamentu z nižšího a vyššího gymnázia.

- b) *Kooptace (odstoupení)*
 - Při kooptaci některého člena bude na jeho místo zvolen nový zástupce v třídní volbě.
 - Pokud náhradník z dané třídy není známý nebo mandát odmítne, zůstává tento mandát neobsazen do následujících voleb.
- c) *Zánik členství:*
 - Odstoupením.
 - Překročením věku 21 let.
 - Vypršením mandátu:
 - Platnost mandátu zaniká první školní den ve druhém školním roce po zvolení.
 - Pokud je zastupitel studentem, který skládá maturitní zkoušku již v následujícím roce po svém zvolení, jeho mandát zaniká v témže roce, kdy skládá závěrečnou zkoušku, datem 1. května nehledě na to, zda u zkoušky uspěje nebo ne.
 - Úmrtím.
 - Pokud se člen zastupitelstva nedostaví bez omluvy na 2 zasedání.
 - O zániku mandátu rozhodují předseda spolu s místopředsedy.
 - Odvoláním nadpoloviční většinou přítomných studentů třídy.
 - Zastupitel má právo na ústní a písemné obhájení svého členství před SPGU.
- d) *Práva členů*
 - Volit a být zvolen do SPGU.
 - Pracovat v projektech vytvořených parlamentem.
 - Viz Smlouva mezi zastupitelem SPGU a školou.
- e) *Povinnosti členů*
 - Účastnit se jednání SPGU; pokud se člen nemůže zúčastnit jednání, omlouvá se předem předsedovi.
 - Účastnit se projektů SPGU, jejichž je členem.
 - Plnit usnesení SPGU.
 - V případě porušování povinností může předseda či koordinátor SPGU vyloučit člena z jednání.
 - Uvolňování člena SPGU vyučujícími na pravidelná jednání 6. vyučovací hodinu není samozřejmé. V případě nutnosti plnění svých studijní povinností či při jejich neplnění nemusí učitel uvolnit člena SPGU z výuky.

5. Jednání studentského parlamentu

- a) *Jednáním se rozumí:*
 - Řádné a mimořádné zasedání SPGU, slyšení SPGU a další akce.
- b) *Jednání parlamentu*
 - Je veřejné.
 - Koná se jednou měsíčně v předem stanovených termínech uvedených v časovém plánu školního roku jako 6. vyučovací hodina.
 - Návrh programu jednání SPGU připravuje předseda s koordinátorem SPGU.
 - O zařazení dalších bodů programu přednesených v průběhu zasedání SPGU rozhodnou zastupitelé.
 - Návrh musí předkladatel před parlamentem řádně odůvodnit.
 - O průběhu každého jednání vypracuje místopředseda zápis, který podepisuje předseda, zápis se ukládá, je k dispozici na stránkách školy, součástí zápisu je prezenční listina.
- c) *Mimořádné jednání*
 - Požádá-li o něj alespoň jedna třetina členů SPGU, svolává mimořádné jednání SPGU předseda o velké přestávce nebo 0. vyučovací hodinu.
- d) *Hlasování*

- SPGU je způsobilý se usnášet v případě přítomnosti jedné třetiny z celkového počtu zastupitelů.
 - Při projednávání změny statutu je potřeba přítomnost alespoň poloviny členů.
 - SPGU rozhoduje nadpoloviční většinou přítomných členů, 3/5 většinou všech zástupců nebo jednomyslně.
 - V případě sudého počtu přítomných zastupitelů má předseda při nerozhodném hlasování rozhodující hlas.
 - Hlasování je veřejné, v případě potřeby tajného hlasování (odsouhlaseného nadpoloviční většinou přítomných), výsledky vyhodnocuje předem zvolená tříčlenná komise.
- e) *Další akce*
- Členové SPGU se účastní jako spolupořadatelé některých akcí pro mládež i veřejnost pořádaných školou.

6. Závěrečné ustanovení

- Tento statut schválil SPGU dne 26. září 2012

Příloha č. 2: Studentský web

studentský web
Gymnázium Uničov

28 | LIS | 2012
admin 0

Zápis ze schůze SPGU konané dne 1. 11. 2012

Přítomni: 19 zastupitelů z celkového počtu 35 zastupitelů (viz prezentační listina).

Sběr vršků
Naproti kabinetu Mgr. Strašilové a Mgr. Opichalové se nachází box, kam můžete odkládat nepotřebné vršky od PET (a nejen od těch, které ve škole spotřebujete). Uzávěry budou následně použity na dobročinné účely. Neváhejte a přiložte další. Proč je bezýznamně vyhodit, když můžou pomoci?

Sběr papíru
Nezapomínejte každou třídu nosit papír. Sběr probíhá na účebně č. 48 o velké přestávce. Motivace je velká. Den výletu navíc pro vítěznou třídu. Proto neváhejte!

Trička Gymnázia Uničov
Na schůzi jsme řešili podrobnosti výroby triček pro naši školu. Ti, kteří mají trička objednaná, se na ně mohou už pomalu těšit.

Motivy na chodbách
Problírali jsme zasláné návrhy motivů na školní zdi. Vybrali jsme ty nejhezčí a nejvhodnější. Dále se bude řešit složitost realizace po stránce výtvarné. Samotná výroba a provedení se bude řešit v rámci výtvarné výchovy.

Kategorie

- články (51)
- majáles (11)
- otázky a odpovědi (1)
- reportáže a rozhovory (7)
- studentský časopis EROR (10)
- studentský parlament (72)
- úspěchy (30)
- videa (7)
- zprávy a události (87)

Poslední příspěvky

- Zápis ze schůze SPGU konané dne 1. 11. 2012
- Zápis ze schůze SPGU konané dne 4. 10.

CS 16:32 28.11.2012

Příloha č. 3: Facebook Studentského webu

The screenshot shows a web browser window displaying the Facebook page for 'Studentský web, Gymnázium Uničov'. The browser's address bar shows the URL: <http://www.facebook.com/studentskyweb>. The page header includes navigation options like 'Hledat', 'Nástroje', 'Stránka', 'Zabezpečení', and 'Sdílet'. The main content area features a large photo of a group of students in a hallway. A blue owl logo is overlaid on the photo. Text on the page reads: 'Je na Facebooku. Chcete-li s uživatelem Studentský web, Gymnázium Uničov navázat kontakt, zaregistrujte se na Facebooku.' Below this is a 'Přihlásit se' button. The page title is 'Studentský web, Gymnázium Uničov' with 559 likes and 10 members. A description states: 'Vzdělání Facebook stránka pro všechny studenty, absolventy, zaměstnance a příznivce Gymnázia Uničov. www.gymun.cz/studentskyweb/'. The page also shows a location map for Olomouc and a 'Zobrazit vše' button. The browser's taskbar at the bottom shows the date 28.11.2012 and time 16:32.

Příloha č. 4: Plakát k přátelskému florbalovému turnaji

(Autor: Vojtěch Janoušek)

Studentský parlament
Gymnázia Uničov
pořádá

PŘÁTELSKÝ FLORBALOVÝ TURNAJ

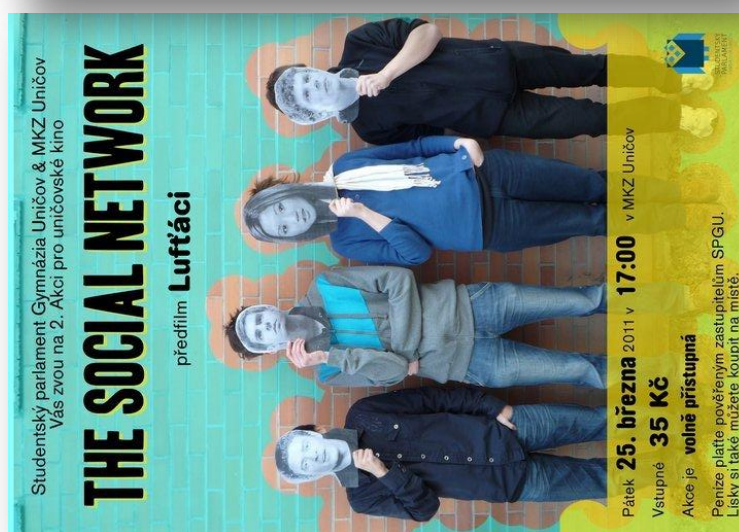
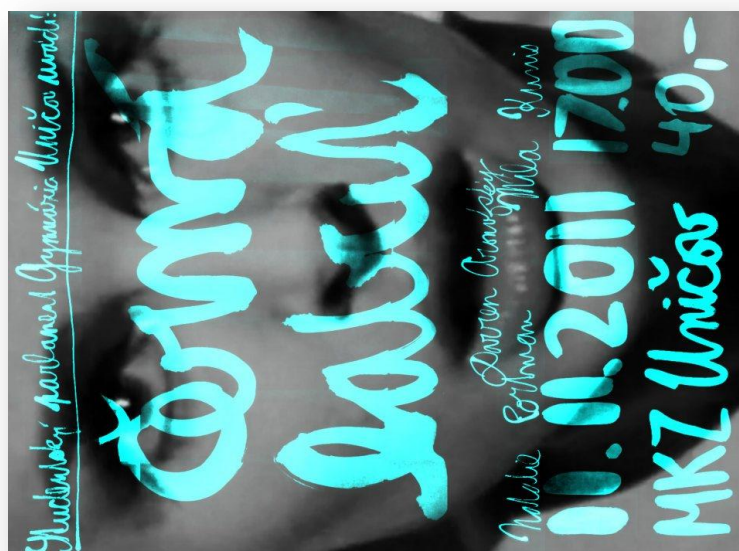
středních škol z Uničova a okolí

20. dubna 2011 od 8:00
Sportovní hala Gymnázia Uničov

Gymnázium Uničov
SPŠ a OA Uničov
SOŠ a SOU Uničov
Gymnázium Šternberk
Gymnázium Jana Opletala Litovel

Příloha č. 5: Plakáty k Akci pro uničovské kino (Autoři: Počátek – Vojtěch Janoušek; The Social Network – Radim Lisa; Černá labuť – Radim Lisa)

Příloha č. 6: Zápis ze schůze Studentského parlamentu Gymnázia Uničov

Zápis ze schůze Studentského parlamentu Gymnázia Uničov konané dne 9. 2. 2011

Přítomni:

- 23 zastupitelů z celkového počtu 41 zastupitelů ([REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED])
 - Mgr. Radim Chmelík
1. V pondělí 7. 2. vyšlo **3. číslo studentského časopisu EROR**. Časopis je k dostání v bufetu.
 2. Přátelský **florbalový turnaj** pro střední školy pořádaný SPGU proběhne ve středu 20. dubna v naší hale.
 3. **Akce pro uničovské kino č. 2** – V pátek 25. března se bude v uničovském kinu promítat film o Facebooku **The Social Network** (8 nominací na Oscara). Začátek bude pravděpodobně v 17 hod. I tato akce bude mít předfilm – nějaký krátký studentský snímek. Vstupné 40 Kč (platit zastupitelům SPGU). Film mohou navštívit jako minule kromě studentů také kamarádi, kantoři i rodiče. Potřebujeme nejméně 50 lidí. Aktuální informace o akci sledujte na Studentském webu nebo na Facebook stránce SPGU.
 4. **Lyra** – na schůzi proběhla diskuze ohledně Lyry. SPGU dostalo z minulé schůze od pana ředitele za úkol rozhodnout, jestli Lyra dál bude nebo ne. Jestli ano, tak sestavit kodex, co se na takové Lyře smí a nesmí. Zastupitelé hlasovali jednomyslně pro zachování Lyry. Byla by škoda takovouto akci zrušit. Do příští mimořádné schůze, která se bude konat v úterý 22. 2., mají zastupitelé za úkol vymyslet případné body do kodexu. Na mimořádné schůzi se pak o nich bude jednat a sestaví se výsledná podoba kodexu.
 5. **Maškarní dny** – [REDACTED] představil svou myšlenku tzv. Maškarních dnů. Vybral by se určitý den v měsíci (nejdříve březen) a téma toho dne. Například: téma - tepláková soupřava = kdo bude chtít, přijde do školy v teplácích a mikině. Návrh na novou, snad i periodickou, akci SPGU byl odhlasován jednomyslně.

6. **Beseda o kyberšikaně** – tým, který má besedu na starosti, již převzal podklady od pana profesora R. Chmelíka, a nyní začnou s přípravou. Beseda by se měla uskutečnit během dubna.
7. **Sbírková akce Labestra** – proběhne v týdnu od 14. do 18. února. 4 dvojice studentů budou za 20 Kč prodávat pohlednice a k nim zdarma rozdávat kondomy a informační letáky. Cílem akce je osvěta v oblasti reprodukčního zdraví.
8. **Logo SPGU** – [REDACTED] ukázal zastupitelům jeho návrh na vzhled loga studentského parlamentu. Návrh se líbil a byl odhlasován jednomyslně. SPGU tak má nové logo!

Zapsal: [REDACTED], předseda SPGU

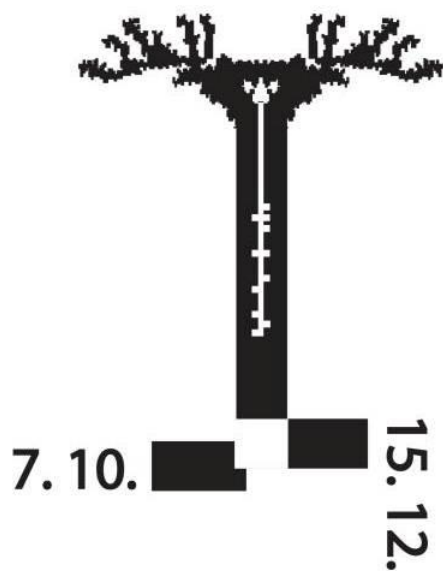
**STUDENTSKÝ
PARLAMENT**
GYMNÁZIUM UNIČOV

Příloha č. 7: Plakáty k maškarním dnům (Autor: Vojtěch Janoušek)

Příloha č. 8: Galerie Dobrý den

CD-ROM
DJ

YOUR
HERO

IN...

vernisaž v pátek 7. 10. 2011 od 17:00

Otevírací doba: ve školní den po až čt od 7:30 do 17:00, pá od 7:30 do 15:00
zvonnit na paní Kocunovou, popřípadě volat na jedno z těchto čísel
732 750 736
736 664 509, 603 923 222. Lepší je nahlásit návštěvu na mobil nebo, na email či na Facebook galerie - možnost komentované prohlídky

facebook.com/galeriedobryden
galeriedobryden@gmail.com

vstup dobrovolný

Galerie Dobrý den Gymnázium Uničov, Gymnázijní 257, 783 91 Uničov

Příloha č. 9: Smlouva mezi zastupitelem Studentského parlamentu Gymnázia Uničov a školou

Smlouva mezi zastupitelem Studentského parlamentu Gymnázia Uničov a školou

Člen SPGU se podpisem této smlouvy zavazuje k následujícím činnostem:

- Účastnit se zasedání SPGU. Řádně omlouvat neúčast. Na zasedání chodit včas a připraven.
- Informovat třídu o tom, co se projednávalo na zasedání SPGU, co se bude projednávat příště a co z toho plyne pro třídu.
- Přispívat a podílet se na činnostech SPGU.
- Propagovat a reprezentovat SPGU a Gymnázium Uničov.
- Dodržovat společně sestavený Statut SPGU.
- Doplnit si učivo ze zameškaných hodin z důvodu práce pro SPGU.

Gymnázium Uničov se zavazuje:

- Poskytnout pro činnost žákovského parlamentu zázemí (prostory) a uvolnit člena SPGU z hodiny, jestliže si to vyžadují jeho povinnosti.
- Zabezpečit přístup k informacím.
- Zveřejnit a informovat o činnostech SPGU prostřednictvím dostupných prostředků.
- Podporovat SPGU a jeho činnost.
- Poskytnout prostor na serveru gymun.cz pro Studentský web.

podpis zastupitele SPGU

podpis ředitele školy

V Uničově dne 8. září 2011

Příloha č. 10: Pravidla komunikace na chůzích Studentského parlamentu Gymnázia Uničov

Pravidla komunikace na schůzích Studentského parlamentu Gymnázia Uničov

- ✓ Každý příspěvek do diskuse musí být ohlášen zvednutím ruky.
- ✓ Každý člen SPGU smí mluvit teprve tehdy, až mu je uděleno slovo předsedou parlamentu.
- ✓ Každý člen SPGU sděluje svůj názor u řečnického pultu.
- ✓ Každý člen SPGU se ve svém vystoupení vyjadřuje stručně a věcně.
- ✓ Každý člen SPGU ve své řeči nepoužívá „my“, „ono“, nýbrž „JÁ“ popřípadě „má třída“.
- ✓ Každý člen SPGU mluví k věci, o které se diskutuje.
- ✓ Každý člen SPGU poslouchá toho, kdo mluví a nepřerušuje ho.
- ✓ Každý člen SPGU má možnost se zeptat na to, čemu nerozuměl.
- ✓ Každý člen SPGU toleruje názor druhého a snaží se mu porozumět.
- ✓ Každý člen SPGU sleduje cíle školy jako celku a ne pouze své vlastní.
- ✓ Každý člen SPGU je ochoten přehodnotit svůj názor a přistoupit na kompromis.

Příloha č. 11: Dotazník pro ředitele státních gymnázií České republiky

Studentská participace

Vážená paní ředitelko, vážený pane řediteli,

dovoluji si Vás požádat o vyplnění anonymního dotazníku k tématu studentské participace - existence studentských rad/parlamentů na gymnáziích v České republice. Zmiňovaným tématem se odborně zabývám ve své disertační práci. Věřím a předem děkuji, že věnujete cca 5 min. pro vyplnění online dotazníku (odkaz pod tímto textem), kterým získám cenné informace pro výzkum. V dotazníku odklikáváte nabízené odpovědi. V případě Vašeho bližšího zájmu o toto téma mě kontaktujte na email: chmelikr@seznam.cz

Děkuji.

S pozdravem

Mgr. Radim Chmelík, Gymnázium Uničov, Katedra společenských věd PdF UP v Olomouci

1. Ve kterém kraji působí Vaše gymnázium?

- Praha
- Středočeský kraj
- Jihočeský kraj
- Plzeňský kraj
- Karlovarský kraj
- Ústecký kraj
- Liberecký kraj
- Královehradecký kraj
- Pardubický kraj
- Kraj Vysočina
- Jihomoravský kraj
- Olomoucký kraj
- Zlínský kraj
- Moravskoslezský kraj

2. Kolik studentů navštěvuje Vaše gymnázium?

- Méně než 200

- 200 - 400
- 400 - 600
- 600 - 800
- 800 - 1000
- Více než 1000

3. Co si představujete pod pojmem "studentská participace"?

- Spolurozhodování studentů ve věcech týkajících se školy jako celku
- Spolurozhodování studentů v řešení jejich vlastních záležitostí/problémů ve škole

4. Jaká by měla být podle Vás forma studentské participace?

- Vyjadřování názoru studentů prostřednictvím schránky důvěry
- Vyjadřování názoru studentů prostřednictvím třídní samosprávy
- Vyjadřování názoru studentů prostřednictvím školního parlamentu/rady
- Přímá komunikace studentů s vedením školy
- Jiné:

5. Existuje na Vašem gymnáziu studentská rada/studentský parlament/senát?

- ANO
- NE
- Uvažujeme o zřízení

6. Pokud na Vaší škole neexistuje studentské zastupitelské těleso, proč? Můžete zvolit více odpovědí.

- Nenařizuje nám to školský zákon
- Nevidíme přínos takového tělesa
- Nikdo tuto možnost zatím nenavrhl

- Není důvěra ze strany pedagogů vůči takovému tělesu
- Není ochota mezi pedagogy podílet se na vedení takového tělesa
- Není ochota mezi studenty působit v takovém tělese
- Studentské zastupitelské těleso jsme měli, ale po špatných zkušenostech jsme jej zrušili
- Jiné:

7. Měla by být podle Vašeho názoru ve školském zákoně povinnost zřizovat zastupitelská tělesa studentů?

- ANO
- NE
- NEVÍM

8. Pokud na Vaší škole existuje studentské zastupitelské těleso, jak dlouho?

- 1 - 2 roky
- 3 - 4 roky
- 5 - 6 let
- 7 - 8 let
- 9 - 10 let
- 10 a více let

9. Kolik členů má studentské zastupitelské těleso?

- Méně než 10
- 10 - 20
- 20 - 30
- 30 - 40
- 40 - 50
- 50 - 60
- 60 a více

10. Kolik zástupců má každá třída ve studentském zastupitelském tělese?

- 1

- 2
- 3
- 4 a více

11. Jakým způsobem jsou zástupci tříd vybíráni?

- Demokraticky voleni třídou
- Určení direktivně třídou
- Určení direktivně třídním učitelem
- Určení direktivně vedením školy
- Jiné:

12. Jak často se schází studentské zastupitelské těleso?

- 1 x za týden
- 1 x za 2 týdny
- 1 x za 3 týdny
- 1 x za měsíc
- Nepravidelně

13. Kdy se schází studentské zastupitelské těleso? Můžete zvolit více odpovědí.

- Před vyučováním
- O velké přestávce
- Místo vyučování
- V polední pauze
- Po vyučování
- Odpoledne/večer

14. O čem především rozhoduje studentské zastupitelské těleso?

- O životě školy jako celku
- O problémech studentů
- O sportovních a kulturních akcích školy
- O struktuře a tématech výuky

15. Může studentské zastupitelské těleso podle Vašeho názoru ve škole opravdu něco změnit?

- Určitě ANO
- Spíše ANO
- Spíše NE
- Určitě NE

16. Kolik návrhů studentského zastupitelského tělesa je opravdu realizováno?

- 0 - 20%
- 20 - 40%
- 40 - 60%
- 60 - 80%
- 80 - 100%

17. Má studentské zastupitelské těleso koordinátora z řad učitelského sboru?

- ANO
- NE

18. Pokud ano, kdo rozhoduje o koordinátorovi?

- Vedení školy
- Učitelé
- Studenti
- Všichni dohromady

19. Jakým způsobem jsou členové studentského zastupitelského tělesa motivováni? Můžete zvolit více odpovědí.

- Finanční odměnou
- Ústní/písemnou pochvalou učitelů
- Ústní/písemnou pochvalou vedení školy
- Žádným specifickým způsobem
- Jiné:

20. Disponuje studentské zastupitelské těleso vlastními financemi?

- ANO
- NE

21. Pokud ano, odkud získává finance? Můžete zvolit více odpovědí.

- Z kraje (zřizovatele)
- Od vedení školy
- Od rodičů
- Z vlastní finanční sbírky
- Z dotací, grantů
- Od sponzorů
- Jiné:

22. Má studentské zastupitelské těleso vlastní webové stránky?

- ANO
- NE
- Součástí školní webové stránky

23. Využívá studentské zastupitelské těleso ke komunikaci a své propagaci sociální sítě (Facebook, Twitter apod.)?

- ANO
- NE

24. Jakým způsobem jsou studenti, učitelé a rodiče informováni o výsledcích práce studentského zastupitelského tělesa? Můžete zvolit více odpovědí.

- Na nástěnce školy
- Na nástěnce studentského zastupitelského tělesa
- Na webové stránce školy
- Na webové stránce studentského zastupitelského tělesa
- Prostřednictvím sociálních sítí (Facebook, Twitter apod.)
- Ve vyučování (třídnické hodiny apod.)

- Ve školním rozhlasu
- Prostřednictvím místního tisku
- Nejsou informováni
- Jiné:

25. Co by především, podle Vašeho názoru, mělo být smyslem studentské participace?

- Přiblížit demokratické principy rozhodování
- Rozvíjet logicky a eticky správnou argumentaci
- Rozvíjet toleranci a schopnost kompromisu
- Rozvíjet smysl pro odpovědnost

Odeslat

Používá technologii [Dokumenty Google](#)

Příloha č. 12: Dotazník pro ředitele gymnázií v Bádensku - Württembersku

Umfrage für die Schulleitung zum Thema - Schülermitverantwortung (SMV)

Sehr geehrte Schulleitung,

ich möchte Sie darum bitten, einen kurzen Fragebogen (link unten) zu beantworten. Ich möchte in meiner Dissertationsarbeit die Situation der Schülerpartizipation in Deutschland und in der Tschechischen Republik vergleichen. Wählen Sie bitte nur eine Antwort. Die Umfrage ist anonym. Vielen Dank für die Beantwortung. Am Ende klicken Sie bitte auf "Odeslat".

Mit freundlichen Grüßen,

Mgr. Radim Chmelík, Katheder der Sozialwissenschaften,
Pädagogische Fakultät der Palacky Universität in Olmütz
Email: chmelikr@seznam.cz

1. Wie lange funktioniert die SMV in Ihrer Schule?

- 0 - 5 Jahre
- 5 - 10 Jahre
- 10 - 15 Jahre
- 15 - 20 Jahre
- 20 - 25 Jahre
- 25 - 30 Jahre
- Über 30 Jahre

2. Wie viele Mitglieder hat Ihre SMV?

- 10 - 15
- 15 - 20
- 20 - 25
- 25 - 30
- 30 - 35
- 35 - 40
- 40 - 45
- 45 - 50
- 50 - 55

- 55 - 60
- Über 60

3. Wie viele Vertreter hat jede Klasse in der SMV?

- 1
- 2
- 3
- 4 und mehr

4. Wie oft trifft sich die SMV?

- 1 x pro Woche
- 1 x pro 2 Wochen
- 1 x pro 3 Wochen
- 1 x pro Monat

5. Wann trifft sich die SMV?

- Vor dem Unterricht
- Anstatt des Unterrichtes
- In der Mittagspause
- Nach dem Unterricht
- Am Nachmittag/Abend

6. Worüber entscheidet vor allem die SMV?

- Über das ganze Schulleben
- Über Probleme der Schüler
- Über Kultur- und Sport Aktionen
- Über Struktur und Themen des Unterrichtes

7. Hat die SMV wirklich die Stärke, etwas in der Schule zu verändern?

- Bestimmt JA
- Eher JA

- Eher NEIN
- Bestimmt NICHT

8. Wie viele Ideen von der SMV werden wirklich realisiert?

- 0 - 20%
- 20 - 40%
- 40 - 60%
- 60 - 80%
- 80 - 100%

9. Wer entscheidet über die Verbindungslehrerin/den Verbindungslehrer?

- Schulleitung
- Lehrer
- Schüler
- Alle zusammen

10. Wie werden die Mitglieder der SMV motiviert?

- finanzielle Motivation
- Mündliche/schriftliche Belohnung von den Lehrern
- Mündliche/schriftliche Belohnung von der Schulleitung
- Jiné:

11. Hat die SMV eigene Finanzen?

- JA
- NEIN

12. Woher bekommt die SMV die Finanzen?

- Von der Bundeslandregierung
- Von der Schulleitung
- Von den Eltern
- Eigene finanzielle Sammlung

- Jiné:

13. Hat die SMV eigene Website?

- JA
- NEIN
- Teil der Schulwebsite

14. Wie werden die Schüler, die Lehrer und die Eltern über die SMV - Arbeit informiert? Sie können mehrere Antworten wählen

- Am "Schwarzen Brett" der Schule
- Am "Schwarzen Brett" der SMV
- Auf der Schulwebsite
- Auf der Website der SMV
- Im Unterricht
- Im Schulradio
- Jiné:

Odeslat

Používá technologii [Dokumenty Google](#)

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Mgr. Radim Chmelík

**Aspekty žákovské participace prostřednictvím
zastupitelských těles na gymnáziích**

Autoreferát disertační práce

Olomouc 2013

Oponenti disertační práce:

Doc. PhDr. Michaela Prášilová, Ph.D., PdF UP v Olomouci

Prof. PhDr. Milada Rabušicová, Dr., FF MU v Brně

Školitel:

Doc. PhDr. Zdeněk Novotný, CSc., PdF UP v Olomouci

Obsah

1 Úvod	6
2 Výzkumná strategie disertační práce	8
3 Aktuální stav v problematice žákovské participace	10
4 Popis vlastního řešení problematiky žákovské participace	11
A. Teoretická část disertační práce	11
Politologicko-filosofické aspekty žákovské participace	11
Teoretické aspekty žákovské participace	13
Odkaz reformních škol a společenské výchovy 20. a 30. let 20. století pro žákovskou participaci počátku 21. století.....	17
B. Empirická část disertační práce	18
Případová studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov	18
Žákovská participace na státních gymnáziích v České republice	23
Inspirace žákovskou participací ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko	24
Žákovská participace jako nástroj primární prevence.....	27
5 Závěr	31
Seznam použité literatury a zdrojů	32
Přehled publikační činnosti a konferenčních vystoupení	38

Abstrakt

Hlavní cíle teoretické části disertační práce představuje nalezení společných prvků participace občanské a žákovské, transformace participačních modelů do školní reality a formulování role žákovských zastupitelských těles v procesu participace žáků na životě školy. V návaznosti na zahraniční koncepty participace dětí a mládeže jsem vytvořil vlastní modely participace žáků, jež více odpovídají české školní realitě. Jedná se o model koordinované participace žáků a čtyřstupňový hierarchický model zohledňující sounáležitost a individualizaci v procesu spoluúčasti žáků na životě školy. Dále jsem formuloval základní podmínky pro úspěšnou žákovskou participaci z pohledu vedení školy/pedagogů a členů žákovských zastupitelských těles.

S tím souvisí i cíl empirické části disertační práce, jež spočívá, na základě čtyřleté případové studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, v definování a interpretaci klíčových aspektů žákovské participace prostřednictvím žákovského zastupitelského tělesa. Jedná se například o zodpovězení těchto výzkumných otázek: Jaké jsou hlavní podmínky pro vznik žákovských zastupitelských těles? Jak překonat případné počáteční obavy pedagogů z činnosti žákovského zastupitelského tělesa? Jak široké kompetence nastavit žákovskému zastupitelskému tělesu? Jakým způsobem motivovat žáky k aktivitě v jejich zastupitelském tělese?

Jako výzkumnou strategii jsem zvolil tzv. smíšený design, s větším důrazem na využití metod kvalitativního výzkumu – pozorování, analýza dokumentů. Svým pojetím představuje empirická část disertační práce v komplexnosti výzkum aplikovaný, jeho smyslem je totiž zodpovězení otázek, jež mají bezprostřední a praktický význam pro pedagogickou praxi. Poznatky z případové studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov jsou porovnávány s podobou žákovské samosprávy na reformních školách ve 20. a 30. letech 20. století v Československu, s aktuálním fungováním žákovských zastupitelských těles na státních gymnáziích v České republice, a také s pojetím žákovské participace ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko.

Žákovská participace prostřednictvím žákovských zastupitelských těles je uvedena i do kontextu primární prevence rizikového chování žáků. U jednotlivých aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov analyzují jejich vliv na klima školy, a tím i primární prevenci. Přínosem disertační práce je možnost maximálního využití teoretických a výzkumných závěrů v pedagogické praxi.

Klíčová slova: *žákovská participace, žáci, pedagogové, gymnázia, výchova, demokracie, občané, odpovědnost, žákovská zastupitelská tělesa, školní klima, primární prevence*

Abstract

The main aims of the theoretical part of the dissertation are to find common features of the citizen and student participation, transform participation models into day-to-day reality in schools and formulate the role of student representative bodies in the process of student participation in school life. In connection with foreign concepts of children and youth participation I created my own models of student participation which better meet the requirements for the Czech school environment. It is a model of coordinated student participation and a four-level hierarchical model that take account of a sense of belonging and individualization in the process of student participation in school life. In addition, I formulated basic conditions for successful student participation from school management's/teachers' point of view and from the point of view of members of student representative bodies.

Being closely related to the above-mentioned, the aim of the empirical part of the dissertation based on the four-year case study of The Student Parliament of Gymnázium Uničov is to define and interpret key aspects of student participation through the student representative body. For example, I tried to answer the following research questions: What are the main conditions needed for student representative bodies to be formed? How to overcome possible initial teachers' concerns regarding the operation of the student representative body? How to set up the competency model for the student representative body? How to motivate students to make them become active and involved student representatives?

The research approach I chose mixed method design, emphasizing more the methods of qualitative research – observations, document analysis. The overall research approach to the empirical part of the dissertation is the applied research because its purpose is to answer the questions that are directly linked to the teaching practice. The findings from the case study of The Student Parliament of Gymnázium Uničov are compared with the way student self-governance of the Czechoslovakian schools influenced by the reformational tendencies in the 1920s and 1930s was approached, with the way current student representative bodies function at state-owned secondary grammar schools, and also with the approach to student participation in Baden-Württemberg, one of the states in Germany.

There is also a connection made between student participation through student representative bodies and primary prevention of student risk behaviour. I analyzed the impact of particular activities of The Student Parliament of Gymnázium Uničov on the school climate, and thus also on the primary prevention. The conclusions of the theoretical as well as the research part can be used in teaching practice, and thus significantly contribute to it.

Key words: *student participation, students, teachers, secondary grammar schools, education, democracy, citizens, responsibility, student representative bodies, school climate, primary prevention*

1 Úvod

Problematika žákovské participace na životě školy vycházející z demokratických principů se znovu v posledních dvaceti letech stává jedním z důležitých aspektů při vytváření klimatu či kultury školy. Zájem o toto téma je spojen s demokratizací a liberalizací školství po převratu v roce 1989. I přes značné uvolnění poměrů jak v zemi, tak i ve školství, úroveň žákovské, a tudíž následně i občanské participace či angažovanosti, nedosahuje takového stavu, jímž by se Česká republika vyrovnala vyspělým demokraciím v západní Evropě. V české společnosti lze pozorovat dvojí tendenci, za první vzrůstající nechuť a lhostejnost občanů k politickému, ale i společenskému dění, za druhé stále posilující individualismus. Oba jevy jsou spolu logicky provázány. Výzvou českého školství by měla být výchova k demokratickému občanství, jež v sobě zahrnuje atributy slušnosti, otevřenosti, sounáležitosti, schopnosti diskuse a nalezení kompromisu. Právě žákovská participace prostřednictvím žákovských zastupitelských těles umožňuje zcela praktickou a efektivní cestou výchovu žáků k demokratickému občanství. Prožitkové poznávání demokratických principů státu a společnosti se stává vhodnějším didaktickým postupem než pouhé plané teoretizování.

Žákovskou participaci prostřednictvím zastupitelských těles jsem si zvolil jako téma své disertační práce hned z několika důvodů. Na základě své devítileté pedagogické praxe opakovaně pozoruji u žáků výše zmíněné fenomény dnešní doby a jako učitel občanské výchovy a základů společenských věd na Gymnáziu Uničov mi nepostačovaly klasické hodiny k tomu, abych se alespoň pokusil v určitých okolnostech postoj žáků změnit. Zejména všudypřítomný individualismus se od školního roku 2009/2010 snažím zmírňovat prostřednictvím Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, jehož jsem koordinátorem. Jeho klíčový úkol spočívá v rozvíjení sounáležitosti s celkem, tedy školou v nejširším pojetí. Žákovská participace úzce souvisí s učivem občanské výchovy a základů společenských věd (se vzdělávacím obsahem *Občan a společnost*, *Občan a stát*), ale také s povinnou realizací primární prevence rizikového chování žáků. I to je již sedmým rokem mým úkolem jako školního metodika prevence.

Hlavní cíl teoretické části disertační práce představuje nalezení společných prvků participace občanské a žákovské. Participace dětí a mládeže byla totiž odvozena z modelů participace občanské. V této souvislosti analyzuji základní principy demokracie a převádím je do školní reality. Na základě stávajících modelů participace občanů, dětí a mládeže odvozuji vlastní participační model více odpovídající českému školnímu prostředí s důrazem na rozvoj

sounáležitosti žáků se školou. Za pedagogický cíl disertační práce považuji formulování role žákovských zastupitelských těles v procesu žákovské participace a jejich přínosu pro život školy. S tím úzce souvisí i cíl empirické části disertační práce, jenž spočívá, na základě čtyřleté případové studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, v definování klíčových podmínek skutečné žákovské participace prostřednictvím žákovského zastupitelského tělesa. Dílčí cíle dále specifikuji níže v popisu jednotlivých kapitol disertační práce.

2 Výzkumná strategie disertační práce

Jako výzkumnou strategii jsem zvolil tzv. smíšený design, tedy kombinaci metod kvantitativních a kvalitativních. Téma žákovské participace svou podstatou zkoumám především využitím metod kvalitativního výzkumu. Významný metodolog Creswell jej definuje tímto způsobem: *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“* (Hendl, 2008, s. 48). Podle dalších autorů (Miles, Huberman, Bogdan, Biklen) *„se výzkumník snaží získat integrovaný pohled na předmět studie, na jeho kontextovou logiku, na explicitní a implicitní pravidla, která fungují v dané oblasti“* (Hendl, 2008, s. 50). Výhodou kvalitativního výzkumu je hloubkový popis případu, v němž sledujeme jeho vývoj a procesy uvnitř něj s ohledem na kontextuální a lokální podmínky.

Stěžejní technikou kvalitativního výzkumu v mé disertační práci je případová studie, v níž *„jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům“* (Hendl, 2008, s. 102). Teoretik kvalitativního výzkumu Stake definoval případovou studii jako úsilí o porozumění určitému sociálnímu objektu v jeho jedinečnosti a komplexitě. Sociální objekt je ohraničeným systémem (s určitými sociálními hranicemi), jehož historii zkoumá právě případová studie. Další teoretik Yin popsal případovou studii jako strategii pro zkoumání předem určeného jevu v přítomnosti v rámci jeho reálného kontextu, a to především tehdy, když hranice mezi jevem a kontextem nejsou zcela jasné. Proto případovou studii využíváme především k zodpovězení otázek „proč“ a „jak“. Zvolenou případovou studii v disertační práci lze označit jako exploratorní – má za cíl prozkoumat neznámou strukturu případu a působící vztahy, deskriptivní – popisuje jev komplexně, a evaluační – hodnotí daný program, projekt (Hendl, 2008, s. 103-108).

Další přirozenou techniku kvalitativní části výzkumu představuje pozorování. Výhodou volby této techniky v mém výzkumu je především to, že vystupuji v roli účastníka – pozorovatele, tzn., jsem člen pozorované skupiny a zároveň informuji ostatní, že provádím výzkum. Pro naplnění vlastností kvalitativního výzkumu (komplexnost, hloubkovost) je velkou výhodou, že uskutečňuji zúčastněné (participantní) pozorování. *„Pozorovatel nefunguje jako pasivní registrátor dat, který stojí mimo předmětovou oblast, nýbrž se sám účastní dění v sociální situaci, v níž se předmět výzkumu projevuje. Je v osobním vztahu*

s pozorovanými, sbírá data, zatímco se účastní přirozeně se vyvíjejících životních situací. To vede k těsnějšímu přiblížení k předmětu a k možnosti odhalit vnitřní perspektivy účastníků“ (Hendl, 2008, s. 193). To, že vyučuji na škole, kde působí žakovské zastupitelské těleso, a zároveň jsem jeho iniciátorem a koordinátorem, mi umožňuje získat skutečně kvalitativní informace o všech aspektech jeho existence. Na druhou stranu to na mě jako výzkumníka klade větší nároky na objektivitu a patričný odstup při interpretaci dat a formulování výzkumných závěrů.

V disertační práci využívám i analýzy dokumentů, jde především o tzv. současné dokumenty, jež vznikly v době uvažované události, a primární dokumenty vytvořené přímými svědky události (Hendl, 2008, s. 204). Analýza dokumentů slouží k zachycení a popisu všech podstatných událostí v průběhu čtyřleté existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Použité techniky výzkumu uzavírá SWOT analýza a dotazníky s uzavřenými, polouzavřenými i otevřenými položkami, jež svým rozsahem a formou stojí na pomezí výzkumu kvantitativního a kvalitativního.

Kvantitativní metody výzkumu mají v kontextu obecných cílů disertační práce spíše doplňující charakter, jelikož nemohou přinést podrobnější informace a odhalovat detailní souvislosti mezi nimi. Jednotlivé kvantitativní výzkumné otázky zmiňuji níže v popisu kapitol. Z konkrétních statistických technik v disertační práci využívám test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, Fisherův kombinatorický test, Spearmanův koeficient pořadové korelace a dvoufaktorový sémantický diferencál.

Svým pojetím představuje empirická část disertační práce v její komplexnosti výzkum aplikovaný, jeho smyslem je zodpovězení otázek, jež mají bezprostřední a praktický význam pro pedagogickou praxi. V dílčích aspektech lze pojmenovat provedený výzkum také jako popisný, evaluační, etnografický a longitudinální.

3 Aktuální stav v problematice žákovské participace prostřednictvím zastupitelských těles

První kapitola disertační práce – *Současný stav v problematice žákovské participace* – popisuje zohlednění tématu žákovské participace ve výzkumných studiích a v pedagogické či společenskovědní odborné literatuře. Žákovská participace doposud není v české odborné literatuře samostatně analyzována, je pouze zmiňována v širším kontextu klimatu, kultury školy či školského managementu. Chybí literatura, jež by se věnovala rozvíjení žákovské participace prostřednictvím žákovských zastupitelských těles. Ani odborné studie nezkoumají kvalitativní aspekty efektivní žákovské participace. Okrajově se jí dotýká Mezinárodní studie občanské výchovy „International Civic and Citizenship Education Study“ (ICCS) uskutečněná v roce 2009 v 38 zemích celého světa. Česká školní inspekce ve své kontrolní činnosti sice mapuje existenci žákovských zastupitelských těles, ovšem jen ve formální rovině. Z jejich výročních zpráv se dovídáme pouze to, na kolika školách byla zřízena žákovská samospráva.

Významným impulzem k zavádění školních parlamentů jsou vzdělávací programy pražského občanského sdružení GEMINI a jeho Centra pro demokratické učení (CEDU). Po stránce teoretické i empirické vylepšila stav bádání v problematice žákovské participace J. Vidláková svou disertační prací z roku 2011 s názvem *Hlas žáků jako součást jejich participace na životě školy*. Zahraniční odborná literatura se zabývá žákovskou participací jako součástí širěji pojaté participace dětí a mládeže na veřejném a politickém životě společnosti. V teoretické rovině jsou participační modely v mnoha případech odvozeny z konceptů občanské participace. Mezi nejznámější autory těchto koncepcí participace dětí a mládeže řadíme: Harta, Tresedera, Dürra, Holdswortha, Mitrovou, Fieldinga, Stangeho, Tiemanna.

V kontextu české školské legislativy není tohle téma předmětem zájmu politiků, existence žákovské samosprávy je ponechána čistě na rozhodnutí ředitele, nejsou žádným způsobem specifikovány podmínky pro činnost či kompetence žákovských zastupitelských těles a mechanismy zaručující skutečný, nikoli jen formální, vliv těchto těles na rozhodovací procesy a život ve škole.

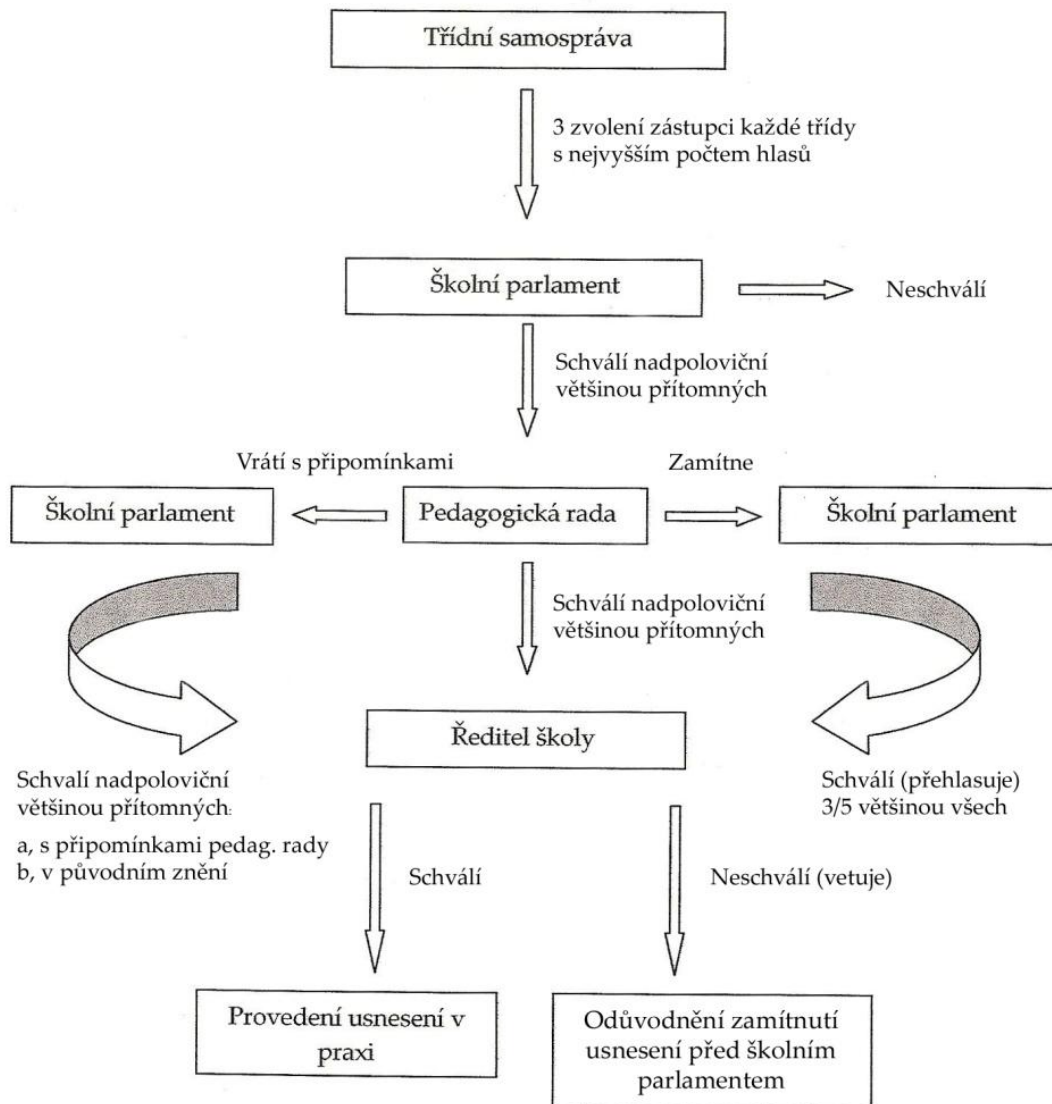
4 Popis vlastního řešení problematiky žákovské participace prostřednictvím zastupitelských těles

A. Teoretická část

Cíl kapitoly s názvem *Politologicko-filosofické aspekty žákovské participace* spočívá v popisu základních atributů demokracie podle významných teoretiků demokracie a zejména jejich případná přenositelnost do školní praxe a žákovské participace v kontextu pedagogického cíle výchovy demokratického občana. V kapitole vycházím z myšlenek teoretiků tzv. smluvních koncepcí (Hobbes, Locke, Rousseau), z díla Tocquevilla, Dahla, Poppera a dalších. Součástí kapitoly je i krátký rozbor sporu o podobu demokracie v Československu po roce 1989 zosobněný do nejvýraznějších politiků polistopadového vývoje – Václava Havla a Václava Klause. Havel zastával koncept tzv. deliberativní, participativní demokracie, Klaus naopak prosazuje zastupitelskou demokracii v modifikaci tzv. schumpeterovské soutěže politických stran o hlasy voličů. Mým cílem je najít smiřující východisko z tohoto sporu, jež se nesmazatelně vryl do vědomí českého národa. V poslední podkapitole pak předkládám model legislativního procesu upraveného podle potřeb a reálných kompetencí žákovského zastupitelského tělesa, v němž jsem zohlednil zkušenosti z čtyřleté praxe koordinátora Studentského parlamentu Gymnázia Uničov.

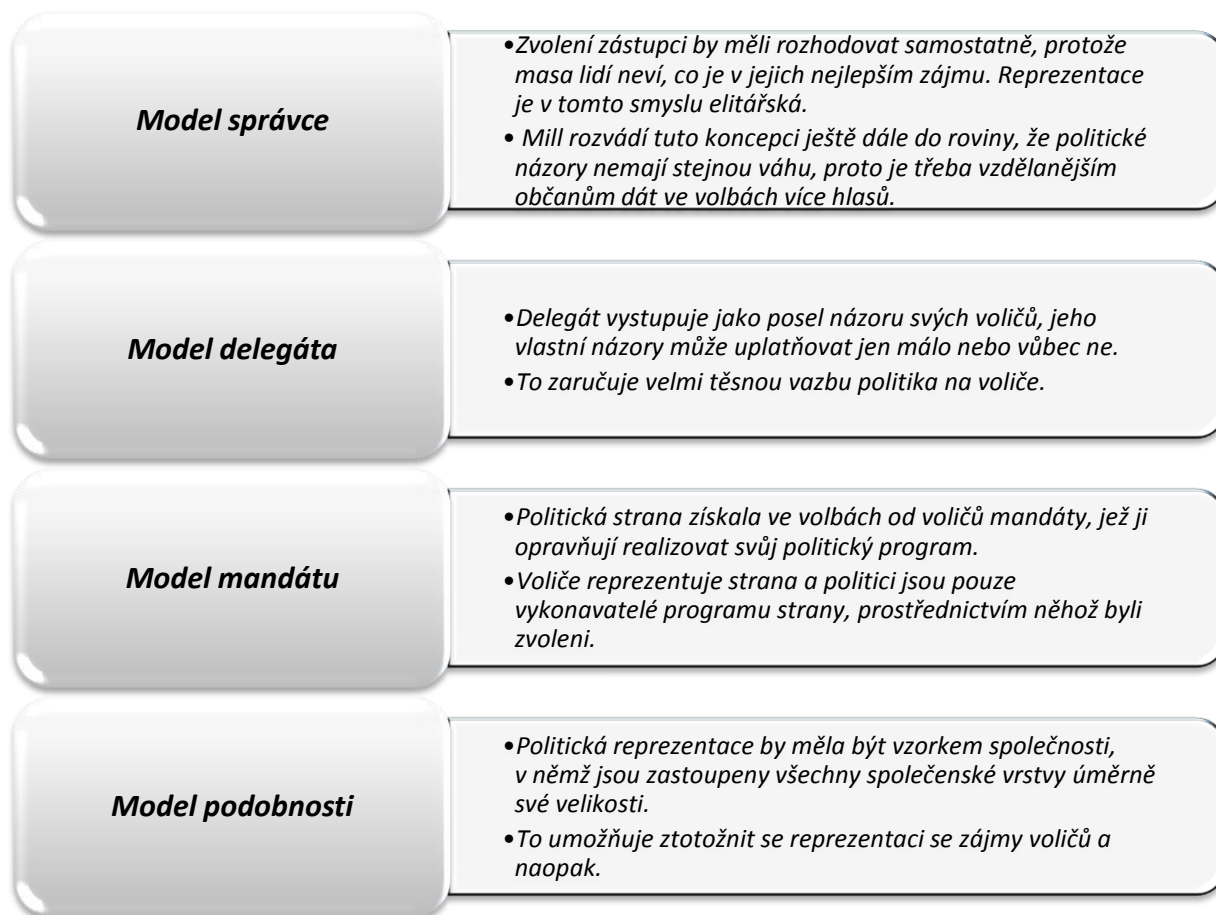
V politologicko-filosofické kapitole jsem poukázal na zřetelné zakotvení žákovské participace v principech demokracie. Jde především o problematiku vztahu obecné a osobní vůle, egoismu a individualismu v demokracii, společenské smlouvy uzavřené za účelem ochrany práv občana, problematiky demokratické většiny, jež se analogicky projevuje i při hlasování v žákovském zastupitelském tělese. Je až překvapující, jak jsou mechanismy a procesy uplatňované v žákovské participaci analogií jejich skutečných podob v reálné politice a občanském životě. Základní kritéria demokratického procesu podle Dahla – účinná participace, volební rovnost, poučené porozumění, kontrola nad nastolováním témat k projednávání, zapojení všech dospělých – jsem na příkladech aplikoval do školního prostředí. S pedagogicko-didaktickým záměrem jsem vytvořil odvozené schéma procesu schvalování usnesení žákovské samosprávy podle skutečného legislativního procesu v České republice (Obr. 1).

Proces schvalování usnesení žákovské samosprávy

Obr. 1 Proces schvalování usnesení žákovské samosprávy

Dále na základě politologického pojetí vztahu volič – politik (problematika reprezentace) konstatuji z praktické zkušenosti, že za nejvhodnější formu analogického vztahu člen žákovského parlamentu – řadoví žáci (voliči) považují kombinaci modelu správce a delegáta (Obr. 2).

Obr. 2 Modely reprezentace (Heywood, 2004, s. 244-248)

V kapitole *Teoretické aspekty žákovské participace* jsem nejprve upozornil na případné negativní jevy v klimatu školy, jež mohou zásadním způsobem zamezit participačním snahám žáků, či je výrazně omezovat. Tento faktor představují především špatné mezilidské vztahy v pedagogickém sboru ztělesněné vlastnostmi, jako jsou: nedůvěra, závist, rivalita apod. Dále pak uvádím typy klimatu školy vhodné pro rozvíjení žákovské participace – pluralitní, progresivní, otevřené, demokratické, osobnostně orientované klima školy apod. Podle jednotlivých atributů výše jmenovaných klimat školy jsem formuloval konkrétní podmínky pro činnost žákovských zastupitelských těles jak z pohledu pedagogů a vedení školy, tak i žáků.

Nejprve jsem sestavil podmínky úspěšné participace ve vztahu k těm žákům, jež jsou ochotni v žákovském zastupitelském tělese působit:

- ✓ *Pocit podpory ze strany vedení školy* – rozvíjí např. účast ředitele/zástupce na schůzích participačního tělesa, kde informuje o budoucích záměrech, vysvětluje svá rozhodnutí apod.

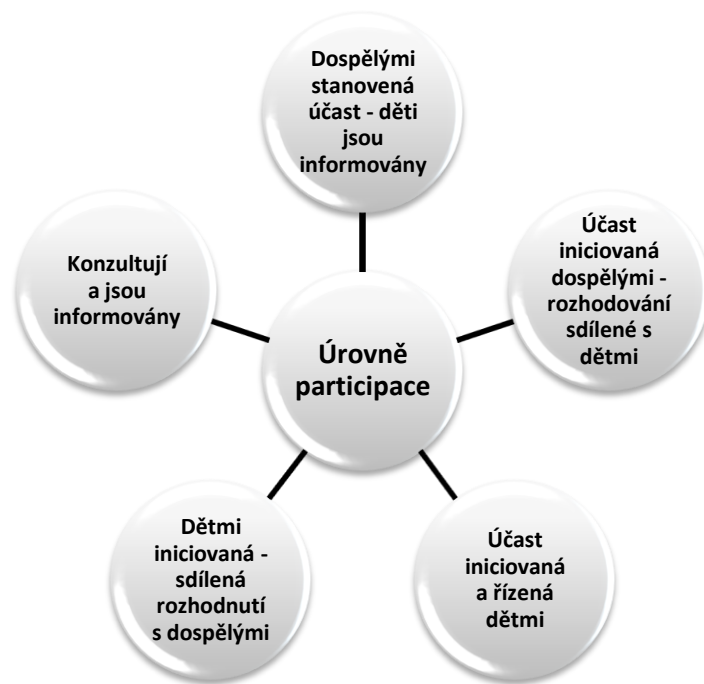
- ✓ ***Pocit podpory ze strany pedagogického sboru*** – jedná se o zájem učitelů o dění v parlamentu, dotazování se zejména ze strany třídních učitelů na postoje jejich třídy v parlamentu.
- ✓ ***Pocit podpory ze strany své třídy*** – souvisí se zajištěním dostatečného prostoru členům žákovského zastupitelského tělesa např. v rámci třídnických hodin, a tím posílení jejich vážnosti.
- ✓ ***Aktivní koordinátor žákovského zastupitelského tělesa*** – úkol koordinátora žákovského zastupitelského tělesa spočívá v přesvědčení ostatních pedagogů, že není stěžovatelskou platformou, nýbrž prostředkem k výchově demokratického občana se všemi atributy, jež s tímto pojmem souvisí. Samotní zástupci mohou přesvědčit učitele o pozitivní funkci parlamentu a svých kompetencích tím, že závěry ze schůzí budou prezentovat na pedagogických radách.
- ✓ ***Konstruktivní kritika činnosti žákovského zastupitelského tělesa ze strany koordinátora*** – je potřeba mít na vědomí, že zejména v počátcích žákovské participace se nemusí vše dařit, a proto je třeba hledat spolu se žáky příslušná opatření.
- ✓ ***Aktivní a kreativní předseda žákovského zastupitelského tělesa*** – role předsedy parlamentu má fundamentální roli ve smyslu iniciátora, vzoru kreativity, motivačního prvku. Z toho pak vyplývá, že se musí jednat o žáka s přirozenou autoritou a vůdčími schopnostmi.
- ✓ ***Striktní dodržování pravidel schůzí*** – dodržování pravidel, rituálů v rámci schůzí upevňuje jejich vážnost a striktní postup schvalování přednesených návrhů zaručuje transparentnost v zacházení s hlasem žáků a zajištění jeho síly v životě školy.
- ✓ ***Striktní dodržování procesu schvalování návrhů*** – přistupovat k jednotlivým návrhům rovným způsobem, neznevýhodňovat či zvýhodňovat návrhy podle momentální atmosféry ve škole. Tím žáky motivujeme v artikulaci nových myšlenek.
- ✓ ***Informovanost o výsledcích schvalovacího procesu*** – je samozřejmostí, ať už formou vývěsek na nástěnce, nebo modernějším způsobem pomocí e-mailu, Facebooku apod.
- ✓ ***Odměna za činnost v žákovském zastupitelském tělese*** – například exkurze do Parlamentu ČR, jež souvisí s výchovou k demokratickému občanství, může být odměnou za vykonanou práci a zároveň může splnit výchovně-vzdělávací funkci.

Podmínky žákovské participace prostřednictvím žákovského zastupitelského tělesa z pohledu pedagogů i vedení školy jsem definoval následovně:

- ✓ **Zřetelné vymezení pravomocí žákovského zastupitelského tělesa** – oddělit žákovské a učitelské kompetence, vnímat objektivně nadřazené postavení vedení školy v rozhodovacích procesech.
- ✓ **Zajištění společenského charakteru aktivit žákovského zastupitelského tělesa** – aktivity by měly posilovat sounáležitost žáků se školou jako celkem a omezovat individualistické nároky jednotlivých žáků.
- ✓ **Zajištění propagace výsledků práce žákovského zastupitelského tělesa** – jejich aktuální prezentace na veřejných akcích školy, na jednáních pedagogické rady, zdůrazňovat úspěchy žákovského zastupitelského tělesa, a tím posilovat pozitivní postoj pedagogů vůči němu.
- ✓ **Umožnit členům žákovského zastupitelského tělesa přijímat kvalifikovaná rozhodnutí** – zajistit přístup k dostupným informacím, objasnit žákům všechny okolnosti problému, a tím zajistit jejich kvalifikované rozhodování, jež bude akceptovatelné a obhajitelné před pedagogy a vedením školy.

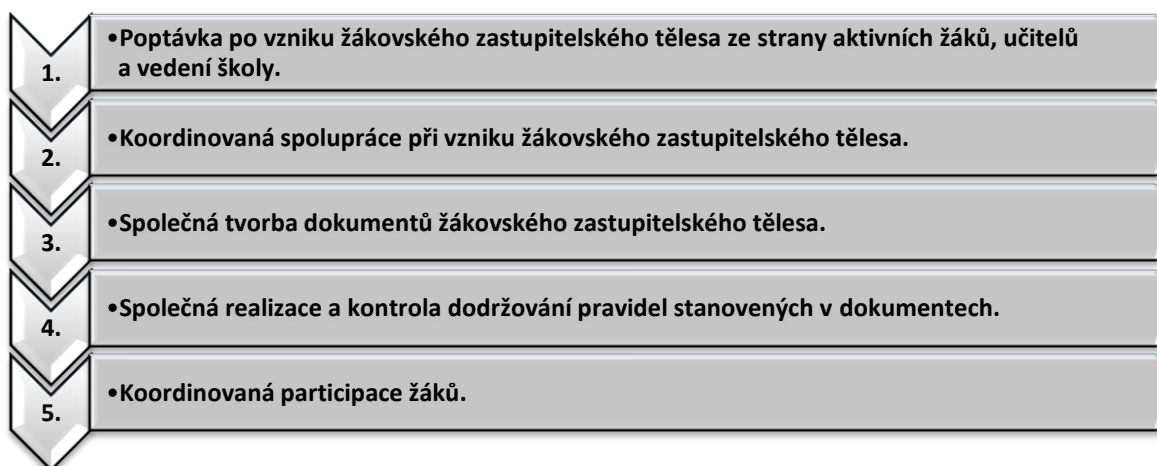
Z participačních modelů dětí a mládeže považuji za nejvýstižnější Hartův osmistupňový žebříček participace dětí (*the ladder of children's participation*) odvozený z modelu participace občanů Spojených států amerických v procesech veřejného plánování podle teorie Arnsteinové z roku 1969. Ten je sestaven podle míry spoluúčasti dětí (občanů) na rozhodovacích procesech. Plně souhlasím s Hartovou tezí, že neexistuje jediný správný stupeň participace, vždy záleží na mnoha okolnostech (např. věk dětí, náročnost projektu), jak hluboká je míra participace, či zda se vůbec o participaci jedná.

Pokud Hartův osmistupňový žebříček participace použijeme v souvislosti s činností žákovských zastupitelských těles, může se opět jednat o participaci čistě formální, dekorativní či dokonce manipulativní. Za předpokladu, že na škole vyvíjí efektivní činnost žákovský parlament založený na demokratických principech, pak se jedná o kombinaci posledních tří stupňů Hartova žebříčku participace v závislosti na konkrétní aktivitě, tedy o dospělými iniciovanou participaci – rozhodnutí sdílená s dětmi, dětmi iniciovaná a řízená participace, a dětmi iniciovaná participace – sdílená rozhodnutí s dospělými. Tresederův model participace vychází z hierarchického Hartova modelu, využívá pouze posledních pěti úrovní a uspořádává je kruhovitým způsobem, jímž naznačuje možnou variabilitu použití jednotlivých prvků. (Treseder, 1997, s. 7):

Obr. 3 Tresederův model participace

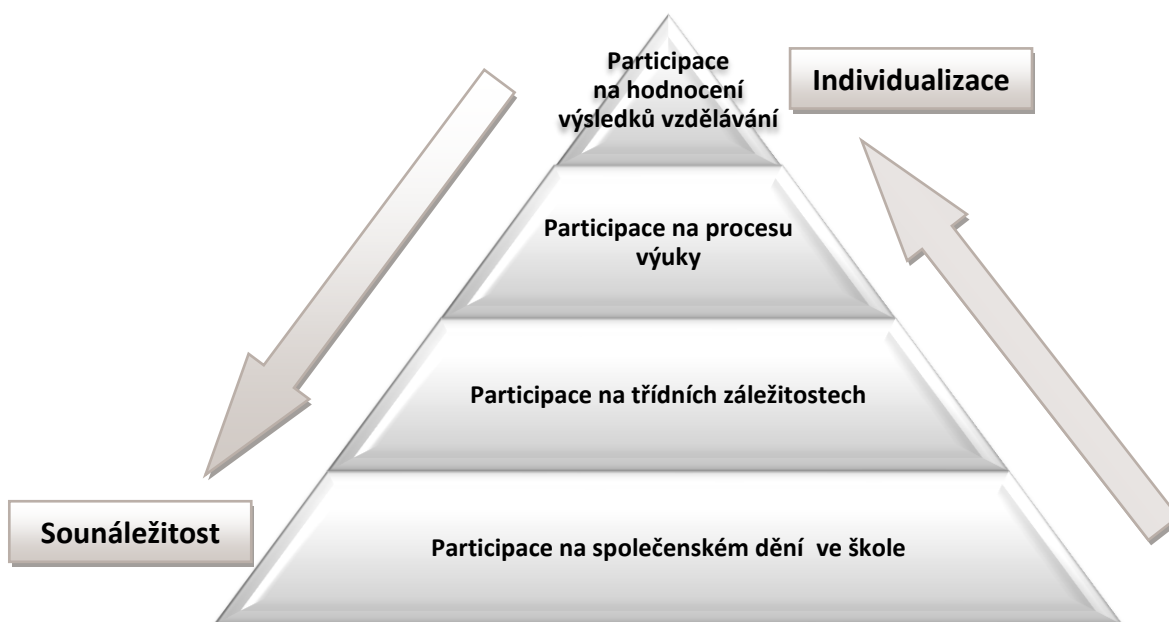
Kapitolu o teoretických konceptech participace jsem završil dvěma vlastními participačními modely. Každý z nich zdůrazňuje jiný aspekt procesu žákovské participace, oba však pojímají participaci v zúženém rozměru prostřednictvím žákovských zastupitelských těles. První jsem nazval modelem koordinované participace, jenž akcentuje nutnou podmínku společného zájmu žáků, učitelů a vedení o vznik participačních struktur ve škole a následný společný, tedy koordinovaný postup při budování žákovského parlamentu a jeho následné činnosti.

Obr. 4 Model koordinované participace žáků

Tímto modelem chci zdůraznit to, že demokratická a efektivní participace bez spoluúčasti všech aktérů školního života není možná.

Druhý model žákovské participace navazuje na myšlenku spolupráce. Poukazují v něm totiž na vzájemně proměňující se míru individualizace a sounáležitosti v procesu participace podle toho, na čem žáci mohou ve škole vyvíjet spoluúčast.

Obr. 5 Model žákovské participace podle míry sounáležitosti a individualizace

Závěr mé úvahy podložený mou zkušeností pedagoga a koordinátora žákovského parlamentu je takový, že činnost žákovských zastupitelských těles by se měla orientovat pouze na společenské dění ve škole. Tímto předcházíme již v počátcích případným sporům o kompetence těchto participačních těles a zároveň nedáváme pedagogům podnět k jakékoli nedůvěře vůči nim.

Poslední kapitolu teoretické části disertační práce jsem pojmenoval ***Odkaz reformních škol a společenské výchovy 20. a 30. let 20. století pro žákovskou participaci počátku 21. století.*** Její cíl spočívá v porovnání podmínek a intencí práce žákovské samosprávy tehdy a dnes. Srovnání bylo možné provést prostřednictvím publikace s názvem *Společenská škola – žákovská samospráva, školní kluby a společná shromáždění na škole II. stupně* z roku 1934 autorů Kantové, Kosiny, Týmla, jež je svou podstatou jakousi tehdejší případovou studií žákovské samosprávy reformní diferencované školy (komenium) v Praze-Nuslích, na níž autoři publikace působili jako pedagogové. Jejich teoretické a praktické poznatky konfrontují se svou čtyřletou zkušeností koordinátora Studentského parlamentu Gymnázia Uničov.

Pokusné (reformní) vnitřně diferencované školy měly mj. cíl uplatňovat společenskou

výchovu jako protiváhu individualizace. Osobně považuji právě společenskou výchovu, dnes bychom ji nazvali výchovou k prosociálnímu chování a k sounáležitosti, za klíčové poslání žakovských zastupitelských těles. V tom spočívá společný záměr žakovských samospráv. Naopak v některých aspektech poznatky z působení žakovských samospráv na tehdejších pokusných školách působí neaktuálním dojmem, zejména v důsledku růstu životní úrovně a materiálního blahobytu doprovázeným konzumním způsobem života.

B. Empirická část

Empirická část disertační práce začíná její celkově nejrozsáhlejší kapitolou nazvanou *Případová studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov*. Ta, jak bylo uvedeno výše, je svým charakterem exploratorní, deskriptivní a evaluační. Longitudinálnost studie je dána její téměř čtyřletou délkou. V úvodu nejprve vymezují prvotní cíle činnosti nového zastupitelského tělesa. Kapitulu jsme rozčlenil do podkapitol, v nichž popisují a analyzují důležité události v životě Studentského parlamentu Gymnázia Uničov v průběhu školních let 2009/2010 – 2012/2013. Případovou studii doplňují přílohy umístěné na konci disertační práce, přibližující klíčové dokumenty žakovského parlamentu, plakáty k jednotlivým akcím vytvořené žáky, taktéž nechybí odkazy na internetové stránky spojené s činností Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. Kapitola si klade za cíl nalézt odpovědi na následující kvalitativně formulované výzkumné problémy a otázky:

- Jaké jsou hlavní podmínky (předpoklady) pro vznik žakovských zastupitelských těles?
- Jakou roli při vzniku žakovských zastupitelských těles plní školní klima - vedení školy, pedagogové a žáci?
- Proč je na některých školách obtížné nebo dokonce nemožné realizovat žakovskou participaci?
- Jak překonat případné počáteční obavy pedagogů z činnosti žakovského zastupitelského tělesa?
- Jak široké kompetence nastavit žakovskému zastupitelskému tělesu? O čem žáci ještě mohou spolurozhodovat a co jim už nepřísluší?
- Jak nejefektivněji realizovat výběr/volby členů žakovského zastupitelského tělesa? Do jaké míry lze využít prvky reálné politické kampaně?
- Jakým způsobem vybrat a motivovat koordinátora činnosti žakovského zastupitelského tělesa?
- S jakou motivací vstupují žáci do zastupitelského tělesa? Hájit především vlastní zájmy, nebo zájmy školy jako celku?

- Jakým způsobem vybrat/volit předsedu žákovského zastupitelského tělesa z řad žáků a jak nastavit vzájemnou spolupráci mezi jím a koordinátorem?
- Jakým způsobem motivovat žáky k aktivitě v jejich zastupitelském tělese?
- Jak předejít zahlcení žáků různými úkoly s ohledem na dobrovolnost členství v zastupitelském tělese? Do jaké míry jsou žáci ochotni obětovat svoji energii a čas pro školu jako celek?
- Lze nalézt podobnosti ve vztahu žák – škola a občan – stát?

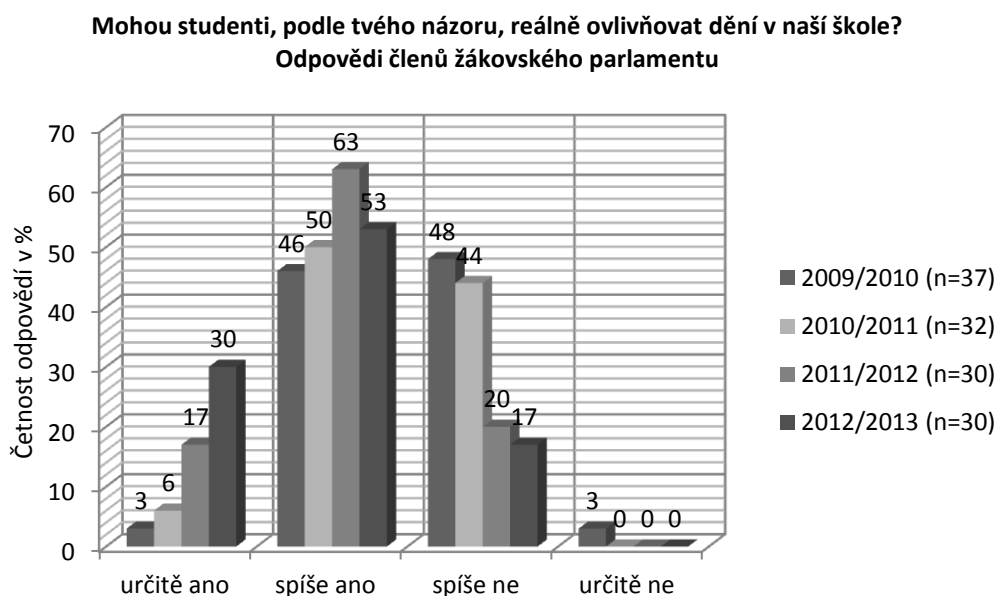
Některých výzkumných otázek se dotýkám i v ostatních kapitolách disertační práce, jelikož jde o téma velmi komplikované a komplexní, bez možnosti odhlédnout v určité fázi výzkumu či myšlenkového procesu od mnoha dalších souvislostí. K zodpovězení výzkumných otázek jsem použil zúčastněného pozorování i několika dotazníků, jejichž data jsem analyzoval a interpretoval kvalitativně i kvantitativně. Kvantitativně jsem například přistupoval ve vyhodnocování důležité otázky, zda „mohou žáci reálně ovlivňovat dění na naší škole“, již jsem na konci každého školního roku pokládal členům Studentského parlamentu Gymnázia Uničov, řadovým žákům i pedagogům. Zajímaly mě případné rozdíly v jejich odpovědích a také homogenita odpovědí v průběhu čtyř školních let. Pro srovnání jsem některé z výše uvedených otázek položil i koordinátorům a předsedům žákovských zastupitelských těles dvou srovnatelných gymnázií Olomouckého kraje. Úplný závěr kapitoly patří základním informacím o navazujících participačních tělesech dětí a mládeže na vyšší úrovni. Jedná se o Zastupitelstvo mládeže Olomouckého kraje a Národní parlament dětí a mládeže.

Prostřednictvím čtyřleté případové studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov jsem odhalil kvalitativní aspekty fungování žákovského zastupitelského tělesa. K dosažení tohoto cíle mi napomohla především longitudinálnost studie a zúčastněné pozorování. V České republice doposud nebyl proveden takto hloubkový výzkum k tématu žákovské participace, v němž by byl výzkumník přímo účastníkem zkoumaného procesu, a tak mohl při interpretaci získaných dat uplatnit svou osobní a zároveň detailní zkušenost.

V případové studii jsem popsal klíčové události v životě Studentského parlamentu Gymnázia Uničov v průběhu jednotlivých školních let 2009/2010 – 2012/2013. Dotazníkovým šetřením jsem na počátku školního roku zkoumal motivaci žáků pro práci v tomto tělese, dále jeho vliv na klima školy a vnímání síly hlasu žáka v životě školy. Z kvantitativních dat vyplynulo, že žáci pojmají svoji roli v žákovském parlamentu jako možnost prosazení zájmu žáků, tlumočení názoru své třídy, zlepšení atmosféry/vztahů ve škole, spoluorganizace a vylepšení akcí konaných ve škole. Zajímavé bylo srovnání na konci

školního roku s tím, čeho žáci v žákovském parlamentu podle jejich názoru skutečně dosáhli. V odpovědích opět uváděli zlepšení atmosféry/vztahů ve škole, prosazení zájmů studentů a tlumočení názoru jejich třídy.

Vnímání vlivu žáka na život ve škole jsem formuloval do otázky: „Mohou studenti, podle tvého názoru, reálně ovlivňovat dění v naší škole?“ S možnými odpověďmi „určitě ano“, „spíše ano“, „spíše ne“, „určitě ne“. Otázka byla pokládána na konci každého školního roku členům žákovského parlamentu, učitelům i řadovým žákům. Jasně se prokázal pozitivní vliv existence Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na vnímání síly hlasu žáků ve škole. Každým rokem rostla četnost odpovědí „spíše ano“, a naopak klesala četnost odpovědí „spíše ne“. V posledních třech školních letech se nevyskytovala u členů parlamentu ani řadových žáků žádná odpověď „určitě ne“. Členové parlamentu se dokonce v průběhu čtyř let významně začali přiklánět k odpovědi „určitě ano“ – ve školním roce 2009/2010 ji zvolila pouze tři procenta zastupitelů, ve školním roce 2012/2013 již 30 % z nich (viz graf 1).

Graf 1 Vliv žáků na dění na Gymnáziu Uničov ve školních letech 2009/2010 – 2012/2013 z pohledu členů žákovského parlamentu

Pozitivní vliv Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na vnímání síly hlasu žáka ve škole jsem ověřil i statisticky, kdy se prokázalo, že tato pozitivní tendence není pouhým náhodným jevem, a lze ji přisuzovat systematické činnosti žákovského parlamentu. Hypotézy jsem formuloval takto:

H_0 : Mezi relativními četnostmi odpovědí v jednotlivých letech nejsou statisticky významné rozdíly.

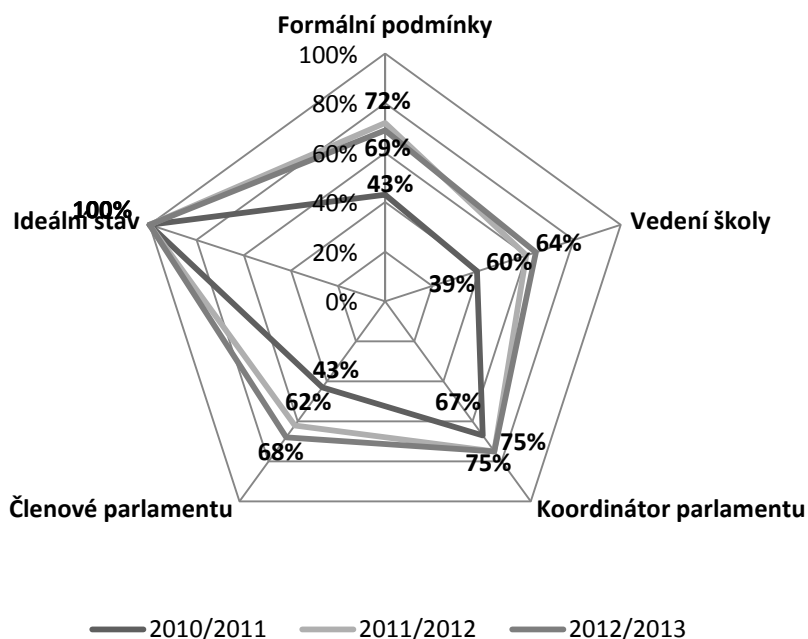
H_A : Mezi relativními četnostmi odpovědí v jednotlivých letech jsou statisticky významné rozdíly.

		Vliv žáků na dění ve škole			
		Určitě ano	Spíše ano	Ne	Σ
Délka fungování žakovského zastupitelského tělesa	2009/2010	1 (4,9)	17 (19,5)	19 (12,6)	37
	2010/2011	2 (4,2)	16 (16,9)	14 (10,9)	32
	2011/2012	5 (4)	19 (15,8)	6 (10,2)	30
	2012/2013	9 (4)	16 (15,8)	5 (10,2)	30
	Σ	17	68	44	129

Tab. 1 Kontingenční tabulka: Homogenita odpovědí členů žakovského parlamentu ve školních letech 2009/2010–2012/2013 v otázce vlivu žáků na dění ve škole

Pro nízké četnosti v jednotlivých polích kontingenční tabulky bylo nutné sloučit odpovědi „spíše ne“ a „určitě ne“. Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 20,283$. Pro zvolenou hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ a počet stupňů volnosti $f = 6$ je kritická hodnota $\chi^2 = 12,592$. Výsledná hodnota je vyšší, a proto zamítáme nulovou hypotézu. Výsledek testu tedy lze interpretovat tak, že relativní četnosti odpovědí členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov k tématu vlivu žáků na dění ve škole v průběhu školních let 2009/2010 – 2012/2013 nejsou (i při zahrnutí možnosti náhodných vlivů) totožné, a tudíž je lze (srovnáním s příslušným grafem 1) vnímat jako důsledek systematické činnosti žakovského parlamentu.

I další evaluační nástroj, tzv. demograf, v němž členové parlamentu vyjadřovali míru spokojenosti s formálními podmínkami, vedením školy, koordinátorem parlamentu a samotnými členy, prokázal pozitivní posun ve vnímání těchto objektů ve vztahu k žakovskému parlamentu.

Graf 2 Demograf 2010/2011 – 2012/2013

V politologickém kontextu se statisticky nepotvrdila případná závislost mezi vnímáním reálného vlivu žáka na dění ve škole a reálného vlivu občana na dění ve státě. Žáci si nespojují demokratické fungování školy, resp. žákovského zastupitelského tělesa s demokratickými principy skutečného politického života. Podle mého názoru lze tento fakt zdůvodnit i tak, že si žáci neuvědomují poměrně velkou míru podobnosti těchto demokratických procesů, což je dáno pravděpodobně negativním obrazem politiky jako takové, a z něj vyplývají lhostejnost a nezájem o ni.

Případová studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov má především kvalitativní charakter, a proto jsem kvantitativní data získaná v průběhu školního roku 2012/2013 doplnil o volná vyjádření členů parlamentu i učitelů na čtyři klíčové otázky: „1. Popiš z tvého pohledu základní podmínky pro fungování studentského parlamentu“, „2. Jakým způsobem, podle tvého názoru, nejlépe motivovat studenty pro práci ve studentském parlamentu?“, „3. Proč, podle tvého názoru, některé školy zatím nezaložily studentský parlament nebo vůbec nechtějí?“, „4. Zhodnot' z tvého pohledu více jak tříletou existenci Studentského parlamentu Gymnázia Uničov (např. jeho vliv, vážnost, smysluplnost, úspěšnost akcí, náročnost jeho organizace, aktivitu zastupitelů, pohled učitelů na něj,...)“ Členové parlamentu se v drtivé většině svých odpovědí shodovali s názory učitelů.

Jako podmínky pro fungování žákovského parlamentu oba dva soubory respondentů uváděly: ochotu ke komunikaci a spolupráci, demokratický přístup, aktivního koordinátora,

kreativního předsedu a členy parlamentu, jasná pravidla a jejich dodržování apod. Mezi motivační faktory členů parlamentu jmenovali např. možnost podílet se na rozhodovacích procesech ve škole, skutečnou realizaci návrhů parlamentu, pocit z dobře vykonané práce, odměnu za činnost v parlamentu. Na otázku, proč některé školy nezaložily žákovský parlament nebo vůbec nechtějí, se vyskytovaly odpovědi jako práce navíc, neochota naslouchat žákům a diskutovat s nimi, obavy z přílišného vlivu žáků, obavy z nových a nevyzkoušených věcí, absence zapáleného učitele pro věc, tápání „jak na věc“, neaktivní žáci, dobrá komunikace napříč školou i bez zastupitelského tělesa atd.

Názory mých kolegů a členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov na jeho více jak tříletou existenci vyzněly velmi pozitivně a zároveň i objektivně. To, že výrazně korespondovaly i s mým pohledem na žákovský parlament, pro mě symbolicky představovalo určité ocenění mé role iniciátora a koordinátora tohoto participačního tělesa a samozřejmě činnosti jeho samého. Drtivá většina mých kolegů vyzdvihla pozitivní roli žákovského parlamentu v životě školy, pochválila úspěšné provedení různorodých aktivit parlamentu, ohodnotila jeho vážnost v očích pedagogů i žáků získanou aktivní a pro školu prospěšnou činností. Někteří kolegové upozornili na většinu lhostejných žáků ve škole a pouze malou skupinu nejaktivnějších žáků. Členové parlamentu uváděli mj. zlepšení vztahů a atmosféry ve škole, úspěšnost jednotlivých akcí. Předseda parlamentu zmínil jeden z jeho dalších nesporných přínosů, a to příležitost k osobnímu růstu v mnoha oblastech. Je logické, že toto pozitivum komentoval právě jeho předseda, jehož funkce klade velmi vysoké nároky na schopnosti a dovednosti, a motivuje tak k plnění stále vyšších cílů.

Druhá kapitola empirické části – ***Žákovská participace na státních gymnáziích v České republice*** – bezprostředně navazuje na případovou studii Studentského parlamentu Gymnázia Uničov. V první podkapitole předkládám výsledky dotazníkového šetření provedeného na sedmi gymnáziích Olomouckého kraje, jehož cílem bylo postihnout postoj pedagogů k žákovské participaci jako takové. V druhé podkapitole analyzuji data získaná z rozsáhlejšího dotazníkového průzkumu určeného ředitelům všech státních gymnázií v České republice. Dotazník s 25 položkami zodpovědělo 52 ředitelů gymnázií napříč všemi kraji. Cíl výzkumu spočíval v získání poměrně detailních informací, avšak kvantitativního charakteru, o činnosti žákovských zastupitelských těles na ostatních státních gymnáziích, a tím jsem zamýšlel dosáhnout alespoň částečného srovnání s podobou žákovské participace na Gymnáziu Uničov. Na základě získaných dat jsem ověřoval platnost kvantitativních hypotéz, jež se týkaly například případné závislosti mezi velikostí školy a množstvím realizovaných

návrhů žakovského parlamentu.

Dotazník s 25 položkami přinesl spíše popisná data, z nichž bylo následně možné usuzovat některé nedostatky ve fungování participačních těles na jednotlivých gymnáziích. Jednalo se například o nepravidelnost schůzek těchto těles, nevhodné časové umístění schůzek (velká přestávka, po vyučování), absence koordinátora z řad učitelského sboru, žádná specifická odměna za činnost v zastupitelském tělese. S využitím statistických metod se nepotvrdila závislost mezi velikostí školy/délkou fungování žakovského zastupitelského tělesa a procentem skutečně realizovaných návrhů z něj vzešlých.

Dotazníkovému šetření na státních gymnáziích v České republice předcházela dílčí výzkum na sedmi gymnáziích Olomouckého kraje, jehož cílem bylo zjistit postoj pedagogů k žakovské participaci jako takové. Většina (72 %) z 57 zúčastněných učitelů upřednostňuje realizaci žakovské participace prostřednictvím žakovských parlamentů/rad. Z odpovědí učitelů dále vyplynula určitá diskrepance v uchopení kompetencí žakovských zastupitelských těles. 70 % pedagogů totiž chápalo pojem žakovské participace jako spolurozhodování žáků ve věcech týkajících se školy jako celku. Při konkretizaci rozsahu žakovské participace se ovšem 80 % dotázaných vyjádřilo, že by žáci měli spolurozhodovat ve věcech, jež se jich bezprostředně týkají. Tuto disproporci lze, podle mého názoru, vysvětlit již několikrát pojmenovanou obavou učitelů i vedení školy z přílišného zasahování žáků do dění ve škole a jejich rostoucího vlivu. Stejně jako já i většina oslovených pedagogů (58 %) spatřuje hlavní smysl žakovské participace v rozvíjení smyslu pro odpovědnost za vlastní názory a rozhodnutí. Jako učitel považuji tento cíl žakovské participace v době individualismu, egoismu a lhostejnosti za nepostradatelný prvek současného vzdělávání a výchovy.

Následující kapitolu jsem pojmenoval *Inspirace žakovskou participací na gymnáziích ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko*. Její cíl je zřejmý již z názvu. Díky partnerské spolupráci s Gymnáziem Alberta Schweitzera v Laichingenu se mi otevřela možnost provést případovou studii tamní podoby žakovské participace. Ta byla odvozena v základních parametrech z případové studie prováděné na Gymnáziu Uničov tak, aby bylo možné co nejobjektivnější srovnání. Výzkum v Bádensku-Württembersku se také opíral o analýzu dokumentů – školského zákona a vyhlášky, jež stanovují povinnost žakovské participace na školách i vyšších úrovních. Jednotlivé paragrafy těchto právních norem se mohou stát inspirací pro vymezení kompetencí žakovských zastupitelských těles v českých školských dokumentech. Detailní aspekty fungování žakovských participačních struktur pak předkládá „*Das SMV-Handbuch für Baden-Württemberg*“ – příručka žakovské participace pro

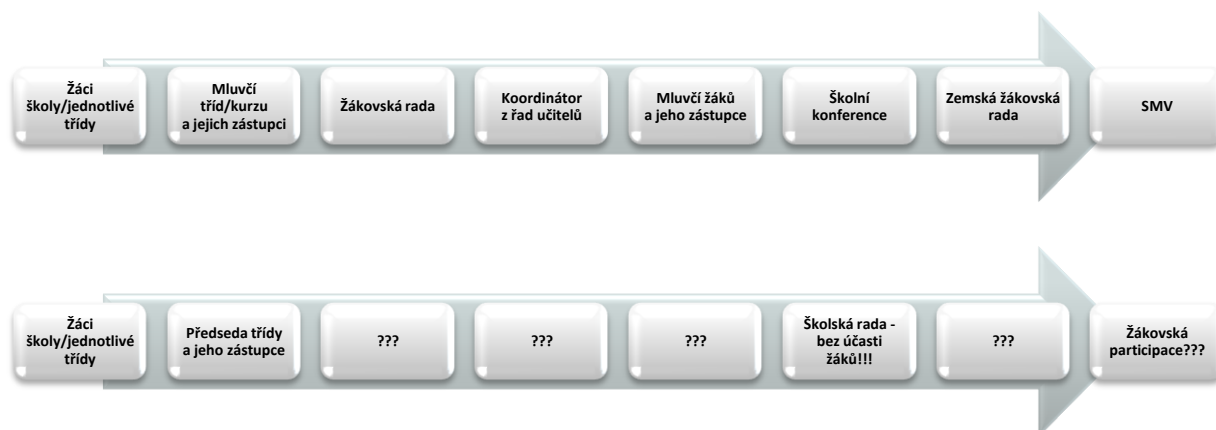
Bádensko-Württembersko.

Se stejným dotazníkem jako pro ředitele českých gymnázií, avšak uzpůsobeným německé realitě, jsem oslovil i ředitele ostatních 37 gymnázií v Bádensku – Württembersku. Bohužel jej zodpovědělo pouze šest ředitelů, i přesto jsem získaná data v této kapitole prezentoval právě z důvodu srovnání s obdobným výzkumem provedeným na státních gymnáziích v České republice. Mým původním výzkumným záměrem byl popis procesů žákovské participace i v další sousední německy mluvící zemi, v Rakousku. Nabízela se možnost uskutečnit stejný výzkum jako v německém Laichingenu na gymnáziu v Birkfeldu (spolková země Štýrsko), avšak po bližší analýze jsem zjistil, že žákovská participace je sice v Rakousku zakotvena v právních předpisech, je tudíž pro školy povinná, nicméně se liší svým pojetím. Proto v závěru kapitoly popisuji pouze formální podmínky žákovské participace v Rakousku uvedené v závazných školských dokumentech.

V Německu již v samotném pojmenování struktury žákovské participace vystihli její podstatu, nese totiž název „Schülermitverantwortung (SMV)“ – žákovská spoluodpovědnost. V kapitole jsem analyzoval důležité dokumenty detailně upravující všechny okolnosti činnosti žákovských participačních struktur. V mnoha okolnostech závěry případové studie Studentského parlamentu Gymnázia Uničov odpovídají již lety prověřeným zkušenostem německých kolegů. Německé dokumenty také potvrzují fakt, že bez důsledného zakotvení žákovské participace v závazných školských dokumentech, zejména po stránce metodologické, budou školy stěží zakládat žákovská zastupitelská tělesa a úspěšně je koordinovat. Ve srovnání s Bádenskem-Württemberskem v naší zemi také chybí jasně definovaný systém následných participačních těles na komunální, krajské a celostátní úrovni.

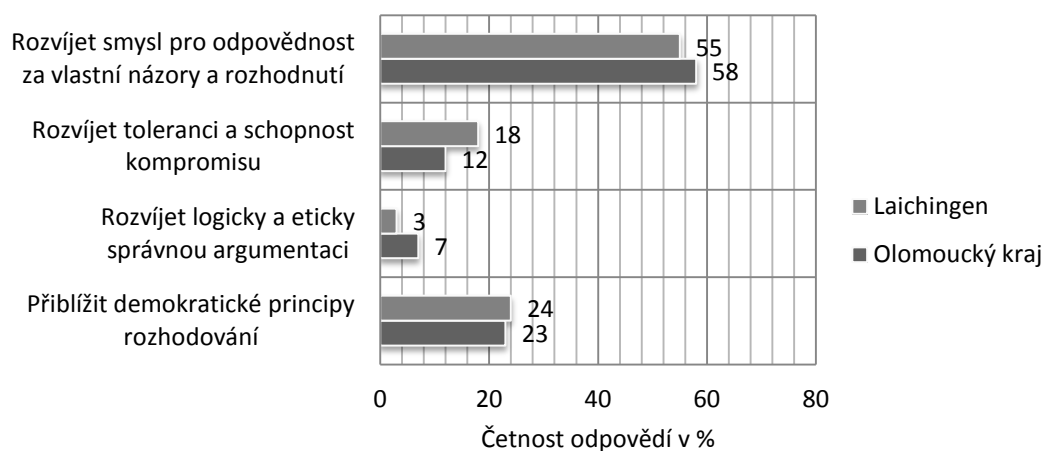
Obr. 6 Struktura SMV na školní úrovni

Obr. 7 Žákovská participace v Bádensku – Württembersku a v České republice

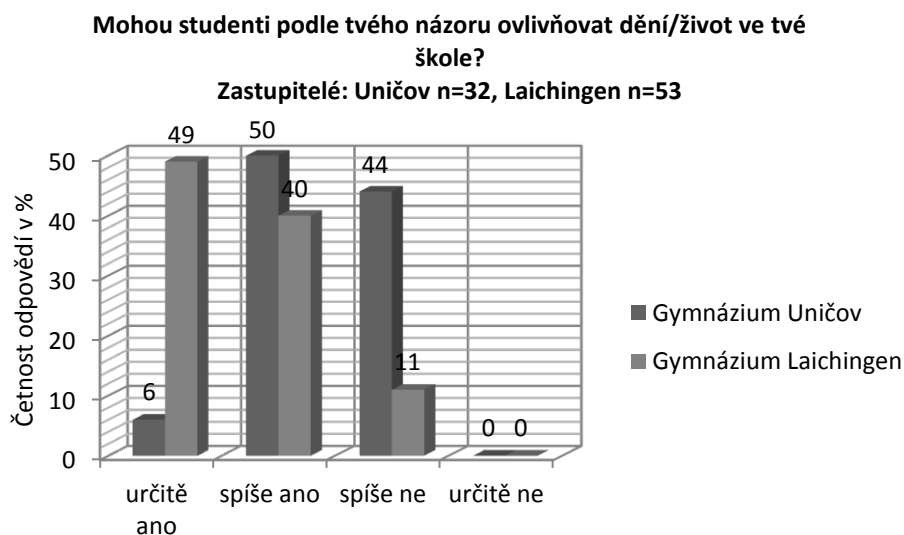
Data z výzkumu uskutečněného na gymnáziu v Laichingenu odhalila téměř totožný postoj německých pedagogů k žákovské participaci (její forma, rozsah, smysl) jako u kolegů z Olomouckého kraje.

**Co by především mělo být smyslem studentské participace?
Učitelé: Laichingen n=29, Ol. kraj n=57**

Graf 3 Hlavní smysl žákovské participace z pohledu učitelů gymnázia v Laichingenu a gymnázií Ol. kraje

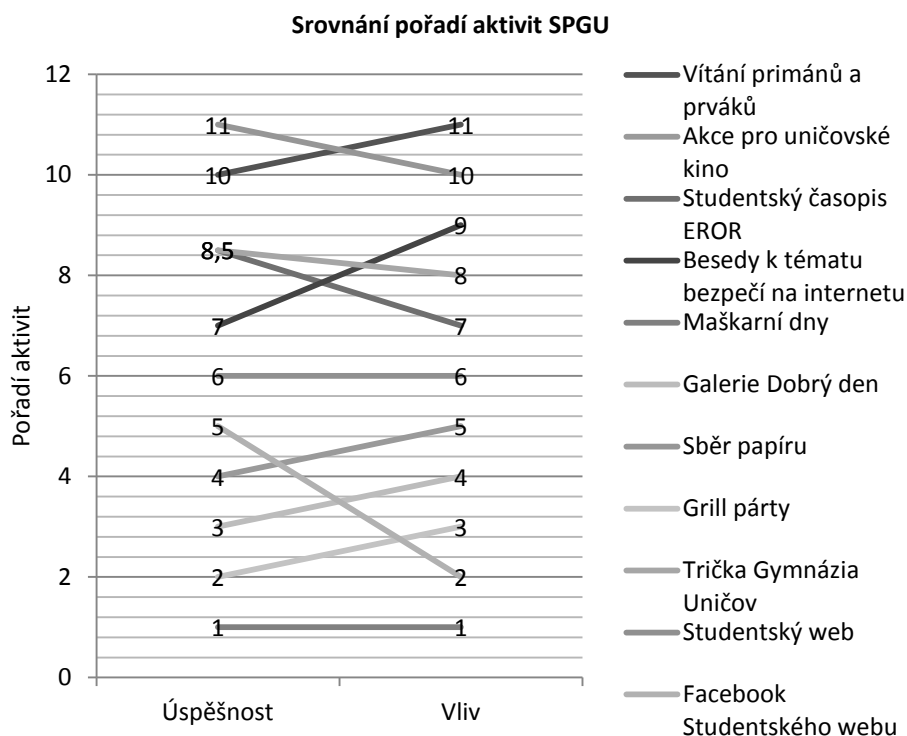
Odpovědi členů zastupitelského tělesa, řadových žáků i učitelů k otázce, zda mohou žáci ovlivňovat dění na jejich škole, byly mnohem pozitivnější – vyšších četností dosahovaly odpovědi „určitě ano“, „spíše ano“ než u jejich českých protějšků (Graf 4). Dotazníkové šetření bylo na gymnáziu v Uničově provedeno v červnu 2011 a na gymnáziu v Laichingenu v říjnu 2011.

Graf 4 Vnímání síly hlasu žáků ve škole z pohledu členů zastupitelského tělesa gymnázia v Uničově a Laichingenu

I v hodnocení vlivu občana na dění ve státě volili členové tamního zastupitelského tělesa častěji kladné odpovědi. Nicméně stejně jako u členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov se nepotvrdila závislost mezi vnímáním vlivu žáka/občana na dění ve škole/státě.

V závěrečné kapitole s názvem *Žákovská participace jako nástroj primární prevence* jsem formuloval význam žákovských zastupitelských těles v tzv. nespecifické primární prevenci. K tomu jsem vyžil i statistické metody, jež potvrdily pozitivní vliv jednotlivých aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov (SPGU) na klima školy, a tím i na efektivnější a soustavnější realizaci primární prevence. U jednotlivých aktivit žákovského parlamentu jsem vyzdvihl jejich přínos pro primární prevenci a rozvoj tzv. dovedností pro život (life-skills). Dovednosti pro život lze dělit na dovednosti sebeovlivnění (self-management skills) a sociální dovednosti (social skills). Mezi jednotlivé dovednosti sebeovlivnění patří: kritické myšlení, kreativní myšlení, řešení problémů, rozhodování, dovednost stanovování cílů, schopnost sebemotivace, reflexe sebe sama, sebeuvědomění, sebehodnocení, sebeocení, vnímání osobní účinnosti, zvládání emocí, zvládání stresu, plánování a kontrolování, organizování času, angažovanost, flexibilita. Sociálními dovednostmi rozumíme: komunikační dovednosti, schopnost čelit sociálnímu tlaku a umět odmítat, asertivní dovednosti, schopnost empatie (Miovský, 2012, s. 46-48). Také jsem statisticky dokázal závislost mezi úspěšností a vlivem jednotlivých aktivit Studentského parlamentu na život ve škole.

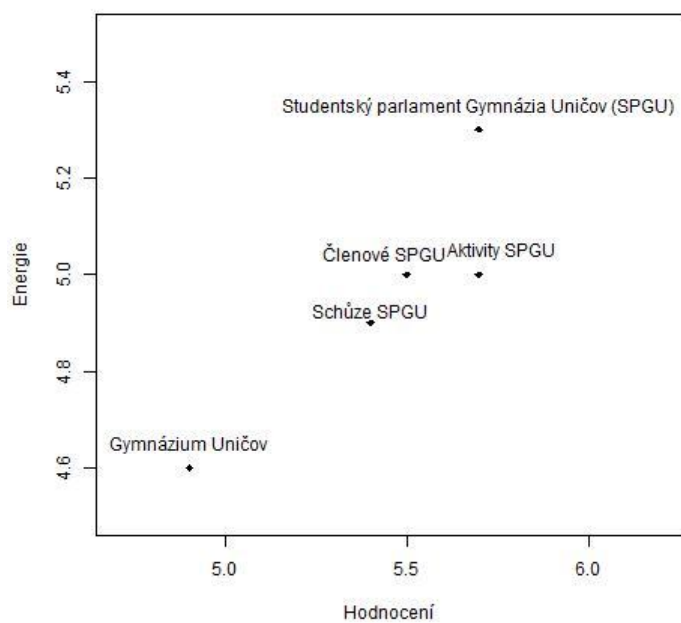
Graf 5 Grafické znázornění pořadí aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov podle jeho členů

H_0 : Mezi pořadím aktivit podle jejich úspěšnosti a podle jejich vlivu na život ve škole z pohledu člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov není závislost.

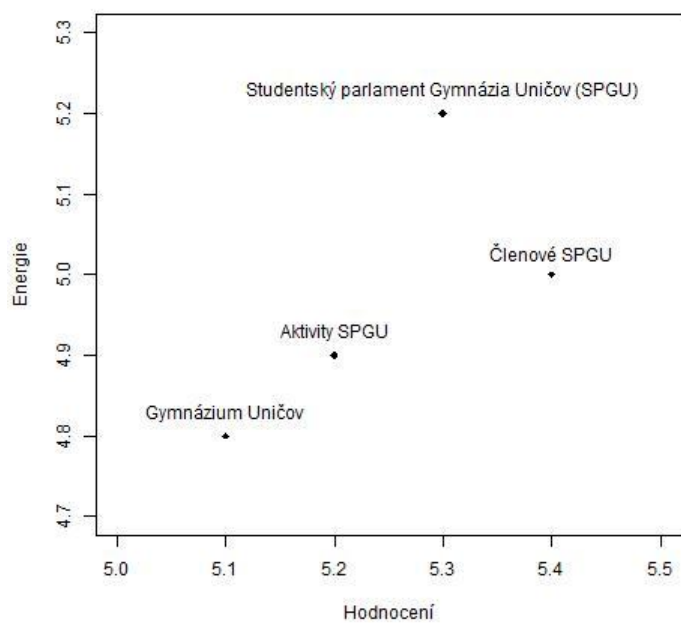
H_A : Mezi pořadím aktivit podle jejich úspěšnosti a podle vlivu na život ve škole z pohledu člena Studentského parlamentu Gymnázia Uničov je závislost.

Při dosazení do vzorce Spearmanova koeficientu pořadové korelace vyšla hodnota $r_s = 0,91$. Čím více se hodnota koeficientu korelace blíží hodnotě 1 nebo -1, tím těsnější je vztah mezi jevy. Hodnotu v rozmezí od 0,90 do 1,00 můžeme interpretovat jako velmi vysokou závislost mezi zkoumanými jevy (Chráška, 2007, s. 104–105). V případě aktivit Studentského parlamentu Gymnázia Uničov můžeme tedy konstatovat, že závislost mezi jejich úspěšností a vlivem na život ve škole je velmi vysoká, to znamená, že pořadí aktivit podle úspěšnosti odpovídá i pořadí podle jejich vlivu na život ve škole.

Nesporný význam žákovské participace v klimatu školy pak dokazuje fakt, že v sémantickém prostoru členů parlamentu i řadových žáků dosáhl Studentský parlament Gymnázia Uničov (případně jeho členové) nejvyšších hodnot ze všech zkoumaných objektů (viz graf 6,7).

Graf 6 Sémantický prostor členů Studentského parlamentu Gymnázia Uničov

Graf 7 Sémantický prostor řadových žáků Gymnázia Uničov

Kapitolu a zároveň i celou disertační práci uzavírám schématem společných podmínek žákovské participace a primární prevence:

Obr. 8 Společné podmínky žákovské participace a primární prevence

5 Závěr

Podmínky úspěšné žákovské participace a primární prevence mají jeden společný jmenovatel, a to lidský faktor. I přesto, že budeme mít k dispozici detailní návod, jak zastupitelské těleso žáků vytvořit, koordinovat, budeme mít dostatečnou oporu ve školských dokumentech, to vše nám ještě zdaleka nezaručuje úspěšnou a efektivní žákovskou participaci. Na rozdíl od exaktních, přírodních věd je oblast zkoumání humanitních, společenských věd, odkázána v mnohem větší míře na subjektivní názory, postoje, projekce, přání, zkušenosti jednotlivých lidí, a proto se dosažení konkrétních pedagogicko-výchovných cílů často velmi komplikuje. Pro iniciaci žákovské participace prostřednictvím zastupitelských těles se musí vzájemně sejít tři nejpodstatnější podmínky – otevřené a přístupné vedení školy, ochotní a přístupní alespoň někteří pedagogové, alespoň určitá skupina aktivních a kreativních žáků. Na gymnáziích jako výběrových školách by se mohlo splnění těchto tří podmínek jevit jako nejvíce reálné. Otázkou zůstává, jakou roli v této věci sehrávají další podstatné a typické aspekty studia na gymnáziích. Jakým způsobem mé teoretické i praktické poznatky uplatní pedagogové na ostatních typech středních škol či školách základních, nechám na jejich uvážení, jelikož má osobní zkušenost nepostačuje k přijetí takových analogií. Dovolím si pouze konstatovat, že úspěch či neúspěch žákovských zastupitelských těles se bude z podstaty věci lišit od školy ke škole.

Seznam použité literatury a zdrojů v disertační práci

- Bílá kniha Evropské komise – Nový podnět pro evropskou mládež.* Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2002. 71 s. [online]. [cit. 2013-3-11].
Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/press/ks8ekbk.pdf>>.
- ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima.* 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 325 s. ISBN 978-80-247-2742-4.
- DAHL, R. *Demokracie a její kritici.* 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. 349 s. ISBN 80-85605-81-3.
- DAHL, R. *O demokracii.* 1. vyd. Praha: Portal, 2001. 191 s. ISBN 80-7178-422-2.
- DEWEY, J. *Demokracie a výchova.* Praha: Jan Laichter, 1932. 497 s.
- GELLNER, E. *Podmínky svobody – občanská společnost a její rivalové.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. 187 s. ISBN 80-85959-27-5.
- GRECMANOVÁ, H. *Klima školy.* 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Hanex, 2008. 209 s. ISBN 978-80-7409-010-3.
- HART, R. *Children's participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care.* London: Earthscan Publications Ltd, 1997. 208 s. ISBN 1 85383322 3.
- HAVEL, V. *Moc bezmocných.* Praha: Lidové noviny, 1990. 64 s. ISBN 80-7106-005-5.
- HAVEL, V. *Prosím stručně. Rozhovor s Karlem Hvižd'alou, poznámky, dokumenty.* 1. vyd. Praha: Gallery, 2006. 254 s. ISBN 80-86990-00-1.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace.* 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HEYWOOD, A. *Politologie.* 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 482 s. ISBN 80-86432 95-5.
- HOBBS, T. *Leviathan aneb látka, forma a moc státu církevního a politického.* 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 513 s. ISBN 978-80-7298-106-9.

- HRUBEC, M. *Demokracie, veřejnost a občanská společnost*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2004. 268 s. ISBN 80-7007-211-3.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JANIŠ, K., ŠTURMA, J. (eds.) *Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Sborník z pracovního semináře konaného 21.4.1999*. Hradec Králové: 1999. 87 s. ISBN 80-7041-507-X.
- JENÍK, Z., KREJČÍ, J. *Česká občanská společnost a modely demokracie v 21. století*. 1. vyd. Krnov: Cesta světla, Opava: Literature and Science, 2003. 226 s. ISBN 80-902981-4-1.
- KANTOVÁ, A., KOSINA, J., TÝML, J. *Společenská škola. Žákovská samospráva, kluby a společná shromáždění na škole II. stupně*. Praha: Dědictví Komenského, 1934. 184 s.
- KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii. e-Pedagogium*, ročník 2011, č. 1, s. 18-37. ISSN 1213-7758.
- KARSTEN, A. *Vyjít občanům vstříc? Různé modely a koncepce participace*. In *Zapojování veřejnosti do problematiky ochrany klimatu. Odpovědi a zkušenosti obcí*. Brandenburg: Nadace Heinricha Bölla v Braniborsku, 2011. s. 22-34. [online]. [cit. 2013-2-16].
Dostupné z: <http://participation.blogspot.de/images/puc_czech.pdf>.
- KJAERGAARD, E. *Pětkrát hurá demokracii: o demokracii v každodenní praxi školy*. 1. vyd. Praha: Agentura Strom, 1997. 103 s. ISBN 80-901954-5-8.
- KLAUS, V. *Obhajoba zapomenutých myšlenek*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. 452 s. ISBN 80-200-0645-1.
- KLAUS, V. *O tvář zítřka*. 1. vyd. Praha: Pražská imaginace, 1991. 210 s. ISBN 80-7110-035-8.
- KOŤA, J., RÝDL, K. *Studia paedagogica 7 – Poslání učitele a reformní pedagogika v Československu*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1992. 56 s. ISSN 0862-4461.

- Landesschülerbeirat Baden – Württemberg, Schülernachrichtendienst. *Das SMV-Handbuch für Baden-Württemberg*. 1. vyd. Stuttgart: Yaez Verlag, 2007. 200 s.
- LOCKE, J. *Druhé pojednání o vládě*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992. 184 s. ISBN 80-205-0222-X.
- MIOVSKÝ, M. a kol. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. 1. vyd. Praha: TOGGA, 2012. 100 s. ISBN 978-80-87258-74-3.
- MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. (eds.) *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Praha: TOGGA, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- POL, M. *Škola v proměnách*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2007. 194 s. ISBN 978-80-210-4499-9.
- POL, M., RABUŠICOVÁ, M., NOVOTNÝ, P. *Demokracie ve škole*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 124 s. ISBN 80-210-4210-9.
- POPPER, K. R. *Otevřená společnost a její nepřátelé*. 1. vyd. Praha: OIKÚMENÉ, 1994. 354 s. ISBN 80-85241-54-4.
- PŘÁŠILOVÁ, M. *Vybrané kapitoly ze školského managementu pro pedagogické pracovníky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 212 s. ISBN 80-244-1415-5.
- PŘÍHODA, V. *Racionalisace školství*. Praha: Nakladatelství Orbis, 1930. 461 s.
- PŘÍHODA, V., NYKL, J., HANUS, L. *Reformní praxe školská. Výchovná a učebná organizace školy II. stupně*. Praha: Československá grafická unie, 1936. 183 s.
- RAKUŠANOVÁ, P., ŘEHÁKOVÁ, B. *Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. 80 s. ISBN 80-7330-091-5.
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. [cit. 2013-3-1].
Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>.

- REDLICOVÁ, J.: Hlasy žáků a demokracie ve škole. In: *Demokracie ve škole*. Brno: Masarykova Univerzita, 2006, s. 55 - 64.
- REDLICOVÁ, J.: *Participace žáků na životě školy: staronové téma pedagogiky*. In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada pedagogická (U). Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 145 - 157.
- ROBINSON, D. *Etika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 175 s. ISBN 80-7178-941-0.
- ROUSSEAU, J-J. *O společenské smlouvě neboli o zásadách státního práva*. Dobrá voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. 157 s. ISBN 80-86473-10-4.
- SHAPIRO, I. *Morální základ politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. 239 s. ISBN 80-246-0716-6.
- SHAPIRO, I., HABERMAS, J. *Teorie demokracie dnes*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2002. 95 s. ISBN 80-7007-156-7.
- SCHOENEBECK, H. *Škola s přívětivou tváří*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001. 81 s. ISBN 80-7194-404-1.
- Schulgesetz für Baden-Württemberg* [online]. [cit. 2011-11-17].
Dostupné z: <<http://www.smv.bw.schule.de/Gesetze/schulgesetz.pdf>>.
- Schulunterrichtsgesetz* [online]. [cit. 2013-1-19].
Dostupné z: <<http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Bundesnormen/NOR40074710/NOR40074710.pdf>>.
- SOUKUP, P. (ed.) *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010. 220 s. [cit. 2010-11-7].
Dostupné z: <<http://www.uiv.cz/clanek/231/1703>>.
- STANĚK, A. *Výchova k občanství v současné škole: Profesionální identita učitele výchovy k občanství*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství EPOCH, 2009. 136 s. ISBN 978-80-7425-082-8.

STANGE, W., TIEMANN, D. Alltagsdemokratie und Partizipation: Kinder vertreten ihre Interessen in Kindertagesstätte, Schule, Jugendarbeit und Kommune. In *Kulturelle und politische Partizipation von Kindern*. München: Deutsches Jugendinstitut e. V., 1999. 372 s. ISBN 3-87966-393-9.

ŠINDELÁŘ, A. *Pražské pokusné reformní školy ve školním roce 1930-31*. Praha: Státní nakladatelství v Praze, 1932. 55 s.

TOCQUEVILLE, A. *Demokracie v Americe*. 3. vyd. Praha: LEDA, 2012. 788 s. ISBN 978-80-7335-269-1.

TRESEDER, P. *Empowering children & young people*. London: Save the Children and the Children's Rights Office: 1997. 95 s. ISBN 1 899120 47 5.

Úmluva o právech dítěte Organizace spojených národů [online]. [cit. 2013-3-1].

Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>.

VACEK, P. Jak ve škole rozvíjet charakter žáků? (Program výchovy charakteru). In: *Profesní etika pedagogů a mravní výchova žáků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, s. 38-46. ISBN 80-7041-343-3.

VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 128 s. ISBN 978-80-7367-386-4.

VÁŇOVÁ, R. Školská reforma v ČSR ve 30. letech 20. století. In: *Německé české reformně pedagogické vzdělávací a výchovné koncepty – analýza, komparace*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. s. 109-115. ISBN 978-80-7372-397-2.

Verordnung des Kultusministeriums über Einrichtung und Aufgaben der Schülermitverantwortung (SMV-Verordnung) [online]. [cit. 2011-11-17].

Dostupné z: <<http://www.smv.bw.schule.de/Gesetze/SMV-VO-2004.pdf>>.

Věstník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Ročník LXI, sešit 7, červenec 2005 [online]. [cit. 2013-1-26].

Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/2005-7>>.

VIDLÁKOVÁ, J. *Hlas žáků jako součást jejich participace na životě školy*. Brno, 2011. 266 s. Disertační práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně na Ústavu pedagogických věd. Školitel Milada Rabušicová. [online]. [cit. 2013-2-14].
Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/40185/ff_d/Disertacni_prace_Vidlakova.pdf>.

Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních [online]. [cit. 2013-1-26].

Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>>.

Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků [online]. [cit. 2013-1-26].

Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-317-2005-sb>>.

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2011/2012 [online]. [cit. 2013-3-1].

Dostupné z: <<http://www.csicr.cz/getattachment/e1b96137-2102-4a87-8cae-7384d9dba60c>>.

WAGNEROVÁ, G. Spor o participační demokracii na české politické scéně po roce 1989 [online]. *E-polis.cz*, 25. únor 2008. ISSN 1801-1438. [cit. 2010-11-7].

Dostupné z: <<http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/234-spor-o-participacni-demokracii-na-ceske-politicke-scene-po-roce-1989.html>>.

Zákon č. 561/ 2004 Sb. (Školský zákon) [online]. [cit. 2013-3-1].

Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon>>.

Přehled publikovaných (přijatých k publikaci) prací k tématu disertační práce:

- 1) CHMELÍK, R. Realization of Students Participation at the Secondary Grammar School. In *CIVILIA: Revue pro oborovou didaktiku společenských věd*, listopad 2011, roč. 2, č. 2, s. 21-38. ISSN 1214-1348.
- 2) CHMELÍK, R. Problematika naplňování studentské participace na gymnáziích. In *Místo vzdělávání v současné společnosti: paradigmaty – ideje – realizace. Sborník z 18. výroční konference České pedagogické společnosti konané ve dnech 16. – 17. února 2011 v Praze* [CD-ROM]. Brno: Tribun EU, 2011. ISBN 978-80-263-0064-9.
- 3) CHMELÍK, R. Aspekty studentské participace na gymnáziích ve spolkové zemi Bádensko – Württembersko. In *Sborník z IX. ročníku mezinárodní studentské vědecké konference na téma Aktuální problémy pedagogiky ve výzkumech studentů doktorských studijních programů konané 1. prosince 2011* [CD-ROM]. Olomouc: Societas Scientiarum Olomucensis II, 2012. ISBN 978-80-87533-03-1.
- 4) CHMELÍK, R. Žákovská participace na státních gymnáziích v České republice. In *Sborník z mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd konané na Katedře společenských věd PdF UP dne 22. května 2012. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Epoque pro Katedru společenských věd PdF UP v Olomouci*, 2012. ISBN 978-80-7425-867-1.
- 5) CHMELÍK, R. Žákovská participace jako nástroj primární prevence. In *Komplexnosť a integrita v předprimárnej, primárnej a špeciálnej edukácii. Zborník z vedeckej konferencie s mezinárodnou účasťou konanej na Pedagogickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove 20.-21. septembra 2012* [CD-ROM]. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity, 2012. ISBN 978-80-555-0664-7.
- 6) CHMELÍK, R. Odkaz reformních škol a společenské výchovy 20. a 30. let 20. století pro žákovskou participaci počátku 21. století. Odborný článek pro *CIVILIA: Revue pro oborovou didaktiku společenských věd*, květen 2013, roč. 4, č. 1. Přijato k publikaci.
- 7) CHMELÍK, R. Rozvoj morálního vědomí žáků. *e-Pedagogium*, ročník 2012, č. 1, s. 149-152. ISSN 1213-7499. Recenze publikace: VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 128 s. ISBN 978-80-7367-386-4.
- 8) CHMELÍK, R. Principy morality. *Filosofický časopis*, ročník 2012, č. 6, s. 942-945. ISSN 0015-1831. Recenze publikace: PODZIMEK, M. *Principy morality*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010. 134 s. ISBN 978-80-7372-566-2.

Přehled konferenčních vystoupení k tématu disertační práce:

- 1) VIII. ročník mezinárodní studentské vědecké konference „Aktuální problémy pedagogiky ve výzkumech studentů doktorských studijních programů“ na PdF UP v Olomouci dne 1. prosince 2010. Název příspěvku: *Školní parlament jako prostředek participace studentů.*
- 2) 18. výroční konference České pedagogické společnosti „Místo vzdělávání v současné společnosti: paradigmata – ideje – realizace“ na PdF UK v Praze ve dnech 16.-17. února 2011. Název příspěvku: *Problematika naplňování studentské participace na gymnáziích.*
- 3) Mezinárodní vědecká konference „Etika a současná společnost: svoboda, odpovědnost, solidarita“ na Katedře společenských věd PdF UP dne 5. dubna 2011. Název příspěvku: *Školní parlament jako prostředek k rozvoji odpovědnosti studentů gymnázií.*
- 4) IX. ročník mezinárodní studentské vědecké konference „Aktuální problémy pedagogiky ve výzkumech studentů doktorských studijních programů“ na PdF UP v Olomouci dne 1. prosince 2011. Název příspěvku: *Aspekty studentské participace na gymnáziích ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko.*
- 5) Mezinárodní vědecká konference „Komplexnosť a integrita v predprimárnej, primárnej a špeciálnej edukácii“ na Pedagogické fakultě Prešovské univerzity v Prešově konané ve dnech 20. - 21. září 2012. Název příspěvku: *Žákovská participace jako nástroj primární prevence.*

Další relevantní aktivity:

Organizace workshopu konaného dne 29. listopadu 2011 na Katedře společenských věd PdF UP pro gymnázia Olomouckého kraje na téma *Studentská participace na gymnáziích.*

Spoluřešitel grantu: *Reflexe dalšího vzdělávání studentů společenskovedního vzdělávání na pozadí analýzy činnosti žáků a studentů v hodině*, Pedagogická fakulta 2012. Číslo projektu: PdF_2012_016. Hlavní řešitel grantu: Mgr. Pavlína Vašátová.